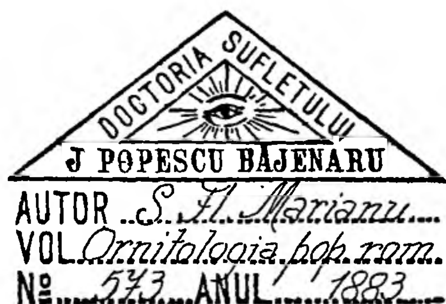

Corbulŭ.

I.

Spunŭ Românii, ca Corbulŭ, la Românii din Epîru Coracu [1]), lat. Corvus corax L. germ. der gemeine Rabe, Kolkrabe, a fostŭ dintru începutu cu pene albe, și nu cu pene negre ca în ḑiua de aḑi.[2]) Insă pe timpulŭ Potopului băgându Noe, dupa cum se scie, din tóte vietațile pamêntului câte o parechie în corabia sa, a bagatŭ și una de Corbi. După ce a trecutu acuma potopulŭ și dupa ce a începutŭ a scadé apa, Corbulu a fostŭ celu dintâiu pre care l-a scosŭ Noe din corabie și l-a tramisŭ sa véda cum e pe lume: scaḑut'a apa pretutindene ori încă nu?... și-i ḑise sa se'ntórcă câtŭ mai de graba cu respunsulŭ.

Corbulŭ, eșindu din corabie, a sburatŭ câtu a sburatŭ pênĕ ce a datŭ de unu — hoitu de calŭ. Éra după ce a datŭ elŭ de hoitulu acela a uitatŭ cu totulŭ de ceea ce i-a poruncitŭ Noe și începêndŭ a mâncă din hoitŭ a mâncatŭ treĭ ḑile și trei nopți dupa olalta,

[1]) Com. de Dlŭ. Jancu D. Hondrosomŭ, studinte în Bucurescĭ.

[2]) Credința Românilorŭ din Ilișescĭ, dict. de Vasile Ungurénŭ, românŭ din locŭ, și a celorŭ din Căndrenĭ, com. de Dlŭ. Petru Ursulŭ, cantorŭ bisericescŭ.

fāra sa se urnéscă din locu. Abia în revărsatulu zori-lorŭ de a patra ḑi, dupa ce s'a săturatŭ acuma cum se cade, s'a întorsŭ éra îndarĕptu la corabie.

Noe de departe, cum îlŭ zarì cá vine, l-a între-batŭ plinŭ de curiositate: ce veste-i aduce?... ce este prin lume, că a întârḑiatŭ atâta?...

Corbulŭ nu întinse multă vorba, ci-i repunse dreptŭ, că fiindŭ flămêndu şi dându de unu hoitu de calu s'a pusŭ şi-a mâncatu dintr'ênsulu pênĕ ce s'a săturatu, de aceea a întarḑiatŭ aşa de multŭ... Atâta-i totŭ ce póte sa-ĭ spue de prin lume pe unde a âmblatŭ...

Noe, auḑindŭ acésta, s'a mâniatŭ focŭ pe dènsulŭ şi l-a „î n v e l i c i t ŭ“ [1]) ḑicêndu-i:

„De asta-ḑi înainte sa fie penele tale cum e inima în mine!“ Şi fiindu că în acelu minutŭ inima în Noe erà négra ca taciunele de-amaraciune şi mânie, s'aŭ făcutu şi penele C o r b u l u i ca inima lui, şi de atunci şi pênĕ în ḑiua de asta-ḑi a remasu apoi Corbulŭ cu penele negre.

„Éra hrana ta sa fie numaĭ hoitŭ!“ — ḑise mai departe Noe. Şi cum l-a blastématŭ Noe, aşa a şi remasŭ, ca C o r b i i sa se hrănésca mai multu numai cu h o i t u r ĭ. [2])

Legenda acésta esistă şi la Românii din Transil-vania. Aceştia înca spunŭ că C o r b u l ŭ dintru înce-putu a avutŭ p e n e a l b e c a o m ĕ t u l u, dar' când l-a slobodịtŭ Noe din corabia ca să-i aduca scire cum

---

[1]) Verbulŭ „î n v e l i c i“, care pênĕ acuma l-am auḑitŭ numaĭ dela consătênulŭ meŭ Vasile Ungurénŭ, însemnéză aice atâta câtŭ: a meni a reu, a condemnà, a blăstĕmà.

[2]) Dictatŭ de V. Ungurénŭ din Ilişescĭ.

se află prin lume, Corbulu s'a dusŭ și lungŭ timpŭ nu s'a întorsu înapoi, și lui Noe, de supĕrare ca nu se maĭ întórce Corbulŭ tramisu, i s'a negritŭ inima. Când s'a întorsu acuma Corbulu îndareptŭ, fiindŭ Noe fórte nacajitu și supĕratu pe dênsulu, l-a blăstematu și i-a ḑisŭ :

„Negri-s'ar penele pe tine,
Cum s'a negritŭ inima'n mine!"

Și'ndata, dupa acestu blastĕmu, s'au negritŭ penele pe Corbŭ și negre aŭ remasŭ apoi pêne în ḑiŭa de asta-ḑi. [1])

Alta legenda ni spune éra, ca Corbii de-aceea s'au facutu negriĭ la pene, pentru ca Noe dupa potopŭ dându-le drumulŭ din corabie afară s'ar fi negritŭ de arșița sórelui, căci atunci sórele ardea fórte tare spre a uscà mai de graba fața pămêntuluĭ, care chiftìa de apă, apoi și de-aceea ca s'ar fi întinatŭ cu molulŭ celŭ negru, care se aflà adunatu pe vêrfulu munților̆.

Mai departe ḑice totu a dóua legenda, ca dându Noe drumulŭ Corbului din corabie ca să-ĭ aduca scire cum se afla prin lume, fiindŭ vêrfurile munțilorŭ ivite afara din apa și aflândŭ pe dênsele corpuri de vite perite și mâncândŭ elu hoiturile cele aflate a uitatŭ cu totulu sa se mai întórca îndărĕptŭ și sa vestéscă luĭ Noe ce se afla pe-afara. [2]) Deci, dupa ce a eșitu acuma

[1]) Dictatŭ de Irina Mureșanŭ din comuna Osoĭŭ și com. de Dlŭ Gr. Crăciunașŭ.

[2]) Aceste cuvinte convinŭ cu ceea ce aflămŭ despre Corbŭ în cartea ântâ'a a luĭ Moisi cap. 8. v. 6. și 7. „și după patruḑecĭ de

Noe din corabie, se dice că întâlnindŭ elu pre C o r b ŭ și întrebându-lŭ de ce nu s'a întorsŭ să-ı spue cum se afla prin lume, sa-ı fi respunsŭ Corbulu că elŭ de-aceea nu s'a înturnatu pentru ca s'a datŭ de-a mâncatŭ la hoiturı.

Atuncı Noe, mâniindu-se pe dênsulu, l-a blastĕmatu dicêndu-ı :

„De hoiturı sa nu te maı saturı și numaĭ hoiturile sa fie bucata ta cea maı buna, și din orĭ și ce departare sa-ţı miróse ţie hoiturile ca să le poţĭ aflà, pentru ca sa-ţĭ aducı aminte de mine !"

De-aice vine apoı, dupa credinţa poporuluı, că Corbiı v i n t r e s c ŭ [1]) cine sci de unde hoitulŭ și totu

dile Noe deschise ferésta arceĭ pe care o făcuse. Şi trămisă pe Corbŭ, care, după ce eşì, merse și remase, pênĕ ce se uscà apa de pe pămêntŭ", . . .

[1]) Verbulŭ „v i n t r ì, e s c ŭ, e s c e", care se'ntrebuinţézä maĭ cu sémă de catră vênătorĭ, este, după câtŭ m'am pututŭ pênĕ acuma încredinţà, fórte respânditŭ pintre Românіĭ din Bucovina, şi maĭ alesŭ pintre ceĭ dela ţéră. Elŭ însemnézä atâta câtŭ : a miroşì, a adurmecà, a merge mirosindŭ pe urma cuĭ-va, a mirosì în contra vêntuluĭ, şi se dice despre unele fiere şi paserĭ carnivore, precum şi despre unele animale atâtŭ domestice câtu şi selbatice, aşa d. e. c o r b u l ŭ, c e r b u l ŭ, b o u l ŭ, c a l u l ŭ, v u l p e a, c â n e l e etc. v i n t r e s c ŭ, adică mirósă seŭ simţesc ı ŭnŭ lucru îndepărtatŭ, seŭ inimicŭ, care se apropie. Fórte respânditŭ pintre românіĭ dın Bucovina e şi adj. „v i n t r i t o r ĭ ŭ" cu înţelesulŭ de a d u r m e c ă t o r ĭ ŭ seŭ s i m ţ i t o r ĭ ŭ. Inrudite cu aceste dóue cuvinte credŭ că sunt şi numele a dóue plante, carĭ de cătră românіĭ bucovinenĭ se numescŭ „v i n t r i ş c ă" şi „v i n t r i c e l ŭ" şi se'ntrebuinţézä de cătră muĭerile sciutóre ca remediu în contra v i n t r e ĭ.

Regretatulŭ meŭ amicŭ Petru Spânulŭ mĭ-a scrisŭ că'n Poĭana-Stampiĭ seŭ Pilugan, de unde a fostŭ elŭ de locŭ, precum şi'n celelalte sate din ţinutul Dorneĭ s'ar întrebuinţà în locŭ de verbulŭ şı adjectivulŭ citatŭ maı susŭ, verbulŭ „v e t r ì" şi adj. „v e t r i t o r ĭ ŭ" cu acelea-şı înţelesurĭ. Étă şi cuvintele sale : „despre C o r b ŭ

din causa blăstĕmuluı luĭ Noe nutrețulu de căpitenie alŭ Corbilorŭ îlŭ formézǎ hoiturile. [1])

Éră ca sa nu se înmulțéscă Corbiı ca alte paserĭ, să nu pótă scóte mulțĭ puı, totŭ după ce a încetatu potopulu și s'au așeḑatu apele, ı-a blăstĕmatŭ Noe ca să se óŭe în luna luı Decemvrie și se clocéscă pênĕ în luna luı Fauru. Decĭ de-atuncı și pênĕ 'n ḑiua de astaḑĭ, amĕsuratŭ credințeĭ poporale, se óuă Corbiı totdéuna în luna luĭ Decemvrie și clocescu pêne în luna luı Fauru. Eră în luna luı Fauru, fiindu ca, după spusa poporuluĭ, nicı unu felıŭ de óue nu sunt așa de tarı, ca óuele de Corbŭ, când e gerulu maı cumplitŭ, când crépa și lemnele de frigu, atuncı sbóră Corbiĭ de pe óue, lasându-le sa crepe de gerŭ, și când vedŭ că acuma óuele sunt bine crepate se ducu apoı la dênsele și scoțindu-șı puiı din găocĭ cautǎ maı departe de dênșiı.

De aicea apoĭ, dela acésta credință, vine ca ḑicŭ Românii, când e gerulŭ maı mare în luna luı Fauru: „a c u m a v o r f i c r e p a t ŭ ó u e l e c o r b u l u ı", séŭ „a ș a e d e f r i g ŭ c ă c r é p a ó u e l e c o r b u l u ı." [2])

Dacă Noe nu l-ar fi blastĕmatu pre Corbu să-și clocéscă óŭele sale din luna luı Decemvrie și pênĕ în luna luı Faurŭ, și sa ıasă puiı seı din gaocı numaı atuncı când i vor crepà óuele de gerŭ, ci ar fi remasŭ sa

se ḑice că bate fórte tare atâtŭ la hoitŭ, câtŭ și la d i h a n i e (sub acésta se'nțelege maĭ alesŭ u r s u l ŭ și l u p u l ŭ) și că elŭ e fórte simțitorĭŭ, și v e t r i t o r ĭ ŭ, elŭ v e t r e s c e cine sci câtŭ de departe. Cânele încă v e t r e s c e la o depărtare de peste o óră"... se ḑice pe alocurea și „v ê n t r e s c e". —

[1]) Credința Românilorŭ din Cândrenĭ, com. de Dlŭ P. Ursulŭ.

[2]) Com. de Dlŭ P. Ursulŭ și V. Ungurénŭ. —

clocésca véra ca și alte paserĭ, atuncĭ ar fi așa de mulțı Corbı, că ómenii n'ar fi în stare să se apere de dênșiĭ.[1])

Asemene se crede ca Corbulŭ, când ı-a datŭ Noe drumulu din corabie trebue să fi aflatŭ numaĭ vêrfulu munțilorŭ, cacĭ Corbii arare orĭ trecŭ prin sate, dóră numaı atuncı se oprescŭ eĭ în vre unu satŭ, când într'ênsulu afla vre unŭ hoitu de calŭ séu și de altă vită perita. De altmintrelea pêne și în ḑiua de asta-ḑı petrecu Corbiı numaı pe vêrfurile munțilorŭ și a stâncelorŭ.[2])

Pênĕ aicı credința Românilorŭ despre Corbı, care datéză încă de pe timpulŭ luı Noe.

Sa vedemŭ însa acuma și celelalte credințe despre corbı, carı se maı afla la Românı.

II.

Daca doĭ séu treı corbĭ trecŭ pe de-asupra unuı satŭ croncanindu și mâncându-se unulŭ pre altulŭ, credŭ Românii ca prevestescu o bóla mare în acelu satŭ și multă mórte orı între ómenı orı între dobitóce.[3])

Doĭ Corbĭ, dacă în trecerea loru se vor întâlnĭ dreptŭ de-asupra uneı case, sburândŭ unulu spre méḑă-ḑĭ, éră altulŭ spre meḑulŭ nopții, se crede ca unŭ omŭ din aceea casă negreșitŭ are să móra.[4])

In cotro âmblă Corbiı maĭ tare, într'acolo e bólă orĭ între ómenı orı între vite. Din betrânı se ḑice ca

[1]) Dictatŭ de V. Ungurénŭ.

[2]) Com. de Dlŭ P. Ursulŭ.

[3]) Credința Rom. din Căndrenĭ, com. de P. Ursulŭ, și a celorŭ din Horodniculŭ-de-josŭ, com. de Dlŭ Petru Prelipcénŭ.

[4]) Com. de Dlŭ P. Ursulŭ.

atunci când vei vedè multi Corbi sburându în colo și'n cóce sa nu te bucuri, căci atuncĭ nu e semnŭ bunu.[1])

Dacă vor croncănì Corbiĭ în apropierea unei stâne, apoi pastorii privighiază fórte turma lorŭ, căcĭ amesuratŭ credinței loru atunci sunt deplinŭ încredințați cum ca Corbii li prevestescu că vor venì fiare selbatice și le vor stricà din oi.[2])

Când iesa unu Corbŭ înaintea viteloru și croncănesce, nu-i bine, caci atunci elŭ plasmuesce a mórte, să péra vitele omului, ca sa aiba elu ce mâncà. Pentru aceea ḑicŭ Românii catră Corbii, carii croncănescu:

„Se vĕ fie de capu, de ciolane și de pene!“[3])

Când pastorescŭ Românii vitele și vedŭ Corbiĭ croncanindu de-asupra acestora, susținu ca Corbii ceru dela Dumneḑeu ca sa péra vr'o vita sa aiba și ei ce mâncà. Pentru aceea, adresându-se ei catră Corbi, spunu:

Corbule
Orbule!
Nu numĕrà
Vita mea,
Că vita mea
E numĕratĭ
Cu săgétă
Românéscă
Dumneḑeŭ să o trăéscă,
Sângele te năpădéscă
Și pe gură și pe nărĭ
Câne și tâlharĭŭ![4])

[1]) Dictatŭ de Constantinŭ Diaconescu din Calafindescĭ.
[2]) Com. de Dlŭ P. Ursulŭ
[3] Com. de Dlŭ P. Prelipcénŭ.
[4]) Com. de Dlŭ Gr. Crăciunașŭ. Dat. si Cred. Rom. dĭn Transilvania.

Daca unŭ Corbŭ în sborulŭ seu se vede dreptu de-asupra capuluı unuı omŭ, atuncı éră-şı se crede, ca omulŭ acela în scurtŭ timpŭ trebue sa móra. [1])

Cum ca Corbulu, când croncănesce în sbórulu seu, arata, după credinţa poporuluĭ, mórtea unuı omu séu a uneĭ vite şi doresce să-şı stîmpere fómea din corpurile acestora şi sa-şı alineze setea cu sângele loru, se vede înca şi din maı multe cântece poporane.

Étă de esemplu unulu din acelea cântece!

— Corbi, corbi, fraţióre!
Ce totu croncănescı la sóre?
Orĭ ţi-ĭ fóme, orĭ ţi-ĭ sete,
Orĭ ţı-e dorŭ de codru verde?
— Şi mĭ-e fóme, şi mĭ-e sete,
Şi mĭ-e dorŭ de codru verde.
Aşĭ mâncà inimĭ din sinŭ
Şi-aşĭ bè sânge de păgânu.
Aşĭ mâncà rărunchĭ de calŭ
Şĭ-aşĭ bè sânge de muscalŭ;
Aşĭ mâncà fagur de roĭŭ
Şĭ-aşĭ bè sânge de cıocoĭŭ. [2])

Altŭ cântecu, nu maı puţinŭ interesantŭ în acésta privinţă, este celu urmatoru:

In mijloculŭ codruluĭ
Plânge puĭulŭ corbuluĭ.
Ér' o fétă de'mpĕratŭ

---

[1]) W. Schmidt. Das Jahr und seine Tage in Meinung und Brauch der Romänen Siebenbürgens. Hermannstadt 1866. p. 22.

[2]) V. Alecsandri. Poesiĭ pop. ale Românilorŭ. Bucurescĭ. 1866. p. 251.

S'a dusŭ și mi l'a 'ntrebatŭ :
— Ce plângĭ puĭule acolea?
Corbulŭ că mi-ĭ respundea:
— Am doritŭ să mergŭ la ţéră
Să beŭ sânge de vĕdană,
Să mâncŭ carne de cătană;
Şĭ-am doritŭ să mergŭ la turcŭ
Să beŭ sânge de haĭducŭ,
Să mânâncŭ carne de turcŭ... [1])

III.

Corbulu e o pasere pre care atâtu descântatórele câtu şi vrajitórele o întrebuinţéza fórte adeseori în unele descântece şi vrajı de ale loru. Aşa, între multe altele, se ḑice ca inima de corbŭ e buna de bóla cea rea.

Corbii, dupre cum se scie, âmbla mai totdéuna numai în parechie, doi câte doi. Decĭ dacă va împuşcà cineva de-odată, adică dintr'o singura înpuşcatura, o parechie de Corbĭ şi va scóte inima din ei şi dupa acésta va da-o celuĭ bolnavŭ de bóla-cea-rea ca s'o mânânce, se ḑice ca bolnavulu, mâncându-o, nu capeta mai multŭ bóla-cea-rea, ci se vindeca pentru totdéuna de dênsa. [2])

Totŭ de bóla-cea-rea sunt bune şi penele de Corbu. Daca celu patimaşu de acésta bólă se afuma cu pene de Corbu, se ḑice ca în scurtŭ timpŭ se vindecă si mai multŭ bóla nu-lŭ cercetéza. [3])

[1]) Acestŭ cântecŭ mi l-a dictatŭ o fétă din Crasna în Bucovina, anume: Catrina...
[2]) Dictatŭ de Iacobŭ Popovicĭŭ, românŭ din Oprişenĭ.
[3]) Datina şi Cred. Rom. din Transilvania, dict. de Irina Mureşanŭ din comuna Prunĭ şi com. pe Dlŭ Gr. Crăciunaşŭ.

S ĕ u l ŭ de Corbu ḑice ca este fórte bunu de lécu pentru ceı s u r ḑ ı. Dacă unulŭ séŭ altulŭ va înpuşcà unŭ Corbu, va scóte seulŭ dintr'ênsulu şi cu sĕŭ de-acesta îlu va unge apoı pre celŭ surdŭ la urechĭ, surdulŭ în scurtŭ timpŭ va începe a auḑì, şi din ce în ce va àuḑì totŭ maĭ bine. [1])

Maı departe se ḑice că daca cine-va are ură pre vre unŭ omŭ şi prin urmare ĭ-a facutŭ ca acesta să devine beţiu, sa-şı vênda tóta averea şi se şı-o dee pe bĕutura, omulŭ într'acestŭ modŭ vrajitu se póte fórte lesne desbarà de bĕutură prin i n i m ă d e C o r b ŭ. Celŭ ce voesce sa-lu desbăreże séŭ să-lu desveţe de beţie, înpuşca unu C o r b u, scóte inima dintr'ênsulu, o usca bine, după acésta o fréca ca piperıulŭ şı-o dă apoĭ celuı beţiŭ, când e bétu, într'unŭ paharu de rachiŭ ca s'o bee. Beţiulu, cum be acésta bĕutură preparată, se ḑice că îndată capetá o gréţa aşa de mare de rachiŭ ca apoı nu-lŭ bè maı multu în tótă viéţa sa. [2])

Se'nţelege însa dela sine, ca atâtŭ atuncı când frécá inima cea de Corbu, câtŭ şi atuncı când i se da celuĭ beţiu de bĕutŭ, celŭ ce ı-o da rostesce nisce cuvinte de vraja, cugetându că şi acestea au fórte mare înfluinţă asupra beţiuluı. Insa cum suna acelea cuvinte pêne acuma nu avuı ferecirea sa le potŭ auḑì dela cine-va.

IV.

In unele balade şi poveştı poporane Corbulŭ jócă unu rolŭ fórte mare. Aşa sunt, între multe altele, bala-

[1]) Dict. de Gavrilŭ Bóncăşŭ, românŭ din Vatra-Dorneĭ.

[2]) Dict. de Iacobŭ Popovic'ŭ. —

dele: Corbacŭ, Novacŭ şi Corbulu [1]), Grue şi tatalu seu Novacŭ, şi Corbulŭ [2]), apoi poveştile: Petrea Caţelei, Fiulŭ Epei [3]) şi Spaima smeiloru [4]), carĭ ni adeverescŭ cum că aflându-se eroulu baladei séu alŭ povestei în periculŭ de-aşĭ perde viéţa, Corbulu e acela, care îlu scapa din gura morţii, pentru care faptă apoi mai totdéuna e resplătitu şi mulţamitu prin aceea ca celu scapatŭ prin dênsulu îi da de mâncare leşurile duşmaniloru învinşi şi omorîţi.

Spre întărirea acestorŭ dise estragemŭ unŭ pasagiu din povestea „Spaima smeilorŭ", care ni arată cum scapa Corbulŭ pre Fĕt-frumosŭ, eroulu povestei, dela mórte.

„Se ascunse — adică Fĕt-frumosu spune povestea — éra sub podŭ, şi venindŭ smeulŭ, se luâ cu dênsulu la luptă, şi sĕ luptară tótă dşiua; dar' nu putură sa se trântéscă unulu pre altulŭ. Vĕdşêndu acésta smeulu, se făcŭ flaçară galbĕna, ér' Fĕt-frumosŭ se făcŭ flacara roşa, şi ér' se luptara, dar' nu putura să biruéscă. Smeulŭ se uitâ în susŭ şi vĕdşêndu unu corbŭ îĭ dşise:

— „Corbule, corbuleţule! du-te la sahana şi-ţi móie o aripa în sĕŭ şi una în apă şi cu sĕulŭ sa mĕ stropesci pre mine, ér' cu apa să stropesci pre

[1]) V. Alecsandri. op. cit. p. 141 şi 144.
[2]) At. M. Marienescu. Balade t. I. Pesta. 1869. p. 75 şi 116.
[3]) Din colecţiunea mea de poveştĭ, inedită.
[4]) I. C. Fundescu. Basme, oraţiĭ etc. ed. II. Bucurescĭ. 1870. p. 7.

Fĕt-frumosŭ, că ţi-lu daụ împreuna cu calulŭ seu sa-lu mânânci.

„Fĕt-frumosŭ radicâ şi elŭ capulŭ în susu şi ḑise:

— „Corbule, corbuleţule! du-te la sahana şi móie-ţi o aripa în sĕŭ şi alta în apă şi cu seulŭ sa mĕ stropescĭ pre mine, ér' cu apa sa uḑi pre smeŭ; că-ţi dau sa mânânci trei smei împreună cu caii loru.

„Corbulŭ plecâ, şi întorcêndu-se peste puţinu timpŭ udâ pre Fĕt-frumosŭ cu sĕu, şi pre smeŭ cu apă. Fet-frumosŭ sărì de-asupra smeuluĭ şi-i tăiâ capulŭ"...[1])

Cu puţină abatere provine procedura acésta şi'n poveştile Petrea Căţelei şi Fiulu Epeĭ. In tóte trei provine apa şi sĕulu. In tóte trei Corbulŭ ajuta eroului povestei ca sa învinga pre Smeu...

Una dintre cele mai frumóse şi interesante balade poporane, a careĭ erou e Corbulŭ şi care cuprinde în sine eleminte istorice naţionale şi mitologice precum şi o fantasie estraordinara e „Corbulŭ şi Mihaiu Vodă."[2]) Corbulu din acésta baladă, dupre cum ni spune Dl. Marienescu, represinta România.[3])

Ca simplu adunatoriŭ alu datineloru şi credinţeloru române nu potŭ sa facŭ o descriere şi-o analisă mai estinsa asupra poveştilorŭ şi baladelorŭ amintite. Causa însă pentru ce le-am înşiratŭ eŭ aicĭ este ca să facŭ atenţĭ pre înveţaţii românĭ asupra lorŭ, ca ei să

[1]) I. C. Fundescu op. cit. p. 13—14.

[2]) At. M. Marienescu. Balade tom. II. Viena. 1867. p. 1.

[3]) Idem. de eadem. Nota 1.

le esplice, pentru ca orĭ şi cum C o r b u l ŭ dintr'ênsele nu póte să jóce numai rolulŭ unei simple pasere carnivore, ci eu credŭ ca C o r b u l ŭ trebue sa aiba o însemnatate mitologica. De altmintrelea putut'ar fi pusu Românii în loculŭ Corbului şi altă pasere, daca n'ar avè nemică se'nsemne.

Dar' mai cu séma în poveşti potu s'o marturisescu cu totdeadinsulŭ că Corbulu are o însemnatate mitologica. Prin urmare, în alaturare cu datinele şi credinţele ce s'au espusŭ mai susu, rolulu Corbuluĭ ori unde l-am aflà merita cea mai mare luare aminte. Numai aşa vom putè aflà adevĕrata origine a tuturoru datineloru şi credinţelorŭ despre acésta pasere.

V.

Dupa ce-am veḑutu pênĕ acuma cari sunt legendele, datinele şi credinţele Româniloru despre C o r b u, să ne oprimu puţinu şi la numele acestuia, sa vedemŭ cum se mai numesce elu altmintrelea de catra poporulu românu? cum se numesce şi femeiuşca lui? şi abia, dupre ce vom fi arătatŭ totu ce scimu şi'n acésta privinţa, să paşimu mai departe.

Atâtu de catra Românii din Bucovina, câtu şi de catra ceĭ din Transilvania se maĭ numesce Corbulu, însa numai fórte raru, înca şi C r o n c ă ŭ [1]) şi C r o n c a n ŭ [2]), cari numiri sunt formate dela strigătulu lui celŭ patrunḑetoriu şi totodată neplacutu, după analogia

[1]) Com. de P. Spânulŭ. „C o r b i ĭ se maĭ numescŭ şi C r o n c ă ĭ, dela a c r o n c ă l, strigătulŭ lorŭ celŭ neplăcutŭ."

[2]) Com. de doĭ studinţĭ din Braşovŭ.

verbelorŭ „a croncanì“, „cronconì“ și croncaì“, carı asemenea sunt formate dela strigătulu lui celu neplacutŭ, și carı, după câtŭ sciŭ eu pênĕ acuma și dupa cum nı-arată maı multe doıne și balade poporane [1]) se spunu maı cu séma numaı despre Corbı.

Românıı din jurulŭ Ohaba-mâtniculuĭ în Banatŭ îlŭ numescŭ pe lânga Corbŭ înca și Corcanu. [2]) Acésta numire se vede că înca e formată dupa strigatulŭ luı.

In modu desmıerdatorıu séu micșorațivu se numesce Corbulŭ fórte adeseorı și Corbușoru, Corbișoru, Corbulețŭ și Corbulénu.

Cum că tuspatru numirile din urma sunt fórte respândite pintre Românı ne putemŭ încredință nu numaı din vorba de tóte ḑilele, ci și din maı multe doıne și balade poporane.

In balada „Corbacŭ“ dam peste urmatórele versurı, în carı se afla numirea demiuntiva „Corbușoru“ :

Étă, mări, că'ntr'unu norŭ
Elŭ zărıa unŭ corbușorŭ,
Ce pe susŭ totŭ cronconiă
Și din aripĭ totŭ bătea.

Éra cam catra mijloculu baladeı :

Corbușorulŭ se'ntorcea
Și cu plisculŭ aducea

[1]) V. Alecsandri. Poesiĭ pop. ale Rom. p. 141 și 145. — At. M. Marienescu. Balade t. I. p. 86 și 88. — Idem. Balade tom. II. p. 119. —

[2]) Com. de Dlŭ. Jónŭ Stoĭcescu.

ucisu de dênsa, care s'a fostu prefacutu acuma în Cucŭ, apucâ de graba unu drobu de sare şi aruncâ cu dênsulu dupa cucŭ voindu ca sa-lu omóre. Insă drobulu, în locŭ sa omóre Cuculŭ, cadù în capulu mascionei şi-o omorì pre dênsa.

Aşa a resplatitu Dumnedeu mascionei celei pline de reutate.

Éra baiatulu, care s'a prefacutu odata în Cucŭ, nu s'a făcutu mai multŭ éra-şi băiatu cum a fostu dintru începutu, ci Cucŭ a remasu şi pênĕ în diua de asta-di.

VII.

Acestea sunt legendele Cucului, cari le-am pututu aflà eŭ pêne acuma.

De-aice înainte urméza datinele şi credinţele Româniloru despre acéstă pasere misteriósa.

Nu numai legenda ântâia şi a treia, carĭ s'aŭ aratatŭ mai susu, ci toţi Românii de-a rêndulŭ, chiar şi aceia, cărora nu li sunt cunoscute legendele acestea, spunu cum că Cucului abia în diua de Bunavestire i se desléga limba, şi din diua acésta începe elu apoi a cântà ne'ntreruptŭ pêne la Sândiene. La Sândiene, dupa cum vom vedè mai la vale, éra-şi i se léga limba şi nu póte mai multu defelu cântà pêne la alta Bunavestire.

Fiindŭ ca Cuculu, dupa credinţa poporului românŭ, la sosirea sa în ţerile nóstre, prevestesce prin cântarea sa nu numai primavéra, ca alte paseri mutatóre, ci şi

sórtea fie-carui omŭ, care îlu aude ântâia-şi data cântându, de-aceea cu vr'o câte-va ḑile înainte de Bunavestire fie-care Românu, dela celu mai betrânu şi pêne la celu mai tênerŭ, dela celu mai avutu şi pênĕ la celu mai sermanu, se 'ngrijesce ca sa aiba pe lânga sine pe când îlu va auḑì cântându, daca nu mai multu, macaru unŭ banu de auru, séu de argintu, séu şi de arama, creḑêndu cum că daca va avè bani la sine, când îlu aude ântâia-şĭ data cântându, în totu decursulu anului va avè bani şi va fi sanĕtosu. Toţi Românii, pênĕ şi pruncului celu mai micu, cauta sa aiba bani la sine de totŭ felulŭ, ca pe când va sosì Cuculu să póta avè speranţa de bani, sa nu-i întimpene acésta pasere sfânta, dupa cum îlu mai numesce poporulu, fara de nici unŭ banu în punga.[1])

Asemenea se ḑice câ fie-care trebue să fie totdéuna spalatu şi satulu înainte de-a auḑì Cuculu ântâia-şi data cântându, daca voesce ca şi preste anu sa fie satulu şi curatu, sanĕtosŭ şi voiosu şi tóte sa-i mérga în bine şi 'n plinu. Dacă e flamându, când îlŭ aude ântâia-'şi data cântândŭ şi preste anu va fi totu flamându; daca e nespalatŭ şi preste anu nu va fi spalatu, ci va fi încarcatu de câte podóbe de tóte.[2])

Fiindu aşa dara cu toţii de mai nainte pregatiţi, fie-care cum îlu aude ântâĭa-şi dată cântându scutură punga cu banii şi ḑice:

[1]) Credinţa Româniloră din tóte părţile Bucovinei.

[2]) Cred. Rom. din Calafindescĭ, satŭ din districtulŭ Siretĭuluĭ în Bucovina, com. de Sofia Frâncu.

Cucule
Puĭucule!
Câte pene sunt pe tine
Atâţia galbenĭ la mine!

Dupa acésta avorbire îşı uréza sie-şı viéţa îndelungata, norocŭ şi fericire ḑicêndu:

Mulţĭ anĭ bunĭ, cu sănĕtate
Şi norocŭ să am la tóte,
Să fiŭ orĭ şi când voĭosŭ
Fericitŭ şi bucurosŭ!

Séu, smulgêndu treı fire de érba şi aruncându-le în partea din care vine cânteculŭ luı, ḑice:

Cucule
Pu'ucule!
Ţie frunḑa şi érba,
Mie banĭ tótă véra;
Ţie, ce dorescĭ, de tóte,
Mie banĭ şi sănĕtate!

Ceı ce n'aŭ banı la dênşiĭ, când audŭ ântâıa-şı data Cuculŭ cântândŭ, se simţescu fórte nefericiţı, creḑêndu ca preste totu anulŭ nu voru avè norocŭ de banĭ, ca tóte li va merge reu şi 'n golu.

Cum ca datina şi credinţa acésta trebue să fie fórte respândită pintre Românıı din Bucovina, se vede şi de-acolo, — că singurŭ cu urechile mele am auḑitŭ pre maı mulţı Românı sermanı plângêndu-se, că n'aŭ avutŭ nicĭ macarŭ unŭ banŭ de lécŭ cu care să auda Cuculu cântândŭ.

Se ḑice însa, spre mângaerea celoru sermani, ca daca celu ce aude pentru prima óră Cuculu cântându, va aflà ramura pe care a cântatu acesta și va purta-o la sine, atunci de siguru va aflà bani în decursulu anului, și póte în urmă sa fie cu multu mai avutŭ decâtu aceia, carii au avutŭ bani la sine când l-au auḑitu ântâia-și data cântându.

VIII.

Cuculŭ, dupa credința Românului, e o pasere misteriósa, ce are tainice legaturi cu sórtea omului. Glasulu seŭ menesce totdéuna a bine, când resuna de-a drépta auḑului séu în fața, și din protiva menesce totdéuna a reu, când resuna în stânga séu în spate.[1])

Dacă glasulŭ seŭ resună în drépta auḑului séŭ în față, atunci credu Românii, ca preste totŭ anulu li va merge bine în tóte, că vor fi fericiți, sănetoși și voioșĭ. Éra daca glasulu seu se aude în stânga séu în spate, atunci, credu ei, că preste totu anulu li va merge reu, că voru fi nefericiți, bolnavi, supĕrați, că uniĭ din ei voru și murì, séu cine sci ce póte sa li se mai întêmple.[2])

Acésta credința a Româniloru se afla respicată chĭar și în unele poesii poporane.

[1]) V. Alecsandri. Poesiĭ populare ale Româniloru. Bucuresci. 1866. p. 9. în notă, și Cred. Rom. din Bucovina.

[2]) Acésta credin·ă se află și 'n Muntenia, veḑĭ: „Cuculŭ" de Victorŭ Popilianŭ, publ. ma ântâĭŭ în „Romanulŭ" și apoĭ reprodusŭ în „Amiculŭ familieĭ", an. 1879. Sem. I. Nriĭ. 11 și 12. —

Dovada despre acésta avemu urmatórea doina, în care unu Românu cu mintea tulburata din causa dragostei, îlu róga pre C u c u sa-ĭ cânte în drépta séŭ în faţa, dóra va avè mai multu norocu:

Frunḑă verde de pelinŭ,
Ce-mĭ eştı cucule hăĭnŭ,
De cânţĭ véra 'n jumĕtate
Şĭ-apoĭ sbor în altă parte?
Cuculeţŭ, pasere sură!
Muşca-ţ'-aşĭ limba din gură;
Cântecululŭ să nu-ţĭ maĭ ḑicĭ
Nicĭ să ma colinḑĭ pe aic'.
Véra viĭ, véra te ducĭ,
Când êsŭ dragostele dulcĭ.
Cântă-mĭ mie înc'odată,
Că-mĭ e mintea tulburată.
C â n t ă 'n d r é p t a m e a c u f o c ŭ
S ă a m p a r t e d e n o r o c ŭ.
C â n t ă 'n f a ţ a m e a c u d r a g ŭ,
C ă ţ ĭ - o ĭ u d a f r u n ḑ ă d e f a g ŭ
S ă n u m a ĭ f i ĭ t o t ŭ p r i b a g ŭ.[1])

Éră cum ca glasulu Cuculuı auḑitu în spate menesce nu numai a reu, ci chiar şi a mórte, ni dovidesce urmatoriulu pasagiu, pre care îlŭ scótemu dintr'unu bocetu din colecţiunea mea inedita:

Mĕĭ femee, draga mea,
Draga mea, ĭubita mea,
C u c u 'n s p a t e m ĭ - a c â n t a t ŭ
Ş i m ó r t e a m 'a s ă g e t a t u.

[1]) V. Alecsandri. op. cit. p. 245.

Asemenea credŭ Românii, ca de câte ori ìlu vorŭ audì ântâia-şi data cântându, adica strigândŭ „c u c u“, atâţia ani are să mai trăéscă celu ce l-a auḑitu. Dacă cânta de multe ori, bucuria auḑitoriului e nespusa, caci atunci, crede elu, că are să mai trăéscă ìnca mulţi ani, éra dacă cântă numai odata, atunci se 'ntristéză, credêndu ca nu va traì multŭ. [1])

Dela cântecului Cucului atârnă de multe ori, dupa credinţa Româniloru, şi timpulu când se vorŭ ìnsurà feciorii şi se voru marità fetele. Aceştia totdéuna, când ìlŭ audŭ ântâia-şi data cântându, se adresază catră dênsulŭ şi-lŭ ìntrébă ḑicêndu:

— Cucule, puiucule! câţi ani ìmĭ dai pêne ce mĕ voiŭ ìnsurà séu marità?

Daca Cuculu, după acésta ìntrebare, tace de cântatŭ, atunci e unŭ semnŭ, ca se voru ìnsurà şi marità de graba. Eră daca cânta mai de parte, apoi de câte ori va cântà, va strigà „c u c u“, atâţia ani au sa mai aştepte pêne ce se voru ìnsurà séu marità. [2])

Credinţa acésta se vede ca l-a ìnspiratu şi pre multu regretatulu nostru poetu I. A. Lapĕdatu, când a compusu frumósa poesie, ce-o reproducemu aici:

La umbră de fagu şedeamŭ,
Şi la mândra mea gândiamŭ;
Dar' unŭ cucŭ de-asupra mea,

[1]) Acésta credinţă se află şi la Români din Transilvania. Vedĭ: W. Schmidt. Das Jahr und seine Tage in Meinung und Brauch der Romänen Siebenbürgens. Ein Beitrag zur Kenntniss des Volksmythus. Hermannstadt. 1866. p. 21.

[2]) Dat. şi cred. fórte lăţită la poporulŭ românŭ.

Totŭ cântà şi prorocià :
„Cuce, câ'ĭ anĭ îmĭ veĭ da,
Pênĕ când m'oiŭ însurà ?“
Şi mereŭ cuculŭ cântà . . .

La umbră de fagŭ oftamŭ
Şi pe cucŭ ér' lu 'ntrebamŭ :
„Mândreĭ mele câţĭ îĭ daĭ ?“
Lu 'ntrebaĭ, şi-lŭ ascultaĭ.
Dar' cuculŭ pasere rea,
Cioculŭ nu-şĭ maĭ deschidea,
Ci tăcea, mereŭ tăcea . . .

La umbră de fagŭ plângeamŭ,
Cătră cucŭ aşa ḑiceamŭ :
„Penele de ţĭ-ar cădea
Cucule, pasere rea !
Să nu cânţĭ şi altuĭa
Deminéţa totŭ aşa !“
Eŭ plângeamŭ, cuculŭ sburà [1]) . . .

Totŭ credinţa acésta, credu eu ca a datŭ nascere şi urmatóreĭ doine poporane din jurulu Blasiului în Transilvania :

Audĭ, mândră, cuculŭ cântă
Eşĭ afară de-lŭ ascultă.
De ţĭ-a cântà cuculŭ bine
Trage nădejde de mine,
De ţĭ-a cântà cuculŭ reŭ
Nădejdea-ĭ la Dumneḑeŭ ! [2])

[1]) Incercărĭ în literătură. Braşovŭ. 1874. p. 14.
[2]) Din colecţiunea mea inedită.

Precum şi alteia din Bucovina:

Éră-mĭ cântă reŭ Cucu
Bate-l-ar pârdalnicu,
Că şi anŭ elŭ mĭ-a cântatŭ
Şĭ-am remasŭ neînsuratŭ! [1])

IX.

Mai departe, credu Romanii, cum ca daca îlŭ vedu pre Cucu ântâia-şi data când cântă sburându séu stându într'unu arbore séŭ pomu frumosŭ şi verde, apoi preste totu anulu voru fi vioi, sprinteni şi sanetoşi. Dacă însa îlŭ vĕdu intr'unu pomu uscatu séu într'unŭ ciungŭ, séu pe-unŭ butucu, séu pe-o tişitura, voru fi preste anŭ mai multu bolnavi, decâtu sănetoşi, şi vorŭ avè parte mai multu de scârba şi superare, decâtu de voie buna. Daca îlu vedu pe pamêntu, vorŭ fi trândavi, greoi şi încarcaţi de nevoi. Dacă îlu vĕdu pe unu lemnu putredu, vorŭ murì în acela-şi anu. [2])

Dacă nu tocmai tóte, apoi cea mai mare parte din credinţele acestea se afla respicate şi 'n unele doine poporane.

O doina din Poiana-Stampii séu Pilugani, satŭ în ţinutulu Dornei în Bucovina, ḑice în privinţa acésta urmatórele:

Audĭ, mândră, cuculŭ cântă
Ieşĭ afară de-lŭ ascultă!

[1]) Com. de Dlŭ Orestŭ Lujanŭ, abiturientŭ.

[2]) Cred. Rom. din Căndrenĭ satŭ în ţinutulŭ Dorneĭ, com. de Dlŭ Petru Ursulŭ, cantorŭ bis. din locŭ; şi cred. Rom. din alte părţĭ.

„Ba! eŭ nu l-oiŭ ascultà
Că mĭ-a pustiitŭ tårla
Şi mĭ-a mâncatŭ viéţa.
Că totŭ aşa mĭ-a cântatŭ
Intr'unŭ vêrfŭ de fagŭ uscatŭ
Pênĕ ce m'a maĭ gătatŭ.[1])

Alta doina, în care înca se afla respicate unele din credinţele de mai susu, suna precum urméză:

Cucule cu péna sură!
Muşca-ţĭ-aşĭ limba din gură,
Ţĭ-am plătitŭ să-mĭ cânţĭ unŭ anŭ,
Tu nu mĭ-aĭ cântatŭ de-unŭ banŭ.
Mĭ-aĭ cântatŭ pe-unŭ muşuroiŭ
Totŭ a rele şi nevoĭ,
Mĭ-aĭ cântatŭ pe-unŭ cĭungă înaltŭ
Totŭ a scârbă şi bănatŭ.
Cĭoculŭ pên' ţi s'a uscatŭ.
M-aĭ cântatŭ séra pe lună
Să nu maĭ am voĭe bună.
Mĭ-aĭ cântatŭ pe-o rămurea
Să fiŭ totŭ cu voĭe rea.[2])

Cum ca cântecululŭ Cuculuĭ, când acesta cântă pe ce-va uscatŭ, séŭ pe vr'o movila de gunoiu, însemnéza superare şi înstrainare de catra ai sei, se mai vede înca şi din urmatórea doina ostaşéscă din Transilvania şi anume din ţinutulŭ Blasiului:

[1]) Din colecţĭunea mea inedită.
[2]) S. Fl. Marianŭ. Poesii pop. rom. t. II. Doĭne şi Hore. Cernăuţĭ. 1875. p. 1[illegible].

Cântă cucu 'n parŭ de vie
Venitu-m -o vremea mie
Să mĕ ducŭ la cătunie.
Cântă cuculŭ pe gunoiŭ
Eŭ maĭ am unŭ' anŭ séŭ doĭ.
Cântă cuculŭ pe fântână
Eŭ maĭ am ó septĕmână. [1])

In urma şi acésta:

Cântă cucu pe tufoiŭ,
Mândra dórme pe resboiŭ.
Cântă cucu pe ciuteĭcă (?)
Mândra dórme pe suveĭcă. [2])

X.

Cuculu cânta maı multu şi maı frumosu, când toţı pomiı şi arboriı sunt încarcaţı de frunḑe. Şi fiindŭ că frunḑa faguluĭ, când e frageda, are unŭ gustŭ acriu, din care causa fórte mulţı Românı îndatinéza nu numaı a sta la umbra eı, nu numaı a cântà într'ênsa, ci a o şi mâncà, credu ca dela acésta împrejurare vine şi credinţa, cum ca Cuculu, de-aceea cânta în timpulu acesta aşa de placutu, pentru că se nutresce cu frunḑa şi cu muguru de fagu.

Cele maı multe doıne poporane întărescu credinţa acésta a poporuluı.

Din mulţimea acestorŭ doĭne însă eu voıu reproduce aice numaı dóue, credêndu ca şi acestea vorŭ fi de ajunsu.

[1]) Din colecţiunea mea inedită.

[2]) Din Transilvania, com. de Dlŭ Grigore Crăciunaşŭ.

Éta-o-aĭ ântâia doină!

Cântă puĭulŭ cuculuĭ
Pe crucea molidduluĭ.
— Cucule vin' lângă mine,
Că mĕ jurŭ să te ţinŭ bine
Cu vinŭ dulce strecuratŭ
Cu pâne de grâŭ curatŭ.
— Eŭ maĭ bine m'oĭŭ ţinè
Cu hrana ce mĭ-a plăcè
Şĭ-oĭu sburà pe unde-oĭŭ vrè.
Oĭŭ mâncà frundă de fagŭ
Şĭ-oĭŭ cântà lumeĭ de dragŭ.
Oĭŭ bè apă din isvorŭ
Şĭ-oĭŭ cântà lumeĭ de dorŭ. [1])

Éta-o-aĭ şi a dóua doina, culésa în ţinutulu Dornei, care înca nĭ-arata credinţa poporuluĭ nostru, ca Cuculu mânâuca muguru de fagu:

Legea ta puĭuţŭ de cucŭ!
Véra viĭ, véra te ducĭ,
Nu ni maĭ spuĭ ce mânâncĭ?
Ia mânâncŭ mugurŭ de fagŭ
Şi cântŭ codruluĭ cu dragŭ! [2])

XI.

Sunt multe paserĭ mutatóre, carĭ cu sosirea loru în ţerile nóstre, ni anunta deşteptarea natureĭ, venirea primaverii, şi cu ea înpodobirea pomilorŭ şi-a arboriloru, resarirea vioreleloru, a aceloru micĭ floricele, pre

[1]) V. Alecsandri. Poesii pop. op. cit. p. 299.
[2]) Din colecţiunea mea inedită.

carı tóta lumea le cunosce și carı, pe câtŭ sunt de micı, pe atâta mirósa maı frumosu, pare ca nı-ar dice: „sunt mica, dar' cocheta; sunt nemicŭ, dar' placu multu!“ Insă Românulu, caruıa ĭĭ place sa traésca în mijloculu naturei, care se bucura maĭ multu de câtu orı care altulŭ de învierea eı, în anunțarea nici uneĭ paserı n'are așa de mare încredere, ca într'a Cuculuı. Daca Cuculu n'ar venì, Românulŭ muncitoru crede că nu șı-ar putè lucrà câmpiile sale, că n'ar avè acea vioșie și desfătare, ca atuncĭ când îlu aude cântându.

De-aceea dice elu:

Dómne-ajută cuculuĭ
Să sbóre din cuĭbulŭ luĭ
In mijloculŭ câmpuluĭ
Pe cornele pluguluĭ.
Să sbóre din satŭ în satŭ,
Că Dumnedeŭ l-a lăsatŭ.
Să sbóre din pomŭ în pomŭ
Să-lŭ audă orĭ ce omŭ.
Să sbóre din curte 'n curte
Toțĭ copiiĭ să-lŭ asculte . . .
Cuculu de nu nĭ-ar cântà
Nice noĭ n'am maĭ arà.
Cuculŭ de nu s'ar pornì
Nice noĭ n'am plugărì. [1])

Câte paserı mutatóre nu l-ar putè înveselì pre Românulu muncitoru cu cântecele loru cele multu maı armonióse, maı patrundĕtóre și maı placute decâtu monotóna cântare a Cuculuı?

[1]) S. Fl. Marianŭ. Poesiĭ pop. rom. t. II. Doĭne și Hore. Cernăuțĭ. 1875. p. 25.

Dar' nu!... Glasulu Cucului e pentru dênsulu celu mai destinsu dintre tóte. Acesta-i place luĭ mai tare! Pre acesta îlu iubesce elu mai multu... Dovada despre acésta fie-ne urmatórea doina:

Frundă verde mărăcine,
Câte glasurĭ sunt pe lume
Nu-ĭ glasŭ ca şĭ-alŭ Cuculuĭ
Când e vremea pluguluĭ [1]...

Glasulu Cucului pêne într'atâta l-a farmecatu pre Românulu iubitoriu de natura înverdita şi doritoriu de libertate, încâtu de multe ori nu-şi doresce nemica alta, decâtŭ numai ca să pótă cântà şi elu ca acésta pasere ca apoi, prin versulŭ seu, nu numai sa póta mângaià pre cei intristaţi şi asupriţi, pre cei sermani, încarcaţi de neajunsuri şi nevoi, ci înca ca sa se póta face placutŭ şi iubitŭ atâtŭ omenimei, câtu şi naturei.

Étă cum îşi esprima unŭ fecioru dorinţa sa în privinţa acésta!

De-aşĭ putè cântà ca Cucu,
Nu m'aşĭ năcăjì cu lucru,
Cĭ-aşĭ sburà din pomŭ în pomŭ
Şĭ-aşĭ ĭubì fétă de domnŭ,
Aşĭ sburà din créngă 'n crengă
Şĭ-aşĭ ĭubì care mi-ĭ dragă. [2])

Etă şi pre o féta ce dice:

De-aşĭ putè cântà ca Cucu
Nu m'aşĭ maĭ muncì cu lucru,

[1]) Paulŭ Draga. Doĭne si hore pop. din Comitat. Araduluĭ în Ungaria, publ. în „Familia", an. VII. Pesta. 1871. p. 367.
[2]) Din colecţiunea mea inedită.

C'așĭ sburà din crĕngă 'n crĕngă
Să fiŭ și codruluĭ dragă. [1])

Câtu de puternica e cântarea Cuculu și ce felu de efectŭ produce ea asupra inimei Românulu se vede încă și din urmatorĭulu cântecu:

In mijloculŭ codruluĭ
Cântă puĭulŭ cuculuĭ,
Așa cântă de frumosŭ
Câtŭ și frunḑa cade josŭ;
Așa cântă de cu jale
De cade frunḑa pe vale.
De-așĭ sci cântà ca și cuculŭ
Nu m'așĭ maĭ muncì cu lucrulŭ,
Așĭ sărì din fagŭ în fagŭ
Sĭ-așĭ cântà mândreĭ cu dragŭ. [2])

XII.

Am spusŭ maĭ susu, ca glasulu Cuculuĭ menesce a bine și a reŭ. Am amintitu și aceea ca fie-care Românu se pregatesce pe la Bunavestire ca să-ĭ asculte cânteculu și sa véda ce sórte ĭ-a prevestí? Și Cuculŭ, ca o pasere sfânta ce este, tuturora li prevestesce câte ce-va: unora bine, ferecire, bucurie; altora reŭ, întristare, jale, dupre cum adică are să li se 'ntêmple...

Dacă așa dara pre o sama de feciorĭ ĭ-au luatŭ la óste, dacă s'aŭ desparţitŭ de casa părinţéscă, de consingenĭ, amicĭ și cunoscuţĭ, și au fostŭ siliţĭ să para-

[1]) Din colecţĭunea mea inedită.

[2]) Valeria Bianŭ. Doĭne și hore pop. din jurulŭ Mediașuluĭ în Transilvania. publ. în „F a m i l i a“, an. VIII. Pesta. 1872. p. 485.

séscă ţéra loru şi să se ducă în alte ţerı straine, Cuculŭ este de vina, pentru că elŭ lĭ-a prevestitŭ acésta.

Pe dênsulu îşı descarca eı totu alénulu inimeı loru, când cântă:

Frundă verde florĭ mărunte
Cântă cucu 'n vêrfŭ de munte.
Eŭ gândescŭ că-mĭ cântă mie,
Ci elŭ cânt'a cătunie,
Şi elŭ cântă la voĭnicĭ,
Cariĭ se ducŭ de pe-aicĭ. [1])

Séŭ alta doına:

Cântă cuculŭ pe câmpie,
Eŭ gândĭamŭ că-mĭ cântă mie,
Dar' elŭ cânt'a pribigie
La voĭnicĭ far' de soţie. [2])

Cĭobanulu séu pecurarıulu, carua maı de graba ĭ-ar placè sa fie în societatea ómeniloru, între cunoscuţı şi cunoscute, decâtŭ sa petréca singuru numaĭ cu oile sale pe munţı şi sa se lupte cu totŭ felıulŭ de neplacerı şi neajunsurı, pune vina pe Cucu, de ce nu ı-a cântatu a bine?... de ce ĭ-a menitŭ sa fie numaı singurŭ?... Şi în durerea sa îlu blastema ḑicêndu:

Legea ta de cucŭ bălanŭ!
Ţĭ-am plătitŭ să-mĭ cânţĭ unŭ anŭ
Tu nu mĭ-aĭ cântatŭ de-unŭ banŭ.

[1]) Anastasia Leonescu. Doĭne pop. de lângă Surulŭ în Transilvania. publ. în „Familia“, an. X. Budapesta. 1874. p. 31.

[2]) Din colecţĭunea mea inedită.

Mĭ-aĭ cântatŭ pe munţĭ la oĭ
Totŭ a scârbă şi nevoĭ. [1])

Daca unuia séu altuia nu-ı merge, dupa cum doresce elu sa-ı mérga, totu Cuculu e de vina, pentru ca nu-ı cânta a bine. De aceea îlu amenința elŭ cu mórtea şi-ı dice:

Bată-te crucea de cucŭ!
Cântĭ-mĭ bine că te'npuşcŭ.
Şi te 'npuşcŭ şi te mănâncŭ
Nicĭ friptŭ bine, nicĭ săratŭ,
Numaĭ prin cenuşă datŭ. [2])

XIII.

Cuculŭ, nu numaı ca prevestesce binele şi reulu, ce are sa-lu petréca fie-care Românu în decursulŭ anuluı, ci elu maı are înca şi darulŭ de-a alinà prin glasulŭ seŭ celu placutu durerea şi scârba fie-caruı omŭ.

Dreptu aceea o fetişóra, care a parasit'o draguţulŭ seu şi din causa acésta nu-şı maı póte venì în orı de superarea cea mare, se róga Cuculuı, ca elŭ sa nu cânte numaı celoru voıoşı, ci sa-şı maı aduca aminte şi de ceı scârbiţı.

Cucule cu pene roşĭ!
Nu cântà la ceĭ voĭoşĭ
Cântă-mĭ mie, că-sŭ scârbită
Şi cu inimĭóra friptă. [3])

[1]) Din colecţĭunea mea inedită.

[2]) V. Alecsandri. Cântece de peste Oltŭ. publ. în „Convorbirĭ literare“, an. X. Iaşĭ. 1876. p. 209.

[3]) Din colecţĭunea mea inedită.

Barbatulu, care şi-a perdutu nevésta, nime nu-lu póte mai lesne şi mai de graba mângaià şi alinà ca Cuculŭ. De-aceea nu se maĭ adresaza elu nimerui, ci numai Cucului, ca acesta sa-i aline şi sa-i aşeḑe la locu inima, ce suspină şi oftéza dupa nevésta sa.

Cântă-mĭ, cuce, pe feréstă,
Dacă veḑĭ că n'am nevéstă.
Cântă-mĭ, cuce, şi-mĭ alină
Inimuţa-mĭ ce suspină.
Cântă-mĭ, cuce, de-mĭ aşéḑă
Inimuţa-mĭ ce oftéză. [1])

Altulu éra-şi, vĕḑêndu ca Cuculu se 'nvêrtesce şi cântă prin tóte liveḑile, numai la dênsulŭ nu, ilŭ îmbie cu plată numai sa cânte şi la dênsulŭ.

Elu ḑice:

Cucuşorŭ cu pene verḑĭ
Mândru cânţĭ pe la liveḑĭ.
Cântă şi 'n livada mea,
Că mi-ĭ inimĭóra rea,
Ţĭ-oĭu platì ce s'a cădea [2])...

Şi Cuculu tuturora li cânta, tuturora li'mplinesce dorinţa, pre toţi ìi mângae...

XIV.

Unele doine poporane ni spunu, ca Cuculu de multe ori servesce celorŭ amorizaţi înca şi ca unu felıu de solu.

[1]) I. Michnea. Doĭne pop. din Maramureşŭ, publ. în „Familia", an. X. Buda-Pesta. 1874. p. 151.

[2]) Din colecţĭunea mea inedită.

Unŭ fecioru întréba pre Cucu despre draguța sa:

Cucule! de unde viĭ?
Ia din colo, despre vi!
Da de mândra ce maĭ sciĭ?
Sciŭ bine, că-ĭ sănătósă,
Șede la gherghefŭ și cósă,
Nusciŭ cósă, orĭ descósa
Da destulŭ că lacrimĭ varsă[1])...

Altu fecioru, a carui inimă e arsa de dorulu dragutei sale, tramite pre Cucu ca sa-i spue că n'are celu mai aștepta.

Cucule, sfinția ta,
Du-te spune la mândra,
Că orĭ câtŭ m'a aștepta.
La ea nu m'oĭŭ înturnà,
Că mi-ĭ arsă inima
De doruțulŭ dela ea.[2])

Dar' las' că și draguța sci ce sa-i respunda. Ea ḑice Cuculuı:

Cucule de sub pădure!
Du-te la badea și spune,
Că'n duminica ce vine
Să-șĭ răteze péna bine,
Că eŭ alta voĭu trimete
Rosmarinŭ și pénă verde
In butulŭ la dóue fete,
Rosmarinŭ și dóue florĭ
In butulŭ la doĭ feciorĭ.[3])

---

[1]) Din colecțiunea mea inedită.

[2]) T. Michnea. Do ne și hore din Maramuresŭ, publ. în „Familia", an. VII. Pesta. 1871. p. 271.

[3]) Din colecțiunea mea inedită.

Cuculu înplinesce şi acésta solie. Elu se duce şi spune feciorului, care l-a tramisŭ, ce respunsu i-a datŭ draguţa sa..

XV.

Cu tóte însa ca Cuculu este fórte doritu şi aşteptatu, cu tóte ca fie-care Românŭ ilŭ iubesce mai multŭ decâtŭ pre alte paseri cântatóre şi-i place sa-lu asculte cântându; cu tóte că elu prin cântecului seu în veselesce şi mângae pre toţi cei ce-lu ascultă; cu tóte ca elu este consideratu de-o p a s e r e s f â n t ă, cu tóte acestea are şi elu pintre Români şi duşmani, carii îlu urmarescu şi-i scurtéza viéţa înainte de-aĭ sosì timpulu.

Aceştĭ duşmani ai sei sunt mai ântâiu vrajitórele şĭ apoi meşterii şi lautarii.

Vrajitórele, spune poporulu românu, cum ca prinḑêndu pre vre unu Cucu şi taindu-ĭ capulu facŭ cu acesta şi cu limba dintr'ênsulu feteloru p e d r a g o s t e.

Insa cum facŭ ele cu c a p u l ŭ şi cu l i m b a c u c u l u i p e d r a g o s t e e o taina, care n'a pututu pêne acuma nime séu n'a voitu să mi-o descopere.

Totu ce sciu eŭ pêne acuma este, ca multe fete mari, învĕţate şi sfătuite fiindu de vrajitóre, pórtă capu de Cucŭ la sine, mai alesu cându mergŭ la jocŭ séu la alta petrecere, unde sunt feciori, anume ca, precum Cuculu e doritu şi aşteptatu, placutu şi ĭubitŭ de fie-care omŭ, aşa sa fie şi ele dorite şi aşteptate, placute şi iubite de feciori, şi precum Cuculu e alesŭ dintre

tóte celelalte paserı, aşa şi ele sa fie alese dintre tóte celelalte fete. [1])

Se ḑice maı departe éra-şı ca celu ce va înpuşcà unu Cucu înainte de Sânḑiene şi-lu va mânca friptu însa fara pâne şi făra sare, éra capulŭ luı îlu va purtà totdéuna la sine, toţı ómenii voru vorbì numaı de bine de dênsulu şi ascultându-lu vorbindu vócea luı li s'a parè totŭ atâtu de plăcuta ca şi a Cuculuı.[2])

Meşterii şi'ndeosebı lautarii întrebuinţéza capulu cucului de aceea, ca şi eı sa fie aşa de doriţı, de aşteptaţı şi de vestiţı ca Cuculu.

Dreptu aceea meşterulu séu lautarıulu, care voesce sa fie maı alesu şi maı vestitu între ceıalalţı ómenı de brésla luı, merge într'o pădure şi vĕḑêndŭ Cuculu şi menindu-lu la ce-ı trebue îlu înpuşca. Dupa acésta eı ıe capulu şi-lu pórta unu timpu anumitu la sine, adica pênĕ când socóte elu cĕ şı-a ajuusu scopulu doritŭ.

Meşterii îlu pórta în curele, érĕ lautarii îlu pórta în violine şi cobze.

Andronu din Gura-Solciı, unŭ lautarŭ fórte cautatu de poporulu românu din Bucovina, ḑice ca de-aceea e lautarıu vestitu, pentru ca elu totdéuna pórta unu capŭ de cucŭ în violina sa.[3])

Untura de Cucu, dupa creḑérea poporului românu şi dupa cum arata şi o doına, care am auḑit'o

[1]) Dat. şi Cred. Rom. din Calafindescĭ, com. de S. Frâncu, precum şi a altoru Românĭ din Bucovina.

[2] Com. de Dlŭ O. Lujanŭ.

[3] Cred. Rom. din satulŭ Pătrăuţiĭ de pe Sucéva, com. de Dlŭ Vasile Turturénŭ, stud. teolog.

dela o Româncă din satulu Putna în Bucovina, e bună de lécŭ în contra durerii de inima.

Şi vrajitórele o întrebuinţéză totdéuna când cere trebuinţa.

Étă şi doina respectiva:

Legea ta puĭuţŭ de cucŭ
N'am o o puşcă să te'npuşcŭ,
Nic pistolŭ să te omorŭ
Să scotŭ untura din tine
Să-mĭ tocmescŭ inima 'n mine.
Inimă pămêntŭ şi lutŭ
Multe afturĭ le-am avutŭ,
Aftur grele cu durere,
Mândră fără mângĭere...
Mângăe-te, mândră, bine,
Că maĭ sunt voĭnicĭ ca mine!...
Voĭnicelŭ ca Dumnĭata
In Moldova n'oĭŭ aflà!...[1])

XVI.

Dar' sa lasamu în pace meşterii şi lautarii doritori de ciuste mare, şi vrajitórele sciutóre de multe sciute şi nesciute, să faca ce voru voĭ cu capurile, cu limbile şi cu untura bieţilorŭ Cuci, cari au încaputu pe mâna loru, caci éca aŭ sositu Sânḑienele!

Sânḑienele e ḑiua cea de pe urma, în care, dupa spusa poporului, mai cânta Cuculŭ. De-aicea în colo i se léga limba şi nu póte cântà mai multŭ.

[1] Din colecţiunea mea inedită.

Causa de ce i se légă limba în acésta ḑi și de ce nu póte elu cântà maı multu, dupa legenda prima arătata maı susu, e, pentru ca numaı pênĕ într'acésta ḑi ı-a spusu soțulu seu sa-lu caute.

Dupa credința unoru Românı însa de aceea nu cânta dupa S â n ḑ i e n e, pentru că apucându cu vr'o câte-va ḑile înainte de acésta ḑi vr'unu graunte séu dóue de orḑu și mâncându-lu îndata ragușesce și i se léga limba, din care causa nu póte apoı defelıu cântà. [1])

Alțiı éra-șı spunu ca de-aceea ragușesce și nu cânta apoı maı multu, pentru ca mânânca cireșe. [2])

Cum ca Cuculuı, dupa credința Româniloru, numaı pênĕ la Sânḑiene i data a cântà, și maı departe nu, se vede înca și din urmatórea doına, care am auḑit'o dela o Românca din Siretu:

Legea ta de cucŭ bălanŭ!
Ţĭ-am plătitŭ să-mĭ cânţĭ unŭ anŭ.
Când a fostŭ la Sânḑiene
Tu ţĭ-aĭ pusŭ clobanţu 'n pene.

Daca însa se'ntêmplà, ca Cuculu sa cânte și dupa Sânḑiene, atuncı nu e semnu bunu, atuncı crede poporulu, ca de buna sama va fi vr'o batalie între óre-șı carı împerațı séu o fómete mare de pâne. [3])

[1]) Cred. Rom. din Calafindescĭ, dict. de Vasile Alecsiu, și Georgie Şerbanŭ, românĭ din locŭ.

[2] Victorŭ Popilianŭ, loc. cit. și Cred. Rom. din Bucovina.

[3]) Cred. Rom. din Cândrenĭ, com. de Dlŭ P. Ursulŭ.

Asemenea nu e semnu bunu, când cântă Cuculu nóptea. Atuncı încă va fi vr'o revoluție, orı altă nevoe va pică pe capulu bieţilorŭ ómeni.[1])

După ce a încetatŭ acuma Cuculu a cântă nu remâne şi mai departe C u c u, precum a fostŭ elŭ dela Bunavestire şi pênĕ la Sânḑiene, ci elu, dupa cum spune poporulu românu din celea mai multe parţı ale Bucovinei, se preface în U l ı u, şi ca U l ı u remâne elu apoı pêne la Bunavestirea din anulu viitorıŭ, când éra-şı se preface în C u c u şi începe a cântă.

Cuculu ca Cucu, dupa cum crede poporulu şi după cum am aratatu mai susu, se nutresce din muguru şi din frunḑa de fagu şi bè apă de isvoru. Ca U l ı u însa se nutresce, ca şi orı care altu Uliu de marimea lui, din pui de gaina şi din alte paseri mici, pre carı le póte prinde. Éra în lipsa acestora mânânca vermı şi insecte.[2])

Éra dupa ce au începutu a se così fênaţele, dupa ce ómenii începu a stringe pânile de prin ţérine, atuncı Cuculu ne parasesce şi se duce dela noi, caci:

Câte paserĭ sunt pe munte
Nu-sŭ ca cucu de cu minte.
Câte paserĭ sunt în codru
Nu-sŭ ca Cucu de cu şodu.
Cum aude glasŭ de cósă
Indată lasă ţéra nóstră.[3])

[1]) Cred. Rom. din cele maĭ multe sate din Bucovina.
[2]) Idem.
[3]) Ana şi Emilia Farcaşŭ. Doĭne pop. publ. în „Familia" an. VIII. Pesta. 1872. p. 32?.

Şi dupa ce ne-a parasitu, după ce s'a dusu în ţerile cele calde, nu se mai întórce înapoi pênĕ la alta Bunăvestire.

XVII.

Limba poporului românŭ este fórte avuta de cuvinte şi terminĭ technici. Nu aşa însa este şi limba Româniloru celoru culţi. Aceştia când compunu vre unu opŭ sciinţificu şi li lipsesce vre unu cuvêntu séu terminu technicŭ, nu-şĭ dau silinţa a-lu cautà în sinulu poporului, unde de bună samă l-ar putè aflà, ci mai de graba îlu împrumuta séu îlu traducŭ de-a dreptulu din alte limbi.

Acésta fapta fórte daunaciósa pentru limba nóstra me'ndémna totdéuna, când aflu, fie chiar şi unu singurŭ cuvêntu séu terminu technicŭ, séu nume mai puţinu cunoscutu şi usitatu, a-lu da publicitaţii.

Totu din acestu punctŭ de privire voiu să amintescu aice ce-va şi despre numele propriu alŭ Cucului.

Unu barbatu din sinulu poporului, trecutŭ prin tóte scolile, de altmintrelea destulu de învеţatŭ şi pe lânga acestea înca şi poetu, recitându-i la o ocasiune unu cântecu poporanŭ, în care erà vorba despre „Cucĭ", s'a miratu fórte multu de acésta, ḑicêndu-mi ca elu în viéţa sa n'a auḑitu ca pluralulu dela „Cucu" sa fie „Cuci".

Invĕţatulu meu cunoscutu s'a miratu, pe când Românulu ţeranu i-ar fi ruşine sa se mire de-aşa ce-va,

sciindu prea bine ca'n tóte ţerile locuite de Românı se afla sute şi mii de „Cucĭ“.

Daca n'ar fi mai mulţi Cucı, cum ı-ar fi pututŭ Românuluĭ plesnì prin minte sa compue şi să cânte buna óră doina urmatóre, care cu puţine schimbarı o întâlnimŭ pretutindene unde numai locuescŭ Românĭ?

La Moldova 'ntre hotare
Este-unŭ nucŭ cu frunḑa rară,
Se stringŭ Cucĭ de prin ţéră
Şi cântă de se omóră,
Şi-aşa cântă de frumosŭ
De pică frunḑa pe josŭ,
Şĭ-aşa cântă de cu jele
De maĭ tótă frunḑa pere,
Şĭ-aşa cântă de supţire
Pentru-a nóstrĕ despărţire. [1])

Óre ce-ar ḑice unŭ pruncŭ de ţeranu, când învĕţatorıulu seu de istoria naturala ı-ar propune, ca Cuculŭ se óua în cuĭburile altorŭ paserĭ?

De buna sama ca l-ar ride, pentru ca elu maĭ nainte de-a paşì peste pragulu scólei, a auḑitu dela maica-sa, séu dela o sóră, séu dela altulu cine-va urmatórea doina:

Cântă puĭulŭ cucului
La pólele nucului,
Aşa cântă de frumosu
De pică frunḑele josŭ.
Maĭ în josŭ la rădĕcină

[1]) Din colecţĭunea mea inedită.

Cântă C u c a cea bĕtrână,
Ș'-așa cântă de cu jele
De stаŭ apele de-a mere. [1])

Séu, de nu va fi audᶁitu pre acésta, va fi audᶁitu pre astalalta:

Frunᶁa verde de arinŭ,
S'a dusŭ C u c u l ŭ celŭ bĕtrânŭ
Pe treĭ anĭ la Rusalimŭ, [2]
Și 'nc'un anŭ a zăbăvitŭ
Și 'napoĭ când a venitŭ
A găsitŭ puiĭ cu pene
N'aŭ sciutŭ cuĭ ᶁice nene.
C u c u l i ț a cea bĕtrână
A luatŭ puiĭ de mână,
S'a suitŭ pe-o rădĕcină
Și din gură că lĭ-a ᶁisŭ:
„Dragiĭ mamiĭ, puiĭ mamiĭ!
De-amu singurĭ mi-țĭ sburà,
Singurĭ hrana vețĭ cătà,
Singureĭ vĕ vețĭ hrănì,
Singurĭ în lume-țĭ traì!" . . . [3])

Din aceste dóue doine ori și cine póte sa véda, ca poporulu românu pre muerușca C u c u l u i o numesce C u c a séu C u c u l i ț a. Prin urmare C u c a séu C u c u l i ț a se óua în cuibulu altoru paseri, ér' nu C u c u l u

[1] M. Pompiliu. Doine din prejurulŭ Sibiĭuluĭ, publ. în „T r a ĭ a n ŭ", an. I. Bucurescĭ. 1869. No. 79. p. 320.

[2] Prescurtatŭ, în locŭ de I e r u s a l i m ŭ.

[3]) Din colecțiunea mea inedită.

Prunculu de ţeranu o scie acésta... Şi fiindu ca elu o scie, cu atâta maı multŭ şi maı de graba trebue s'o scimu şi noı...

Ba! dupre cum mi s'a spusu, mueruşca Cuculuı se numesce în unele parţı înca şi C u c u l é s ă.[1]

Atâta de-o cam data despre mueruşca Cuculuı!

Deminutivele dela C u c u sunt C u c u l e ţ u, C u c u ş o r u şi C u c u ş e l u. Cele dóue deminuti-ve dintâiu le-am veḑutŭ în cântecele, ce s'au citatu în decursulu acestuı articulu, éra celu din urma ni-lu înfăţişaza urmatórea doına:

C u c u ş e l ŭ de pe pădure!
Du-te la maĭca şi-ĭ spune
Să-mĭ trimită haĭne bune,
Că cu astea m'am urîtŭ
Totŭ suindŭ şi coborindŭ,
Suĭ în délŭ, coborŭ în vale,
Pic'órele mĕ dorŭ tare[2]...

XVIII.

Dupa numele Cuculuı numescu Românii din Bucovina dóue plante, carı înflorescu tocmaı pe când începe Cuculu a cântà.

Acestea plante sunt „C ı o b o ţ i c a c u c u l u ı" lat. Primula officinalis Jacq. germ. die Frühlingsschlüsselblume, şi „L i m b a c u c u l u ı", lat. Cymnadenia conopsea.

[1] Com. de Vasile Flocea, Românŭ din Câmpulungŭ în Bucovina.

[2] Din colecţiunea mea inedită.

Ciobotica cucului, dupa spusa poporuluĭ, îșı are numirea sa de-acolo, pentru ca séměna la faptura floriloru sale cu „laba cuculuı". Éra „Limba cuculuı" se numesce astfelu, pentru ca flórea eı este roșie-pestrița ca și limba cuculuı.

Óuele fluturelui Gastropacha neustria L. germ. der Ringelspinner, lipite în forma unei veriguțe de ramurile cele tinere ale pomiloru și arboriloru poporuluĭ românŭ din Bucovina le numesce „Stupitulŭ Cuculuı" séu „Glasulŭ cuculuı".

Cum de le numescu Românii óuele fluturelui acestuia astfelu, și ce facu eĭ cu ele, am aratatu mai pe largu într'altu locŭ.[1])

Multe familii române, nu numai în Bucovina, ci și în celelalte țerĭ locuite de Români, pórta connumele de „Cucu". Asemenea se afla fórte mulți Români, carĭ sunt de catră consatenii loru luați în batjocura și poreclițı „Cucu".

In Bucovina, singuru sciu pêně acuma pre mai mulți Românı țeranı, dintre carı uniĭ se numescu, éra alții se poreclescu „Cucu".

Ba! în România aflamu înca și unu munte, apoĭ vr'o câte-va sate și locuințe isolate, carı sunt numite dupa numele Cuculuı, precum: Cucu, Cuca, Cucı, Cuculescı, Cucescı,[2]) și târgulŭ Cuculuı din Iașı.

[1]) Veḑĭ „Stupitulŭ Cuculuı", publ. de noĭ în „Amiculŭ familieĭ", an. II. Gherla și Clușĭŭ. 1879. p. 9.

[2] D. Frunḑescu. Dicționarĭu topograficŭ și statisticŭ alŭ Românieĭ. Bucurescĭ. 1872. p. 150.

XIX.

Dela datinele şi credinţele, ce au Românii despre „C u c u“, în decurgerea timpului s'au formatu maı multe proverbe şi ḑicale, carı acuma sunt fórte respândite între poporu şi fórte adeseorı întrebuinţate.

Reproducemu aice pre cele ce ni-sŭ maı cunoscute.

„A s c u l t ă C u c u l u p ê n ĕ - ţ ı c â n t a“, asculta învĕţatura, séŭ sfatulu, séu îndemnulu celu bunu, pêne aı dela cine îlu ascultà şi pentru ce a-lŭ ascultà.

„R e ŭ ı-a c â n t a t ŭ C u c u l ŭ“, se ḑice, când unuı omŭ ı-a mersŭ reu în óre-şı care privinţă.

„B i n e ı-a m a ı c â n t a t ŭ C u c u l ŭ“, se ḑice unuı omu, care a câştigatu ce-va, séu care în tóte afacerile sale î̆ı merge fórte bine.

„I-a c â n t a t ŭ C u c u l u a s t a-ḑ ı“, adica astaḑĭ ı-a mersu tare bine.

„S c i ŭ c ă ı-a c â n t a t ŭ C u c u l ŭ !“ sciu ca-ı merge bine, sciŭ ca-ı norocosu, ferecitu!

„N'a r e s a-ı c â n t e C u c u l u“, adica: nu va avè parte de ce-va, séu nu va ajunge pênĕ la primăvéra; maĭ nainte de-a cântà Cuculŭ are sa móra.

„A m b l ă d e f l o r ı d e C u c u !“ âmbla în colo şi'n cóce de géba; nu va câştigà nemica; âmbla fără de nicı unŭ scopu perḑêndu timpulu înzadaru.

„P ê n ĕ-ı C u c u l u!“ nicı când, nicı odata!

„B a t ă-l ŭ C u c u l u!“ sinonimŭ cu „b a t ă-l ŭ n o r o c u l u!“

„Bata-lŭ Cuculŭ ca frumosu e!“ E fórte frumosu. Se aplica acésta ḑicala maĭ cu sama la ómenii ce ni placu, ce-ĭ iubimu, și carĭ totodata sunt frumoșĭ și placuțĭ la vorba.

„Ĭșu teme femeea ca Cuculų.“ E cunoscutu din istoria naturala, ca Cuculu e fórte gelosŭ, — pare-ca dragostea îlu înebunesce. In toțĭ seminiĭ seĭ vede unu rivalu cu care se ie la harța. Acésta împrejurare poporulu romȃnu n'a trecut'o cu vederea, ci dela dênsa a formatu proverbulu de maĭ susu, care se aplică la unu omu, ce e fórte gelosŭ pe nevésta sa, care o teme, cum se ḑice, chiar și de umbra eĭ.

„Aiba casa Cuculuĭ“. Totŭ din istoria naturala ne putemu convinge, ca Cuculu e fórte reŭ parinte de familie: în locŭ de a avè și elu cuibulu luĭ, de a îngriji de venitórea progenitura, ca alte paserĭ, cu iubire și interesu, din contra e celŭ maĭ vagabundu, n'are nicĭ casa, nicĭ femee adeverata, — face curte la tóta lumea. De-aicea, credu eu, ca Romȃniĭ aŭ formatŭ proverbulu acesta, care se aplica la barbațiĭ ceĭ necredincioșĭ ca unu feliu de blastemu.

Unu cȃntecu poporalu din Bucovina, în care e cuprinsŭ proverbulu acesta, suna:

Cine ĭubesce și lasă
Nu l-așĭ vedè făcêndŭ casă,
Aĭbă casa cuculuĭ
Și odihna vêntuluĭ,
Că nicĭ cuculŭ n'are casă,
Și nicĭ vêntulŭ țér'alésă!

Altu cântecŭ din Transilvania suna astfelu:

Cine ne-a stricatu pre noĭ,
Pre noĭ bade pre-amêndoĭ,
Aĭbă casa cucululuĭ
Și odihna vêntuluĭ,
Că nicĭ cuculŭ n'are casă,
Da nicĭ vêntulŭ țêr'alésă!

„E îmbracata ca Cucu 'n pene", se ḑice despre o féta avuta, care este fórte frumosu îmbracata, și a căriĭ îmbracaminte sunt fórte prețióse.

„E cucu!" adică: e ametitu, ca nu póte încurcà nicĭ dóue cuvinte. Acésta ḑicala se vede ca vine deacolo, ca precum Cuculu nu póte produce maĭ multe, maĭ variate și maĭ sonóre sunete, ca alte paserĭ cântatóre, precum e câtarea luĭ monotóna, éra dupa Sânḑiene ragușita și urîta, așa și omulu celŭ bétu și ametitu nu póte vorbì ca alțĭ ómenĭ.

„Cuculu cânta pênĕ e frunḑa verde, ér' nu când pica de bĕtrâna", adica tóte aŭ a se face la timpulu seŭ, nu când a trecutu acesta; omulu sa se îngrijéscă de cele necesare pênĕ ce e tênĕru, nu când îlu împovóra betrânețele.

„Cuculŭ pênĕ nu vede mugurŭ nu cânta", adică omulu înțeleptu nu întreprinde nemică înainte de timpu...

„Iĭ cânta Cuculŭ în casa", ĭ-a remasu casa deșérta, pustie.

Cuvêntulŭ „Cucu" se 'ntrebuințéză de catra poporulu românu și ca adverbu, și anume în dóue înțe-

lesuri: ântâiu „C u c u“ cu înțelesulu de singurŭ, și alu doilea „C u c ŭ“ cu înțelesulu de „s u s u“. In vorba de tóte ḑilele nu odata auḑimu ḑicêndu-se: „e c u c u p e l u m e“, — „a r e m a s u c u ç u“ șì „ș e d e c a u n u c u c u“, seu „ș e d e c u c u“, adica: singuru, singurelŭ.

Dupa câtŭ se póte sci din istoria naturala C u c u l u rarŭ când cânta pe pamêntu, ci mai multu numai susu, pe vêrfurile ramuriloru dela arbori, de-aice apoi și adverbulu „c u c u“ în înțelesu de „s u s u“. Acésta se póte deduce și de-acolo, că pruncii, când se jócă, dacă unulu se sue și se ascunde unde-va susu, striga „c u c u“, dându prin acésta de scire ca elu este „s u s ŭ“. Éra dela adverbulu „C u c ŭ“ cu înțelesulu de „s u s u“, s'a formatŭ apoi verbulu „c u c u ì-i r e“ cu înțelesulu de a s e a c a ț e r a, a s e s u ì pe ce-va; unde te-ai c u c u i t ŭ séu c u c u i a ĭ u- unde te-ai acațaratu; nu t e c u c u ì acolo- nu te suì.

In fine, crede poporulu românŭ, că C u c u l u are putere asupra oiloru, cari au fĕtatu când a cântatŭ elu și póte luà lapte dela acelea oi. Deci ca oile să nu pérda laptele îndatinéza Românii cu ocasiunea „A l e s u l u i“ de a le r e s c u c a ì (res-cuc), adică de a rupe unu colacu în dóue, din carele o parte se împarte și se mânânca apoi de catra stapânii oiloru, de catra pecurari și ceialalți ómenĭ, cari mai sunt adunați la alegerea oiloru, ér' o parte se păstréza preste anu și se da oilorŭ în tarițe spre mâncare, anume ca sa-și pastreze laptele...

Când rupŭ colaculŭ acesta, ḑice unulu dintre ceĭ ce-lu rupu „c u c u !“ éra celalaltŭ respunde „r e s-c u c ŭ !“ [1])

Acestea sunt legendele, datinele, credinţele, cântecele şi proverbele Româniloru despre C u c u !

[1]) At. M. Marienescu. „A l e s u l ŭ“ publ. în „F a m i l i a“ an. IX. Pesta. 1873. No. 21. p. 240.

Pĕscăraşulŭ.

I.

Pe 'ntinderea cotitóre a riurilorŭ si riurelelorŭ, carı isvorescŭ din tóte parţile Carpaţilorŭ şi carı, trecêndu prin întinsele vaı şi şesurı, din ce în ce se marescu totŭ maı tare, se află o mulţime de pescişorĭ de tótă mâna. Uniı dintre aceştı pescişorı, de cum se desprimavĕréza şi pêne târdiŭ tómna, când e timpu frumosu, saninŭ şi căldurosu, alérga în colo şi'n cóce ca nisce furnicı sarindu cu gura în susu şi prindêndu diferite muscuţe, ce sbóră pe de-asupra apeı, éră alţiı, adunându-se şi îndesându-se de-a lungulu ţermurilorŭ, se jóca séŭ se încaldescŭ la radele cele placute şi călduróse ale sóreluı, de-ţı e maı mare dragulu să staı şi sa te uıţı la dênşiı.

Dar' tocmaı pe când aceste fiinţe nevinovate se simţescu maı ferecite şi scutite de orĭ ce periculu, când se jócă şi alérga maı tare în tóte parţile, de multe orı se ivesce ca din pămêntu o pasĕruıca mica şi fórte sprintena, care, sburându ca o săgéta pe de-asupra apeı a acestorŭ riurı şi riurele, pre celu dintâıu pescişoru ce-lu zaresce şi-ı cade din damâna îlu apuca repede

cu rostulu [1]) ei celu lungu, dreptu, supţire şi spre vêrfŭ din ce în ce totŭ mai ascuţitu, şi cum ilŭ apuca îndata se face nevĕḑuta cu dènsulu, ducèndu-lŭ de mâncare puilorŭ sei, séŭ ospĕtându-lu singura. Dupa acésta se'ntórnă éra înapoi şi din nou începe a pescuì în murmuratórele şi limpeḑile unde ale riurilorŭ şi riurelelorŭ.

Şi óre cum se numesce acésta pasĕruica, acestu duşmanu ne'mpacatŭ alŭ pescişoriloru, şi mai alesŭ alu pescişoriloru, cari se ţinu prin riurile şi riurelele cele limpeḑi?

Acésta paseruică, puţinŭ cucuiata şi cu códa scurta, ale carii pene de pe spate sunt pe de-asupra vineţii şi pe de desuptŭ strelucitóre ca metasa, éra celea de pe celelalte parţi ale corpului mai multu albastrii şi verḑiĭ, se numesce de catra Românii din Bucovina Pĕscaraşu, Pĕscarelŭ, Pĕscarelu-vênĕtu, Pĕscariŭ, Pĕscariŭ-vênĕtu, éra în celelalte ţeri locuite de Români: Pĕscariŭ [2]), Pescariŭ-verde [3]), Pĕscaruşŭ şi Pescaruşu-vênĕtŭ, fem. Pĕscăriţa [4]), lat. Alcedo ispida L. germ. der gemeine Eisvogel.

[1]) Românii aŭ ma multe cuvinte, carĭ însémna rostulŭ paserilorŭ, şi anume: rostŭ, botŭ, cĭocŭ, clonţŭ, clobanţŭ, pliscŭ şi fliscŭ. Insă cele maĭ usitate dintre tóte cuvintele acestea sunt: rostulŭ, botulŭ şi cĭoculŭ.

[2] B. Nanianŭ. Eleminte de istoria naturală. Partea I. Zoologia. ed. III. Bucuresci. 1873. p 97.

[3] La Romanii diu Banatŭ, com. de Dlŭ Ios. Olariu, învĕţătoriu în Domanŭ.

[4] A. de Cihac. Dictionnaire d'étymologie daco-romane, t. I. élements latins. Francfort. 1870. p. 201.

II.

Pĕşcaraşulŭ este respânditu în tóta Europa, unde se afla ape curgetóre şi limpeḑı. Pre dênsulŭ putemu sa-lu vedemŭ maı adeseorı numaĭ în ḑile sanine, line şi frumóse, când ca o sagéta sbóra pe de-asupra apelorŭ curgetóre, alergêndu dupa nutreţulu seu, care, dupa cum am veḑutu şi maı susu, constâ maı alesŭ din pescişorı micı, ce-ı prinde din sboru cu rostulu, de unde se vede ca-ı vine şi numirea de Pĕscaraşu, Pĕscarelŭ, Pĕscăruşu şi Pĕscarıŭ la poporulu românu. Éra când nu sbóra, când se pune unde-va josu sa şéda, atuncı omŭ fórte ajunsu de capŭ trebue sa fie acela, care póte da de dênsulu, séu care ilu póte prinde.

De-aice, dela acésta isteţime şi iscusinţa a Pĕscaraşuluĭ de-a se ascunde şı-a se ferì aşa de bine de ochiı ómenilorŭ, cugetŭ eŭ ca vine apoı şi credinţa, ce se va aratà maı la vale, a Româniloru din ţinutulŭ Dorneı, cariı istorisescŭ şi credu, ca daca unu omu betrânu, unu moşnégŭ, va prinde şi va mâncà nóue Pĕscaraşı, atuncı va întinerì, séu dacă nu tocmaı va întinerì, apoı celu puţinu nu va înbetrânì maĭ multu, ci va remanè aşa cum este.

III.

Cuı îı placu bĕtrâneţele şi slabia?

Nimeruı!

Fie-care omŭ, fie-care românu arŭ voì să fie şi sa remâe tóta viéţa sa tênĕrŭ, frumosŭ şi tare. Éră

daca a trecutŭ acuma peste pragulu tinereţelorŭ şı-a datu în aniĭ betrânţeloru, carı maı totdéuna sunt încarcate de slabacıune şi de multe alte neajunsurı şi neplacerı, atuncĭ fiindu-ı bĕtrâneţele neplacute şi adeseorı nesuferite, nu odata începe a se plânge asupra lorŭ şi a cântà:

Bĕtrâneţe, haĭne rele,
Tare m'am urîtŭ cu ele.
Eŭ mĕ ducŭ
Ele m'ajungŭ,
Şi eŭ mergŭ
Ele mĕ'ntrecŭ...
Bĕtrâneţe cu slăbie
Ce-mĭ cădeţĭ năpaste mie?
Luaţi-vĕ pe cea cóstă
Că-ţĭ găsì de sama vóstrĕ! [1])

Insa nu fie-care romànu betrânu se mulţamesce numaı cu cânteculu acesta şi cu altele asemenea acestuıa, carı potu sa-ı aducă numaı óre-şı care mângaere şi alinare sufletuluı seŭ, nicı decum însa tarie şi frumseţe corpuluı, ci ceı maı mulţı cauta diferite mijlóce, prin carı, cugeta eı, ca se potŭ face tinerı şi tarı, precum au fostu în juneţe. Aşa unii întrebuinţéza sucurı de diferite plante pre carı séu ca le beu séŭ că se spala cu dênsele pe faţa; mânânca medu de nuca şi beu vinu vechĭŭ; se scalda în lapte dulce séŭ deminetile în róua; éra alţii mânâncă rarunchı, plamâne, inimı şi carne de diferite paserı. Şi tóte acestea le facu

[1]) S. Fl. Marianŭ. Poesiĭ pop. rom. t. II. Doĭne şi Hore. Cernĭuţĭ. 1875. p. 100.

ei numai şi numaĭ ca sa fie şi sa remâe tineri şi frumoşĭ, căci:

Pên' ce-ĭ omulŭ tinerelŭ
Se ţine dorulŭ de elŭ,
Dară când înbĕtrânesce
Şi dorulŭ călĕtoresce. [1])

Éra acésta cu atâta mai multu, ca nu cumva sa se afle vre unulu bunu de gura, care ar putè şi ar avè tóta dreptatea sa-i ḑică într'o buna deminéţa:

Pên' e omulŭ tinerelŭ
Se légă dorulŭ de elŭ
Éră dacă 'nbetrânesce
Pune-ĭ paĭe şi-lŭ pârlesçe.[2]

Şi mai alesu atunci, când atare moşŭ betrânŭ mai are, din pecate, înca şi-o nevésta têneră şi frumósa, căcĭ apoi, daca nu cauta tóte mijlócele ca sa se ţie şi elu têneru, nu póte scăpà de-a nu auḑí unele ca acestea:

Frunḑă verde érbă dulce,
Lelea-ĭ mândră ca şĭ-o cruce
Şi moşulŭ de-ab a se duce.
Lelea-ĭ mândră ca şĭ-o flóre
Moşulŭ de-abĭa sta'n picĭóre.[3]

IV.

Una dintre paserelele, care aşişderea servesce Românilorŭ ca unu mijlocu siguru, prin care, după cre-

[1] Din colecţiunea mea inedită.
[2] Idem de eadem.
[3]) Idem de eadem.

dința loru, se potu face tineri, tari și frumoși, este și Pĕscarașulu.

Betrânii, carii numai decâtu voescu sa fie tineri, când aŭ sa-și serbeze ḑiua nascerii lorŭ, se ducu desdeminéță la unu riu, unde sciu de mai nainte ca se afla mulțĭ Pescărașı de-aceștia și, dupa ce au ajunsŭ la starea locului, se punu cu o pușca încarcata la pânda, și cum vedu pre vre unŭ Pescărașŭ, rostescu urmatórele cuvinte:

„Eu te sorocescŭ anume pentru ca sa-mi fii mie spre ușurința betrânețelorŭ mele în ḑiua în care m'am nascutu, ca a dóua óra sa me facŭ ca unu têneru."

Și cum rostescŭ ei cuvintele acestea punu pușca la ochi și țintindŭ îi daŭ drumulŭ în Pĕscarașulu, care, dupa ce a prinsŭ vre unŭ pescișoru și s'a pusŭ pe vr'o rămurica séu radecină a unui arborelu de pe țermulu riului séŭ pe vre o petricica de pe culmea unui agestru[1], voesce și elu a-și mâncà prada sa.

In modulŭ acesta purcede fie-care bĕtrânu, pêne înpușcă nóue Pĕscarași.

Éra dupa ce a prinsu aceștı Pescarași merge cu dênșii a casa, îi cinatuesce[2]), îi curațesce frumu-

[1]) Agestru însémnă o rădicătură de pamĕntŭ amestecatŭ cu felĭŭ de felĭŭ de lemne și petriĭ, maĭ pe scurtu totu ce aduce véra o apă repede și așéḑă într'unŭ locŭ la cotitura unuĭ riu séŭ păriŭ. Eră cuvêntulŭ acesta s'a formatu dela verbulu agestri-ire, care însémnă atâta câtŭ a se oprì, a se așeḑà într'unŭ locŭ. Cum de s'a agestritŭ acésta pe-aicĭ = cum de a ajunsŭ și s'a opritŭ acésta pe-aicĭ? — Cuvintele acestea sunt usitate maĭ alesu în părțile dela munte.

[2] A cinătuì însémnă atâta, câtŭ a curăți paserile de măruntae și a le preparà pentru cină.

şelu de pene şi apoi, punêndu-i într'o tigae cu untu la focu ca sa se friga, éra-şi rostesce cuvintele de mai susŭ aratate, adica:

„Eŭ ve sorocescŭ anume pentru ca sa-mi fiţĭ mie spre uşurinţa betrâneţelorŭ mele în ḑiua în care m'am nascutu, ca a dóua óra sa mĕ facŭ ca unu têneru."

După ce s'au friptu acuma Pĕscaraşii cum se cade, îi ie dela focu, îĭ pune într'o strachina pe mésă şi apoi punêndu-se şi elŭ la mésa şi rostindu din noŭ cuvintele de mai susu începe a-ĭ mâncà.

Facêndŭ acésta în ḑiua nascerei sale, credu Românii că celŭ ce o face, întineresce şi prinde la putere éra daca nu tocmai întineresce, apoi celu puţinu nu înbetrânesce, ci remâne aşa pêne ce móre.

E însă totodata de înseimnatŭ, ca omulu ce voesce sa se faca tênĕru şi spre scopulŭ acesta înpuşcă Pĕscaraşĭ în ḑiua nascerei sale, în ḑiua aceea nu e bine nemica alta sa mânânce, fară numai acei nóue Pĕscăraşi cu puţina pâne, şi înca şi acésta abiă dupa ce a înserătu. Daca mânânca si altă ce-va mai nainte, apoi Pĕscaraşii nu-i sunt de nici unŭ folosŭ.

Carnea próspeta de Pĕscăraşŭ, dupa cum spunŭ şi credŭ Românii din ţinutulu Dornei, e buna înca şi de durere de capŭ. Omenii, pre carii îi dóre capulu, prindu unu Pescaraşŭ şi carneà lui încă calda şi cruda fiindu o punu la frunte şi la céfă şi după ce o ţinu acolo unu restimpu anumitu se vindeca, adica tóta durerea li încetéza, ca şi când li-ar lua-o cine-va cu mâna.[1])

[1]) Com. de Dlŭ P. Ursulŭ.

V.

E sciutŭ maĭ departe din istoria naturala, ca P e s c a r a ş u l u îşĭ face cuibulu într'o borta pre care o sapă singurŭ cu rostulu seŭ celu tare şi ascuţitŭ pintre petrile de pe malurile apeloru şi dupa ce se óuă într'ênsulu, când clocesce, séu când e urmaritŭ de cine-va, nu iesa din cuibu, de-aĭ âmblà şi de-o suta de orĭ pe de-asupra luĭ, fara dóra numaĭ atuncĭ, când îĭ sciĭ de maĭ nainte cuibulŭ şi bagĭ vr'unu baţu în nuntru. De altmintrelea raru care omu e în stare a-ĭ aflà cuibulu, pentru ca elu astfeliu şi-lu duréza, ca nime nu póte cu 'nlesnire a i-lu aflà, ci numaĭ dupa fórte multă şi mare ostinéla.

De-aice apoĭ, dela acésta datină a P ĕ s c a r a-ş u l u ĭ, presupunŭ eu ca vine şi credinţa Româniloru din F r a t a u ţ i ĭ-v e c h ĭ, satu în ţinutulu R a d ă u-ţ i l o r ŭ, cariĭ mĭ-aŭ istorisitu, ca acela, care va aflà cuibulŭ acesteĭ paserĭ şi-ĭ va luà óuele, va fi n ă s-d r ă v a n ŭ, va sci tóte cele ce se voru întêmplà în viitoriŭ, şi că c'unu asemenea omŭ nime nu se va putè apoĭ mĕsurà nicĭ în privinţa tarieĭ şi virtuţiĭ, nicĭ în privinţa iscusinţeĭ, înţelepţiuneĭ şi isteţimeĭ.

Acestea sunt datinele şi credinţele Româniloru despre P ĕ s c ă r a ş u !

Albinărelulŭ.

I.

Frumóse şi 'ncântatóre sunt fênaţele şi fĕnăcıórele[1]), lucinile[2]) şi luminişurile[3]) când sunt înverḑite şi împenate cu totŭ felıulu de florı mirositóre. Şi când timpulu e placutu, când sórele respândesce în tóte parţile raḑele sale cele caldurόse, ele devinu cu multŭ maı atragetóre şi încântatóre, căcĭ atuncı atâtŭ locuĭtorii câtu şi cercetatorii loru se afla în ne'ntrerupta mişcare şi lucrativitate. Atuncı miı şi milióne de albine de cum resare sórele şi pêne ce se'ngână ḑiua cu nóptea nu stau maĭ nicı unu minutŭ loculuı, ci unele, eşindu de prin albinariı, sbóra dela o flóre la alta adunându céra şi mĭere şi sbârnaindu ca şi când ar fi nisce roı întregı, éră altele, carı s'au pornitŭ maı de timpuriu,

[1]) Fênăcĭorŭ dem. dela fênaţŭ.

[2]) Lucină pl. lucinĭ, e unŭ cuvêntŭ fórte usitatŭ în Bucovina atâtŭ în vorba de tóte ḑilele, câtŭ şi în cântecele poporane. Ea însémnă maĭ ântâĭŭ unu locŭ deschisŭ în munţĭ şi pădurĭ, o poĭană în care póte fórte lesne strebate şi lucì sórele, şi apoĭ culmea unuĭ delŭ. In Bucovină se află şi unŭ satŭ, câţĭ-vá munţi şi delurĭ, carĭ pórtă numele de Lucină.

[3]) Luminişŭ pl. luminişurĭ, are aceea-şĭ însemnare ca şi lucina, se'ntrebuinţéză însă maĭ multŭ în înţelesŭ de o poĭană maĭ mică.

se'ntorcu încărcate spre casa.- Mii și mii de vespĭ și vespișorĭ [1]), bondarı și bondărașĭ, nevoindu a se lasà sa fie întrecuţı de dênsele, încă alérgă în colo și 'n cóce ca și eı asemenea sa adune miere, după cum li-ı acuma și adunatulu loru, și după ce o aduna să o ducă și s'o depue ceı dintâiŭ în nisce făgurașĭ [2]) supţireı și aţoșı facuţı pe acoperemintele unorŭ case séu atârnaţı de ramurelele unorŭ arborı din apropierea vre unuı riu, éra ceı din urma în nisce fagureı rotunḑı ce și-ı facu prin borţı ânguste de pe suprafaţa pamêntuluĭ. Pe de alta parte sute și miı de caluţĭ séu căıuţı și călușeı [3]) sarŭ în colo și'n cóce prin érba producêndu prin sariturile lorŭ unu felıu de sunetu, ce sémemena fórte multu cu sunetulŭ ce-lu producŭ cosașıı cându cosescu, din care causa în unele locurı se maı numescŭ aceste micı vietaţı încă și cosașĭ.

Pe la radĕcina și'n umbra erbeı și a floriloru însa cete întregı de furnicı nu-șı potŭ da rêndu unele strîngêndu-șı nutreţulŭ necesarŭ pentru susţinerea vieţiı, éra àltele târâindu după sine câte unu săcușoru albinețu spre a-lu așeḑà într'unu locu maı bunu și maı sigurŭ de cum au fostŭ maı nainte.

Maı pe scurtŭ nicì una dintre insectele sburatóre, câtu și cele nesburatóre, precum și multe alte vietaţı,

[1] Vespișoriĭ sunt o specie de vespĭ cu multŭ maĭ micĭ decâtŭ vespiĭ ordinarĭ.

[2]) Făgurașŭ și făgurelŭ dem. dela fagurŭ.

[3]) Sub căluţĭ séŭ caĭuţĭ și călușeĭ înţelege poporulŭ românŭ din Bucovina unŭ felıu de insecte din familia lăcustelorŭ, carĭ petrecŭ maĭ multu prin érba de pe fênaţe și se numescŭ germ. Springer séŭ Heuschrecken.

carı împoporéză séŭ cercetéza fênaţele nu staŭ maı nicı unŭ minutu de gıaba.

Dar' pe când tóte vietăţile acestea, despre carı am vorbitu pêne aice, se află în cea maı mare mişcare şi activitate, pe când fie-care alérga după nutreţulu seu séu se preâmbla dela o flóre la alta, nepurtându grija nimeruıa, pe-atuncı o paserica, care li ţine calea séu, maı câtu e ḑiulica de mare, âmbla în urma loru, cum le vede se repede spre dênsele şi prinḑêndu-le din sboru cu rostulŭ se pune josu şi le mânâuca.

Acésta paserica, care are o deosebita placere şi gustu de-a face unu resboıŭ cumplitu pintre însecte şi maı alesu pintre albine şi vespı, se numesce de catra Românıı din Bucovina Albinarelŭ şi Furnicarĭŭ, de catra ceı din Transilvania Prigóra[1]) şi Prigóre[2]), éra de catra ceı din Moldova şi Muntenia Prigóre, Pregore, Vesparıŭ şi Vesparıţă[3]), lat. Merops apiaster L. germ. der Bienenfresser.

[1]) S. Petri. Vocabularŭ portativŭ. Partea I. românescŭ-nemţescŭ. Sibiĭŭ. 1861.

[2]) Sab. Pop. Barcianŭ. Vocabularŭ românŭ-nemţescŭ. Sibiĭŭ. 1868. — G. A. Polizŭ. Vocabularŭ românŭ-germanŭ. Braşovŭ. 1857.

[3]) Dr. Cihac. Istoria naturală, ântâĭa óră în limba românéscă compusă. Eşĭ. 1832. p. 94. — B. Nanianŭ. op. cit. p. 97. — D. Ananescu. Cursŭ elementarŭ de istoria naturală. t. III. Zoologia. Bucurescĭ. 1874. p. 95. — A. T. Laurianŭ şi I. C. Massimŭ. Glossariu, care cuprinde vorbele din limba română străine prin originea séŭ forma lorŭ etc. Bucurescĭ. 1871. p. 146. — Bradescu. „Utilitatea paserilorŭ" publ. în „Trompeta Carpaţilorŭ", an. XII. Bucurescĭ. 1874. No. 1167. —

II.

Albinărelulu e una dintre păserelele cele mai frumóse, câte provinu în ţerile locuite de Români, elŭ întrunesce pe penele sale mai tóte colorile, precum albe, roşii, galbine, albastre, castaniĭ, negre şi verḑi.

Nutreţulu de frunte alu Albinarelului, după cum au observatu cei mai renumiţi ornitologişti, şi după cum am aratatu şi noi maĭ susu, sunt totu felulŭ de musce, apoi strechii, lăcuste, bondari, cărăbuşĭ şi gargauni, însă mai alesu albine şi totŭ felulŭ de vespi, de unde se vede că-i vinu la poporulu românu şi numirile de Albinărelŭ, Vesparıŭ şi Vesparița. Ba! Românii din unele sate ale Bucovinei, precum buna óră din Frataunţii-vechi şi din Crasna, mi-aŭ spusŭ că Albinarelulŭ mânâncă cu mare placere şi furnicĭ. De-aici apoi l-au numitŭ locuitorii acestorŭ sate şi Furnicarıŭ.

III.

Albinărelulŭ se afla mai pretutindene în Europa. Elŭ îşi face cuibulu decomunŭ prin borţi adûnci din ţermuriĭ apeloru. Âmbla în cete şi strigă, maĭ cu sama înaintea uneĭ ploi, fórte tare. De-aicea vine apoi credinţa Româniloră atâtŭ a celoru din Bucovina, câtu şi a celoru din România, ca Albinărelulŭ e nu numai unu anunţatoriŭ fórte bunŭ de plóĭe, ci şi ca elŭ, macaru ca petrece mai multŭ în apropierea apelorŭ, nici când de alta dată nu bé apă, ci numai când plóua.

Dumbrăvanca.

Una dintre paserile mutatóre séu căletóre, care vine la noi cam catră finea lui Prieru și'n Augustŭ se pregatesce éră-și de duca așa, ca pe la mijloculu lui Septemvre ne lasa cu totulu, este D u m b r a v a n c a, numită în Bucovina încă și G ă i ț i ș ó r a, în Muntenia D u m b r a v a n c ă, D u m b r ă v i ó r a, C o r a b a t i c a[1] și C â c a u[2]), éra în alte locuri locuite de Români G a i ț a-v ê n ĕ t ă[3]) și C o r b ŭ-a l b a s t r u[4]), lat. Coracias garrula L. germ. Blaurake oder Mandelkrähe.

D u m b r ă v a n c a, care are mărimea unei C e ŭ c e și care petrece la noi mai multu prin paduri și prin dumbravi, de unde se vede că-i vinu la poporulu românŭ și numirile de D u m b r a v a n c ă și D u m b r ă v i ó r a,

[1] George Baronzi. Opere complete. Vol. I. Limba română și tradițiunile eĭ. Galațĭ și Brăila. 1872. p. 131.

[2] Com. de Dlŭ Gr. Stefanescu, profesorŭ de universitate în Bucurescĭ, și de Dlŭ P. Ispirescu, tipografŭ în Bucurescĭ.

[3]) A. de Cihac. Dictionnaire d'étymologie daco-romane. t. II. Éléments slaves, magyars, turcs, grecs-moderne et albanais. Francfort. 1879. p. 112.

[4]) A. Pocorni. Istoria naturală, traducere română. Viena. 1861. p. 70. —

se póte cunósce de pe următórele semne: rostulu eĭ e de mijlocŭ, tarişoru, dreptŭ, la radecina latareţu, la verfu îndoitu. Degetulu din mijlocu alu piciórelоru e maı lungu decâtu cele dóue laturaşe. Códa dreptŭ ratezata. Penele fórte frumóse. Capulu, grumazulu, pântecele şĭ aripele albastrii batêndu ceva în verḑiŭ, penele de-asupra nariloru, de pe lânga încheietura gureı şi de pe barbie albii; penele cele mici de-alungulu subsuóreloru şi celea de pe partea de susŭ a coḑii albastrii-întunecate; penele de pe spate, de pe umeri şi î n g e n u n c h i t u r ı [1]), precum şi celea de pe de desuptulŭ aripelorŭ albastre-întunecate. Dóue pene din mijloculu coḑii cafenii, celelalte tulbure-albastrii.

Dumbrăvanca e respândita maı preste tótă Europa. Ea este fórte spariósă. Cum da cu ochii de vre unu omu, îndata fuge.

Nutreţulŭ de frunte alu Dumbravenceı sunt c a r a b u ş i ĭ, c a l u ş e i ı, c ă l u ţ i ı séu c a ı u ţ i ı, l a c u s t e l e, b r o s c u ţ e l e, ş o p ê r l e l e şi r i m e l e. Ba! Românĭĭ din unele părţı ale Bucovineı spunu ca ea se nutresce şi cu pâne alba, maı alesŭ cu grâŭ.

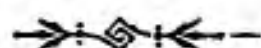
In Bucovina, dupa cum mi s'a spusu, âmbla Dumbravencele fórte adeseorı la unu locŭ cu G a i ţ e l e.

In fine voiŭ sa maı însemnezu şi aceea, ca numirea de C o r a b a t i c a a acesteı paserı vine de acolo fiindu ca partea cea maı mare a peneloru sale aduce la colóre cu flórea planteı, care în Bucovina se numesce

[1]) Sub î n g e n u n c h i t u r ă înţelegŭ Românii din Bucovina a dóua încheĭetură a aripelorŭ.

Albastrea, éră în Muntenia Corabatică[1]) şĭ Corobaţica[2]), lat. Centaurea Cyanus L. germ. die blaue Kornblume.

[1]) G. Baronzi. op. cit. p. 131.
[2]) Dr. D. Brândză. „Limba botanică a ţeranuluĭ românŭ", publ. în „Columna luĭ Traianŭ", Nóua serie, an. III. Bucurescĭ. 1882. p. 47.

Mulge-capre.

I.

Pe la însĕrate și nóptea, maĭ alesŭ când afara e saninu și frumosu, când luna și stelele respândescu lumina lorŭ în tóte parțile, orĭ și cine póte se observe o păsĕruĭcă, ce-va maĭ mare de câtŭ o **Rîndunică** sburândŭ în colo și'n cóce cu gura căscata ca și când ar voì sa prinda ce-va cu dênsa.

Acésta pasĕruĭcă, a careĭ rostŭ și grumazu sunt fórte scurte, capulu însa mare și latŭ, penele de pe spate cenușiĭ-întunecate și presurate c'o mulțime de punctișóre cafeniĭ-închise și icĭ-colea negru-vĕrgate, éră celea de pe pântece ruginiĭ, se numesce de catra uniĭ Românĭ **Mulge-capre**[1]) și **Mulgĕtoriulŭ-caprelorn**[2]), éra de catră alțiĭ **Rîndunea-de-nópte**[3]) și **Papăludă**[4]), lat. Caprimulgus europeus L. germ. die Nachtschwalbe oder der Ziegenmelker.

[1]) La Româniĭ din Ungaria, com. de Dlŭ Elia Popŭ. — S. S. Michalescŭ. Compendiu de istoria naturală pentru scólele primare de ambe sexe. Craĭova. 1869, p. 31.

[2]) B. Nanianŭ op. cit. p. 97.

[3]) Dr. Cihac. op. cit. p. 91. - S. S. Michalescu, loc. cit. la Româniĭ din Bucovina și maĭ în tóte dicționarele, câte le avemŭ pênĕ acuma.

[4]) A de Cihac. Dictionnaire. t. II. p. 251.

Despre paseruıca acésta, care tóta ḍiua sta ascunsa prin scorburile arborilorŭ, şi numaı pe la înserate începe a sburà şi maı alesu prin staulele vitelorn cornute şi prin tărlele oilorŭ ca să prinda insectele, carı se ţinu prin locurile acestea şi carĭ forméza nutreţulŭ eı principalŭ, esista la Românii din comitatulu Satmare în Ungaria o legenda, care e înteresanta din maĭ multe puncte de privire, şi care, cugetŭ eŭ, ca fiecăruia i va fi fórte binevenită, daca voiu reproduce-o aice.

Éta-o-aĭ şi legenda respectiva astfelıŭ dupa cum mı-a tramis'o Dlu Elia Popu, înveţatorıŭ în Şomcutamare, carele a auḍit'o dela nisce Românı din comuna A r i e ş u l u-d e-p a d u r e.

II.

A fostu ce-a fostu, căcı de nu s'ar fi întêmplatu nicı nu s'ar povestĭ.

A fostu odată unŭ omu fórte avutu. Intre multe alte avuţiĭ şi bunataţĭ avea elu şi o turma de oı, carı la tóta mulsura îı da câte dóuespreḍece vedre de lapte.

Omulu acesta şı-a făcutŭ staulŭ la oile sale pe hotarŭ departe de satŭ, unde mâneaŭ cu oile pĕcurarii şi bacıulŭ. Pecurarii se duceaŭ totdéuna cu oile la pascetóre, éra bacıulŭ şedea numaı la coliba şi facea brânză din laptele, ce-lŭ mulgea dela oı.

Intr'o séra însă s'a întêmplatŭ, că toţı pecurarii s'aŭ dusu, cum e rêndulu tineriloru, în satŭ la fete, numaı bacĭulŭ singuru a remasu la stâna. Şi bacıulu pentru ca sa nu-ı fie urîtu şi sa nu dórma pêne ce

vorŭ venì pecurarii din satu, îşı făcù unu focŭ mare şi puindu-se lânga dênsulŭ începù a fumà din pipa.

Dar' éta ca îndata cum a însĕratŭ a venitŭ la stâna o pasere urîta, cu capulŭ mare, cu gura dăbalazata şi cu aripele ude, şi cum a venitŭ a şi începutŭ a stropì foculu lânga care sta bacıulŭ pêuĕ ce l-a stânsŭ cu totulu. Éra dupa acésta s'a datŭ a mulge caprele, câte se aflau pintre oĭ.

Bacıulŭ, vĕḑêndu acésta întêmplare, eşì de graba din coliba şi alergându prin staululu oiloru prinse paserea cea cu capŭ mare şi legêndu-o bine ca sa nu fugă, o ţinù pênĕ deminéţă în colibă. Dupa ce s'a facutu ḑiua a luat'o şi a dus'o omuluı celuı avutu, a cuı erau oile şi caprele.

Omulu celŭ avutu, cum o vĕḑù, nesciindŭ ce felıŭ de pasere e acésta şi cum se chıamă, strînse maı mulţı ómenĭ din satŭ la unŭ locu şi-ı întrebâ, ca dóra voru scì eı: ce felıu de pasere să fie acésta şi cum se chıama?

Dar' nime nu scià... Toţı se uitaŭ la dênsa cu ochı marĭ, mirându-se de făptura şi cautatura eĭ şi de celea ce le-a istorisitu bacıulŭ.

Atuncı ómenii, pentru ca nu sciau cum se chıama îı pusera nume „M u l g e - c a p r e“ şi „M u l g e - c a p r e“ a remasŭ apoı pênĕ şi'n ḑiua de asta-ḑı.

Şi sa nu faceţĭ cum-va sa nu credeţı, cacı tocmaĭ aşa i s'a întêmplatu omuluı celuı avutu, după cum v'am povestitu, ci maı bine sa ḑiceţı cu toţiı: „Să feréscă bunulu Dumneḑeŭ ca sa nu maı vina în turmă „M u l g e - c a p r e“, cacı acésta pasere de nópte mulge

nu numaı caprele, ci şi oile şi vacile, şi apoı li ıe laptele, încâtu numaı dupa multe descântece şi cu multe afumaturı de tamâe o poţı departà dela staulu şi a te măntuì de dênsa!...

Acésta-ı legenda luı „Mulge-capre"!

III.

Credinţa înfaţoşată în acésta legenda esistă nu numaı la Românii din Ungaria, ci ea se afla şi la ceı din Bucovina, Moldova şi Munt nia.

Dlu P. Ursulŭ îmı scrie în privinţa acésta urmatórele: „despre Rîndunéua-de-nópte cea cu capulu mare credu Românii de prin parţile nóstre, adica din ţinutulu Dorneı, ca suge oile şi caprele şi ca óĭa séu capra supta odata de dênsa nu e maı multu buna de ţinutu. Rîndunéua acésta e totŭ atâtŭ de primejdiósa ca şi Sburatorıulu.[1] Ea de multe orı strică chiar şi o turma întrégа de oı, care dupa aceea maı multu nu e buna de nemică."

Repausatulu cavalerıu şi doctorŭ de medicină Cihacŭ ni spune în privinţa acesteı paserı urmatórele:

„Rîndunéua-de-nópte sbóra séra şi deminéţa spre a prinde insecte, întra adeseorı în grajdıurı, care lucru a scornitu ḑicerea, cum ca ea suge caprele."[2]

B. Nanianŭ, vorbindu despre acésta pasere, ḑice:

„Ḑiua petrece, — adica Mulge-capre, — ascunsa prin scorburile arboriloru, ér' nóptea âmblă cu

[1]) Sburătoriulŭ acesta e o fiinţă mitologică despre care voĭu vorbì maĭ pe largŭ în „Mitologia daco-română."

[2]) Istoria nat. cit. p. 91.

gura cascata ca sa prinda insecte prin staulele viteloru, de unde ómenii superstiţioşi au credutŭ că farmeca vitele ca sa le ia laptele şi de-aceea l-au numitu „Mulgetorĭulŭ caprelor u“. [1])

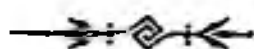
In fine S. S. Michalescu scrie:

„Rîudurica-de-nópte şede ascunsa, şi numai nóptea sbóră pintre oi, capre şi alte vite spre a prinde insectele, cari traescu în baligariulu acestoru animale, de unde s'a nascutu fabula, cum că ea ie laptele dela capre şi i s'a datu numele de Mulge-capre“. [2])

Acestea sunt tóte credinţele Românilorŭ despre Mulge-capre, câte le-am pututu adună pêne acuma!

[1]) Op. cit. p. 97.

[2]) Op. cit. p. 31.

Drepnéua.

I.

Pe lânga biserici cu turnuri înalte, pe lânga cetaţi şi pe lânga alte locaşuri de pétră nu odata ni se'ntêmpla sa vedemŭ o păsĕruică fórte vióie, neastêmpĕrată şi iute, care aduce în câtŭ-va la făptura corpului cu Rîndunica-de-casa, dar' care e ce-va maĭ mare de câtu o Rîndunică. Acésta paseruică, a carii aripi sunt mari, lungareţe, şi ascuţite; penele de pe spate şi de pe umeri cafenii-închise; barbia şi guşa înfrumseţate c'o pata alba-rotunda; peliţa ochilorŭ cafenie-întunecata; rostulu-negru; piciórele negricióse, fórte scurte şi încalţate[1], se numesce de catra Românii din Bucovina Drepnea pl. Drepnele, apoi Rîndunica-de-plóie şi Lastunŭ mare, lat. Cypselus apus L. germ. Mauer- oder Thurmsegler, Thurmschwalbe.

Drepnéua[2]) este fórte laţila în Europa. Ea sosesce la noi din ţerile cele calde şi anume din Africa,

[1]) Când piciórele uneĭ paserĭ sunt acoperite pênĕ la degete cu pene, atuncĭ se ḑice despre paserea respectivă că e încălţată.

[2]) In legătură cu numele acesteĭ paserĭ credŭ că stă şi verbulŭ „drepănà“, usitatŭ în Bucovina, care însémnă atâta câtŭ a se acăţărà, a se suì pe unŭ obiectŭ înaltŭ.

unde petrece peste érna, pe la începutulŭ luı Maı, une orı, când se desprimaveréza de timpuriu şi e frumosu, chıar şi'n septĕmâna de pe urma a luı Prierŭ, şi éră-şı ne lasa cu începutulu Iuneı luı Augustu.

In Bucovina, după câtu sciu eu pênĕ acuma, provine D r e p n é u a în maı multe locurı, şi maı alesŭ pe la mănăstirile şi bisericile din Dragomirna, Sucevița, Putna, Voronețu, Solca, Manăstirea Homoruluĭ şi la schitulu Zamca din Sucéva. La aceste manăstirı şi bisericı îşı facŭ D r e p n e l e l e cu sutele şi cu miile cuiburı prin crepăturile zidurilorŭ şi prin turnurı, sbóră în tóte părțile fórte repede şi strigă c'o vóce aşa de ascuțita şi patrundetóre, încâtŭ îțı țiue urechile şi din causa acésta, nicı nu eştı în stare să staı multŭ în apropierea loru şi sa le asculțı.

II.

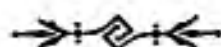
Constantinu Diaconescu, românu de vr'o şesedecı de anı din satulu Calafindescı, dela care am audịtŭ ântâĭa-şı dată numele adeveratu românescŭ alŭ acesteĭ păserele, mı-a spusŭ ca D r e p n e l e l e îşı facu cuiburile cu gura întórsă în josŭ şi se óuă numaı dóue óue lungărețe, rarŭ când treı, pre carı le clocescŭ numaı şepte dile.

Ce se atinge de numerulu óuelorŭ şi de cuibu, apoı acésta spusa a luı C. Diaconescu consuna cu cele ce ni le spune despre acésta pasere şi B r e h m în istoria sa naturala[1]), éră câtu pentru clocirea óuelorŭ credŭ ca e numaĭ o închipuire.

[1]) Brehm's Thierleben. Zweite Abth. — Vögel. Erster Band. Leipzig. 1882. p. 402.

Totu Diaconescu mi-a spusŭ, ca daca ataca cineva cuibulu D r e p n e l e i séŭ ĭi ie óuele, apoĭ acésta îndata-şi parasesce cuibulu şi nu se'ntórna mai multu la dênsulu.

Numele R î n d u n i c a-d e-p l ó i e a acestei paseri, dupre cum mi-aŭ spusŭ maĭ mulţi Românı din Frataużii-vechĭ, vine de-acolo, pentru ca ea înaintea unei ploi séu a unei furtuni mari âmbla fórte neastêmparata în tóte parţile, sbóra fórte pe susŭ şi striga fórte tare.

Cĭocănitórea.

I.

Românii din Bucovina, Transilvania şi Ungaria, dupa câtu sciŭ eu pênĕ acuma, maı pre tóte paserile, câte provinu în Europa şi se numescŭ c'unŭ terminŭ technicu latinu „P i c i d a e", le numescŭ c'unu singurŭ cuvêntŭ „Ç ĭ o c a n i t o r ĭ", éra ceı din România totŭ pre acestea paserı le numescŭ G h i o n o ı, G h e o n o ĭ şi G h e u n o ı, sing. G h i o n ó e, G h e o n ó e şi G h e u n ó e.

Se numescu şi'n Bucovina unele dintre aceste paserı G h i o n o ĭ séŭ G i o n o ı şi G e u n o ı, însă numaı fórte raru, şi maı alesu numaı în parţile cele munţóse.

Pre fie-care specie însa alu acestuı genŭ de paserı o numescŭ Românii din numitele ţerĭ parte dupa marimea corpuluı şi colórea peneloŭ, parte şi câte c'unu altu cuvêntŭ technicu.

Noı vom arată în liniile urmatóre pe rêndŭ cum se numesce fie-care specie îndeosebı şi la fie-care vom începe cu numirile usitate în Bucovina şi vom finì cu cele usitate în celelalte ţerı locuite de Românı. Vomŭ

adaoge totodată la fie-care Ciocanitóre şi câte o descriere scurta, ca fie-cine sa-şi faca o închipuire macarŭ câtu de mica despre dênsele.

Sa'ncepemu aşa dară mai ântâiŭ cu Ciocanitórea cea mai mare, care este cunoscuta Românilorŭ.

II.

Ciocanitórea cea mai mare, care provine în Europa, se numesce de către Românii din Bucovina: Geunóe, masc. Geunoiŭ, Geunóe-négra, Gionóe-négra, Ciocanitóre-négră; Ciocănitóre-cu-cârpa, Ciocănitóre-cucuiată; în Muntenia: Ghionóe-négră [1]; în Transilvania: Ciocanitóre, Căţaratóre [2] şi Hororiŭ-de-bradu [3], lat. Picus martius L. germ. der Schwarzspecht.

Ciocanitórea acésta e négra, crescetulu capului roşu ca sângele, şi anume la bărbaţelŭ tótă suprafaţa capului, éră le femeiuşcă numai într'unŭ locu pe céfă. Ochii galbii, ciocululŭ ascuţitŭ şi fórte tare.

Acésta Ciocanitóre e respândita pretutindene în Europa, unde se afla paduri împĕnate cu bradi bĕtrani. Nutreţulu ei sunt carii şi alţi vermişori, ce se afla prin scórţa ciungiloru, precum şi a altorŭ arbori bĕtrâni şi putregaioşi, apoi furnicile, diferite seminţe si alune.

Românii din satulŭ Calafindesci, dupa cum mi-a spusu Sofia Frâucu, dicu şi credŭ ca Ciocanitórea

[1] B. Nanianŭ. op. cit. p. 98.

[2] S. P. Barcianŭ. op. cit.

[3] A. de Cihac. Dictionnaire. t. II. p. 506.

acésta e buna de lécŭ în contra n ă d u ş e l e ı. Ómenii ce aŭ naduşală, séu şi alţii, carii pătimescŭ de óre-şĭ care durcre de peptu, o prindu, o tae, o cinatuescŭ şi faca apoı zama dulce dintr'ênsa. Dupa acésta, nainte de-a gustà din alte bucate, sorbescu zama acésta şi mânânca carnea. In acestŭ modŭ, se dice, că mulţı patimaşĭ de peptu s'aŭ vindecatu cum se cade şi aŭ traitu înca lungu timpu.

Românii din satulu Crasna încă întrebuinţéză C ĭ o c a n i t ó r e a acésta ca lécu în contra durerii de peptŭ. Aceştia, după ce o prindu şı-o tae, facu din carnea eı unŭ felıu de supă nesarată în care maı punŭ şi o câtime anumita de zaharu şi apoı o sorbescŭ pe nemâncate.

Cum ca datina şi credinţa acésta trebue să fie fórte laţita pintre Românii din Bucovina se póte cunósce şi de-acolo, pentru că şi Românii din Frataŭţiivechı mı-aŭ spusŭ, ca Cıocanitórea acésta e buna de mâncatu.

Se maı istorisesce înca şi aceea despre acésta Cĭocanitóre, dupa cum mı-a scrisu Dlu P. Ursulu, ca celu ce voesce numaı decâtŭ să aıba É r b a - f e r e l o r ŭ, — acea érba misteriósa, despre care se crede ca are putere de-a descuià orı ce încuıetóre, — se duce şi bate în prejurulu cuıbuluı séu c u ı e d e f e r ŭ. Cıocanitórea, ca sa póta întrà în cuıbu, se duce şi nu se'ntórce înapoı pêne ce nu afla é r b a - f e r e l o r ŭ, éra dupa ce o află şĭ-o aduce, cum o atinge de cuıbu, cuele îndata pică josu, şi atuncı celu ce-ı trebue érba, o póte fórte lesne capĕtà, dacă pune şi ţine cum-va pe

ascunsu unu vasu de desuptulŭ cuibuluĭ, caci ea pica dimpreună cu cuele.

In fine Ciocanitórea acésta servesce Româniloru şi de calindarĭu, prevestindu prin cânteculu ei schimbarea unei vremi urîte într'o vreme frumósa şi placută.

III.

Ciocanitórea-pestriţă, Ciocănitórea roşa, Gionóe séu Geunóe-pestriţă, numita de către Românii din Banatu şi anume de catra cei din ţinutulu Ohaba-mâtnicului Svêrdaĭcă-roşă [1]), éră de către ceĭ din ţinutulu Oraviţei Ciocănitóre-pestriţa, Sfârcĭocŭ, Sfârciocu-gheoşu, Spraciocŭ şi Sfranciocŭ [2]), în unele ţinuturi din Transilvania Bocănitóre [3]), şi'n urma Horoiu-pestriţŭ [4]), lat. Picus major L. germ. der grosse Buntspecht oder Rothspecht.

Corpulu acestei Cĭocanitori e peste totŭ înpestriţatu cu pete albe, roşii şi negre. Ea se afla pretutindene în Europa, unde sunt paduri. Iubesce mai cu samă padurile dese. Se arată însa tómna şi érna şi prin

[1]) Com. de Dlŭ Iónŭ Stoĭcescu.

[2]) Com. de Dniĭ Ilie Trăilă şi Aureliŭ Oprea prin Dlŭ Dr. At. M. Marienescu, şi de Dlŭ Ios. Olarĭŭ. Vedĭ şi A. de Cihac. Dictionnaire. t. II. p. 341. — Despre adj. „gheoşŭ" Dlŭ. M. Marienescu mĭ-a scrisŭ următórele: „gheoşŭ sonulŭ lungŭ pe „e" curatŭ, scurtŭ pe „o" curatŭ, e sinonimŭ cu colţosŭ din colţŭ a) de dinţĭ, b) de plante, c) ângliĭu, de acì şi colţurósă d. e. încolţesce cânepa = cânepa e gheoşă."

[3]) Com. de Dlŭ N. Densuşanŭ.

[4]) A. de Cihac. Dictionnaire. t. II. p. 506.

livedi. Nutreţulu ei constă din totŭ soiulu de insecte, ce se află prin scórţa şi prin muşchiulu arboriloru, precum şi din alune şi seminţe de bradeturi.

IV.

Ciocănitórea-pestriţa-mijlocie, astfelu în Bucovina, Transilvania şi Ungaria, éra în Muntenia Ghionóe-pestriţa[1]), lat. Picus medius L. germ. der mittlere Buntspecht.

Fruntea şi partea de'nainte a capului a acestei Cĭocanitori sunt albe-ruginii, crescetulu şi partea de'napoi a capului deschise-roşiĭ; céfa, partea inferióră a grumazului şi celelalte parţi superióre negre; capulŭ, laturile grumazului şi têmplele albe; mijloculu peptuluĭ galbanu-ruginiu; pântecele şi şoldurile roşii. De'napoia urechiloru are o pată lungaréţa négra, care se'mbina c'o dunga mai ângusta şi se întinde pênĕ la peptu. Ochii roşi, ciocul negru albastrìu, piciórele negre-surii.

Se află Ciocanitórea acésta mai alesu în România şi Basarabia, dar' provine şi'n celelalte ţeri locuite de Români.

V.

Ciocanitórea-peştriţa-mica, Furnicariu[2]), Ghionóe-pestrita.[3]) lat. Picus minor L. germ. der kleine Buntspecht.

[1]) B. Nanianŭ. op. cit. p. 98.
[2]) A. de Cihac. Dictionnaire. t. I. p. 105. — In Bucovina, după cum mĭ-aŭ spusŭ vr'o câţĭ-va Românĭ se numescŭ „Furnicarĭ" şi Cĭocănitorile cele negre.
[3]) B. Nanianŭ. op. cit. p. 98.

Partea de'nainte a capului a acestei Ciocanitori e albu-ruginiu, crescetulu capuluĭ roșu-deschisu; celelalte părți ale corpului împestrițate cu pete albe și cu dungi negre încrucișate; zabelele, têmplele, gușa, laturile grumazului, precum și pântecele albe-întunecate; ochii roșii; cĭoculŭ albăstriu; piciórele plumbii.

Ciocanitórea acésta e totu atâta de lâțita ca și ciocanitórea cea pestrița și roșa.

VI.

Ciocanitórea-verde, Ghionóea séŭ Gionóea-verde [1]), Svêrdaica-verde [2]), Horoiu-verde [3]), Verdaică [4]), Verdare și Vêrdare [5]), lat. Picus viridis L. germ. der Grünspecht.

Partea superióra a capului, céfa și o pata mica de lânga gura a acesteĭ Ciocanitori sunt roșii-deschise. Crescetulu capuluĭ suru, penele din prejurulu uariloru și zabelele cenușiĭ, parțile superióre masliniĭ, aripele cafeniĭ, învělișulŭ codii untdelemniu, bărbia și gușa albastre-verdii.

Și acésta Ciocanitóre este fórte lațita în țerile locuite de Români.

Cum că numirile din urma ale acestei paseri, adica Verdare și Vêrdare sunt fórte respândite,

[1]) In Bucovina și la B. Nanianŭ. op. cit. p. 98.

[2]) La Româniĭ din Ohaba-mâtnicŭ, com. de Dlŭ I. Stoĭcescu.

[3]) A. de Cihac. Dictionnaire t. II. p. 506.

[4]) In Banatŭ, com. de Dlŭ A. Oprea.

[5]) Dr. Teodorŭ Stamati. Vocabularŭ de limba germana și română etc. Iași. 1852. p. 384.

maı alesŭ în Muntenia [1] şi Moldova ne putemŭ încredință şi din urmatorıulu proverbŭ:

Verdarea cércă copaculŭ
Şi maĭ slabŭ unde găsesce
Acolo cĭocănesce. [2])

Cĭocanitórea verde, după spusa Româniloŭ din Vatra-Dorneı, e buna de lécu, şi anume: daca celŭ ce are lipsa de dênsa va împuşca-o, după acésta va usca-o bine şi apoı va pisa-o şi va da-o, amestecată cu sare, cailoru, carı au limbricı, ḍice că caiı îndată se curațescu de aceştı vermı reı şi se facŭ apoı cu multu maı sanĕtoşı, de cum au fostu maı nainte. [3])

Spunu o sama de Românĭ, ca Cĭocănitórea acésta e buna şĭ de mâncatu.

Când cânta, dupa cum e acuma şi cânteculu eı, atuncı ḍicŭ Româniı că e semnu de plóe, éra când toraesce cu cıoculu în copacı, spunu că are sa fie vreme bună, şi când cine-va o aude astfelıu toraindu observă: „Ĭanŭ auḍı cum toraesce Cĭocanitórea a vreme buna." [4])

Pruncii din unele ținuturı ale Transilvanieı aŭ unŭ felıu de jocŭ, carele fiindu că nĭ-amintesce de acésta Cıocanitóre, nu mĕ potu reținè ca sa nu-lu reproducu aice.

[1]) In ținutulŭ Gorjuluĭ, după cum m'a asiguratŭ Dlŭ Iónŭ Cornoĭŭ, stud. la facultatea teologică din Cernăuțĭ, paserea acésta se numesce numaĭ „Vêrdare."

[2]) Antonŭ Pannŭ. Culegere de proverburĭ séŭ Povestea vorbiĭ. Partea II. Bucurescĭ. 1853. p. 125.

[3]) Dictatŭ de Gavrilŭ Bóncăşŭ, românŭ din Vatra-Dorneĭ.

[4]) Cred. Rom. din Poĭana-Stampiĭ, com. de Petru Spênulŭ.

Când adică pastorescŭ pruncii vitele și sunt mai mulți inși adunați la unŭ locŭ, și de ședŭ cu toții josu, unulu dintre ei, care e mai istețu și mai spintenu, se scólă iute de josŭ și ḑice:

Cĭocănitóre verde
Scóte ochiĭ cuĭ șede!

Atunci toțĭ pruncii se scólă într'o clipita ca sa nu se referéscă acésta ḑicala la dênșii.

Éra când staŭ în picióre, unulu dintre ei la momentu se arunca josŭ și ḑice:

Cĭocănitóre ouătóre
Scóte ochiĭ cuĭ e'n picĭóre!

Și-atunci toți într'o clipita se puuu josu, ca ḑicala sa nu-i ajunga pre dênșii.[1])

VII.

Ciocănitórea-sura, Cĭocanitórea-vênetă, Cĭocanitórea-galbănă (barbațelulu), Ciocanitórea-albăstrie, Geunoiu-galbănu, Gionóe séu Geunóe-cenușie, lat. Picus canus Gm. germ. Grauspecht.

Ciocanitórea acésta e mai totŭ atâtŭ de mare ca și Verdarea. Crescetulŭ și partea de'nainte a capului sunt roși-albii, fruntea surie închisa; partea de-'napoi a capuluĭ și céfa verḑii; celelalte pene de pe de-asupra sunt maslinii; barbia si gușa surii.

[1]) Com. de Dlŭ Gr. Crăcĭunașŭ.

Nutreţulu de capitenie alu acestei Ciocanitori constâ din cari şi alte insecte, ce se afla prin arborii cei uscaţi şi prin scórţa acestora, însă mai cu samă din furnici.

Dupa spusa Românilorŭ din Frătauţii-vechi Ciocanitórea acésta e cea mai curata dintre tóte celelalte Cĭocanitori, de-aceea este ea şi buna de mâncatu.

VIII.

Causa de ce ciocănesce Cĭocanitórea cu ciocului ei celŭ tare şi ascuţitŭ în arbori ni-o spune urmatórea legenda, aflatóre la Românii din Bucovina, care mi-a comunicat'o Dlu Orestu Lujanu.

Ḑice că Cĭocanitórea dintru începutŭ n'a fostŭ pasere, ca acuma, ci ea a fostu o femee năsuta [1]) adică una de acelea, căreia îi placea sa-şi bage nasulu în totu loculŭ, chiar şi acolo unde nu-ĭ ferbea óla, şi pre fie-care sa-lu vorbésca de reu şi sa-i anine câte o codiţa.

Intr'o ḑi prinḑêndu Dumneḑeŭ tóte gânganiile de pe faţa pamêntului, precum: vespĭ, gargauni, ţinţari, furnici, cari, şi altele o mulţime asemenea acestora, şi legându-le bine într'unu sacu, chiemâ pre femeea cea nasuta la sine şi dându-i saculu îi ḑise:

---

[1]) Cuvêntulŭ „năsutŭ" e fórte lăţitŭ în Bucovina, şi se spune maĭ cu samă despre ómeniĭ, cariĭ aŭ nasŭ mare. Se ḑice însă şi despre oĭ = oĭ năsute = oĭ cu nasulŭ mare. „Năsutŭ" şi „năsută" séŭ şi „năsită" ca substantivŭ însémnă şi glumeţŭ, batjocuritorĭŭ, vorbitorĭŭ de reŭ. Năsuţĭ şi năsute se numescŭ încă şi aceĭ ómenĭ, cariĭ îşĭ bagă nasulŭ în totŭ loculŭ, cariĭ trebue să scie tóte câte se'ntêmplă.

— Ie saculŭ acesta și du-lu de-lu arunca așa cum ilu vedi în mare! Dar' cauta... nu cumva sa te pue pĕcatele, ca dupa ce vei eșì de-aice la largulu teŭ, sa-lu deslegĭ ca să vedi ce este într'ênsulu, ca apoi va fi vai și amarŭ de capulu teŭ!... atunci ai sa pațesci una ne mai pațita!... m'ai înțelesu!...

— Ferésca cerıulu! respunse nasuta, luându saculu în spate, — unde ași face eŭ una ca aceea sa n'ascultŭ porunca ta Dómne! Și cum rostì ea cuvintele acestea eși din pometŭ afară, cacĭ Dumneḑeu când ii dete saculu, se aflà într'unu pometu fórte mare și frumosŭ, împĕnatu cu totu felıulŭ de pomi roditori și flori mirositóre.

Dar' țı-ai aflatŭ omulu, care sa-și ție cuvêntulu!... N a s u t a, cum eși din pometu afara, nu apuca a face vr'o câte-va sute de pași când, cuprinḑêndu-o unu doru nespusu ca sa védă ce duce în spate, nu se putù reținè de-a nu se oprì în locŭ și-a deslegà saculu. Insa nu apucâ bine a-lŭ deslegà și gângăniile, veḑêndu-se éra-șĭ de-o-data slobode, eșira dintr'ênsulu și începură a se respândì în tóte pârțile, și-a se ascunde unele prin crepaturile și pe sub scórța copaciloru, éra altele prin érba și pe sub țerina, mai pe scurtŭ care pe unde apucâ maĭ de graba...

Nasata, de spaimă și de frică ca să n'o pe depséscă Dumneḑeŭ pentru ca nu s'a ținutu de cuvêntu, ci ĭ-a călcatŭ porunca, începù a alergà cu o scósa din minte în tóte parțile după gângănii, voindu sa le prinda și să le bage éra-și în sacŭ.

Dar' cine erà în stare sa prinda atâta amaru de gânganie, câta vêrise Dumnedeu în saculu acela?.. și cine, me rogu, putea su scie în catro aŭ apucatu și s'au ascunsŭ acestea?... Prinsa ea ce prinsa, nu-i vorba, dar' pre tóte sa le prinda i-a fostu peste putința, cacĭ gânganiile nu erau așa de próste ca sa stee locului!...

Dumnezeŭ, vĕdêndŭ că femeea, careia i-a datu saculu cu gângăniile ca să-lu ducă și sa-lu arunce în mare, nu l-a ascultatu, s'a maniatŭ pe dênsa și spre pedépsa a prefăcut'o într'o Cĭocanitóre dicêndu-i ca pênĕ ce nu va prinde pre tóte gângăniile, câte le-a slobodịtu din sacu, pênĕ atunci nici să nu mai traga nadejde că se va putè preface éra-și în femee, cum a fostŭ dintru începutu.

De-atunci apoĭ, de când Dumnedeŭ a prefacut'o în pasere, Ciócănitórea nu-și póte da rêndu alergându prin paduri, padurele și pomete și prindêndŭ la gânganii, cugetândŭ ca daca le va prinde pre tóte se va face éra-și femee aum a fostŭ dela începutu.

Éra ciocului ei celu lungu și ascuțitu, cu care prinde ea gânganiile, e nasulu ei de odinióră, caci ca femee avea unŭ nasŭ lungŭ, care și-lŭ bagà în totu loculŭ, și nemica nu remânea necautatu, nevĕdutŭ și nevorbitŭ de dênsa, precum și de-atunci în cóce, de când e pasere, nu remâne nici unŭ pomișorŭ, mai alesu de cei bortoși și putregaĭoși, ca sa nu fie cercetatŭ de dênsa, cautându gânganiile ce le-a scapatŭ odata din sacu și nu le mai póte gătì de prinsŭ nici pêne în diua de astă-di...

IX.

Cu privire la numirile G h i o n ó e, G h e o n ó e, G h e u n ó e séŭ G i o n ó e, G e o n ó e și G e u n ó e, merita de-a fi amintitu urmatoriulu pasagiŭ, pre care-lŭ scótemu dintr'o poveste din Muntenia:

„Dupa ce Fetu-frumosu a trecutŭ afara de împerația tatalui seu, și a ajunsu în pustietate, a împarțitu tóta avuția lui pe la ostași, și luându-și ḑiua buna, i-a tramisu înapoi, oprindu-și pentru dênsulŭ merinde numai câtu a pututŭ duce calulu. Și apucâudŭ calea catră resaritŭ s'a dusu trei ḑile și trei nopți, pênĕ a ajunsŭ la o câmpie întinsa, unde erà o mulțime de óse de ómeni."

„Aice stându să odihnéscă îi ḑise calulŭ:

— „Sa scii stapâne că aice suntemu pe moșia unei G h e o n o i, care e atâtu de rea, încâtu nimeni nu calcă pe moșia eĭ fără sa fie omoritŭ. E a a f o s t u f e m e e, d a r' b l a s t e m u l ŭ p ă r i n ț i l o r u e i p e c a r i n u-i a s c u l t à, c i t o t u î i n a c a j ĭ à, a ŭ f ă c u t 'o s ă f i e G h e o n ó e; ea este acuma lângă copiii ei, dar' mâne, în pădurea, care o veḑi, a s'o întâlnimu venindu sa te prapadésca; e grozavŭ de mare; dară sa nu te sparii, ci sa fii gata cu arculu, ca sa o sagetezi, și paloșulu și sulița să le ții la îndamâna ca sa te slujesci cu dênsele la trebuința."

„Se deteră spre odihuă, dar' pândia când unulu, când altulu."

„A dóua ḑi, când se revărsara zorile, eı se pregatıau sa tréca padurea; înşelâ şi înfrânâ calulu, şi chinga o strinse maı multŭ ca alta data, şi pornì; când audì o cıocănitură grosnică, ér' calulu îı ḑise: ţine-te stapâne gata, ca éta se apropie Gheonóea! Şi când venıà ea doborıà copacii, aşa de iute mergea; ér' calulu se urcà ca vêntulu pêne de-asupra eı şi Fetu-frumosu îı luâ unŭ picıoru cu sagéta, şi când erà gata a o lovì cu o a dóua sagéta, strigà ea:

„Staı Fĕtu-frumosu, că nu-ţı facŭ nemicu!"

„Şi veḑêndŭ ca nu o crede, îı dete în scrisu cu sângele seu."

— „Sa-ţĭ traéscă calulu, Fĕtu-frumosu! îı maı ḑise ea, — ca este nasdravanŭ; cacı de nu erà elu, te mâncamu friptu; acuma însa m'aı mâncatu tu pe mine; sa scii că pênĕ aḑı nicı unu muritoru n'a cutezatu sa calce hotarele mele pêne aicea, câţı-va nebunı, carii s'au încumetatŭ a o face, n'au ajunsu decâtŭ pêne în campia, unde aı vĕḑutu ósele cele multe."

„Se duserĕ apoı acasa la dênsa, unde l-a ospetatu şi l-a omenitu ca pe unŭ calĕtoru. Dar' când se aflau la mésă şi se chefuıau, Gheonóea gemea de durere; atuncı elu îı scóse picıorulŭ pe care îlu pastrâ în traıstă, îlu puse la locu şi îndată se vindecâ; ér' ea de bucurie ţinù mésa treı ḑile de-a rêndulu şi-lŭ rugâ sa-şı alégă soţie pe una din cele treı fete ce avea, frumóse ca nisce ḑine, dar' elu nu voì, ci îı spuse ce cauta. Atuncı ea îı ḑise:

— „Cu calulu, care îlu aı şi cu vetejia ta, credu ca veı isbutì."

„Dupa trei ḑile se pregatì de drumŭ şi pornì. Merse, merse, şi ér' merse, cale lungă şi maĭ lungă; ér' când fu de trecŭ peste hotarele G h e o n ó e i, dede de o câmpie frumósa, pe de-o parte cu érba înflorita, ér' pe de alta parte pârlita.“

„Atunci Fĕtŭ-frumosŭ întrebâ de ce este érba pârlită? şi calulŭ î respunse:

„Aici suntemu pe moşia unei S c o r p i i; ea este soră cu G h e o n ó e a; de rele ce sunt, nu potŭ sa traéscă la unŭ locu, blastĕmulŭ parinţiloru le-aŭ ajunsŭ, şi d'aia s'au făcutŭ lighioi aşa, precum le veḑi; vrăsmaşia loru e nevoe de çapu; voru şa-şi ţapésca una dela alta pamêntu; când este nacajită reu, varsă focŭ şi smóla; se vede ca a avutu vr'o cérta cu soră-sa, şi viindu s'o gonéscă de pe tĕrêmulu ei, a pârlitŭ érba pe unde a trecutu; ea este mai rea de câtŭ sora sa şi are trei capete!“ [1])

Atâta din poveste!

X.

Am reprodusu aici acestu pasagiu; care se referesce la G h e o n ó e şi sora acesteea, cu scopu ca să-lŭ cunósca ori şi cine, éră filologii, studiindu-lu de-aprópe, se pótă maĭ lesne aflâ originea adeverata a acestui nume de pasere, care dupa câtu sciu eŭ, e mai tare usitatŭ numai în Muntenia, de unde e şi legenda din

[1]) P. Ispirescu, Culegătorĭŭ-tipografŭ. Legende şi Basme. Partea I. ed. III. Bucurescĭ. 1872. p. 5-6.

care am citatŭ pasagiulŭ de maĭ susu, şi unde se maĭ afla încă şi urmatoriulu proverbu:

Mĕ cĭocănesce ca covacĭulŭ
Şi ca Gheonóea copacĭulŭ [1])

precum şi unu satu din judeţulu Tecuciu, asemenea numitu Ghionóie [2]), cacĭ în Bucovina, după câtŭ m'am pututu convinge pênĕ acuma, numele acesta se atribue maĭ alesŭ numaĭ Cĭocănitórei celeĭ negre.

Numaĭ prin acestu mijlocŭ, cugetŭ eŭ, că se va putè aflà şi lamurì originea unorŭ cuvinte, carĭ pênĕ acuma nu se scie cu deplina siguritate dela cine le-am moscenitu.

Dacă ne vom ţinè numaĭ de literele, din cari este compusŭ unu cuvêntu, éra de însemnânţa luĭ cea adeverată, de datinele şi credinţele ce stau într'o legatură strînsă cu dênsulŭ, nu ni va pasà nemica, atuncĭ, voindŭ aĭ aflà originea cea adeverata, vom fi espuşi la o mulţime de erorĭ, una maĭ mare decâtu alta, şi la o muncă zădarnica.

Maĭ 'nainte de tóte să scimu ce crede şi istorisesce poporulu despre cutare şi cutare lucru, sa-ĭ scimŭ fórte bine însemnânţa şi întrebuinţarea luĭ în legende séu în afacerite de tóte ḑilele, şi apoĭ, dupa ce vom fi patrunsu tóte acestea cu de-amenuntulu, sa ne apucamŭ de capulŭ numireĭ sale, apoĭ sa-ĭ cautamŭ originea.

[1]) A. Panŭ. Culegere de proverburĭ séŭ Povestea vorbiĭ. Partea III. Bucurescĭ 1853. p. 158.

[2] D. Frunḑescu op. cit. p. 212.

Așa credu eŭ că ar' fi bine să facemu cu tóte cuvintele românesci mai rarŭ usitate și cu celea ce, în privința originei loru, sunt obscure.

Atâta-i totu, ce avui de spusu de asta data în privința acestui genu de paseri!

Capîntortura.

Prin padurı împenate cu arborı betrânı, prin padurele şi tufişurı, precum şi prin pomete, maı alesu deacelea, carı sunt situate în apropierea vre unuı riu, de multe orı putemu sa damu, dela începutulu luı Maı şi pênĕ la finea luı Augustu, peste o paseruıcă, care, cum nu-ı vine ce-va la socotéla séŭ din te mirı ce causa se sparie, îndata începe a-şı întinde fórte tare grumazulu, a-şı sborşĭ penele de pe capu ca o buha, a resfirà códa, a-şı întinde totŭ corpulu, a-şı întórce ochiı pe dosŭ şi a miscà guşa ca unu racateţŭ, maı pe scurtŭ a face o mulţime de schimositurı, ca celu ce n'o cunósce maı de nainte trebue sa se înspaımênte séu celu puţinŭ sa se înfióre de dênsa, când o vede.

Acésta păsĕruıca fórte curiósa se numesce de catra Românıı din Bucovina Capîntortura şi Vêrtecapu [1]) de catra ceı din Transilvania Capîntortura [2]), de catră caı din Banatu Capîntor-

[1] Iacobŭ Popovicĭŭ, românŭ şi fórte iscusitŭ vênătorĭŭ din satulŭ Oprişenĭ, care mĭ-a înpărtăşitŭ numirea acésta, mĭ-a spusŭ că de când ţine elŭ minte paserea acésta totŭ Vêrtecapŭ s'a numitŭ de către Românıĭ din Oprişenĭ, pentru că ea are datină de-aşĭ învêrti capulŭ în tóte părţile.

[2] Com. de Dlŭ Gr. Crăcĭunaşŭ.

tura, Capunturtura, Capuntultura, Caprantarturā [1]) şi Sucitóre [2]), de catră ceı din Moldova Capîntortora [3]), éra de catra ceı din Muntenia şi anume din ţinutulŭ Gorjuluı Caprentortură [4]), lat. Yunx torquila L. germ. der gemeine Wendehals oder Drehhals.

Ce se atinge de mărimea, de făptura şi colórea penelorŭ a acesteı paserele, apoı acelea sunt urmatórele: lungimea corpuluı seu e de optspreḑece éră laţimea de dóueḑecı şi nóue pênĕ la treıḑecı de centimetri, lungimea aripelorŭ de nóue éra a coḑiı de şese centimetri. Penele de pe spate deschise-cenuşiı şi punctate cu puncte întunecate, éra cele de pe pântece albe şi desemnate cu pete asemenea întunicate, însă cu multŭ maı rarı şi de forma triunghıulară. Guşa şi partea inferióra a grumazuluı galbene şi vrêstate cu liniuţe negre. Dela céfă şi pênĕ la códa are o trasatura negrie. Celelalte parţı ale penelorŭ de pe spate sunt înpestriţate cu pete negriı, ruginiı şi suriĭ. Capetele penelorŭ dela aripı sunt ruginiı şi negre-suriı; ochiı galbiı, rostulŭ şi piciórele verḑiı.

Nutreţulu acesteı păserele sunt insectele, însă maı cu sama furnicile.

In fine merita a fi însemnatu, ca pe lânga schimositurile aratate maı susu, paserea acésta maı are încă

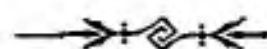
[1]) Com. de Dniĭ I. Trăilă şi A. Oprea prin Dlŭ Dr. At. M. Marienescu.

[2]) Com. de Dlŭ Ios. Olariŭ.

[3] Dr. T. Stamati. Vocabularŭ. p. 732.

[4] Com. de Dlŭ I. Cornoiŭ.

şi acea însuşie, ca-şı întinde grumazulŭ şi-lu sucesce ca unŭ şerpe fórte încetu, éra în acela-şı timpu învêrte capulu maı de multe orı în cercurı astfeliu, că cıoculŭ î1 vine acuşı înainte acuşı înapoı. Dela acésta însuşie, credu eŭ, ca-ı vinŭ apoı la poporulu românŭ şi numirile de Capîntortura séŭ Caprentortură, Vêrtecapu şi Sucitóre, după cum m'au şi asiguratu toţı Domnii, carii mı-au comunicatu aceste numirĭ.

Șoĭmulŭ.

I.

„Alusiunile despre vênatorie, — scrie D-nulu G. Dem. Teodorescu cu privire la Ş o ı m ŭ, séu Ş a i n u [1]), după cum îlu numescŭ Românii din Epiru, lat. Falco peregrinus L. germ. der Wanderfalk oder Taubenfalk, — sunt fórte dese în poesiile nóstre populare. Pare-se că vechii locuitori, chiar' din primele epoce ale colonisarii, aŭ fostŭ nevoiţi sa se îndeletnicésca c'o asemenea ocupaţiune, mai alesu în ţinuturile muntóse, acoperite de paduri nestrebatute, pline de fiere selbatice şi de totŭ feliulŭ de vênaturi. Iónu Boemulŭ, în scrierea sa despre o b i c e i u r i l e, l e g i l e şi d a t i n e l e t u t u r o r ŭ p o p ó r e l o r ŭ, tradusă de Fauno în limba italiana vulgara şi tiparita la Veneţia în anulŭ 1543, ḑice, vorbindu despre stremoşii nostri, că alergaŭ pe stâncele acoperite cu gheţuri, vênându fiere ca sa se nutrésca: „correvano sopra i stagni gelati, cacciando le fiere per nutricarsi."

Intr'unŭ „C o l i n d ŭ d e f é t a m a r e", împeratésa loculuı ḑice uneı frumóse, care cântă de dorŭ şi

[1] Com. de Dlŭ Iancu D. Hondrosomŭ, studinte românŭ din Epirŭ.

cu versŭ dulce, îĭ ḑice să taca din gura, cacĭ „împĕratu-ĭ la vênatŭ“ şi dacă va trece pe-acolo, s'ar putea să-ĭ placa o aşa duĭósă cântare.

Intr'altŭ colindu, cĭobanulŭ vorbesce cu grija oilorŭ sale ĭubite despre unŭ vòĭnicŭ, care:

La vênatŭ d'o sta
Peste eĭ c'o da
'N gónă ĭ-orŭ luà.

II.

Despre vênatoria cu Şoĭmiĭ, menţĭunile sunt, din contra, maĭ rare. Intr'unu basmŭ se vorbesce, ce e dreptŭ, despre dênsa, căcĭ chiar povestirea este întitulată şi pórta numele de „basmulŭ“

Cu şoĭmeiĭ
Şi cu ogăreiĭ.

In colinde însa numaĭ vr'o câte-va se referu la acestu obĭectŭ. Una dintre acestea face pe vênătorĭŭ să ḑică:

Dat'am ochiĭ la şoĭmeĭ
Ósele la ogăreĭ . . .

III.

Vĕnătoria cu Şoĭmiĭ pare-se a fi destulŭ de vechĭe. Se pretinde ca chiar anticiĭ Troĭanĭ ar fi cultivat'o, şi încă de preferinţă. Corneliu Agripa susţine că

dela dênşiĭ o învĕţase Ulise şi compatrioţiĭ luĭ, ca o mângaere pentru perderile suferite prin resbelulu Troieĭ.[1]) Câtŭ despre Romanĭ, dacă aŭ cunoscutu şi au practicatŭ acéstă meşteşugire, e încă unu punctu asupra căruĭa istoria şi critica încă nu şĭ-a datu verdictulu.

In lipsa de alte docomente, éta cam ce găsimŭ în acésta privinţa.

Pliniu naturalistulu, după ce enumĕră diferitele soiurĭ de ıereţĭ şi de şoımı, năréza ca, într'o parte a Tracieĭ, maĭ susu de Amfipole, ómeniĭ şi Şoĭmiĭ prindu paserile în tavaraşie. Ómeniĭ gonescu paserile de prin padurĭ şi de prin trestiĭ, éra Şoımiı séu Ierçţiĭ le întorcu josu din sborŭ. Prinḑendu-le astfelŭ, paserariĭ le împartu cu Şoimiĭ, ba se ḑice chıar că le prindu de susu şi ca atuncĭ, când vine timpulu vĕnatorieĭ, îĭ îndémna să profite de împrejurare prin óre care ţipete şi printr'unu chipŭ deosebitu de sburare.[2])

D'acì nu póte resultà decâtŭ ca arta de-a prinde paserile cu ajutorĭulu Şoımiloru nu se obicĭnuıà, în Italia, pe timpulu luı Pliniu. Maı târḑiu, pare-se că vênatoria cu Şoımiı se importâ şi la Roma, cacı, în epoca luı Domiţianu, epigramaticulŭ Marţialŭ spune despre Şoımu ca, de unde odinióră prindea paserĭ, acuma

[1]) Cornelius Agrippa, de incertitudine et vanitate scientiarum ap. Ernest Iullien, la chasse, son histoire et sa législation (Paris, Libraire academique).

[2]) „In Thraciae parte, super Amphipolim, homines atque accipitres societate quadam aucupuntur. Hi ex silvis et arundinetis excitant aves: illi supervolantes deprimunt. Rursus captas aucupes dividunt cum iis. Traditum est missas in sublime sibi excipere eos, et quum tempus sit capturae, clangore ac volatus genere invitare ad occasionem.“ C. Plinii Histor. natural. lib. X. § X.

a devenitu sluga pasĕrariului și ca, daca totu le mai prinde, e plinu de mahnire ca nu le-a prinsŭ pentru dênsulu:

> Praedo fuit volucrum, famulus nunc aucupis: idem
> Decipit, et captas non sibi maeret aves.[1])

Cu tóte astea, vênătoria cu Șoimii, chiar de se va fi întrebuințatu, ca o curiositate, de catra bogații Romani, ea n'a fostu nici respândita nici cunoscuta de poporu.

Cei ce s'au servitŭ de dênsa cu siguranță aŭ fostu Burgundii, ale caroru legi pedepsiaŭ într'unu modu cu totulu aspru, chiar crudu, pe celu care ar fi furatu Șoimulŭ altuia.[2]) Acela-și lucru se'ntâlnesce la Franci, carii prindeau paserile când cu lațuri, prindetori și cleiu, când cu ierețí și șoimi, precum se constata din tecstulŭ „legei salice".[3]) Astfeliu în Francia, pasiunea acestui feliu de vênatóre erà atâtŭ de respândita pe la începutulŭ secolului XI. încâtu chiar episcopii se'ngrijiau „de mântuirea sufletului cu multŭ mai puținŭ de câtŭ de studiulŭ vênatoriei simple și vênatoriei cu șoimii."[4]) Câtŭ despre principi, trubadurulu Bertrandu de Born spune că nu sciau să-și cheltuésca banii cum se cade pentru manuși de bătălie, dară-i

[1]) Martialis. Epigramm. lib. I. ep. XIV. v. 216.
[2]) A se vedè Legis Burgund. adimentum primum. tit. X.
[3]) Titlul. VII. articolii. 1, 2, 3, 4 și 7.
[4]) Ex chronico Centulensi sive S. Richari (D. Bouquet, tit. XI. p. 131) apud Iuliien. p. 94.

aruncau fară sa-i numere pentru ogari şi pentru şoimi. [1])

Astfeliu ierețiï şi şoimiï fura, în totu evulŭ mediu, paseri de vênatóre în Francia, şi cronicariulŭ Froissart representa pe Carolu V. la anŭ 1382, întrându la Senlis c'unŭ şoimu pe pumnulu mânei în sala unde se descută despre revolta Flamanḑilorŭ. [2]) Maï târḑiŭ, Carolu VI. tramisa ca darŭ împĕratuluï turcu Baiazetŭ şoimĭ, vulturi şi manuşĭ cusute cu petrii scumpe ca să-ĭ pórte pe pumnulu mânei la vênatóre. Sub Carolu VIII. unu şoimu bineînvețatŭ se plâtiă cu sume colosale şi s'aducea din Tunis şi din Persia. Fleuranges narézâ că funcționariulu vênatoriei cu şoimii dela curtea regeluï Franciscŭ I. primiă dela statŭ 4000 fiorinĭ şi avea sub dênsulŭ 50 nobili şi 50 vĕnatori însarcinațĭ cu îngrijirea şoimiloru. Sub Carolŭ IX. apărura maï multe scrieri despre arta vênatoriei, între care la 1567 La Fauconnerie de Enguilbert de Marnef şi Recueil de tous les oyseaux de proie qui servent à la vollerie et fauconnerie de Guillaume Bouchet. In fine, sub Enricu III. aparŭ, la 1581, o poemă despre acela-şi subiectŭ, întitulata Hiéracosophion séu tratatŭ De re accipitraria scrisă de Jaques Auguste de Thou.

Lăsându însă scrieriloru speciale cercetarea în şiru chronologicŭ a acestuï obiectu — care a datu nascere la sute de volume — să spunemŭ că légănulu vê-

[1]) Sainte-Palaye, tit. III. p. 181. apud. eund. p. 97.
[2]) Buchon. t. VIII. p. 233. ibid. 113.

natoriei cu şoimii este Asia, şi anume India, unde, dupa marturia lui Ctesia, epurii se vênau nu atâtŭ cu ajutoriulu câniloru, ci mai multu cu alŭ corbilorŭ, ierețilorŭ, coțofeneloru, şoimilorŭ şi vulturiloru.

Fridericu I. şi Fridericŭ II. fura cei dintâiu, carii importara din orientŭ gustulu acestei ocupațiuni, contractatu cu ocasiunea espedițiuniloru cruciate. Celŭ din urmă scrise chiarŭ o carte despre vênătoria cu şoimii.

Arabii o perfecționară, ér' Turcii, cuprindêndŭ partea resariténa a continintelui, o scóseră din nou la ivéla. Cu modulŭ acesta se respândì în tóta Europa, încâtŭ mai nici o țéra nu fu scutita de-a o cunósce.

IV.

In contactu la méḑa-ḑi cu Turcii, la méḑa-nópte cu Polonii şi la Nord-vestu cu Ungurii, țéra românéscă n'a pututu remânea straina acestei pompóse deprinderi.

Şoimii dar' fură întrebuințați cu atâtŭ mai multŭ la vênatóre, cu câtŭ munții Carpați îi produceaŭ în mare numerŭ şi de cea mai bună calitate. Chiar în capitulațiunile cu Turcii se cetescŭ pênĕ aḑi clausele prin care domnii români, între altele, erau obligați se dè şi-unŭ numerŭ óre care de şoimi ca tributŭ Sultaniloru din Constantinopole.[1])

„In timpurile de demultu, — ḑice Dlu V. Alecsandri — stremoşii noştrii aveau obiceiu de-a îmblânḑì

[1]) G. Dem. Teodorescu. Noțiuni *despre colindele române*. Bucurescĭ. 1879. p. 102—108.

Șoimii si ai deprinde la vênatŭ precum se face și asta-ḑi cu Coroii, și se vede ca meșteșugulŭ loru erà fórte vestitu, de vreme ce Șoĭmii făceau parte din tributulu ce se platià Sultanilorŭ după închinarea Moldovei. Acestu tributu, ce purtà numele de dar' spre semnu de închinare, se compunea din 4000 galbeni, 40 iepe și 24 Șoimi." [1])

Sub o organisare semi-feudala, boerii timpului ca vasalii din Occidentu, erau ținuți se însoțéscă pe Domnu la vênatóre, mergêndu fie-care cu Șoimulŭ pe mâna séŭ pe umĕru, cu slujitorii și ogareii sei, cum vom vedea că spune colindulu, ce se va reproduce mai la vale.

Ca deprinderile feudale se adoptaseră și la noi, însa fara organisarea, la carea ajunsera în apusulŭ Europei, ne-o dovedescu o mulțime de fapte. Astfelu, de esemplu, când Dlu V. Alecsandri, în piesa-i „Boerii și Ciocoii" represinta pre moșu Arbore mergêndu să felicite de anulŭ nou pe stapânulu proprietariu, aruncându-i orezŭ séŭ grâu în semnu de abundanța, acésta scena n'a potutu fi înspirata autorului decâtŭ prin amentirea vechiloru datine semi-feudale din epocile, la carĭ se refere colindulu.

Astfelu, dupa poesia populara, practicarea vênătoriei cu șoimii în timpii trecuți pare-se neîndoĭósa[2]), ceea ce de-altmintrelea se confirmă și prin alte cânturi, și prin tradițiune, și prin fapte de domeniulŭ istoricu.

[1]) Poesii pop. ale Rom. Bucurescĭ. 1866. p. 60. N. 1.

[2]) A se vedè Ψεὐδο-κυνηγετικὸς de A. Odobescu. Bucurescĭ 1874. — și autorii citați de D-Sa.

Demne de notatŭ mai sunt și cele dóue versuri, cari se repórta la vechia organisare a instituțiunilorŭ române, versurile urmatóre:

C'unŭ caftanŭ de Domnŭ
Tae capŭ de omŭ,

cari dovidescu, că Domnulu avea o putere absoluta, cu dreptulŭ de viéța și de mórte asupra supușilorŭ sei, obligați a-i venì în ajutoriu și a-lu însoțì ori când la vênatóre.

V.

Dar' sa lasamŭ acésta și să considerămu colindulŭ amintitu mai susŭ din punctulu de vedere alŭ simțemintelorŭ ce esprima.

Unu têněrŭ, maestru în vênatorie, are treĭ ființe la cari ține: calulu, ogariulŭ și șoĭmulŭ cu care vênéza, și câtorŭ treĭ le pórta de grija hrănindu-ĭ cu totŭ ce le place mai bine, pe calu

Totŭ cu fênŭ tocatŭ
Și cu orḑŭ pisatŭ,
De vêntŭ vênturatŭ
Cu apă
Din năstrapă.[1])

Ér' pe șoimu îlu hrănesce asemenea totu cu

---

[1] Nastrapă este o cupă, unŭ felĭŭ de paharŭ de bĕutură.

Paserĭ gălbióre
Prinse de pe mare.

In buna înțelegere traiau cu toții, când vanitatea și ambițiunea venira sa turbure acésta linisce ferecita. Caci Șoimulu, încredêndu-se tarieĭ și repediciunei aripilorŭ sale se lauda într'o ḑi că e maĭ ĭute de câtŭ ori cine, că póte se'ntrécă la fuga chiar și pe tovarășulu seu de vênatóre, pe murgulŭ vetézului.

Insa calulŭ e de nobila viță și lauda șoimului ĭi pare o insulta. Deci, după deprinderile timpului [1]), când ori ce cuvêntu și ori ce fapta în contra demnitații și onórei trebuiau spalate cu prețulu lupteĭ, — merge sa se plânga stapânului și sa-i céra unu duelŭ cu șoimulu, o întrecere la fuga.

Astfeliu a dóua ḑi, într'o sfânta Duminică, tênerulu își scóte la lupta Șoimulu și Murgulŭ,

In câmpulŭ curatŭ
De toțĭ lăudatŭ,
Unde se totŭ batŭ
Doĭ vultur' în cerŭ
P'unŭ fulgŭ d'aurelŭ,

și-acolo, precum vulturiĭ se luptaŭ p'unŭ fulgŭ de auru într'a cerului înalțime, astfeliŭ hotaresce se lupte prin fuga și dragii seĭ tovarași, ca să dovidésca care e maĭ iute.

[1]) Acésta e încă o dovadă că epoca, la care se refere colindulŭ, este véculŭ de mijlocŭ, când duelulŭ erà usitatŭ în modŭ aprópe genericŭ.

Tênerulu ĭi potrivesce ca nici unulu să nu fie mai nainte séu mai 'napoi decâtu altulŭ, şi-apoi le dă drumulŭ sa fugă; aceştia fugu, fugŭ, pênĕ nu se mai vedŭ în depărtare.

Restulu sa ni-lu spuna însu-şĭ colindulu:

Hrănesce
'Ngrijesce
Tênĕrulŭ (Manole)
D'unŭ calŭ,
D'unŭ ogarŭ,
D'unŭ vênĕtŭ şoĭmelŭ.
Calŭ cum şi'ngrijesce
Şi cu ce-lŭ hrănesce?
Totŭ cu fênŭ tocatŭ
Şi cu orḑŭ pisatŭ
De vêntĭ vênturatŭ,
Cu apă
Din năstrapă.
Şoĭmŭ cum şi'ngrijesce
Şi cu ce-lŭ hrănesce?
Totŭ cu păsĕrele
Paserĭ mititele,
Paserĭ gălbióre
Prinse de pe mare.
Intr'o septĕmână
Stă şoĭmulŭ pe-o rênă
Murguluĭ ḑicêndŭ,
Şĭ-astfelĭŭ cuvêntândŭ:
— „Tu mânâncĭ de géba
Şi'nzădarŭ beĭ apa,
Căcĭ nu poţĭ să sborĭ
Să plutescĭ pe norĭ,
Să mĕ'ntrecĭ pe mine
Cum te'ntrecŭ pe tine."

Murgulŭ se sculà
La stăpânŭ mergea
Şĭ-astfelĭŭ îĭ graià:
— „Stăpâne, stăpâne,
Dragŭ stăpânŭ alŭ meŭ,
Datŭ de Dumnedeŭ,
Şoĭmulŭ s'a'ngâmfatŭ
Şi s'a lăudatŭ
Că'nfugă m'o'ntrece."

Tênĕrulŭ (Manole)
Din gură grăià
Şĭ-astfelĭŭ îĭ dicea:
— „Pascĭ, murgule, lasă,
Pascĭ de mi te'ngrașă,
Căcĭ adĭ e Sâmbătă
Mâne-ĭ Duminică,
Şi pe voĭ voiŭ scóte
La câmpulŭ departe,
La câmpulŭ curatŭ
De toţĭ lăudatŭ
Unde se totŭ batŭ
Doĭ vulturĭ în cerŭ
P'unŭ fulgŭ d'aurelŭ."

Sâmbăta trecea
Şi diua-m sosia
La câmpŭ îĭ scotià
Şi mi-ĭ potrivĭa
Şi drumulŭ le da.
Murgulŭ că-şĭ luà
Drumulŭ cu fuga
De par' că sburà,
Şĭ-apoĭ se'ntorcea
Ca unŭ calŭ cu minte

C'unŭ césŭ maĭ nainte. [1])
Şoĭmulŭ că-mĭ plecà
Pe vêntŭ că-mĭ sburà,
Însă remânea
Şi întârḑià
C'unŭ césŭ maĭ târḑiu
Totŭ prin crângurele
După păserele,
Paserı gălbióre,
Paserĭ de pe mare.
A cas' de-mĭ venià
Pe stâlpŭ se lăsà
Cântândŭ,
Ciripindŭ
Din gură grăindŭ:
— „Stăpâne, stăpâne,
Dragŭ stapânŭ alŭ meŭ
Datŭ de Dumneḑeŭ
Vin' de mĕ sluţesce
Şi mĕ pedepsesce,
Că eŭ am venitŭ
C'unŭ césŭ maĭ târḑiu."

Murgulŭ d'auḑià
Milă-ĭ se făcea
Şĭ-astfelĭŭ că-mĭ grăià:
— „Stăpâne, stăpâne,
Dragŭ stăpânŭ alŭ meŭ
Datŭ de Dumneḑeŭ,
Şoĭmulŭ nu-ţĭ sluţì,
Că ţĭ-o trebuì
Rarŭ la ḑile marĭ

[1]) In privinţa renumireĭ cailorŭ românĭ să se consulte Cantemirŭ în Descrierea Moldoveĭ; Hâşdĕŭ în Principie de filologie; At. M. Marienescu în colecţunea sa de Colinde; p. 116 şi Poesiĭ pop. rom. culese de V. Alecsandri.

Ḑiua de Crăciunŭ
Şi de Bobotéză.
Ļa curte de-ĭ merge
Călare pe murgulŭ
Pe umerĭ cu şoĭmulŭ,
Domnulŭ te-o vedea
Bine ĭ-o părea
Şi ţĭ-o mulţămì
Şi te-o dărui
C'unŭ darŭ
C'unŭ cĭoltarŭ,
C'unŭ caftanŭ de Domnŭ
Taĭe capŭ de omŭ."

Tênĕrulŭ (Manole)
Fie-mĭ sănĕtosŭ
Cu tată,
Cu mamă,
Cu dómna frumósă
Şi cu noĭ cu toţ .

Astfelu pe lânga dialogu, avemu acì o descriere cu totulu dramatica, o acţiune puternica şi interesanta, în cérta calului cu şoĭmulŭ, în plângerea-i catra stapânu, în hotarirea acestuia de ai scóte la întrecere, în resultatulu luptei.

Calulŭ nu putea rabdà ca Şoimulu să se créda mai iute decâtu dênsulu numai pentru ca avè aripi. Sciindu-se destulŭ de repede şi cu mai multa „minte", elŭ reclămâ cu staruinţă să fie pusu la încercare. Şi ferecitu e când dobândesce biruinţa.

Din contră Şoimulu — tipulu omului îngâmfatu şi laudarosŭ, - se ie dupa paserĭ, întarḑiéza şi,

când ajunge constata ca prea multă încredere în sine e adesea funesta. Puindu-se dar' pe parulu seu obicinuitŭ, marturisesce singuru că e de vina și, c'o lealitate démna de nisce epoce mediavale, îșĭ cere singurŭ pedépsa.

Atuncĭ ni se presintă o scena duiósă.

Calulu, pe lângă agerime, are atâta marinimie, încâtŭ intervine chiar dênsulu ca să céra ertare adversariului, căci dorința-i erà, nu să-și resbune, asemenea simțeminte fiindu nepotrivite cu fala, cu forța, cu meritele reale, — ci sa faca pe vorbarețulu ș o i m ŭ a-i recunósce calitațile, a nu i le mai pune la îndoéla.

O așa de nobila purtare, unita cu nobila Ș o i m u l u i sinceritate, sunt învețaminte binefăcatóre și póte mai eficace decâtu morala multoru fabule versificate.

Astfeliu, printr'acestŭ colindu, suntemu stremutați în flórea vécului de mijlocu și asistamu la duelulu a doi luptatori de frunte, nu pentru interese séu pentru motive nedemne, ci pentru întâietate, pentru renume, pentru onóre. Ér' când unulu învinge prin însușirile-i superióre, nu numai ca protivniculu cedéza și-i recunósce victoria, dar' chiar victoriosulŭ uséza de dênsa cu modestie și cu generositate, staruindu a se pastrà învinsului viéța și rangulu ce-avusese. [1])

VI.

Ș o i m u l u, se pare, dupa cum arata altu colindu poporanu, ca se'ntrebuință de catră stremoșii noștri nu

[1]) G. Dem. Teodorescu. op. cit. p. 108—116.

numai la vênatóre de paseri, ci de multe ori erà dusŭ chiar şi pe câmpulŭ de lupta, în resbóie contra ne'mpăcaţilorŭ duşmani.

Tradiţiunea ni spune, că multe popóre barbare, cari ca nisce fiere selbatice navaliaŭ asupra ţeriloru românesci, purtaŭ cu sine unu feliu de paseri instruate, cărora ajungêndu la starea locului, unde avea se'ncépă persecutarea, le da drumulŭ; acestea apoi descoperiau pre Românii ascunşi.

Deci, în urmarea acestei tradiţiuni vechi şi fórte respândite la poporulŭ nostru, trebuire-ar óre sa ne mirămŭ dacă şi Românii ar fi imitatŭ pre duşmanĭ şi ar fi dusŭ pe câmpulu de lupta Şoimii loru, carĭĭ să li descopere duşmanii, precum paserile duşmanilorŭ descoperiaŭ pre Români?

Eu cugetŭ ca nu!

Colindulu séŭ colinda, ce ne face a crede, că Şoĭmii totŭ atâtŭ de bine se pricepeau la vênatorie de ómeni, de duşmanii ţerii românesci, ca şi la vênatoria de paseri, sună:

Susŭ la drumulŭ mare,
    Nevestel bune!
De laturĭ de vale
Unŭ micŭ mălinĭorŭ
Galbinŭ păltinĭorŭ
Fórte a crescutŭ
Calea a împlutŭ, —
De'naltŭ, nu e'naltŭ,
Dar' la umbră latŭ

La frunḑe mĕruntŭ
Şi la trunchiŭ rotundŭ.
Ér' sub cea umbruţă
Şede-o nevĕstuţă,
Mândră, tinerea
Ca şĭ-o floricea.
Lângă ea maĭ josŭ
Şede *şoĭmŭ frumosŭ*
Câţĭ pe drumŭ mână
Toţĭ la ea cată
Apoĭ o'ntrebà:

„Ce-ĭ paserea ta?
Séŭ ţi-ĭ frăţiorŭ
Séŭ nepotŭ de sorŭ?"

Nevésta grăĭà:
„Ba, că nu-ĭ aşa,
Nicĭ mi-ĭ frăţiorŭ,
Nicĭ nepotŭ de sorŭ, —
Ci e unŭ *şoĭmelŭ*
Ca şĭ-unŭ ostăşelŭ,
Zace ostenitŭ
Că multe-a plinitŭ.
A fostŭ să şerbéscă
Ostea românéscă
In ţéra leşéscă
Ca s'o prăpădéscă,
Căcĭ Leşi-aŭ buitŭ
Şi ne-aŭ păgubitŭ.
Dar' acestŭ şoĭmelŭ
Ca şĭ-unŭ ostăşelŭ
Urma le-a luatŭ
Şi ĭ-a pefugatŭ,
Câtŭ n'a maĭ remasŭ
Unŭ leşŭ, pe năcasŭ!

Timpu-ĭ s'a plinitŭ
Plata n'a primitŭ,
Ci elŭ a venitŭ,
Unde ĭ-a plăcutŭ,
Şi elŭ a cădutŭ
Aci lângă mine
Ca să-ĭ fie bine,
Ruptŭ de ostenitŭ, —
Şi eŭ l-am ubitŭ,
Că elŭ s'a luptat ı
Ţéra mĭ-a scăpatŭ
De leşĭ, de pĭgânĭ
De duşmanĭ bĭtrân !"

Să fiĭ sănĕtósă
Nevéstă frumósă!
O'nchinămŭ spre sănĕtate![1]

Altŭ esemplu!

Stefanŭ celŭ mare, înţeleptulu şi vitézulŭ Domnitoru alŭ Moldoveı, care a făcutŭ 40 de resbóĭe şi le-a câştigatŭ pre tóte, avea încă unu Şoĭmu, unu şoĭmŭ resboĭnicu. — Către acestu şoĭmu, tavarăşŭ nedesparţitu alŭ mareluĭ Domnu, în resboıŭ ca şi'n pace, s'adresà într'una din ḑile, pe când obositu de lupte, obositu de-a ucide la Ungurı, Leşı, Turcı şi Tătarĭ, se aflà repăusându-se în palatulu séu din Sucéva, şi-ı ḑise :

Şoĭmule, şoĭmuţĭ uşorŭ,
Fă-te rótă susă în sborŭ:

[1]) At. M. Marienescu. Colinde. Pesta. 1859. p. 130.

Ce se vede la hotare
De s'aude sgomotŭ mare?

Erà vuetulu straniu şi departatu alŭ hórdeloru bărbare, alŭ tuturorŭ duşmaniloru juraţı aı raseı române, carĭ credêndu pe eroulu moldavă scursŭ de putere, — se apropiau spre a face o nóua invasıune.

Şoĭmulŭ susŭ róta se facea, aruncâ o privire la hotare şi Domnuluı seŭ ıubitu astfelıu îı respundea:

Stefane! vitézulŭ meŭ!
Deŭ! de altulŭ c'ar fi reŭ,
Er' de tine multŭ e bine,
Cătu eştĭ şoĭmanŭ ca mine!
De jurŭ împrejurulŭ teŭ
Năvălescŭ duşmanĭ mereŭ,
Te calcŭ Unguriĭ faloşĭ
Şi Litfenĭ necredincıoşĭ,
Te calcŭ haniĭ tătărescĭ
Şi urdiile turcescĭ...

Şi'ntr'adevĕrŭ că de altulu ar fi fostu reŭ, dar' de Stefanu nicı decum. Cele patrudecĭ de altare sânte, ce a radicatŭ spre eternă mulţamire pentru cele patrudecı biruinţe câştigate, sunt şi asta-dı o probă vie de nespaımêntarea şi curajulu acestuĭ sântŭ stâlpŭ alu Românismuluĭ. Respunse dar' Stefanŭ credincıosuluĭ seŭ şoımŭ, care prin ageriĭ seı ochı a descoperitŭ apropierea duşmanilorŭ asupra Moldoveı:

Las' să vie, las' să vie,
Să se deie pradă mie!
Mórtea-ĭ pasce ca o turmă!

Pĕcatu-ĭ mână din urmă,
Mulțĭ aŭ maĭ venitŭ la noĭ,
Puțin' s'aŭ dusŭ înapoĭ,
Că-sŭ Românŭ cu patru mânĭ
Și am lécurĭ de păgânĭ:
De Tătarĭ am o săgétă,
De Turcĭ pala mea cea lătă,
De Litfenĭ unŭ busduganŭ
Și de Ungurĭ unŭ arcanŭ!... [1])

Astfelŭ scià sa ḑica și sa lucre Stefanŭ celu Mare! Și credinciosulu seu șoimu, care i-a descoperitu pe dușmanĭ Domnului seŭ, óre sta elu se védă numai ce s'a întêmplà?... Nu! elŭ înca se ducea la luptă!...

Și cumca Șoĭmuluĭ îi placea a vênà nu numai paseri, ci și ómeni, și că de multe ori preferà carnea și ochii acestora înaintea paseriloru, ne putemu încredințà și din urmatórea doina, pe care am auḑit'o în satulu meŭ natalŭ: Ilișesci:

Câte paserĭ sunt pe lume
Tóte cină și s'alină,
Numaĭ eu-sŭ, maĭcă, străină.
N'am, maĭcă, unde linà,
Nicĭ unde-a cinà,
Că mi-ĭ cuĭbulŭ lângă drumŭ
Intr'o crengă de alunŭ,
Câțĭ drumarĭ pe drumŭ trecea
Toțĭ în cuĭbulŭ meŭ svârlĭa
Eŭ tare m'am supĕratŭ
Și cuĭbuțulŭ l-am mutatŭ
In vĕrvuțulŭ munteluĭ
In crucea moliduluĭ,

[1]) V. Alecsandri. Poesiĭ pop. Rom. op. cit. p. 172.

Unde-ĭ munte
Imĭ punŭ punte,
Unde-ĭ codru
Imĭ punŭ podu,
In mijloculŭ poduluĭ
Cântă pu ulŭ şoĭmuluĭ.
Elŭ din gur'aşa cântà,
Că elŭ din cuĭbŭ n'a sburà,
Pênĕ ce elŭ n'a mâncà:
Carne dulce de paicŭ [1]
Şi ochĭ negriĭ de voĭnicŭ,
Carne dulce de pe cóstă
Şi ochĭ negriĭ de nevéstă. [2])

VII.

Multa fragedime, gingăşie şi frumseţe, multa fantasie şi o cugetare adeveratu poetica îmbinata cu o filosofie adûnca, cuprinde în sine balada „Şoımulŭ şi flórea fraguluı".

Acésta balada ne'nfaţoşéza pe unŭ Şoımŭ, care oprindu-se din sborulu seŭ pe vêrfulu unuı bradu, vede la umbra acestuıa o flóre de fragŭ,

Ce de sóre se feresce
Şi de umbră se lipesce,

şi cum o vede o'ndragesce... Inima începe a i se bate de dorulu eı, şi'n acestŭ estasŭ de ıubire elu o róga

[1]) „Paiciĭ" eraŭ în timpurile vech unŭ felĭŭ de ostaşĭ, unŭ felĭŭ de jandarmarie. In documentele vech dămŭ peste o cétă compusă numaĭ din acestŭ felĭŭ de ómenĭ, a căroră şefŭ se numià „vătăjia de paicĭ."

[2]) Dictată de sora mea: Tatiana.

sa mérga cu dênsulu, s'o pórte prin aerŭ în fața radelorŭ celoru placute și calduróse ale sórelui. Floricica însă, care iubesc mai multŭ umbra, decâtŭ arșița sórelui, nevoindŭ a se deslipì de trupina bradului unde a resăritŭ și-a înfloritu, respunde Șoĭmului, ca elŭ sa se duca în lumea larga, caci lumea-ĭ destulu de mare și de încapĕtóre pentru o pasere și-o flóre.

Dar' să lasamŭ mai bine ca să vorbéscă însa-și balada, care ni indică totodata și'nvecinata viețuire a Șoĭmului și-a flórei de fragu.

Susŭ, în vêrfŭ de brăduleţŭ,
S'a opritŭ unŭ șo muleţŭ,
Elŭ se uĭtă dreptŭ în sóre
Totŭ mișcândŭ din aripióre.
Josŭ la trunchĭulŭ braduluĭ
Cresce flórea fraguluĭ.
Ea de sóre se feresce
Și de umbră se lipesce.
— „Floricică dela munte,
Eŭ sunt șoĭmŭ, șoĭmuțŭ de frunte;
Eșĭ din umbră, din tulpină
Să-ț vĕdŭ fața la lumină,
C'a venitŭ pânĕ la mine
Mirosŭ dulce dela tine,
Câtŭ am pusŭ în gândulŭ meŭ
Pe-o aripă să te ĭeŭ
Și să mi te portŭ prin sóre
Pên' te-ĭ face roditóre
Și de mine ĭubitóre."
— „Șoĭmulețŭ, duĭosŭ la graĭu,
Fie-care cŭ-alŭ seŭ traĭu,
Tu aĭ aripĭ sburătóre

Ca să te înalţĭ la sóre,
Eŭ la umbră, la recóre,
Am *menirĭ înfloritóre*.
Tu te légănĭ susŭ, pe vêntŭ,
Eŭ mĕ légănŭ pe pămêntŭ.
Du-te'n cale-ţĭ, mergĭ cu bine,
Făr' a te gândì la mine,
Că e lumea 'ncăpĕtóre
Pentru-o pasere şĭ-o flóre!" [1])

Merită a fi reprodusa, nu atâtŭ pentru frumuseţea eĭ, nicĭ pentru ideile ce cuprinde în sine, câtŭ pentru asemenarea unuĭ omu *neîndămânaticu* şi prostalăŭ cu iuţimea şi isteţimea Şoimuluĭ, şi urmatórea doina dela Românii din Transilvania:

— „Nevéstă de pe părĕŭ,
Cum trăescĭ cu mutulŭ [2]) teŭ?
— „Ia trăescŭ destulŭ de reŭ,
Bate-l-ar suspinulŭ meŭ,
Că-ĭ facŭ de prânḑŭ, nu prânḑesce,
Ci numaĭ mĕ năcăjesce;
Facŭ de cină, nu cinéză,
Ci numaĭ mĕ neguréză,
Că şede'n unghĭu
Ca şĭ-unŭ junghĭu
Şĭ face cu umerile
Ca şoĭmulŭ cu aripele.
Câtŭ e de lungŭ pămêntulŭ
Nu-ĭ pasere ca şoĭmulŭ,

[1]) V. Alecsandri. Poesii pop. ale Rom. p. 31.

[2]) Româniĭ din Transilvania înţelegŭ sub cuvêntulŭ „mutŭ" nu numaĭ pre ómeniĭ, ce nu potŭ vorbì, ci şi pre ceĭ prostalăĭ, mutalăĭ, tăntălăĭ, nepricepuţĭ.

Şi tâlharĭŭ ca urîtulŭ,
Că din gură şueră
Nime nu-ĭ scie voĭa. [1])

VIII.

Loculu de petrecere alu Şoĭmuluı sunt maı cu samă culmile cele maı înalte ale munţilorŭ şi stânceloru. Aice îşı face elŭ cuibulŭ seŭ şi de-aice se pornesce apoı dupa prada sa, care constâ maı alesŭ, dupa cum am vĕḑutŭ şi maı susu, din totŭ soıulŭ de paserĭ, pre carı le lovesce în sborŭ cu peptulŭ seŭ celŭ ascuţitu şi tare în capŭ séŭ în spate, éra după ce într'acestŭ modu le ameţesce de capu că trebue să cadă josu, le prinde şi le mânânca.

Maı departe Şoĭmulu, nu numaĭ ca e o pasere fórte sprintină, prefacuta şi ghibace, ci elŭ, în sborulu seu, e'n stare să se'nalţe maı că maĭ susu decâtŭ orı care altă pasere.

Acésta împrejurare se vede că a datu nascere urmatóreı colinde fórte interesante, care ni'nfăţoşéză pre Maıca Domnuluı stându

In póla ceriuluĭ
In pórta raiuluĭ

şi torcêndŭ unŭ firu de auru, din care voıa sa faca unu vesmêntŭ pentru fiulu seŭ celŭ sântŭ. Dar' pe când Maıca Domnuluı erà aprópe de sfârşitŭ,

[1]) Com. de Dlŭ Gr. Crăcĭunaşŭ.

pe când avea, de gându sa'ncépa lucrarea vesmêntului étă ca vinŭ pe neașteptate

Șoĭmiĭ vênătorĭ,
Șoĭmiĭ răpitorĭ,

apucă firulŭ de auru, se'nalța în susu și fugŭ cu dênsulu

Intr'o depărtare
Pên' la țermŭ de mare.

Din acestŭ firu de auru, pre care Ș o i m i ĭ l-au dusŭ susŭ în cerĭŭ, s'a făcutu apoi l u n a c e a a u r i t a, care strelucesce așa de frumosŭ pe câmpia cerĭului, éră din p u i ĭ Ș o i m i l o r ŭ, — póte ca spre pedépsa, — s'aŭ facutŭ stelele cele mĕrunțele și luceferii, carii prin strelucirea lorŭ înfrumsețéza lumea.

Dar' să lasamu mai bine colinda, ca ea să ni le spue tóte acestea.

Maĭca sântă șede
Dómneĭ Dómne!
Pe plaĭulŭ celŭ verde,
In póla cerĭuluĭ,
In pórta raĭuluĭ,
Și din căĭerelŭ
Lasă firŭ aurelŭ.
Firulŭ firuĭà
Și se supțià. —
Când ĭlŭ încordà,
Tocma se lăsà
Șoĭmiĭ vênătorĭ

Șoimiĭ răpitorĭ,
Firulŭ apucà,
Susŭ cu elŭ sburà
Intr'o depărtare
Cătră țermŭ de mare, —
Când se înălțà
Șoimiĭ streluc à,
Firulŭ eĭ sclip'à
Ca și nisce ḑorĭ
Pe la cântătorĭ.
Ionŭ atuncĭ venìà,
Ma ca îĭ grăìà:
„Unde te-am mânatŭ,
Bine-aĭ ascultatŭ. —
De maĭ ascultà
Unde te-așĭ mânà
Fiĭ gata de dușŭ
Susŭ colo în susŭ,
Intr'o depărtare
Cătră țermŭ de mare.
De sborŭ să te-apucĭ,
Și aḑĭ să-mĭ aducĭ
Cu bulŭ șoĭmilorŭ
Și alŭ puilorŭ, —
Cuĭbulŭ mi-lŭ dă mie,
Puiĭ-ĭ ține ție, —
Că șoĭmiĭ-aŭ răpitŭ
Firulŭ auritŭ,
Când m'am câștigatŭ
Și multŭ am lucratŭ
La unŭ scumpŭ vesmêntŭ
Pentru fiulŭ sânt!"
— „Maĭcă! eŭ așĭ face
Totŭ ce ție-țĭ place, —
Dar' ast' n'oĭŭ putea,
Nu-ĭ 'n puterea mea!

Şoĭmiĭ aŭ răpitŭ
Firulŭ auritŭ, —
Firulŭ eĭ l-aŭ dusŭ
Pên' la cerĭu în susŭ,
Din elŭ aŭ ţesutŭ
Cuĭbulŭ prea plăcutŭ, —
Luna aurită,
Faţa-ĭ strelucită!
Puiĭ nu-sŭ maĭ multŭ,
Căcĭ s'aŭ prefăcutŭ
Stele mĕrunţele
Şi luceferele, -
Tóte strelucescŭ,
Lume-o 'nfrumseţescŭ,
In nóptea sănină, —
Cum ḑiua 'n grădină
Florile frumóse
Şi car amiróse,
Sunt spre înzestrare
Şi spre desfătare!"
O'nchinămŭ spre sănĕtate! [1])

IX.

Şoĭmulŭ, după câtu ne-am pututu încredinţà din şirele premergĕtóre, se vede fórte adese orı figurându nu numaı în colinde şi balade, ci şi'n celelalte speciĭ de cântece poporane, ca o imagine vie de vetejie şi repeḑime.

Unŭ voınicŭ, după cântecele nóstre poporane, e capitanŭ şoĭmanu şi are ochı şoımuleţĭ.

In balada „Movila luı Burcelu" damŭ peste urmatórele versurĭ:

[1]) At. M. Marienescu. Colinde. Pesta. 1859. p. 38.

Témă n'am că sunt Românŭ!
Témă n'am că-m eştĭ stăpânŭ!
Tu eştĭ Stefanŭ Domnŭ celŭ mare,
Care'n lume sémănŭ n'are,
Şi eŭ sunt Şoĭmanŭ Burcelŭ
Puişorŭ de voĭnicelŭ!...[1])

Unŭ calŭ frumosŭ la făptură şi sprintenu Românulŭ îlŭ numesce Şoımŭ şi Şoĭmulénu şi spune că sbóră ca Şoĭmulŭ. In balada luĭ „Sêrbu-Sĕracu"[2]), descrierea alergării cailorŭ pe câmpulŭ dela Haidar-Paşa e facută în chipulŭ celŭ maı minunatŭ şi maı poeticŭ. In acésta balada întimpinamŭ urmatórele versurı:

Alalah! caĭ arăpescĭ,
Alalah! caĭ tătărescĭ!
Cum mişcă copitele
Ca şoĭmiĭ aripele!

Şoĭmanŭ nu'nsemnéză numaı unu omu voınicŭ, ci şi unŭ şoĭmŭ mare, unŭ şoımŭ puternicŭ. Éră dupa cum ne-am pututŭ încredinţă şi din poesiile citate pênĕ acuma, unŭ şoımŭ maı mıcŭ şi maı cilibiŭ séu şi unŭ puıŭ de şoımu se numesce de catra poporŭ: şoımelŭ, şoımuţŭ, şoĭmulénŭ, şoĭmuleţŭ şi şoımişorŭ.

Dela numele acesteı paserĭ deriva şi vr'o câte-va numirı de localitaţı din Moldova şi Muntenia, precum: Şoĭmănescĭ, Şoĭmarı, Şoĭménŭ, Şoımes-

[1]) V. Alecsandri. Poesiĭ pop. ale Rom. p. 179.
[2]) Idem de eadem. p. 107.

culu, Şoımŭ, Şoımulŭ-mare şi Şoımulŭ-micu. [1])

X.

Pênĕ aicı am scrisŭ totŭ ce-am aflatŭ în privinţa Şoımuluı din timpurile cele maı vechı pênĕ în presinte la poporulŭ românŭ. Ne-aŭ maı remasŭ de însemnatŭ înca şi numele altorŭ patru paserı, carı asemenea se ţinŭ de familia Şoımuluı, şı-apoı suntemŭ gata.

Acelea sunt:

Ulıulŭ rîndunelorŭ [2]), lat. Falco subbuteo L. germ. der Baumfalk oder Lerchenstösser auch Stossfalk.

Vinderelulŭ, hinghierelulŭ [3]), vindereulŭ, vinghereulŭ [4]), vipdereulŭ [5]), caıagăinilorŭ [6]) şi bléndé [7]), lat. Falco aesalon L. germ. der Merlin, Stein- oder Zwergfalk.

Dela numele acesteĭ paserı derivă numirea a dóuĕ sate din judeţulu Tutova în România, adica: Vindereı. [8])

[1]) D. Frunḑescu. op. cit. p. 450—451.

[2]) Com. de V. Flocea, românŭ din Câmpulungŭ.

[3]) La Româniĭ din Transilvania, com. de Dlŭ Gr. Crăciunaşŭ.

[4]) A. de Cihac. Dictionnaire t. II. p. 539.

[5]) Istoria naturala de Pocorni, trad. rom.

[6]) Dr. T. Stamati, Vocabularŭ. p. 652.

[7]) B. P. Hâşdĕŭ. Cuvente den bătrunĭ séŭ limba română vorbită între 1550—1600. t. I. Bucurescĭ. 1878. p. 270. — Idem. Suplementŭ la „Cuvente din bătrunĭ" Bucurescĭ. 1881. p. XXII.

[8]) D. Frunḑescu. op. cit. p. 525.

V ê n t u r e l u l u - r u g i n i ŭ[1] séu î n c h i n ă t o r ĭ u l ŭ - r u g i n i ŭ[2], numitŭ în unele locurı şi C o r o ı ŭ[3], éră de cătră Românıı din Epirŭ şi anume de catră ceĭ din ţinutulŭ Vitolieĭ: V e t r u ş c ă[4]), lat. Falco tinunculus L. germ. der Thurmfalk.

V ê n t u r e l u l ŭ - m i c ŭ séŭ î n c h i n ă t o r ı u l ŭ - m i c ŭ, lat. Falco cenchris Naum. germ. der Röthelfalk.

Ce se atinge de numirea „V ê n t u r e l u" a celoru doı şoımişorı din urmă, după spusa maı multorŭ Românı din Bucovina, să vie de-acolo, ca aceştı doı şoımı aŭ datină sa stea óre întregı într'unu locŭ în aerŭ şi să bata din aripı ca şi când ar vênturà ce-va.

Éră ce se atinge de numirea „Î n c h i n a t o r i u", dupa cum mı-au spusu vr'o câţı-va Românı din Mănastióra séŭ Sântulu-Onufreıu, satŭ lânga oraşulu Siretıu, sa vie de-acolo, ca acestu soĭu de şoımı, când stau loculuĭ în aeru, eı se'nchina luı Dumneḑeŭ pentru nutremêntulŭ şi binele ce li-a datu acesta peste ḑi.

[1]) Usitatŭ in satulŭ Ilişescĭ şi împrejurime.

[2]) Usitatŭ în satulŭ Mănăstióra séŭ St. Onufre u.

[3]) A. de Cihac. Dictionnaire. t. II. p. 493. — Dr. T. Stamati. Vocab. p. 279.

[4]) Com. de Dlŭ Iancu D. Hondrosomŭ, studinte românŭ din Epirŭ.

U l ĭ u l ŭ.

I.

Precum pentru fie-care pasere îndeosebĭ, aşa şi pentru fie-care familie are poporulu românu câte una séŭ şi maĭ multe numirĭ proprii. Se'ntêmpla însa adeseorĭ şi din contra, ca pentru maĭ multe familiĭ aŭ numaĭ câte un singuru terminu technicŭ.

Românii din Bucovina, buna óra, după câtŭ sciu eu pênĕ acuma, atâtŭ paserile, carĭ de catră ornitologiştĭ se numescŭ „A s t u r e s", câtu şi acelea, carĭ se chiama „F a l c o n e s", le numescu în genere U l ĭ, éra pre ceĭ maĭ micĭ dintre aceştia U l i ş o r ĭ, U l i e ş ĭ şi U l ĭ u ţ ĭ, sing. U l i ş o r u, U l i e ş u, U l i a ş ŭ şi U l ĭ u ţ ŭ. Aŭ însa pentru fie-care specie din aceste dóue familiĭ şi câte una séu maĭ multe numirĭ proprii.

Românii din Transilvania totŭ pre acestea paserĭ le numescŭ nu numaĭ U l ĭ, ci şi U l u ĭ sing. U l u ĭ ŭ, şi U l i g ă ĭ sing. U l i g a e [1]), ceĭ din Banatu: H u l ĭ

[1]) S. Petri Vocab. — S. P. Barcianŭ. Vocab.

sing. Hulĭŭ [1]), éra Românii din unele ţinuturi ale Moldovei şi Munteniei: Ulei sing. Uleŭ. [2])

Dela numirea „Ulĭŭ" Românii din Bucovina aŭ formatŭ substantivulŭ ulitura pl. uliturĭ, care se aplică paserilorŭ domestice, când acestea facŭ multă stricaciune séu nu daŭ pace economilorŭ, ci se vêra în totŭ loculu, prin tóte unghĭerele;... atunci Româniĭ, când le alunga, ḑicŭ: „hîcĭ ulitură!" séŭ „hîcĭ uliturilorŭ!"

In articululŭ de faţa noi vom vorbì numaĭ despre Ulĭ în înţelesulu strinsŭ alŭ cuvêntului, adica despre acelŭ genŭ de paceri, care de catra ornitologişti se numesce „Astures".

II.

Prima specie din genulŭ Uliloŭ se numesce de catra Româniĭ din Bucovina: Pornmbarĭŭ, Găinarĭu şi Ulĭulu-găinilorŭ; în unele ţinuturi ale Transilvaniei: Boghiu, Bodigeŭ şi Bodigaşŭ [3]), în altele: Erete [4]), Hêrĕŭ [5]), Hereŭ, Herete [6]) şi Curuĭŭ [7]); în Ungaria: Bodiu [8]);

[1]) Com. de Dlŭ Ios. Olarĭu; veḑĭ şi „De însemnatatea botaniceĭ româneseĭ" de Simeonŭ Mangĭuca, publ. în Familia. an. X. Budapesta. 1874. p. 512. „ghiara hulĭuluĭ."

[2]) Dr. Cihac. Istoria nat. p. 74-75. Dr. T. Stamati. Vocab. p. 429. — şi com. de Dlŭ P. Ispirescu.

[3]) Com. de Dlŭ Gr. Crăcĭunaşŭ.

[4]) S. Petri. Vocab. — S. P. Barcianŭ. Vocab.

[5]) G. Bariţiu şi G. Muntenŭ. Vocab. p. 431.

[6]) G. Muntenŭ: „Purismulŭ în limba română", publ. în „Revista română", Bucuresciĭ. 1862. p. 453.

[7]) S. P. Barcianŭ. op. cit.

[8]) Com. de Dlŭ E. Popŭ.

în unele parţi ale Moldovei: Coroiŭ şi Hêrĕŭ[1]); în Muntenia: Arete[2]), ierete[3]), erete, cobĕţŭ[4]), hĕrete[5]) Curuĭŭ, herete[6]), eria[7]) şi Uliu-de-porumbi[8]); éră la Românii din Istria: Cobetu pl. Cobeţi[9]), lat. Astur palumbarius L. germ. der Habicht oder Hühnerhabicht.

Acestu soiu de Uliŭ e o pasere rapitóre fórte precauta, vicléna, iscusită, tare şi sprintina, care o întâlnimu pretutindene, nu numai în Bucovina, ci şi'n celelalte ţerĭ locuite de Români. Nutreţulu seŭ constă din porumbi selbatici, potrunichi, făsani, gaini, reţe, ciore, ceuce şi chiar din epuri de casa şi epuri selbatici. Porumbii şi gainele mai cu sama le fugăresce cu o cutezare fórte mare chiar pêne şi'n casele ómeniloru, de unde se vede ca-i vine apoi şi numirile de Porumbarĭu, Gainariŭ şi Uliulŭ-găiniloru, cari numiri sunt cele mai respândite în Bucovina. Elu face fórte mare dauna între gainile ómeniloru.

Câtu de cutezatoriu e acestu soiu de Uliu, cum râpesce elu gainile ómeniloru şi ce face cu dênsele, se póte fórte lesne cunósce şi din urmatórele cimilituri,

[1]) Dr. T. Stamati. Vocab. p. 388.
[2]) B. Nanianŭ. op. cit. p. 90.
[3]) G. Dem. Teodorescu. op. cit. p. 104 şi 107.
[4]) G. Baronzi. op. cit. p. 105.
[5]) In ţinutulŭ Gorjuluĭ, com. de Dlŭ I. Cornoiŭ.
[6]) Com. de Dlŭ P. Ispirescu.
[7]) Com. de N. Barbu.
[8]) A. de Cihac. Dictionnaire. t. II. p, 536.
[9]) Iónŭ Maiorescu. Vocabularŭ Istriano-românŭ publ. în „Convorbirĭ literare“ an. VI. 1872—73. p. 394.

carĭ sunt fórte respândite în sinulu poporuluĭ românŭ :

Cĭumelŭ, cĭumelŭ, ce-ĭ aceea?
Singhilica ferbe pere,
Singhilelŭ vine şi cere,
Singhilica nu se'ndură,
Singhilelŭ vine şi fură.[1]

*

Angheluşa ferbe pere,
Tandalicŭ vine şi cere,
Angheluşa nu se'ndură,
Tandalicŭ vine şi fură.[2]

*

Tândălica ferbe pere,
Tândăloĭŭ vine şi cere,
Tândălica nu se'ndură,
Tândăloĭŭ vine şi fură.[3]

*

Vine Negura
Şi ĭe Pegura
Şĭ-o duce'n căncilărie
Şĭ-o'nvéţă cojocărie.[4]

*

Huşŭ, huşŭ,
Prin pănuşĭ

[1]) şi [2] Cloşca cu puiĭ şi Ulĭulŭ.

[3]) Idem. la Baronzi op. cit. p. 49.

[4] Ulĭulŭ răpindŭ găina.

Cotcodacĭ
Prin copacĭ. [1])

Ce se atinge de numirea G a i n a r ı ŭ alŭ acestuĭ soıu de Ulıu, trebue să însemnezŭ cum că ea este acomodata, buna şi totodata una din cele maı poporale. Dovadă despre acésta ni póte servì împrejurarea, ca Românii nu numaı pre acésta pasere o numescŭ astfelıŭ, ci şi pre ómenii aceĭa, ce fură gainı şi le ascundu, şi pe urma aŭ că le mânâncă eı singurĭ, aŭ că le vêndŭ altora. Eų am cunoscutŭ şi maı cunoscŭ înca mulţı ómenı, pre carĭĭ, fiindu că ı-aŭ pusŭ pĕcatele sa fure vre o gaina, Românii, ce aŭ datŭ cu crucea peste dênşii, deosebitŭ că ĭ-aŭ scărmanatŭ cum se cade şi ı-aŭ t o r f e c a t ŭ de lı-aŭ mersŭ peticele, ĭ-aŭ maı poreclitŭ înca pe de-asupra şi G ă i n a r ĭ, care poreclă lı-a remasu apoĭ pe viéţă. De-aicea se vede că G a i n a r ı ŭ însemnéză furulu ce fură séŭ pradă găinı. Şi fiindŭ că acestŭ soıu de Ulĭu e unu răpitorıŭ, unu furu fórte mare de găinĭ, poporulŭ românŭ nicĭ n'ar fi pututŭ sa-ı dea unŭ nume maı potrivitŭ, decâtŭ G ă i n a r ĭ ŭ.

Totŭ din causa că acestŭ U l ı ŭ e fórte mare rapitorıŭ şi de porumbı, l-aŭ numitŭ Românii şi P o r u m b a r ı ŭ.

De unde-ĭ vinŭ celelalte numirĭ, carı s'aŭ arătatŭ maĭ susŭ, nu sciŭ, pentru că acelea, câtŭ e la scirea mea, nu se află în Bucovina.

[1]) Ulĭulŭ. — Tóte cimiliturile acestea, afară de cea dela Baronzi, sunt din Bucovina.

Celea maĭ frumóse însa, maĭ potrivite, maĭ românesci şi maĭ poporale sunt în totŭ casulu numirile, ce se află la Românii bucovinenĭ.

III.

A dóua specie de uliŭ e: P a s ĕ r a r i u l ŭ, numitu altmintrelea şi U l i u l u - p a s e r i l o r ŭ, U l i ŭ m i c u, U l i ş o r ŭ, U l i e ş ŭ, U l i a ş i şi U l i u ţ ŭ, éra de cătră Românii din Ohaba-mâtnicŭ: U l ĭ ŭ p ă s ĕ r e s c ŭ şi C o b e ţ ŭ [1]), lat. Astur nisus L. germ. der Sperber oder Finkenhabicht.

Ulişorulu acesta e în tinereţe pe spate cafeniu, pe de desuptŭ albu, pe guşă şi pe partea de'nainte a gâtului cu pete lungăreţe surii. După ce înbĕtrânesce îşi schimba colórea peneloru, şi anume penele de pe spate capĕtă o colóre vĕneta-surie, éră pe pântece albie cu trăsaturi surii şi ruginii.

Numirile sale de P ă s ĕ r a r ĭ ŭ séŭ U l ĭ u l u- p a s e r i l o r u, după cum mi-aŭ spusŭ ceĭ maĭ mulţi Românĭ, carĭ mi le-aŭ împartaşitŭ şi după cum prea lesne se póte orĭ şi cine încredinţà şi din istoria naturala, le are de-acolo, pentru ca Ulişorulŭ acesta se nutresce cu diferite paserĭ, precum: ciocârlii, vrabiĭ, merle, grauri, ganguri, prepeliţe, şi multe alte păserele maĭ mici decâtŭ dênsulŭ, pre cari le prinde în sborŭ, séu când acestea şedu josŭ.

P a s ĕ r a r i u l u, atâtŭ la marimea corpului, câtu şi la colórea peneloru aduce fórte multu cu C u c u l u,

[1]) Com. de Dlŭ Iónŭ Stoicescu.

De-aicea vine apoi credinţa cea fórte respândită a Românilorŭ, nu numai a celoru din Bucovina, ci şi a celorŭ din Transilvania, Ungaria şi Muntenia, ca C u c u l ŭ dupa ce încetéza a cântà, se preface în U l i ŭ şi ca atare se nutresce cu diferite paseri pre carĭ le fugăresce şi prindêndu-le le zugrumă şi le mânâncă.

O doină poporană din Bucovina, care nĭ-arata confundarea acestui U l i ş o r u cu C u c u l ŭ sună precum urméză:

Cucule cu pene multe
Ce te suĭ véra la munte,
Ian maĭ vină'ncó la ţéră
Şi-ĭ cânta'ntr'o luncă rară
Şĭ-a eşi-o nevést'afară
Şi cu dragŭ te-a ascultà
Prin luncă cum îĭ cântà.
Cucule cu limba sfântă
Du-te la mândra şi cântă
Şi să-ĭ cânţĭ pe celŭ părĕŭ
S'o ajungă dorulŭ meŭ!

Cuculŭ merse şi cântà,
Nevést'afară eşià
Şi pe cucŭ mi-lŭ hucià
Şi din gură că-ĭ vorbì:
„Du-te uliule la dracu,
Nu-mĭ maĭ sparge mie capu!“

„Nevéstă, nevéstă hĕĭ!
Am âmblatŭ lumea'nprejurŭ,
Nime nu m'a făcutŭ uliŭ,
Am venitŭ la casa ta
Şi tu mĭ-aĭ pusŭ porecla...

N'am venitŭ de capulŭ meŭ,
M'o trimisŭ drăguţulŭ teŭ,
M'o trimisŭ alesŭ de bine
Să cântŭ în pomĕtŭ la tine!"

„Ulíule, ulíule hĕĭ!
Tu să n'aĭ parte din puĭ
Pênĕ nu-ĭ cântă şi luĭ
Pe-o crenguţă de arţarĭŭ
In pórtă la crimĕnarĭŭ!" [1])

Dela credinţa Româniloru despre acésta pasere că véra-ı Cucŭ, éră érna Ulıŭ séŭ Cobeţŭ, vine apoı şi proverbulu: „Ḑiua-ı Cucŭ, nóptea Cobeţu", care se aplică la ómenii aceia, ce ḑiua sémĕnă a fi buni, de omenie, éra nóptea, când nu-ı vede nime se apuca de furatŭ. Se aplica totodată proverbulŭ acesta şi la ómenii ceı beţivı şi harţăgoşı, carıĭ îmbetându-se peste nópte prin birturı şi viindu a casă „cucu" de beţı, tóta ḑiua dormŭ, nu lucra nemică, éra dupa ce înseréza se apucă la cértă şi apoı se ducŭ éră-şı la beutŭ prin birturı. [2])

IV.

A treıa şi cea de pe urmă specie de Ulıŭ, ce o cunoscŭ Româniĭ după nume, este Lipitórea, lat. Astur brevipes. germ. der Kurzfangsperber.

Ulıulŭ acesta se deosebesce de celu premergĕtorıŭ prin aceea, că are cıocŭ maı tare, picíóre şi unghii

---

[1]) Din colecţíunea mea inedită.
[2]) Com. de Dlŭ I. Stoĭcescŭ.

Cimilitura din Bucovina suna precum urméza:

Am o puĭcă sprintenă,
Şede josŭ şi dépĕnă
Şi se rógă ruguluĭ
Şi se'nchină cuculuĭ.

Éra cea din Transilvania suna astfeliŭ:

Ţintă
'N grindă
Vorbesce
Unguresce,
Nu sci nime
Ce grăesce. [1])

Copiĭ românĭ, atâtŭ ceĭ din Bucovina câtu şi ceĭ din Moldova, au urmatoriulu jocu, în care figuréza R î n d u n i c a, şi anume:

Când sunt maĭ mulţĭ inşĭ adunaţĭ la unu locu şi vĕdu pre unulu dintre dênşiĭ mâncându unu meru, o para séŭ vre o bucaţică de pâne, îndată se apropie de celŭ ce mânâncă şi întindêndu mâna drépta dicu:

M'a mânatŭ Rîndunica
Să-mĭ umpli putenica,
Că de nu-ĭ umple-o
Pe ceealalta lume nu-ĭ ave-o!

Totu acestu jocu, cu fórte puţine deosebirĭ, se afla şi la copiiĭ românĭ din Bucurescĭ şi satele de prin prejurŭ.

[1]) Com. de Dlŭ Gr. a luĭ I. Sima.

Când unulu dintre aceştia vede pre altulu mâncându se duce la dênsulu, sucesce mâna drépta îndarĕptu şi apoi întindêndu-o ḑice:

M'a mânatŭ Rîndunica
Să-ĭ daĭ scândurica
Că dacă nu o veĭ da
Iţĭ remâne mân'aşa!..

adica întórsa, sucita şi înlemnita dupa cum a întors'o elu când a întins'o spre celu ce mâncà.

Şi celŭ ce mânâncă, cum aude cuvintele acestea, nu se opune nici decum, ci îndata împarţesce ceea ce are de mânecatŭ cu celu ce a cerutu.

Aşa e joculŭ acesta!

Şi cu dênsulu am încheiatu totodata ceea ce am sciutu şi am avutu de spusu în privinţa acestei speciĭ de paseri.

Gangurulŭ.

I.

Primavéra cea încântatóre și placută a sositu de multŭ.

Codrii și padurile, dumbravile și luncile, pometele și tufișele, cari sub sarcina unei erni grele și geróse ni înfățișaŭ o privelisce întristatóre, acuma sunt împĕnate de susŭ pêne josŭ cu frunḑa verde, sub a carei umbra recoritóre și binefacatóre de multe ori omulu ostenitu și pârlitu de arḑetórele raḑe ale sórelui, își afla odihnă și recreare. Éra mii și mii de păserele, una maĭ sprintină, maĭ gingașă și mai ghibace de câtŭ alta, alérga cu grabire în colo și'n cóce, cântândŭ și durându-și fie-care într'unŭ locŭ anumitŭ câte unŭ cuibușorŭ, în care vor să-și depue oușórele și sa-și scóta puiuții. Unele îșĭ facŭ cuiburile pintre ramurile din vêrfulu celorŭ mai înalți și mai mari arbori și pomi, altele pintre ramurelele tufarilorŭ, și éră altele prin borțile și scorburile arborilorn uscați séu pe suprafața pamêntului.

Fie-care după alu seŭ gustŭ, placŭ și îndatinare și după cum a apucatu de când s'a trezitŭ pe lume.

Dar' dintre tóte aceste cuiburi, câte le putemu noi vedea, numai unulu ni se pare mai batĕtoriu la ochi, căci acesta, duratŭ fiindu cu mare maestrie între dóue ramurele supţirele din vêrfulu celuĭ maĭ înaltu şi mai ramurosu pomu, ca şi când ar fi o pungă lungăréţa atârnata cu baerile sale de acelea ramurele îndoióse, când sufla şi celu mai linu vêntu se huţuţa în colo şi în cóce în aerŭ ca unŭ leganelŭ.

Şi óre ce feliu de pasere să fie aceea, care se pricepe aşa de bine la astfelĭŭ de lucrurĭ artificióse?... A cui sa fie cuibulu acesta, de care nici celŭ mai împeliţatu baiatŭ nu se póte apropià ca sa iee óuele séu puii dintr'ênsulŭ?...

Acestŭ cuibŭ e a unei dintre cele mai frumóse paseri cântatóre câte se afla prin livedile nóstre. Elu e alŭ G a n g u r u l u i, carele se mai numesce altmintrelea şi mai alesŭ în Muntenia şi G a n g o r u, G r a n g u r u, G r a n g o r ŭ, dem. G a n g u r e l u, G a n g u r a ş ŭ, G r a n g u r e l u, G r ă n g o r e l ŭ şi G r a n g u r a ş u, fem. G a n g u r a, G a n g o r a, G r a n g u r a şi G r a n g o r a, în judeţulu Doljului din Oltenia înca şi P i ş c a n f l o r i séŭ P i ş c a n ŭ - F l ó r e, C i n f l o r u şi Z a m f i r a [1]) în ţéra Haţegului din Transil-

[1]) Numirile din judeţulŭ Doljuluĭ mi le-a com. Dlŭ I. Cornoĭŭ. — Vedĭ totŭ despre aceste numir şi nota I. a Dluĭ Scarlatŭ C. Moscu la poesia sa întitulată „F u r t u n a" şi publicată în „L i t e r a t o r u l ŭ" an. II. Bucuresci 1881. No. 4. p. 704. „P i ş c a n - F l ó r e a". O pasere gălbănă peste *totŭ*. Prea *frumósă*, care cântă maĭ alesŭ prin zăvóĭe şi branisce. Despre acésta pasere, conformŭ cu versulŭ seŭ, esistă o legendă la ţéră, care interpretă glasulŭ seŭ în următorĭulŭ modŭ: „Vino, vino Zamfiro, vino că-ţĭ plânge copilulŭ, vino, vino!" ca şi când Z a m f i r a ar fi soţia luĭ şi l-a lăsatŭ singurŭ să védă de puĭ, şi elŭ o chĭemă in desmĭerdătorĭulŭ luĭ vĭersŭ.

vania: P i ş c a u f l ó r e [1]), lat. Oriolus galbula L. germ. der Pirol, die Goldamsel.

Deci despre acésta pasere, care e înfrumuseţarea mai alesu a pometeloru nóstre, care nu odată ne desfatéza prin cântecululu seŭ celu placutu, voiu sa vorbescu în şirele urmatóre.

Vom începe aşa dara mai ântâiu cu legendele sale.

II.

Antâia legenda a G a n g u r u l u i, istorisita de Dumitru Iuga, românu din satulu Selisce în Maramureşu şi comunicata de vĕrulu meu St. Fl. Marianu, sună precum urméza:

Ḑice ca a fostŭ odata unu Ungurŭ fórte bogatu, şi ungurulu acela avea la pólele unei păduri o livada minunatu de frumósa, care erà data sub privighierea unui servitoriu românu.

Intr'o ḑi de véră mergêndŭ ungurulu sa-şi véda livada, luâ pre servitoriulu seu şi se duse cu dênsulu dintr'unŭ capetu de livada pêne în celalaltu capĕtŭ, care erà aprópe de padure. Éra după ce ajunse acolo se puse amêndoi pe o laiţa sub umbra unoru pomi ramuroşi şi începura a vorbì despre unele şi altele.

Pe aicea i se ḑice şi „C i n-f l o r ŭ". Elŭ e de mărimea uneĭ P r i v i g h i t ó r e. In terminĭ sciinţificĭ-zoologicĭ elŭ se numesce G r a n g u r u."

Dlŭ Sc. C. Moscu a comisŭ aice o eróre, când a ḑisŭ ca „P i ş c a n-F l ó r e a" séŭ G r a n g u r u l ŭ e de mărimea uneĭ Privighitorĭ. G r a n g u r u l ŭ séŭ G a n g u r u l ŭ, după cum ilŭ numesce poporulŭ bucovinénŭ şi moldovanŭ, e ca o M ĭ e r l ă de mare, nicĭ de cum însă aşa de micŭ ca o P r i v i g h i t ó r e.

[1]) Com. de Dlŭ N. Densuşianŭ.

Éta că nu multu dupa acésta li întrerupe sfatulu o pasere prin cântecului eĭ celu raru și apasatu.

Nu-ți e cunoscuta paserea acésta, care cântă acuma? întrebâ ungurulu pre servitorĭulu seu, cum o audì cântându.

Da cum sa nu-mı fie cunoscuta! — respunsa servitorıulu. — Mĕ miru însă de Dta că n'o cunoscı!

— Apoı da!... ce sa facŭ!... mie nu-mı este cunoscuta, — dise maı departe ungurulŭ — și de aceea spune-mı și mie cum se chıama și ce scii despre dênsa, ca și eu așı voì sa sciu.

— Paserea acésta, — dise éră-șı servitorıulu — se numesce G a n g u r u. Ea dintru începutu n'a fostu pasere ca acuma, ci j u d e u n g u r e s c u. Dar' fiindu unu înșalatorıu și prașcăŭ, care nu maı avea marginı, adica cum sunt ceı maı mulțı judı și maı alesu ungurescı, înșalându și nenorocindu pre o copila tênéră și nevinovata, Dumnedeu s'a supĕratu fórte tare pe dênsulu și, spre pedépsa, l-a prefacutu într'o pasere, și pasere a remasu apoı pênĕ în diua de astă-dı. Și daca vom luà bine sama la cântecului seu, care suna: „s o l g o b i r o... s o l g o b i r o... v i ț i ș p a n ŭ",... apoı vom vedè că acela e în limba ungurésca.

Ungurulu, audindu cuvintele acestea și luându maı bine sama la cuvintele G a n g u r u l u ı, se'ncredintâ ca ceea ce-ı spusè servitorıulu nu e minciuna, ci adeverŭ.

Judele ungurescu, cum se prefăcù în G a n g u r u, începù a sburà în tóte parțile și a strigà ın limba sa

de maı nainte, ca elŭ dintru începutu a fostŭ solgobiro, adică jude.

III.

A dóua legenda a Gangurului, istorisită de Maria Ol. Manciu din Banatu şi comunicata de Dlu Ios. Olarıu, suna în urmatoriulu modu:

Ḑice ca a fostŭ odată la resaritŭ unŭ popă fórte bogatu, despre a caruı bogaţiı se duse vestea pêne în ţêra turcésca. Şi popa acela avea unŭ băıatu şı-o copilă.

Éta ca într'o deminéţă vine o cıórda[1]) de turcı şi, rapindu tóta averea popei, îlŭ ıeu şi pre dênsulu dimpreuna cu preotésa şi cu fiıca loru anume Sofia şi-ı ducu pe tustreı în robie.

Baıatulu, care în restimpulu acesta erà dusu în gradina ca sa culégă cimbru şi mararıŭ, când se întórse îndareptŭ afla casa pustie. Nicı tata, nicı mama, nicı sora, nicı... nime!...

Decı veḑêndu ca casa e pustie şi înţelegêndu, acuma dela cine va fi înţelesu, ca parinţiı şi cu sora sa sunt duşı de turcı în robie, numaı decâtŭ s'a îmbracatŭ în vesminte grecescı şı-a plecatu în ţéra turcéscă ca sa caute pre parinţı şi pre sora sa, strigêndu ne'ntreruptŭ pe unde trecea:

— Cimbru şi mararĭŭ, soro Sofio!

Dar' în zadaru ı-a fostu tótă strigarea şi căutarea cacı nicairı nu ı-a pututŭ aflà.

[1]) In Bucovina se ḑice cĭurdă, însă maĭ multŭ numaĭ cu privire la porcĭ. —

Deci, vedêndu dela unu timpu ca numaĭ de giaba se sbuciuma, că nu-i mai póte nicairi aflà, s'a rugatu lui Dumnedeu sa facă ce va face cu dênsulu ca sa nu se mai sbuciume şi sa se nacajésca atâta.

Şi Dumnedeu ĭ-a ascultatŭ rugamintea şi l-a prefacutŭ într'o pasere, pre care o numimu noi astă-di G a n g u r u.

Dar' fiindu ca, dupa cum am disu, baiatulu erà înbracatù în vesminte grecesci, şi fiindu ca numaĭ cu vesmintele acestea şi cu numele de grecu a pututu elu calĕtorì prin ţéra turcésca şi a cautà pre parinţii şi sora sa, de-aceea şi penele sale aŭ remasu pênĕ în diua de astă-di ca portulu Grecilorŭ. Şi totŭ din pricina acésta pune Gangurulu totdéuna la cuibulŭ seu unu s g a r g o r u [1]) de metasa roşă.

IV.

A treia legenda a Gaugurului, audita dela nisce Români din Valeni şi Curtuiuşulu-mare, sate lânga Şomcuta-mare în Ungaria, şi comunicata de Dlu E. Popu, e cea urmatóre:

Demultu, demultu, când viţa de vie facea unu coşu de struguri, éra strugurulŭ dadea o vadra de vinu; când mielulu pascea şi se jucà cu lupulu, éră Dumnedeu âmblà pe pamêntu, .. pe-acelea timpuri bune şi ferecite traià într'unu satu unu omŭ, carele avea unu pruncu şi prunculŭ acela se chiemà F l o r e a.

[1]) Sgargorŭ = firŭ.

Dar' când erà F l o r e a abia de nóue ani sa întêmplatu aşa, ca a muritu tata-seu şi maica sa şi elu a remasu fära de parinţi şi saracu, saracu lipitŭ pamêntului.

Şi-acuma fără parinţi şi alte némuri,..: strainu şi singuru ca cuculŭ, micŭ şi saracu ca vai de elu, ce sa faca bietulu F l o r e a, ce sa'ncépa?... Multe ar fi facutu, dacă ar fi sciutŭ cum. Dar' nesciindu ce şi cum ar fi mai bine, se naimì argatu la unŭ omu din satulŭ seu, care nu-i dadera altu de lucru, decâtu sa pazésca patru cai; dar' de caii aceia sa grijésca ca şi ochii sei din capu, caci de i va pierde, atunci i vor sta piciórele unde-i sta capulŭ şi capulu unde-i stau piciórele.

F l o r e a se apucâ de slujba din tóta inima şi în dóue ḑile pazì caii stapânului seu cum se cade, fära să i se fi întêmplatŭ ce-va.

Când fu însă în ḑiua a treia Florea erà éra-şi cu caii la pascĕtóre pe unu ritú frumosu şi verde, şi éta ca numai de odată îi venì unŭ somnu greŭ, încâtŭ nu se putù reţinè ca sa nu se culce puţinu, ca dóra îi va fugì Vasilica dela ochi.

Dar' cum se culcâ, îndata adormì dusu, şi când se trezi şi se sculâ, caii nu mai eraŭ nicairea,... s'aŭ fostu dusŭ ca sa nu mai vie.

Ce sa faca acuma bietulu F l o r e a?... S'ar fi dusu a casa, dar' se temea a merge, caci ce-ar fi capetatu dela stăpânulu seu cu nime n'ar fi pututu împarţì!... Nu s'ar fi dusu, înca nu erà bine!... Şi aşa bătêndu-se elu cu gândulu: ce sa'ncépa şi'n cotro sa apuce?... se hotarì în urma a cautà caii în totu jurulu

acela, şi-ı cautâ, şi-ĭ cautâ, dar’... ıeı daca aı de unde!...

Şepte ḑile dupa olalta ı-a cautatŭ elŭ, fără de a avea altŭ nutreţŭ, decâtŭ numaı frunḑe şi radĕcinı, — însa acuma nu maı putea să mérgă de slabu şi amărîtŭ ce erà, şi aşa se rugà elu luĭ Dumneḑeŭ ca, dacă nu e rênduitŭ să-şı afle caiı, apoı maı bine să-ı ciunteze viéţa séu sa-lu prefaca într’o pasere, ca aşa ar maı urmà sa-ĭ çaute.

Pe când se rugà elu astfeliŭ luı Dumneḑeu se aflà lângă unŭ isvoru cu apa rece. Şi în locŭ de mâncare, îşı udà gura cu puţina apă, beù de treı orı câte puţina, apoı, lasându-se niţelŭ pe unu cotu ca sa se maı odihnésca, — adormì cum se cade.

Câtu dormì elŭ, câtu nu dormì, nu potu spune cu acuratéţă, dar’ destulu atâta ca, când se trezì elu din acelu somnu greoĭu, éçą numaı! ca elu nu e maı multŭ F l o r e a de maı nainte, cu trupŭ şi graıu omenescu, ci o pasere cu pene galbene-auriı, care se numesce „G a n g o r u“.

Şi cum se veḑù elu astfelıu, îndată o luâ éră-şı la drumu în susu şi’n josu căutându ceĭ patru caı pierduţı. Dar’ de gıaba ĭ-a fostŭ tóta munca şi alergatura, căcı nicı pênĕ în ḑiua de asta-ḑı nu ĭ-a pututu aflà, şi de-aceea G a n g o r u l ŭ, adica F l o r e a, e maı multu superatu, decâtu cu voıe buna, cacı şi asta-ḑı se teme de stapânulu seŭ ca-lu va pedepsì, pentru ca ĭ-a pierdutu caiı şi nu ĭ-a maı aflatŭ.

Acestea sunt tóte legendele despre Ganguru, cunoscute mie pêne acuma!

Æ unu lucru fórte batetoriu la ochĭ şi de mirare, că tocmaı pąserea acésta se numesce în unele locurı Pişcan-florı, Pişcan-flóre, Cinflorŭ şi Pişca-Flóreĭ.[1]) De stau însă numirile acestea în óre-şı care legatura cu numele Florea, care l-a avutu Gangurulŭ pênĕ a nu se face pasere, este o întrebare, care o lasu altoru barbaţı maı eruditı de câtŭ mine ca s'o respunda.

V.

Afara de legendele aratate maı susŭ, au Românıı înca şi vr'o câte-va datine şi credinţe despre acésta pasere frumósa.

Sa le înşirămu şi pre acelea.

Dice că dacă se afumă cu cuıbŭ de Gangurŭ caldarea, în care se ferbe rachiulŭ, atuncı ómeuiı ceı beţiı aŭ o deosebita aplicare şi atragere catră crîşma aceea, în care se vinde rachiulu fertu în căldarea într'acestu modu afumata.[2])

Cu cuıbu de Gangurŭ se afumă şi ómeniı, cariı au vatamătură, şi se dice ca, în urma acésta, îndata se însanĕtoşéză.[3])

Asemenea afumă Românıı cu cuıbŭ de Gangurŭ şi stupiı, când îı scotŭ primăvéra afara anume, ca sa li mérga bine peste véra, să aıba mulţı roı.

[1]) A. de Cihac. Dictionnaire. t. II. p. 257.

[2]) Cred. rom. din ţinutulŭ Lapuşuluĭ în Transilvania dict. de Ionŭ Coruĭŭ, românŭ din Vadu, com. de Dlŭ Gr. Crăcĭunaşŭ, şi a celorŭ din ţinutulŭ Şomcuteĭ-marĭ, în Ungaria, com. de Dlŭ E. Popŭ.

[3]) Dat. Rom. din ţinut. Lapuşuluĭ, com. de Dlŭ Gr. Cracĭunaşŭ.

Maĭ departe se crede ca daca âmbla cine-va la cuibulu Gangurului, Gangurulu, ne mai avêndu speranţa sa póta scóte pui în elu, îlu parăsesce şi-şi face într'altŭ locu cuibu. [1])

Românii din ţinutulu Gorjului în România spunu şi credu, ca celu ce aude deminéţa pe nemâncate pre Ganguru când acesta cântă ântâia-şi data, acela se âmple de galbanare şi preste totŭ anulu remâne apoi galbanu la faţă. [2])

In fine se ḑice ca de loculu, unde-şi face Gangurulu cuibulu seŭ, Ciórele şi Ulii nici când nu se potŭ apropià, caci Cĭórele, Ulii şi cu Gangurulŭ nici când nu se potŭ împacà. Gangurulŭ, cum vede pre vre o Cĭóra séu Ulu, îndata se ie la fuga după dênsulu şi-lu alunga cine sci unde, caci elu are o putere fórte mare asupra acestora. [3])

VI.

Numele Gangurului servesce Româniloru de multe ori şi spre numirea unoru cai. Aşa unu calu sprintenu, frumosu crescutŭ şi la pěru galběnŭ, poporulu îlŭ numesce „Grangorelŭ“.

O colinda poporana ni spune în privinţa acésta urmatórele :

[1]) După spusa Româniloru din Frătăuţiĭ-vechĭ în Bucovina.

[2]) Com. de Dlŭ I. Cornoĭu.

[3]) După spusa Rom. din Frătăuţiĭ-vechĭ.

Şede Négoïe călare
P'unŭ calŭ galbĕnŭ grăngorelŭ:
Şéua 'nótă 'n aurelŭ. [1])

„Calu galbĕnŭ grăngorelu" însémnă aice atâta, câtŭ galbenu ca penele Gangurului.

Fiindu ca mai toţi Ţiganii, conlocuitori cu Românii, sunt sĕrmani lipiţi pămêntului, neavêndu de multe orĭ nici macar o fărmătura de pâne spre aşi stêmpĕrà fómea, care consuma pre bieţii lorŭ copilaşi, aceştia nu odata arată ca vai de dênşii: galbeni ca céra. Pre aceşti nenorociţi, precum şi'n genere pre toţĭ copiiĭ de ţiganu, românulu, când îi vede şi e bine dispusu, îi poreclesce, numindu-ĭ „Găngureĭ" séu „Grăngoreĭ". Elu ḑice:

Vaĭ săraciĭ gănguref
Câtŭ ĕsŭ eĭ de frumuşeĭ
Cu papucĭ galbenĭ desculţĭ,
Totŭ la dênşiĭ să te uĭţĭ
Cum şedŭ la sóre lungiţĭ
Ruptĭ în coşĭ de hămisiţĭ!

séu adresându-se catra tatalu lorŭ:

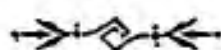
Auleo, Vasile Stane!
Scólă-te de pe cĭocane,
Că-ţĭ pĭerŭ ganguriĭ de fóme!...

„Gangură" séu „Grangura" de multe ori se poreclescu de catra Români şi o samă de ţigance.

[1]) G. Dem. Teodorescu. Noţĭunĭ despre colindele române. Bucurescĭ. 1879. p. 77.

In vechime se aflà şi o familie româna fórte însemnată, a carei connume erà „G a n g u r ŭ“. Aşa, între boerii, ce aŭ ocupatu posturi înalte sub domnia lui Stefanŭ celu Mare, aflămŭ pre unulu, care s'a chĭematŭ „G a n g u r ŭ“. [1])

[1]) F. A. Wickenhauser. Die Urkunden des Klosters Moldowitza. Wien. 1862. p. 67 şi 69.

Piţigoĭulŭ.

I.

Sub numele Piţigoıu séŭ Piţiguşu, numitu pe alocurea şi Ţiţigoıŭ séu Ţiţiguşu, cunoscu Românii maı multe paserele, carı în istoria naturala se ţinu de una şi aceea-şı familie.

Acelea sunt:

Piţigoĭulŭ-mare, Piţigoıu-de-satŭ, Piţigoıŭ-de-pomĕtŭ, Simţivéra, numitu în unele locurı din Transilvania şi Ţiclete, Ţiglau[1]) şi Ţiglénŭ[2]), éra în altele numaı Piţigoıŭ şi Piţiguşu[3]), ca şi'n Bucovina; în Banatu: Picigan1e[4]), Piţigane-mare[5]) şi Piţiguşa[6]), lat. Parus major L. germ. die Kohlmeise.

Numirea de „Simţivéră" a acesteı specii de Piţigoıu vine de-acolo, dupa cum mı-au spusu maı

[1]) Com. de Dlŭ Nicolaŭ Densuşĭanŭ.

[2]) Veḑı Vocab. de Polizŭ şi Barcıanŭ.

[3]) Com. de Dlŭ Gr. a luĭ I. Sima.

[4]) Com. de Dlŭ Ios. Olarĭŭ.

[5]) Com. de Dlŭ I. Stoĭcescu.

[6]) Com. de Dlŭ Aureliŭ Oprea, juristŭ, prin Dlŭ At. M. Marienescu.

mulţi Români din Bucovina, pentru ca elu, cum se desprimaveréza, sbóra prin pomete şi prin alte locuri strigândn ne'ncetatu „s i m ţ ĭ . . v é r a !" „s i m ţ i . . . v é r ă !"

Piţigoiulŭ acesta e una dintre cele dintâi paseri, care, prin strigatulu eĭ, ni da de cunoscutu, ca a sositŭ primavéra cea atâtu de dorita şi aşteptată. De-aceea Românii din Moldova, când îlu audu anunţându prin cântecculŭ seu primavéra, spunu:

Simţivéră, simţivéră,
Esŭ copiiĭ toţĭ pe-afară!

P i ţ i g o i u l u-a l b a s t r u, séu P i ţ i g o i u l u-v ê n ĕ t u, lat. Parus coeruleus L. germ. die Blaumeise.

P i ţ i g o i u l u-m i c u, P i ţ i g o ĭ ŭ-d e-s c ó r ţ a; în Banatu: P i ţ i g a n e a-m i c ă [1]) şi P i c i g a n e a-p u t u r ó s a [2]), lat. Parus ater L. germ. die Tannenmeise. —

Se numesce paseruica acésta de-aceea „P i ţ i-g o i ŭ - d e - s c ó r ţ a", după cum mi-aŭ spusŭ mai mulţi români, pentru că ea âmblă maĭ multŭ pe scórţa arboriloru şi pintre ciopliturile şi surcelele din păduri.

P i ţ i g o ĭ u l ŭ-s e l b a t i c u, P i ţ i g o i u-s u r u, P i ţ i g o i ŭ-c e n u ş i ŭ, lat. Parus palustris L. germ. die Sumpfmeise.

P i ţ i g o ĭ u t ŭ-d e-m u n ţ e. lat. Parus borealis, germ. die Alpen- oder Bergmeise.

---

[1]) Com. de Dlŭ I. Stoĭcescu.
[2]) Com. de Dlŭ Ios. Olarĭŭ.

Piţigoĭulu-cu-créstă, Piţigoiŭ-cu-cuiatŭ, Piţigoĭu-cu-cârpa, lat. Parus cristatus L. germ. die Haubenmeise.

Piţigoiulŭ-de-stolu, Piţigoĭŭ-de-cârdŭ, Piţigoiu-codatŭ, numitu în ţinutulŭ Dornei şi Porumbelŭ micu, lat. Acredula caudata; Parus caudatus L. germ. die Schwanzmeise.

Piţigoiulŭ acesta are códa lungă ca Codobatura. Colórea peneloru sale e albie şi pe spate ce-va vinete. Elu e la făptura micu, numai códa e lungă. Ambla fórte mulţi la unu locu, de-aceea se numesce „Piţigoiu-de-stolŭ“ séu „Piţigoiŭ-de-cârdŭ“.

Piţigoĭulu-roşieticŭ, lat. Acredula rosea; Parus roseus; germ. die Rosenmeise.

Piţigoiulŭ-barbosu, lat, Panurus biarmicus; Parus biarmicus L. germ. die Bartmeise.

Acestea sunt tóte numirile Piţigoilorŭ cunoscute Românilorŭ. O parte dintre dênsele am aflat'o prin vocabularele române, cate le-am avutŭ în mână, éră partea cea maĭ mare am audit'o singurŭ din gura Românilorŭ bucovineni. Tóte numirile, ce se află prin vocabulare, sunt poporane, pentru ca aşa mi le-aŭ spusŭ şi Românii din Bucovina, cari i-am consultatŭ în acésta privinţa.

Sa vedemu acuma ce datine şi credinţe aŭ Românii despre aceste pasĕrele, ce credu şi istorisescŭ eĭ despre dênsele?

II.

O legendă a Românilorŭ din Bucovina, care mi-a istorisit'o Constantinu Diaconescu, moşnégu betrânu

din satulu Calafindesci, ni spune urmatórele despre Piţigoi séu Piţiguşi:

Când a împărţitŭ Dumnedeu tuturorŭ paseriloru din lume, cari le-a făcutŭ spre binele şi folosulŭ omenimei, câte unu felıu anumitu de hrana ca sa aiba ce mâncà şi cu ce-şi susţiné viéţa, atunci a datu elu şi Piţigoiului una, şi aceea a fostu simburii de bostanŭ.

Piţigoiulŭ, înţelegêndŭ ca simburii de bostanu sunt cea mai dulce şi mai buna mâncare, nu dise nemică, se mulţămì cu dênşii, şi făra a mai aşteptà multu sa véda de i s'a mai spune ce-va ori ba, parasì pre Dumnedeu şi se pornì în lumea larga dóră va da mai de graba preste hrana sa.

Nu multŭ, dupa ce s'a depărtatu elu dela Dumnedeu, éta ca dă peste o ţérină întinsă, care erà plina de malaim şi pe acestea o mulţime de bostani.

Piţigoiulu, cum vedù de departe bostanii, sarì dreptu în susŭ de bucurie, alergâ totŭ într'unu sufletu spre dênşii voindŭ a-i sparge şi a li mâncà simburii. Dar' înzadar ĭ-a fostŭ tótă bucuria, caci, fiindu tómna, bostanii eraŭ aşa de copţi şi de tarĭ, ca pasere, nu ce-va, trebuea sa fie aceea, care i-ar' fi pututu sparge cu ciocululu!

Cercâ elu, nu-i vorbă, tóte chipurile şi mijlócele cum ar putea face macar o borticica într'ênşii, dar' înzadar!... nici pre unulŭ nu putù să-lŭ spargă.

In urma urmelorŭ, vĕdêndu ca tóta munca lui este de giaba, şi mai fiindu pe lânga acésta încă şi fórte flămêndu, lasâ bostanii în scirea Domnuluĭ şi se

dete la prinsu musculiţe şi cu acestea îşi potolì apoi fómea.

Aşa o duse elu unŭ timpŭ mai îndelungatu pênĕ când a începutu Domnulu nostru Is. Chr. a âmblà pe pamêntŭ.

Atunci, audindu ca Is. Chr. âmbla pe pamêntu şi nu unuia îi împlinesce dorinţa, s'a dusŭ şi elu la dênsulŭ şi-i spusă cum că hrana ce i-a dat'o lui Dumnedeu nu-i este nici de-unŭ folosu, de óre ce, neavêndu bostanii cei copţi nici o borta, elu nu póte scóte simburii dintr'ênşii. Ilu rugâ apoĭ ca sa-i faca o bortă în bostani prin care să póta scóte simburii, caci de nu ĭ-a împlinì acésta rugaminte e pace de dênsulu!...
Aşa, cum a dus'o mai nainte, nu póte s'o ducă şi maĭ departe!...

Domnulu nostru Is. Chr. i-a ascultatu rugamintea, a luatu unŭ bostanu, care erà mai mare, mai frumosu şi mai coptŭ, şi-a facutŭ o borta într'ênsulu. Éră dupa acésta se pornì mai departe în cotro avea sa mérga.

Piţigoiulu, cum a vĕdutu bostanulŭ bortitŭ, bucuria lui, déuna s'a repeditŭ la dênsulu, a întratŭ în nuntru şi nu s'a lasatu pêne ce n'a mâncatŭ toţi simburiĭ din elu.

Şi de-atunci în cóce, cum se vede într'unŭ locu, unde sunt mulţi bostani, sbóra ne'ncetatu de pe bostanŭ pe bostanu, ca şi când ar voì sa-i numere şi totŭ cauta de nu va da peste unulu, care e bortitŭ, şi cum dă îndata se vâră într'ênsulŭ şi începe a mâncà simburii din elu.

Dar' fiindu că atunci, când a rugatu elu pre Is. Chr. să-i bortéscă bostanii, a uitatŭ sa-i spue ca sa

10*

faca dóue borţı: una ca sa aıba pe unde întrà şi alta pe unde eşì, de-aceea fórte adeseorı e prinsu de ómenĭ şi maı alesŭ de baıaţı prin unŭ felıu de bostanĭ bortiţĭ şi scobiţı în nuntru, pre carı îı numescŭ eĭ „c u s c ı d e b o s t a n ŭ“.[1])

III.

Alta legenda, asemenea din Bucovina, sună precum urméză:

Au fostŭ odata o V r a b i e şi unu V r ă b i o ĭ u, carii strîngeau cu cea maı mare sirguinţa spice ca sa aıba peste érnă ce mâncà. Şi Vrabia, fiindu fórte sgârcită, orı de câte orı aflà şi adunà câte unŭ spicu, se suià pe o ramurica a uneı salcíĭ diu apropiere şi ciripindu ḑicea:

Cine strînge
Să mânânce!

Unu P i ţ i g o ı ŭ însa, care avea cuĭbu în nisce câlţı dintr'unŭ ştıubeıŭ a uneĭ femeı lenişe, vĕḑêndŭ pre Vrabie laudându-se, ca numaı acela să mânânce, care strînge, începù aı cântà şi elŭ în protivă şı-a ḑice:

[1]) Băĭaţiĭ românĭ din Bucovina aŭ datină de a face érna unŭ felĭŭ de „c u s c ĭ d e b o s t a n ŭ“, cu carĭ prindŭ apoĭ P i ţ i g o i ĭ. Acestea cuscĭ le facŭ eĭ în următorıulŭ modŭ: taĭe într'unŭ bostanŭ o bortă pătrată şi scotŭ bine m a ţ e l e (meḑulŭ) din nuntru. După ce aŭ făcutŭ acésta punŭ capaculŭ de bostanŭ ce-va maĭ deschisŭ éră-şĭ la locŭ de-asupra borţiĭ şi prin mijloculŭ uneĭ limbuţe de lemnŭ, la vêrfulŭ căreĭa se află unŭ simbure de bostanŭ înfiptŭ, prindŭ P i ţ i g o i ĭ.

Strîngeţĭ voĭ
C'om mâncà noĭ!

Şi cum ḑise, aşa se şi întêmplâ!... Piţigoiulŭ, însemnându-şi bine loculu, unde au ascunsu Vrabia şi Vrabioiulu spicele adunate, când sosi érna se duse şi le mâncâ mai pre tóte!

IV.

Prin legenda acésta **Piţigoiulu**, chipulu omului resipitoriŭ şi înprascietoriu, a voitu sa arete Vrabieĭ, că averea strîngĕtoriului şi a sgârcituluĭ mai totdéuna se mânânca de catra cei înprascietorĭ.

Éra-şi se ḑice că Piţigoiulŭ, de când a avutŭ cuibulu seu în ştiubeiulŭ cu câlţi a femeii celeĭ lenişe, totdéuna când se desprimavĕréză începe a sburâ în prejurulŭ caseloru, unde se afla femei lenişe şi a cântà:

Câlţĭ în ştĭubeĭŭ!
Câlţĭ în ştĭubeĭŭ!

Séu într'acestu chipu:

— Ţiţibeĭe, ţiţibeĭe,
Câlţĭ în speĭe,
Câlţĭ în speĭe![1]
— Las' să steĭe,

[1]) **Speĭŭ** pl. **speĭe** se numesce de cătră Românii din unele părţĭ ale Bucovineĭ unĭ feliŭ de coşŭ rotundŭ în forma uneĭ pătrărĭ, făcutŭ din scórţă de teiŭ, care se întrebuinţéză tómna la culesulŭ păpuşoĭuluĭ, a barabuleloru şi a pómeloru etc. éră érna ţinŭ femeile câlţĭ într'ênsulŭ.

Las' să steïe!
— Despre mine
Ste·e bine,
C'or să vie Rindunele
Şi şi-or face cuïbŭ în ele!
Ţiţibeïe, ţiţibeïe,
Câlţĭ in speïe,
Câlţĭ în speïe!
— Las' să steïe,
Las' să steïe!
— Mangosită,
Şi'mpuţită!
Despre mine
Şi-aşa-ĭ bine,
Las' să steïe,
Las' să steïe!
C'or să vie Rîndunele
Şi şi-or face cuïburele!... [1])

Prin aceste cuvinte, carı se dice că le-ar cântà Piţigoıulu când se desprimavĕréza, Românii nu numaĭ ca ıeu în risu şi batjocurá, ci înca le şi mustra pre femeile cele lenişe şi trândave, carĭ nu-şı torcŭ câlţiĭ la timpulu loru. Dreptu aceea femeile cele sirguincióse cauta totdéuna ca înainte de ce începe Piţigoıulu a cântà să sfărşésca nu numaĭ de torsu fuıórele şi câlţiı, ci şi de ţesutŭ pânzele.

Femeile, ce nu-şı torcŭ cânepa şi inulu şi nu-şĭ ţesu pânzele înainte de ce începe Piţigoıulu a cântà sunt ţinute de cele maı lenişe şi maĭ trândave femeı şi nu odata sunt luate apoı în risŭ şi batjocură prin versurile de maı susŭ.

[1]) Dictatŭ de Mărióra Bărbuţă şi V. Flocea.

Datina de a fi gata cu torsulu fuiórelorŭ și cu țesutulu pânzelorŭ înainte de ce începe Pițigoiulŭ a cântà, esista nu numai în Bucovina, ci și la Românii din Muntenia. Acésta se póte cunósce și din urmatórea doină poporană din Muntenia, care mi-a împărtașit'o Dlu D. Vulpianŭ din Bucuresci:

Frundă verde de priboiŭ,
Audĭ, lele-unŭ Pițigoĭŭ,
Las' la dracu celŭ resboĭŭ [1])
Și haĭ cu neĭca 'n zăvoĭŭ,
C'acolo e pentru noĭ,
Zăvoĭu-ĭ cu floricele
Să făcemŭ dragoste'n ele
Pên' a pasce calulŭ érbă
Noĭ să ne cătămŭ de trébă.
Audĭ, lele, pitpălacu,
Lasă bărbatulŭ la dracu
Și vină la neĭca'n cóce! ...

V.

Afara de legendele și versurile pêne aici înșirate mai aŭ Românii încă și urmatórele datine și credințe despre Pițigoiŭ.

E unŭ lucru prea bine cunoscutŭ ca Pițigoiĭ séu Pițigușii sunt nisce paseri fórte selbatice, sparióse și rele, cari, daca prindi vre una, te mușcă fórte reu de mâna și cautà din resputeri dóra póte scăpà și fugì.

[1]) Sub cuvêntulŭ „resboĭŭ“ din doĭna acésta înțelegŭ Românii din Muntenia, ceea ce înțelegŭ Românii din Moldova și Bucovina sub cuvêntulŭ „stative“.

De-aice apoi, dela acésta însuşie a Piţigoiloriĭ, vine şi asemenarea, ce-o audimu fórte adeseori la poporŭ anume: „eşti reŭ ca unŭ piţiguşŭ“, care se aplica ómeniloru celorŭ rei şi maĭ alesu pruncilorŭ.

Éra-şĭ spune poporulu că Piţigoiĭ âmblă mai mulţi la unu locŭ numai atuncĭ, când în curêndu are să fie vêntu cu plóie, atuncĭ se mădarescŭ şi eĭ cântându, ca şi când atunci s'ar învĕţà a cântà. [1])

Când cântă Piţigoĭulŭ înainte de-a resarì sórele e unu semnŭ că preste ḑi are sa plóie.

Când se apropie Piţigoii de casa, e unu semnu că are să plóie în scurtŭ. [2])

In fine voiŭ să amintescŭ încă şi aceea, ca Românii din Bucovina numescŭ „Piţiguşu“ şi unŭ felu de pomu, care face póme fórte mici si se numescŭ „piţiguşe“. Éra „Piţigoĭu“ şi „Piţiguşŭ“ atâtu în Bucovina câtu şi în Transilvania se numesce şi unŭ omu slabŭ, séu unulu care este fórte supţire. De-aice credŭ eu ca vine apoi şi adj. „piţigăiatŭ“ germ. schlank, dünn, spitzig.

---

[1]) Com. de Dlŭ P. Ursulŭ.

[2]) Cărţile săténuluĭ românŭ. Gherla. 1880. p. 28 şi 29.

Scorțarĭulŭ.

I.

Scorțarıulŭ séŭ Scorțarıulŭ-mare, numítu în Bucovina înca și Cıocănitóre-mica; în Transilvania Scorțarıŭ[1]) și Cățărătóre[2]); în Banatŭ: Țiclonŭ și Cĭocnitóre[3]); în Muntenia: Țoıu[4]); éră în alte parțı locuite de Românı și Cıocârlețu[5]), lat. Sitta caesia Wolf. germ. die gemeine Spechtmeise oder Blauspecht, e o pasĕruıca de șesesprećece centimetri în lungime, dóuećecı și șese în lațime, optu în lungimea aripelorŭ și patru în lungimea codiı. Peıele sale cele de pe spate sunt vinețiı séŭ porumbace, éra cele de pe pântece ruginiı. Bărbia și gușa albe. Picıórele și códa sunt scurte. Petrece véra maĭ cu sama prin făgeturı, tómna pe unde apuca, éra érna amestecându-se pintre Pițigoiı ceı marĭ adeseorı și prin livećı.

---

[1]) Com. de Dniĭ Gr. Crăcĭunașŭ și Gr. a luĭ I. Sima.

[2]) P. Barițĭu și G. Munténŭ Vocab. p. 113.

[3]) Com. de Dlŭ A. Oprea, I. Stoĭcescu și Ios. Olarĭŭ.

[4]) Com. de Dlŭ Gr. Stefanescu.

[5]) A. de Cihac. Dictionnaire. t. II. p. 54.

Scorţariulu se acaţara cu o deosebita iscusinţă pe trupinele arborilorŭ cautându-şĭ în scórţa acestora nutreţulu seu, care constâ mai cu sama din insecte. Insă, pe lânga insecte, se mai nutresce elu înca şi cu totŭ soiulu de seminţe, apoi cu cucuruzu de bradŭ şi de molidu, cu ghinda, jiru şi alune. Alunele le baga prin crepaturile arborilorŭ şi atâta ce le ciocanesce cu rostulŭ seŭ celu tare şi ascuţitu pênĕ ce le sfarma.

Cuibulŭ şi-lu face prin borţile arboriloru şi daca gura borţii e prea larga, o lipesce cu tină pênĕ ce o face aşa de ângusta câtŭ póte numai elu singuru încapè prin tr'ênsa.

Femeiuşca, care în regula clocesce numai odata pe anu, şi care, în timpulŭ clocirei, e nutrita de catra barbaţelulu seu, se óua şese pêne la optu óue albe şi împestriţate cu puĭ sângenii.

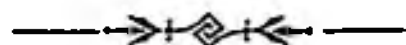
II.

Numirea dé S c o r ţ a r i u a acestei paserele, dupa spusa poporului şi dupa cum mi-au scrisu Domnii P. Ursulu şi Gr. Craciunaşŭ, vine de-acolo, pentru ca elu âmblă în susu şi'u josŭ pe trunchiurile arboriloru cautându-şi nutreţulu sub scórţa acestora.

Éra C i o c a n i t ó r e-m i c ă şi C i o c u i t ó r e se numesce de-aceea, dupa cum mi-aŭ spusu V. Flocea şi I. Popoviciu, pentru că elu are rostu tare, dreptu şi ascuţitŭ ca unu acŭ cu care ciocănesce în scórţa arborilorŭ de-şĭ caută nutreţulu şi de multe ori scobesce o bortă adâncă în copacĭ în care îşi face apoi cuibŭ şi

se óua într'ênsulŭ. In timpulŭ acela, când îşi face elŭ cuibulŭ, se dice ca tóta mintea sa e aţintita numai în loculŭ unde ciocnesce, din care causă póte atunci chiar şi celu mai micŭ pruncŭ sa-lŭ prindă.

Mai departe se dice ca Scorţariulŭ numai atunci ciripesce şi striga tare, când are sa vie plóie. Când are sa fie timpu frumosŭ nu striga nici odată.

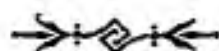

Scorțărelulŭ.

Scorțărelulŭ séu Scorțarașulŭ, numitŭ și Scorțariĭŭ-micŭ, lat. Certhia familiaris L. germ. der gemeine Baumschlüpfer oder Baumrutscher, e de 130 milimetri în lungime, de 180 în lățime, de 61 în lungimea aripelorŭ și de 55 în lungimea codiĭ. Penele de pe spate sunt surii-închise și înpestrițate cu pete albe, éră cele de pe pântece albe. Aripele cafenii și de-a curmedișulŭ cu o dungă galbăna-albie. Se afla pretutindene în Europa prin paduri și prin livedĭ, însă mai cu samă prin bradeturĭ. Érna petrece mai multŭ în societatea Aușeilorŭ și a Pițigoilorŭ. Se acațară pe arbori ca ți Scorțariulu sprijinindu-se totodată în códă ca Ciocanitorile. Insă de óre ce nu se póte acațară pe arborĭ și cu capulu în josu, ca Scorțariulŭ, de-aceea când ajunge în vêrfulŭ unuĭ arbore sbóră de pe dênsulŭ pe trupina altui arbore.

Nutrețulŭ Scorțărelului constâ din insecte și larvele acestora, cari le cauta prin parmelii și prin crepaturile arborilorŭ.

Cuibulŭ și-lu face în scobiturile arboriloru și se óuă într'ênsulu de dóue ori pe anu câte 6—7, une ori și nóue óuțe albe înpestrițate cu puncte deschise séu închise-ruginii.

Pupăza.

I.

Dela începutulŭ luı Prieru pêne catra finea luı Septemvrie întâlnimu adeseorĭ pe marginile padurilorŭ şi prin livedı, unde sunt mulţı cıungĭ şi alţĭ pomı betrânı şi scorburoşĭ, o pasere, care se nutresce cu vermı şi insecte.

Acésta pasere are unu moţŭ de pene împestriţate la mijlocu cu puncte galbine-roşietice, éră pe la capete cu negre. Când sbóra, şi-lŭ plécă pe spate, éră când se pune josŭ îlŭ întinde ca unu vênturarŭ; acésta pasere este P u p ă z a dem. p u p ă g ĭ ó r ă şi p u p e g ı ó r a, masc. p u p ă z o ı ŭ, lat. Upupa epops L. germ. der Wiedehopf.

Despre acésta pasere mândra la privire, însă nesuferita din causa necuraţenieı şi mirosuluı seu respingetorıŭ, esistă atâtu la românıĭ din Bucovina, câtŭ şi la ceı din Transilvania şi Ungaria urmatórea legendă:

Dupa ce-a făcutŭ Dumnedeŭ la începutu tóte paserile, câte se afla în lume şi le-a împodobitŭ cu pene spre acoperirea şi înfrumseţarea trupuluĭ şi cu aripı ca sa póta sburà în aeru, a maĭ datŭ în urmă fie-căreıa

dintre dênsele și câte o hrana anumita din care sa se sature și sa vețuéscа.

Viindu rêndulŭ la Pupaza, acésta a capĕtatŭ pâne de păpușoĭu (porumbŭ, cucuruzŭ). Insă Pupăza nu s'a îndestulatŭ cu acésta, ci a cerutŭ alta hrană. Dumnedeŭ i-a datu apoi pâne de secara. Dar' nefiindu-ĭ de ajunsŭ nici acéstă hrana, Dumnedeŭ ca unulu ce este fórte înduratu și bunu i-a ascultatŭ cererea și ĭ-a datŭ a treia óră sa se hranéscă cu pâne de grâŭ.

Pupaza, dupa ce-a mâncatŭ bine și s'a săturatŭ cum se cade, nu s'a mulțamitu nici cu acésta hrana, ci a cerutŭ dela Dumnedeu sa-i deie alta și mai buna.

Dumnedeŭ se superâ amaru și o blastémâ decêndu :

— „Daca tu nu te-ai mulțămitu cu hrana cea mai bună de pe lume, care ți-am dat'o eŭ, sa te hranesci de adi înainte atâtu tu, câtŭ și urmașii tei, cu — necurațenii !“ [1])

Blastemulu s'a împlinitu.

Maĭ departe spune legenda, că dintru începutu Pupază își făcea cuibulu sĕu din cele mai frumóse și mirositóre flori. Insa fiindu nemulțămita cu acestea și cerêndŭ dela Dumnedeŭ altele maĭ frumóse și maĭ mirositóre, Dumnedeŭ a pedepsit'o în acela-și modu ca și pentru mâncare. [2])

---

[1]) Cred. Rom. din Arieșulŭ-de-pădure, comitatulŭ Satu-mare, com. de Dlŭ Elie Popŭ, învĕțătorĭŭ. A. Rom. din ținut. Lapușuluĭ în Transilvania, dictatŭ de Ionŭ Coruĭu din comăna Vaadŭ, și com. de Dlŭ G. Crăcĭunașŭ. A. Rom. din Căndrenĭ, com. de Dlŭ P. Ursulŭ, și a celorŭ din Ilișescĭ dict de V. Ungurénŭ.

[2]) Cred. Rom. din Căndrenĭ, com. de Dlŭ P. Ursulŭ, precum și a altorŭ românĭ din alte sate. —

II.

Alta legenda despre P u p a z a, care mi-a spus'o Gavrilu Bóncașu, românŭ din Vatra-Dornei, suna precum urméza.

Au fostŭ odata unu barbatu și-o nevastă; amêndoi ómeni de omenie, dar' sermani lipiți pamêntului.

Barbatulu erà meșterŭ de lemnu și cu meșteșugulŭ seu își câștigà cum putea pânea de tóte ḑilele. Era nevasta sta pe lânga casă și catà ca tóte celea, multe puține câte le avea, sa fie în cea mai buna rênduéla. Mai pe scurtu se purtà cum se pórtă fie-care nevasta sirguinciósă și grijilie.

Iutr'o ḑi se duse bărbatulŭ acesta în padure ca sa-și caute și sa-și aducă nisce lemne de rêndulu meșteșugului seŭ, caci tóte lemnele, câte le avuse de-acésta trébă, i s'aŭ fostŭ sfârșitŭ.

Ajunsu în padure da'n colo, da'u cóce, pêne ce se apropie de unŭ p a l t i n u frumosu, înaltu și dreptu ca lumina, adica cum erà mai potrivitu și mai bunu pentru meșteșugulu seu, și cum îlu vede îndată radica securea de pe umeru și începe a-lu taià dela rădĕcina.

Paltinulŭ, vĕḑêndŭ înfigêndu-se taiușulu securei în trupina sa, i-a parutu reu sa móră și de-aceea s'a rugatu omului nostru să-la lese în pace, sa nu-lu taie, că mare bine îi va face.

— Da ce bine poți sa-mĭ faci tu? — întrebâ omulu plinŭ de mirare, auḑindu-lu vorbindu.

— Caută numai la radecina mea și vei vedea îndată ce bine potŭ sa-ți facŭ! — respunse paltinulu.

Omulŭ se lăsâ de taiatu, se apucâ a cautà la radecina paltinului și nu peste multu timpŭ da de-o comóra de bani. Bucuria lui când dete cu ochii de comóră n'a fostu próstă; o săpâ câtŭ ai bate în palme, o luâ tóta cu sine și se înturnâ apoi a casa, lasândŭ paltinulŭ în pace.

Éta ca, nu multŭ dupa acésta întêmplare, móre judele satului, de unde erà omulŭ nostru.

Satenii, după ce-lu înmormêntara pre jude, se adunara la unu locu, ținura sesie și se sfătuira pe cine ar fi bine să aléga în loculu celuĭ mortŭ... Unii ḑiceau că pe cela, alții ca pe celalaltu, și totu așa din una în alta, din vorba în vorba se puseră cu toții în cale și alesera pe meșterulu nostru, care, dupa ce a aflatu comóra cea de bani, din omu sermanu și nebagatu în séma, cum erà mai nainte, ajunsese acuma a fi celŭ maĭ avutu și mai cu véḑa în totu satulu.

Nevasta meșterului, după ce acesta s'a făcutŭ acuma jude, a începutŭ, cum sunt mai tóte femeile dupa ce scapă la o léca de véḑă și marire, a se îngâmfà, a pașì mai tanțoșă de cum pășià maĭ nainte și-a ḑice bărbatuluĭ seu ca să se mai ducă odata la paltinŭ, să maĭ capete banĭ că dóră se póte face ce-va și mai mare decâtŭ unŭ jude.

Barbatulu, ca bărbatulŭ,... de voe de nevoe, de multe ori silitŭ fiindu să caute și'n córnele femeii sale,... îșĭ luâ securea pe umerŭ și se duse éră-și de-a

dreptulu la paltinŭ și cum ajunse la dênsulŭ se facŭ ca voesce să-lŭ tae.

Paltinulu îlŭ rugâ éra-și să nu-lŭ tae aratându-i o comóră de bani, care erà ascunsa în apropierea sa.

Judele, atâta a așteptatŭ mai multŭ nemică;... aruncâ securea într'o parte, se apucâ de comóra, o sapâ și luându-o cu sine se'ntórse a casa.

Nevasta, care îlu așteptà cu nerabdare, ca sa véda cu ce se va întórce, când veḑù că barbatulu ei vine încarcatu de bani, sarì în susŭ de bucurie. Și cum me rogu sa nu sara, sciindu prea bine că banulŭ e ochiulu dracului, poţi cu dênsulu sa faci ce voescĭ.

Éta că nu multu dupa acésta se'ntêmpla ca murì unu judecătoriu vestitu din celu mai apropiatu târgu, și dupa mórtea lui se strînseră cei îndreptăţiţi ca să facă alegere nóua. Și când e la adica, pe cine să aléga?... unulŭ spune pe unulŭ, altulŭ pe altulŭ, dar' de gĭaba, ca nu-i acela, care le-ar placea tuturora... In urma urmeloru, dupa multa chipzuire și sfatuire se'nţelesera cu toţii și alesera pre judele nostru pentru ca elŭ erà celu mai vĕḑutu în totŭ ţinutulu acela. Și nu fara dreptate, de óre ce elu avea cei maĭ mulţi bani, și-apoi... sciţi acuma D-Vóstre cum e banulu,.. elŭ multe le face în lume și bune și rele...

Nevastuica nóstră, adica soţia judelui cu bani mulţi, veḑêndu-se acuma judecatorésă, ce-ĭ plesnì prin minte?... me rogŭ, dóra erà femeie,... îi plesnì prin minte sa se faca și mai mare de cum erà. Deci ḑise ea într'o buna deminéţa barbatului seŭ ca să se maĭ duca la paltinŭ și sa mai céra bani.

.Bărbatulu o asculta şi face cum ï1 spune. Se duce la paltinu, ḑice ce ḑice, maı face ce face şi maı înhaţa o comóră de banı şi-o duce a casa la cinstita sa judecatorésa.

Dar' n'a apucatŭ a sosì bine a casă, când se şĭ lăţì faıma în tóte parţile ca cutare şi cutare sfetnicu împĕratescu a muritu şi ca în scurtŭ timpu va fi alegere nóuă.

Judecatorıulu nostru, îndemnatŭ maı multŭ de soţia sa, se'nvêrte în colo şi'n cóce cautândŭ ca alegerea se fie dupa cum doresce elu.

Nu multu dupa acésta éta ca sosesce şi ḑiua alegeriı. Toţı betrânii şi'nvĕţaţii împeraţieı se aduna la unŭ locu, ţinu sfatu, cumpenescŭ trebile cum ar fi ca s'o scóta maı bine la capetu, şi din una în alta, nusciu cum şi'n ce felıu, ca totu omulu nostru e celu dintâıu, ... elu fu alesu de sfetnicu împĕrăţescu.

Ḑis'am eu ca cu banı poţı sa ajungı unde nicı nu visazı!

Dar' nevasta sfetnicului, macar ca acuma erà una dintre cele maı marı şi bagate în séma dómne, macar că avea tóte cele ce-ı trebuea, nu se'ndestulâ nicı cu atâta. Ea se puse éra-şĭ pe lânga bărbatulu seŭ şi-lu trimise acuma a treıa óra ca sa-ı maı aduca o comóra de banı.

Barbatulu nu ḑice nemica, ıe securea sub póla surduculuı, se duce'n padure, şi nu peste multu se'ntórce éră-şı, ca şĭ maĭ nainte, c'o mulţime de banı. Cu banii aceştıa îşı facù elŭ apoĭ cea maı mare véḑa şi trecere nu numaı la domnii, în mijloculu carora petrecea

elu de când s'a facutu sfetnicu împĕratescu, ci la toți domnii și ómenii din întréga împerație.

Mai trece, dupa acésta, câtu timpŭ mai trece la mijlocu și éta ca móre și împĕratulŭ și remâne împĕrația fara de domnitorĭu și stâpânitoriu.

Sciutu este însă că o împĕrație nu póte sa remâe multŭ timpu fara de stapânu, ci trebue ca în loculu împĕratului celuĭ mortu sa se aléga îndata altŭ împĕratu.

Așa s'a întêmplatu și acuma.

Toți sfetnicii, betrânii și alți învĕțați și mai mari ai împĕrăției se adunară la unu locu, ținura o sésie mare și se pusera în cale: cine-ar fi mai bunu și mai potrivitu ca sa-lu aléga de împĕratu?... Și sesia acésta ținù lungu timpu și multa batae de capu le dete tuturora ca cine ar fi mai bunu de alesu... Propunŭ pe unulu, propunŭ pe altulŭ, înzădaru!... nu le vine la socotéla, caci acela e așa, celalaltu e altmintrelea,... nici unulu nu-i cum ar trebuì sa fie,.... și cine va fi alesu de împeratŭ trebue să fie cu capu, nu unu omu ca toțĭ ómenii — de rêndu!... In urma urmeloru, dupa ce-și framêntara mintea și se resgândira mai multe ḑile dupa olaltă, alesera cu toții pre sfetniculu nostru, ḑicêndu ca ca dênsulŭ: omŭ cu stamba, de omenie, avutu, ajunsŭ de capŭ și bunu de împeratu sa totu cauți nu poți aflà.

Și-acuma meșterulŭ nostru de odinióra, celu ce erà atâtu de sermanŭ, ca abia își ținea viéța de adi pe mâni, a ajunsu împĕratŭ și nevasta sa împĕrătésa.

Cugetaţı însa că împeratésa s'a mulţamitŭ cu atâta?... Nu!... Ea, ca maı tóte femeile, cé se vedŭ scóse din pulbere, voindŭ sa ajunga la o mărire şi maı mare de câtu aceea, care o avea, nu se mulţamì cu atâta, ci dorì acuma ca barbatulu eı să se faca Dumneḍeu éra ea Dumnḍeiţă, şi prin urmare ḍise ea barbatuluı, adica împeratuluı, ca sa se maı duca înca odata şi cea de pe urma óra la paltinŭ şi să maı céra dela acesta banì, cugetândŭ în mintea eĭ, ca daca va maı avea o comóră de banı barbatulŭ eĭ se va putea face Dumneḍeu éră ea Dumneḍeiţa.

Barbatulu eı o ascultà şi acuma şi se duse ca sa maı céra înca odata banı dela paltinu.

Insa paltinulŭ, cum a vĕḍutŭ că se apropie de dênsulu şi începe a cere banı, s'a mâniatŭ amarŭ şi ĭ-a ḍisŭ:

— Daca tu nicı acuma nu te mulţamescı, că eştı împeratu, şi aĭ voì sa fiı maı mare şi de câtŭ atâta, se te prefacı în Cucu, şi de aḍı înainte, în locu se petrecı cu ómeniĭ, veı, petrece prin codriı, şi'n totu anulu jumetate de véra, adica dela Bunavestire şi pênĕ la Sânḍiene, să cânţı şi sa plângı starea ce-aı avut'o şı-aı perdut'o, éra dela Sânḍiene înainte să ţi se lege limba şi să nu poţı maĭ multŭ cântà pênĕ la alta Bunăvestire. Éra soţia ta, dacă nu s'a mulţamitu sa fie împĕrătésa, sa se prefaca în Pupăză, sa mânânce şi sa-şı facă cuıbulu din ceea ce-ı maı urîtŭ în lume, cacĭ póte acésta îĭ va placea maĭ multŭ decâtu împĕraţia şi bucatele împăratescĭ!

Aşa a ḑisu paltinulu, şi cum a ḑisŭ elŭ aşa s'a şi împlinitu. Imperatulu s'a facutŭ Cucŭ, éra împeratésa Pupaza, şi de-atuncĭ în cóce au remasŭ apoi pêne şi'n ḑiua de astă-ḑi elu Cucu, éra ea, ca una ce nu s'a mulţamitu cu nemica, Pupaza.

III.

A treia legenda despre Pupăza, auḑită dela românii din Patrauţi, satu în Bucovina nu departe de oraşulu Sucéva şi tramisa de Dlŭ V. Turturénŭ, e cea urmatóre:

Fugindu odatŭ strebunulu Armenilorŭ de reulu şi frica unoru duşmani, ce-lu urmariau, pintr'o padure, calare pe-unŭ calu fórte slabu, ĕta că pe când înaintà ela pe-unu plaiŭ fórte glodosu şi anevoiosŭ de calatoritŭ şi pe când ascultà mai cu dragu Cuculu, carele cântà într'unŭ desişŭ frunḑosu de se resunà padurea, numai ce se pominesce ca harmasariului lui celu voinicŭ se trântesce de-o-data cu dênsulu în mijloculu drumului, unde erà cea mai mare şi mai hleĭósă tina.

Ce erà sa faca acuma bietulŭ armanŭ?... cum sa fuga elu mai departe ca sa nu-lu ajunga duşmanii?... Pe josu nu putea, caci calea erà fórte rea. şĭ-apoi — mai avea şi câte una alta cu dênsulu ca omulŭ drumeţu... Deci nu-i remase alta, decâtŭ ca să se facă luntre şi punte dóra-şĭ póte radicà harmasariulŭ în picióre. Dar' în ciuda şi spre nacazulu lui celu mai mare, tóta silinţa şi ostinéla lui i remase înzadaru!... Cercà

elu, nu-ı vorba, tóte mijlócele câte ı-au fostu cu putinţă, dóra dóra i se radica harmasarıulu din glodŭ, dar, pare ca erà lucru pocitu, cu câtu se opintıà maı tare ca sa-lŭ radice, calulŭ cu atâta se cunfundà maı adâncu... Vĕḑêndŭ ca cu radicatura n'o scóte la capetu, o luâ la amagelı: scósă adica dintr'o desaga nisce pastrama, éră dintr'alta vr'o câte-va boţurı de hoştine, şi dându-se maı de-o parte spre uscatu, le aratâ caluluı şi-lu strigâ pe nume ca sa vie la dênsele. Dar' de unde!... Calulŭ, caruıa-ĭ curgea grasimea pe nasu de'ncalatu şi sdravanu ce erà, când vĕḑù pastrama şi hoştinele, în locu sa sara în susu şi să alerge totu într'o fuga la dênsele, dabalazâ urechile, plecâ capulŭ la pămêntŭ şi remase neclintitu loculuı.

Bıetulu armanu nu scià acuma singuru ce să maı faca?... ce sa 'ncépa?...

Sufletu de omu nu se aflà prin apropiere, care sa-ı sară întru ajutorıu la dricul u nevoeĭ. Numaı singuru **cuculu** cântà de se sfarmà, fară însa sa-ı póta ce-va ajutà. Ba! din protiva, cu câtu cântà **cuculu** maı tare şi maı frumosu, cu atâta pare ca calulu seu se cufundà maı tare în glodu...

Şi pe când acuma credea armanulu nostru ca sa-şı lese **bijogulŭ** la **Mama-hucıuluı**[1]) şi, cum va putea cum nu va putea, să se pornéscă maı departe,

---

[1]) **Bijogŭ** fem. **bijógă** însemnéză unŭ calŭ fórte bĕtrânŭ, slabŭ şi uritŭ. **Mama-hucĭuluĭ**, care se aude fórte adeseorĭ în ḑicerile: „**du-te la Mama-hăcĭuluĭ**," „**las'o la M. hucĭuluĭ**", „**pare că e M. hucĭuluĭ**" e o fiinţă daco-mitologică sinonimă cu **Mama-pădureĭ**.

caci n'avea când pierde multŭ timpŭ, éta ca vine o pasere pestriţa, cu crésta în vêrfulu capuluĭ, care, spre marea luĭ bucurie, îĭ scapâ odorulŭ de perire; vine adica aşa din întêmplare o P u p a z a şi punêndu-se pe-o ramurea de copacĭŭ nu departe de unde erà calulu cufundatŭ în glodu, începe cu glasulŭ eĭ celu restitu şi ratezatŭ a cântà în felıulu eĭ: h u p! h u p! h u p!... u p u p u p u!... h u p! h u p! h u p!...

Calulŭ, câtu de slabŭ, de amarîtu şi de ostenitu erà, cum audi P u p ă z a pupaindu, aşa de tare se spariâ de dânsa, ca de-odata sarì ca friptu dreptŭ în picióre şi eşi din glodu.

Armanulŭ, când vedù acésta, bucuria luĭ nu erà prósta,... strînse éra pastrama şi hoştinele la unu locu, le puse în desagı, desagiı îı puse pe calŭ şi suinde-se apoı şi elŭ calare se porni maı departe. Éra dreptu recunoscinţa se mulţamita, ca paserea acésta l-a scosu din cea maı mare nevoıe şi pre calulu seu dela perire, se apucâ şi botezâ pre P u p ă z ă maı cilibiu, numindu-o C u c u l ŭ seŭ celu adevĕratu.

De-aceea şi de-atuncı apoı se numesce P u p a z a de cătra Armenı C u c u, pentru ca prin dênsa a şcapatu restremoşulu loru dela nevoe. Cacı pe când C u c u l u celu adeveratu a disu caluluı seu sa se culce, cântându c u c u! c u c u! calulu seu s'a culcatu şi nicı c'a voitŭ să se scóle, pe-atuncı P u p a z a a strigatu h o p! h o p! h o p! şi calulu îndata a facutu h o p! şi s'a sculatŭ.

IV.

A patra legenda despre Pupaza, culésă dela românii din Moldova și impartașita de Dlu Orestŭ Lujanu, suna în urmatoriulu modu:

Dintru începutŭ Pupăza n'a avutu créstă, ci crésta cea frumósa de pene, care se afla asta-ḑi pe capulu ei și pre care o rotesce ea acuma în tóte parţile și se mândresce cu dênsa, a fostŭ a Cuculuĭ.

Când s'a maritatu Cĭocârlia și à poftitu pre tóte paserile la nunta eĭ, atunci Pupaza, voindu și ea să mérga, dar' nefiindu așa de frumosu împodobită precum îi erà dorinţa, se duse la Cucu și-lu rugâ pre acesta sa-i împrumute crésta lui, spuindu-i că cum se va întórce dela nunta, îndata îi va da-o înapoi.

Cuculu, bunŭ la inimă, nu se puse de pricină, ci îndata i-o împrumută.

Pupaza, cum capĕtâ crésta, déuna o puse pe capŭ și se duse cu dênsa la nunta.

Tóte paserile, câte eraŭ adunate la nunta, cum vĕḑura Pupaza c'o crésta așa de frumósă, începură a o laudà care din cotro, și mai cu sama Ciocârlia.

Pupaza, vĕḑêndu-se din tóte parţile lăudata, începù a se mândrì și, dupa ce se întórse dela nunta, nu duse crésta înapoi Cucului, ci și-o pastrâ pentru dênsa. —

Cuculu a așteptatu, câtŭ a așteptatu, dar' de la unŭ timpŭ, veḑêndu ca Pupaza nu s'a ţinutŭ de cuvêntu, că nu-i mai întórce crésta, se duse la dênsa

șı-o cerù singurŭ să ı-o dee. Insă Pupaza n'a voitu sa ı-o dee, ci ea se facù ca nu sci nemică ca și când n'ar fi împrumutat'o dela dênsulŭ.

Cuculŭ, vĕḑêndu că ca binele nu voesce sa-ı întórcă crésta, s'a mâniatŭ focu pre dênsa, a chĭematŭ dupa aceea pre tóte paserile cele cântătóre la unŭ locŭ, cugetându că dacă va pâri-o acestora, ele vor face ce vor face și Pupaza va trebuì sa-ı întórca crésta înapoı.

Tóte paserile cântatóre, cum auḑira de acésta, îndata se adunara la unu locu și ținură sfatŭ. Însa alegêndŭ ele pre Cıocârlie de conducatórea lorŭ și de hotarîtóre asupra pricineı, acésta, placêndu-ı fórte tare crésta când a fostu Pupaza cu dênsa la nunta eı, nu făcù dreptate Cuculuı, ci ținù partea Pupazeı, ḑicêndu că eı i se cuvine crésta. Și așa Pupaza a remasŭ învingĕtóre și de atuncĭ pórta ea crésta Cucului.

V.

A cincea legendă a Pupăzeı, istorisita de Paraschivŭ Cudau musicantu din Sucéva și comunicata de verulu meŭ St. Fl. Mariánŭ, suna:

Ḑice ca Pupăza dintru începutŭ n'a avutu crésta, ci crésta, care o are ea acuma, a capĕtat'o cu multŭ maı târḑiu.

Acésta s'a întêmplatŭ adica așa, ca într'o ḑi, plesnindu-ı prin minte să fie maĭ mare și maı cinstita de cum erà pênĕ atuncea, ḑise catra barbatulŭ seŭ, care erà Cuculu:

Barbate! du-te la Dumnedeŭ şi-lu róga ca sa mĕ faca v o r n i c i ţ ă preste celelalte paserı din lume.

Cuculu nu se pusa de pricina, se dusă la Dumnedeŭ şi-ı spusa care e dorinţa soţiei sale.

Dumnedeu respunsă Cuculuı:

— Daca-ı place aşa de multu ca să fie vorniciţă, apoı, despre mine, fie!

Şi s'a facutŭ Pupăza vorniciţa.

Dar' nu multŭ timpŭ dupa acésta trimisă ea a dóua óra pre barbatulu seu la Dumnedeŭ spuindu-ı să-lu róge ca s'o faca v ă t a j i ţ a, căcı vorniciţă nu-ı place.

Dumnedeŭ şi de asta data iı împlinì dorinţa dicêndu Cuculuı:

— Fie şi vatajiţa!

Maĭ trecêndu, dupa acésta, vr'o câte-va dile la mijlocu, trimisa Pupăza éra-şı pre barbatulu seu la Dumnedeŭ ca să-lŭ róge s'o faca î m p e r ă t é s ă preste tóte paserile din lume.

Dumnedeŭ, ca celŭ a totu bunŭ şi îndelungu rabdatoru, dise Cuculuı, după ce acesta iı spuse la ce a vênitŭ la dênsulu:

— Intórce-te a casa şi spune femeiı tale că şi dorinţa acésta ı-o împlinescu, dar' de-acuma înainte sa-mı deie buna pace, cacı maı sunt şi alţiı în lume, carora trebue sa li portu de grija, nu numaı femeea ta!

Şi cu prilegşulu acesta Dumnedeu nu numaı că o făcù pre Pupaza împĕratésa, ci o împodobì încă şi cu crésta cea frumósa, care o pórtă ea şi acuma pe capu, dreptŭ coróna, fiindu, mĕ rogu, împeratésa preste tóte celelalte paserı din lume.

Dar' ce cugetaţı ?... cugetaţı póte ca Pupăza s'a mulţămitŭ cu atâta ?... Credeţı că ı-a fostŭ de ajunsŭ cinstea, marirea şi binele ce l-a căpetatu ea de asta dată ?... Nicı decum !... Pupaza, după vr'o câte-va ḑile, nu se mulţami că e împĕratésa, şi de-aceea ḑisa ea barbatuluı seu :

— Mergı, barbate, la Dumneḑeu şi-lu róga sa me aşeḑe alaturea cu dênsulu pe scaunulu dumneḑeescu ! — Şi ḑicêndŭ nu se lasâ pêne ce nu-lu scósă pre Cucu din casa.

Cuculu, voindu să aıba pace, nicı de asta data nu se pusa de pricina, se dusa şi spusa luı Dumneḑeŭ şi acésta dorinţă a soţieı sale.

Auḑindu Dumneḑeŭ acésta îndrăsnéla şi obrasnicie din partea Pupazeı se mâniâ amarŭ pe dênsa şi ḑise Cuculuı :

— Pentru ca a cutezatu femeea ta de-a fi aşa de îndrasnéţa şi obrasnica faţa cu mine, de acuma înainte sa totu p u p ă é s c a câtu î ı va placè, dar' nime sa nu-ı bage cântecul u în sama, şi nicı când sa nu pótă scóte puı, pêne ce nu i va clocì în necuraţenie de omŭ. Ér' tu, Cucule, sa cânţı atâtea lunı pe anŭ, prin câte te-aı ostenitŭ âmblându la mine, şi tótă lumea sa se bucure de cântecul u teu, când te va auḑì cântândŭ !

Şi cum a spusŭ Dumneḑeu, aşa s'a şi împlinitu... Cuculŭ e ıubitu de tóta lumea, pe când Pupaza, soţia sa, cu care trăesce elu şi acuma şi de multe orı scotu puı împreuna, nu numaı că nu e bagatŭ în sama, ci chıar urgisită...

VI.

A șesa și cea din urma legenda, care o cunoscu eu despre Pupaza, e dela românii din Epiru. O reproducŭ și pre aceea aice din cuvêntŭ în cuvêntŭ dupre cum mi-a împartașit'o Dlu Iancu D. Hondrosomŭ, june românŭ din orașulŭ San-Marina în Epiru:

Se spune ca pupaza mai nainte erà o féta multu mușata[1]) și bună la inima; ea se mărită și avù o sócră multŭ a raŭ a.[2]) Sócra sa vrea se o'ngace[3]) totŭ-deuna și caftà[4]) sa li află vr'unŭ lucru reŭ, ma nu putea, că pupaza se purtà multu ghine. Atuncea sócra sa, dupa ce vedù ca nu póte sa li afla vr'una 'nghedicatura[5]), lii dede într'una dìua născândă[6]) lâna lae[7]) ca sa o vapséscă și se o faca albă ca neua. Féta când vĕdù unŭ achthare lucru ce este peste puterea omului, se asparè[8]) și se bubuì și scóse acestŭ sglicŭ[9]): pu! pu! pu! Atunci sócra sa o blastemă și li dise: Pupupu s'te faci și s'te duci de-a oaci.[10]) Și așa se facù féta

---

[1]) Mușată = frumósă.
[2]) A rauă = rea.
[3]) O'ngace = s'o certe.
[4]) Caftà = cauta, cercà.
[5]) Inghedicatura = motivŭ.
[6]) Născândă = o cantitate.
[7]) Lae = négră.
[8]) Asparè = înfricoșà, se spărià.
[9]) Sglicŭ = strigătŭ.
[10]) Oaci = aici.

P u p ă z ă, care este astan-ḑi p u l ı u l u[1]) ce cânta p u! p u! p u!

Pênĕ aici legendele Pupazei.

VII.

Românii mai au încă şi nrmătórele datine şi credinţe despre Pupaza.

Din causa ca Pupaza e fórte frumosŭ împodobita, şi póte ca şi de-aceea pentru ca ea a fostu, dupre cum spune legenda a dóua, a cincea şi a şesa, dintru începutu n e v a s t ă, românceele din unele locuri o numescu „N e v ĕ s t u ĭ c ă". Éra în risu şi batjocură se numesce şi „C u c u l ŭ a r m e n i l o r ŭ" séŭ „C u c ŭ a r m e n e s c u", de óre ce, dupa legenda a treia şi dupa spusa celorŭ maĭ mulţi românĭ, armenii ḑicu ca Pupaza îndémnă la desceptare, la lucru şi la jocu strigându: „h o p h o p h o p! h o p h o p h o p!" pe când C u c u l ŭ îndémnă pre români la culcare, strigându ne'ncetatŭ: c u l c a-t e! c u l c ă-t e!" De-aici vine, că Armenii adeseorĭ ieŭ în batjocura pre Români cu C u c u l ŭ lorŭ, éră Românii pre Armeni cu P u p ă z a, ḑicêndu-le, când strigă acésta: „ascultaţi câtŭ de frumuşelu şi de placutŭ vĕ cântă cuculu vostru, numai de-a dragulŭ să staţĭ a-lŭ ascultà!"...

Mai departe Românii ţinŭ pre Armenĭ, nu sciŭ din ce causa, de nisce ómeni spurcaţi, numindu-i, mai alesŭ când sunt mânioşi pe dênşii, „A r i e s p u r c a t a". Din causa acésta nu prea vreŭ sa împrumute mai ne-

[1]) Pulĭulŭ = paserea.

mica Armeniloru, nici să mânânce la o mésa cu dênşiĭ, ţemêndu-se ca să nu-ĭ spurce. Maĭ cu sémă nu voescu eĭ sa le dea apă de beutŭ din vre o cofa sau altu vasu, credêndu că totu Armanulu, dupa ce a beutu spurca pre Românĭ.

De aice, presupunŭ eu, că vine şi credinţa, ca Pupaza ca Cucu „armenescu" înca spurca pre Românĭ prin cânteculu seŭ.

Aşa se dice, ca toţĭ aceĭ ómenĭ, cariĭ iesŭ de diminéţa afara nefiindu înca spalaţĭ pe obrazu, daca audu Pupaza pupaindu, îndata se spurca.

Dreptu aceea românii, maĭ alesu pe timpulu când cânta Pupaza, se spala pe obrazu şi spunu rugăciunile înainte de-a eşì afara deminéţa, ca nu cum-va să-ĭ spurce Pupaza prin cânteculu eĭ. Pe copiiĭ lorŭ înca îĭ îndémna să faca aşa, esplicându-le totdeodata şi motivulŭ acestuĭ obiceiu. [1])

VIII.

Pupaza se considera de catra românĭ şi ca unu profetu, care prevestesce schimbarea timpuluĭ şi sórtea ómeniloru.

Aşa dicŭ eĭ, între multe altele, ca dacă cânta ea în luna luĭ Martie prevestesce ca anulu venitoru va fi fórte mânosu şi productivu. [2])

Când vine ea primavéra din ţerile calde, e semnu ca atuncĭ putemu semenà ovesulŭ. Daca începe a cântà

[1] Datină şi credinţă fórte respândită în Bucovina.

[2]) Cred. Rom. din Căndrenĭ, com. de Dlŭ P. Ursulŭ.

mai de graba, de câtu C u c u l ŭ e semnŭ bunŭ, caci în anulu acela se va face multu c u c u r u z ŭ (porumbŭ, papuşoiu). [1])

Daca peste véra cântă uneori mai multu de cum i-i este datina, însemnéză ca în scurtu timpu va plouà. [2])

Daca cântă séra de vremioru, e semnŭ de resboiu şi scumpete mare, însă abondanţa în pâne şi bani. Daca însa cânta tóta nóptea, e semnŭ numai de resboiu şi scumpete mare. [3])

Românii, carii audu primavéra Pupaza cântându înaintea Cucului, credu ca preste totŭ anulu nu le va merge bine, cum ar trebuì sa le mérgă. Cânteculu Pupăzei auḑitu înainte de alu Cucului este dara unu semnu reŭ. [4])

IX.

Nu e nici unu satu, nici o comuna, nici unŭ oraşŭ românescu, ai caruia locuitori sa nu fie porecliţi într'-unu feliu sau într'altulŭ. Nici Pupaza, despre care au românii atâtea legende, datine şi credinţe, n'a pututŭ sa fie trecuta cu vederea, ci şi numele ei a trebuitu sa figureze în şirulu porecleloru usitate la poporulu nostru.

Sa vedemu cum se'ntêmpla acésta?

Românii numescŭ „P u p ă z a" pre ómenii, carii nu sciu ţinea secretulu. Despre aceştia, se ḑice că: „i-a ţ i p a t 'o î n P u p a z ă." [5])

[1]) Cred. Rom. din Arieşulŭ-de-pădure, com. de Dlŭ I. Popŭ.
[2]) Cred. Rom. din Cândreni, com. de Dlŭ P. Ursulŭ.
[3]) Cred. Rom. din Câmpulungŭ, dict. de V. Flocea.
[4]) Cred. Rom. din cele maĭ multe părţĭ ale Bucovineĭ.
[5]) Dat. Rom. din Arieşulŭ-de-pădure, com. de Dlŭ I. Popŭ.

Babele, nevestele si fetele, carile sunt fórte gurișe și limbute, carile vorbescu pe toți ómenii de reu și află la fie-care câte unu defectŭ, înça se poreclescŭ „P u p e z e". Celoru din urma li se maĭ dice și p â r p a r i ț e. [1])

In scurtŭ toți defaimatorii sunt numiți „P u p e z e" și se dice că „p u p a e s c u", adică clevetescĭ. De aici vine dicala „t a c ă-ț i-p u p ă z a", adica: taca-ți gura, nu mai spune ce nu-i de spusŭ, nu defaimà, nu batjocurì! [2])

Românii din Bucovina mai numescu P u p ă z a și unu felĭŭ de coptura în forma uneĭ păserele, pe care o facŭ muerile din aluatu de grâŭ și împodobescŭ cu dênsa pomii, dați de sufletulu morțilorŭ. [3]) Éra în Moldova totu acestu nume se da și unei plânte, după cum ne arata următórea doină:

Colo'n luncă la privită
Găsiĭ p u p ă z a 'nflorită
Și mândruța mea măhnită.
Nu sciŭ pupăza s'o rupŭ
Orĭ pe mândra să mĭ-o pupŭ.
Fóie verde mărgăritŭ
Pĕcatŭ c'am îmbĕtrânitŭ
Și'ncă bine n'am trăitŭ. [4])

[1]) Dat. Rom. din Căndrenĭ, com. de Dlŭ P. Ursulŭ.

[2]) Dat. Rom. din ținut. Lapușuluĭ în Transilvania. com. de Dlŭ G. Crăciunașŭ.

[3]) Dat. Rom. din Ilișescĭ și Siretiŭ.

[4]) V Alecsandri. Cântece de peste Oltŭ, publ. în Convorbirĭ lit. an. X. Iașĭ. 1876. p. 210.

In România maĭ aflămŭ şi câte-va sate, munţı şi locuinţe isolate, carı înca pórtă numele de P u p a z a, P u p a z a n ı şi P u p ă z ă s c ı.[1])

X.

In fine voıu amintì, ca dela datinele şi credinţele, ce au Românii despre P u p a z a, în decurgerea timpuluı s'au formatu maı multe proverbe şi ḑicale, ce sunt fórte respândite în poporu şi fórte desu întrebuinţate.

Decı aflaı de bine a le înşirà şi pre acelea aicı.

„S 'a c u c u ı e t u c a o p u p ă z a." Acésta ḑicala se aplică aceloru fete, carile duminica şi serbatórea, când se ducŭ la biserica sau la petrecerı, îşı împopoţéza capulu c'o mulţime de florı şi cordele de totu felıulŭ, socotindu ca aşa le sta maĭ bine şi sunt maı frumóse.

„P e s t e c o l a c ŭ ş i p u p a z a." In multe locurı este datină la Românı, ca dupa o înmormêntare să faca p r a s n i c ŭ sau c o m â n d a r e. La prilegıulu acesta se da tuturoru celoru de faţă câte u n ŭ c o l a c u şı-o l u m i n a r e de sufletulu repausatuluı. La câte-va ḑile saŭ sěptemânı dupa acésta se face pentru celu mortŭ şi p a r ă s t a s u. Aicĭ este datina pe alocurea de-a face unu pomuşoru, pe care îlu împodobescu cu mere, nucı, póme, colacı, precum şi cu unu felıu de păserele din aluatŭ de grâu, care, după cum

[1]) D. Frunḑescu. Dict. top. şi stat. a Românieĭ. Bucurescĭ. 1872. p. 386.

veḑutu şi mai susŭ, se numescu „P u p c z e“ sau „P u-p a g i o r e“. Acestea înca le dau de pomauă. Deci dupa ce mai nainte s'a datŭ de sufletulu mortului unŭ c o l a c u se mai da acuma şi o p u p a z a. Va sa ḑica „p e s t e c o l a c ŭ ş i p u p ă z a“. Acestŭ proverbu se'ntrebuinţéza dara atunci, când cine-va a împrumutatu cui-va unu lucru şi nu i s'a întorsu înapoi, i s'a pierdutu lucrulu; şi pentru ca să-lu recâştige, împrumutatorulŭ mai pierde înzadaru şi altŭ-ce-va pe de-asupra; atunci se ḑice: „p e s t e c o l a c ŭ ş i p u p ă z a“.

„C a p u p a z a î ş ĭ â m p l e c u i b u l u.“ E cunoscutu din istoria naturala, ca Pupaza nu-şi curăţesce şi grijesce nici odata cuibulu seu ca alte paserĭ, ci ea şi-lŭ âmple de propria sa necuraţenie. Acésta împrejurare n'a fostŭ trecuta cu vederea de poporulu românu; elu a formatŭ proverbulŭ de faţa, aplicându-lŭ ómenilorŭ încarcaţi dè naravurĭ rele şi carii nu vor să se desbere de ele, ér' din causa acésta nu-şi potu aflà capătâiu, căci nime nu-i sufere.

„S 'a ŭ î n p u p ă z a t ŭ“, adică s'au gatitu ca o P u p a z a, se aplică nevesteloru tinere, cari se gatescu fórte curatŭ, se îmbrobodescu cu ştergare fórte curate şi frumóse.

„M i-a p u s u o p u p a z a î n o b r a z ŭ.“ Dacă unulŭ saŭ altulŭ avea să poftésca pe unu prietinu la o petrecere şi nu l-a poftitŭ, prietinulu îlu înfrunta ḑicêndu-i: „a ş a m 'a i p o f t i t ŭ... r u ş i n e s a-ţ i f i e!“ Atunci înfruntatulŭ ḑice: „s c i u c ă m i-a p u s ŭ o p u p a z a î n o b r a z ŭ!“ Sau daca

unulu batjocuresce pe cine-va, îi spune cuvinte de rușine, celu batjocuritu ḑice: „mi-a datu o pupaza în obrazu.“ Acésta ḑicala credŭ ca vine de-acolo, ca Pupaza, dupa credinţa poporului și dupa cum am aratatu maĭ susu, pre mulţi ómeni îi spurca deminéţa prin cânteculu seu.

12

Porumbulŭ.

I.

In ţerile locuite de românı, dupa câtu m'am putatu încredinţà pêne acuma parte din spusa acelora carii i-am întrebatŭ în acésta privinţă, parte şi din propia-mi esperinţă, se află trei specii de porumbĭ, şi anume:

Porumbulŭ-de-padure séŭ de codru, numitu altmintrelea şi Hulubu-de-pădure séu de-codru, Porumbŭ séŭ Hulubŭ-selbaticu, şi Guguseiuca, [1]) lat. Columba palumbus L. germ. die Ringeltaube. Acésta specie de porumbŭ se numesce de-aceea de-pădure séu de codru, pentru ca ea se ţine maĭ multŭ numaĭ prin cele mai dese şi mai marĭ păduri şi codrii.

Porumbulŭ séu Hulubulŭ-de-câmpŭ, Porumbŭ séŭ Hulubu-selbaticu, lat. Columba oenas L. germ. die Holztaube. Porumbulu acesta se numesce de câmpŭ de-aceea, pentru că elu petrece fórte adeseori şi la câmpu, şi mai cu séma în

[1]) Polizŭ. Vocab.

acele parţı, unde póte află arborı betrânı şi scorburoşı, în carii îndatinéza elu aşı face cuıbulu seu.

P o r u m b u l ŭ séŭ H u l u b u l u, P o r u m b u-d e-c a s a, H u l u b u-d e-c a s a; dem. P o r u m b e l u, P o r u m b a ş u, H u l u b a ş ŭ; mar. P o r u m b o ı u; fem. P o r u m b i ţ ă, H u l u b i ţ ă; la românii din Istria: G u l u b u, H u l u b u, P o r u m b u şi C o-l u m b u [1]), lat. Columba livia Briss. germ. die Haus-, Feld- oder Felsentaube.

Numirea cea maı respândinta a speciei acesteia. care e cunoscuta românilorŭ numaı în starea eı cea domesticita, este „P o r u m b u", cacı, daca nu mĕ înşelu, în Muntenia e usitata numaı numirea acésta In Moldova şi Bucovina se'ntrebuinţéza schimbişu când „P o r u m b ŭ" când „H u l u b u", atâtŭ în vorba de tóte ḑilele, câtŭ şi'n poesia poporană. In Transilvania, Ungaria şi Banatu, dupre cum prea lesne se póte fiecare încredinţă din poesia poporana, se'ntrebuinţéza maı multu numaı numirea „P o r u m b u", la românii din Epiru numaĭ „P o r u m b u", éra la ceı din Istria schimbişu când acésta, când şi altele de provenința straina.

P o r u m b u l ŭ - d e - c a s a are şi unu numĕrŭ fórte însemnatu de variante, carile, maı alesŭ de catră ceı ce se ocupa cu crescerea porumbiloru, sunt numite în regulă dupa colórea peneloru, dupa faptura corpuluı, precum şi dupa unele îndatinarı şi naravurı deale acestora.

---

[1]) Jónŭ Maiorescu: „Vocabularulŭ istriano-românŭ" în „Convorbirĭ literare", an. VII. Iaşĭ 1873—74. p. 404.

II.

Porumbii figuréză fórte adeseori şi'n poveştile nóstre poporane. Cei mai renumiţĭ şi mai frumoşi dintre toţi porumbii, despre carii ni amintescŭ poveştile, sunt fară îndoélă „Porumbiĭ Ilenei Cosindienei", despre carii se dice ca au pene de aurŭ, ce strelucescŭ ca radele sórelui, şi'ndatinéză a se scăldà totdéuna în unele lacuri s'u fântâne anumite, unde, lasându câte-o péna, se vede dela dênsa ca şi dela sóre.

Dar' de asta data scopulu meu nu este de a vorbì despre acestu soiŭ de Porumbi. Ci voiŭ să vorbescu numaĭ despre porumbii, carii îĭ cunoscŭ românii din vedere şi despre carii au mai multe datine şi credinţe precum şi o legenda proprie numai porumbilorŭ cunoscuţi de dênşii.

Voiŭ reproduce aşa dara mai ântâiŭ legenda porumbiloru astfeliŭ, după cum mĭ-a istorisit'o Dómna Maria Danu, românca din oraşulu Siretu. Apoi voiu înşirà datinele şi credinţele româniloru despre dênşii.

III.

Éta şi legenda !

Au fostŭ odata o baba şi-unu moşnégu. Atâtu baba câtŭ şi moşnégulŭ aveaŭ câte-o féta. Acésta a fostu adica aşa, că mai nainte moşnégulu a fostŭ însuratŭ cu alta femee şi baba a fostu maritata dupa altu barbatŭ, dar' murindu-i moşnégului femeea cea dintâiŭ, şi babeĭ barbatulu celu dintâiu, şi remâindu

amêndoi vĕduvoi câte c'o copilă, au cugetatu ca ar fi bine sa nu remâe astfelĭu, şi aşa s'aŭ casatoritu împreuna.

Moşnégulu erà unu omu fórte bunŭ şi iubitoriu de pace. Nu însa aşa erà şi baba. Pe când moşnégulu cautà ca în casa lui sa fie linisce, pe când nu-şi putea da rêndu ca tóte sa le ţie în cea mai buna rênduéla, ca nemica să nu lipsésca din cele trebuincióse, peatunci baba cautà tóte mijlócele cum s'ar putea mai lesne şi mai de graba cotorosì de féta moşnégului, ca să remâe numai féta ei în casa.

Féta moşnégului erà o féta de tréba, frumósa şi fórte harnica. Ce-ai fi vrutu, aceea ţi-ar fi facutu. Nu aşa însa erà şi féta babei Féta babei erà urîtă, reutaciósa, şi pe lânga tóte acestea aşa de leneşa şi de trândava, că nu sciŭ cum o mai putea încalḑì sórele.

Babei nu-i placea acésta. Ei îi erà ciuda ca féta moşnégului e mai frumósa şi mai harnica de câtu a ei.

Moşnégulu, nu sciŭ simţit'a elu acésta ori ba, destulu atâta ca, să nu fie féta lui prea multu în ochii babii, a luatŭ şi-a mânat'o în tóta ḑiua cu vitele la păscatóre.

Dar' baba n'a fostu mulţamita cu atâta. Ea voià cu ori cę preţŭ sa se desbarcze cu totulu de féta moşnégului şi pentru acestŭ scopu a iscoditu o mulţime de mijlóce, dar' nici cu unulu n'a pututŭ sa iasa în capĕtu.

In urma urmei ce-i plesnesce babei prin minte ?... Când într'o ḑi s'a pornitŭ féta moşnégului cu vitele la pascĕtóre, o chiemâ la sine, îi dete o chita de câ-

nepa și-i spuse ca pênĕ în séra s'o tórcă, s'o reșchie, s'o urzéscă, s'o țésa, sa faca dintr'ênsa pânza, s'o albésca, și când s'a întórce cu vitele a casa sa i-o dee gata lucrata.

Féta moșnégului luâ chita și ducêndu-se cu vitele la pascĕtóre, când ajunsă la starea locului, aruncâ chita câtu colo josu și începù a plânge de se cutremurà cameșa pe dênsa.

Unu vițelu însa, care i-lu darui-se tasalŭ seu ca sa-lu créscă pentru dênsa, și care erà nasdrăvanŭ, vedêndu pre stâpâna sa câtŭ de tare și de cu jele plânge, se apropiâ de dênsa și-o întrebâ ce-i lipsesce?

Féta îi spusa tóta istoria ei cu masceha sa, cum voesce acésta numai decâtu s'o pérdă, și ce felu de lucru i-a datu ca sa-lu împlinésca pênĕ în séra.

Vițelulu respunsa fetei și-i ḑise sa n'aiba nici o frica, ca elu va scóte-o dela nevoe, va tórce cânepa și va face dintr'ênsa pânza, dupa cum i-a poruncitu mașceha sa.

Féta, auḑindu acésta, se mai mulcomì puținu și începù a fi maĭ voiósa.

Vițelulu, ce făcù, ce direse, nu sciu, atâta sciŭ numai, ca încă înainte de-a apune sórele tóta chita cea de cânepa a tors'o, a reșchiet'o și a țesut'o, éra când sosì timpulu sa se întórca spre casă i-o dete feteĭ pânza gata spalata și alba ca ghioculu.

Féta, bucuria ei, mulțamì din tótă inima vițelului, luâ pânza și cum ajunsă a casa i-o dete babei.

Baba, în locu se se bucure de-acésta, mai tare s'a mâniatu pre fétă, și a dóua ḑi, în locu de-o chita, îi

dete dóue, spuindu-ı să faca cu dênsele ceea ce-a facutu și cu chita cea din ḑiua trecuta, orı de nu... e yaı și amarŭ de capulu eı!... unde-ı sta capulŭ i vor sta picıórele, și unde-ı stau picıórele i va sta capulu!...

Féta, luându chitele și ducêndu-se cu dênsele în câmpu, începù éra a plânge și a se tânguì, de se parıà că se va sfârșì, nu alta

Vițelulu, veḑêndu-o astfelu, éră-șı se dusă la dênsa, și éra-șı o întrebâ ce-ı lipsesce de plânge așa de tare.

Ea-ı spusa tóte celea, ce avè de spusu.

Vițelulŭ, ca uuulu ce erà nasdravanu, îı ḑise să n'aıba nicı o téma, cacı elu va lucrà éra-șı singurŭ chitele. Și cum ḑise, așa și facù. Când sosi séra chitele erau tórse, țesute și pânza gata spalata.

Féta o luâ și întorcêndu-se cu dênsa a casa ı-o dete babeı.

Acuma baba nu scià singura ce sa se maı faca de cıuda, căcı nu-șı putea închipuì cum o féta singura póte sa tórcă dóue chite într'o ḑi, să le reșchie, sa le urzésca, sa le țese, sa faca pânza dintr'ênsele, și pe lânga tóte acestea înca se și albéscă pânza.

— Acésta-ı cu neputință! — ḑise ea dela unŭ timpu, — dar' las' că voıu da eŭ de urma eĭ.

A dóua ḑi deminéța luâ baba treı chite și le dete feteı cu aceea-șı porunca ca și în ḑilele trecute. Dar' cum s'a pornitu féta se dusa și ea în urma eı să vada ce va face și cum va tórce chitele ce i le-a datŭ.

Dar' ce alta avea sa faca féta?... Cum a ajunsu în câmpu a asvêrlitŭ chitele cine sci unde și s'a apucatu éră-și de plânsu, ca și'n ḑilele trecute.

Vițelulŭ, ca 'n rêndurile trecute, a venitŭ și de astă dată la dênsa și i-a ḑisŭ sa nu mai plânga de giaba, ca elŭ i va tórce chitele și va face pânza dintr'ênsele dupre cum doresce baba.

Baba, care nu erà departe ascunsa, auḑì totŭ ce-a vorbitŭ vițelulu cu féta, și cum auḑi îșı pusa în gândŭ sa-lu mânânce friptu, cum a voitŭ sa mânânce și pre féta moșnégului. Decı sa'ntórsŭ de grabă a casa, se puse în patu și se facù bolnavă de mórte.

Când sosì moșnégulu, carele, pe când s'aŭ întêmplatŭ tóte acestea, erà dusŭ de-a casa, și-o întrebâ ce-ı lipsesce de s'a pusŭ în patu, ea î respunse ca e fórte bolnava și de nu va cautà câtu maı de graba s'o vindece are sa móra cu ḑile.

Moșnégulu, căruıa nici prin minte nu-ı trecea de ce bóla e bolnavă baba luı, o întrebâ maı departe: ce sa-ı dee ca să se pótă vindecà și radicà maı de grabă.

— Daca veı taıà vițelulu feteı tale! — respunse baba cu jumĕtate de gura, și-mı veı face friptură dintr'ênsulŭ póte ca mĕ voıŭ rădicà, dar' de nu... sa scii că moru!...

— D'apoı bine, baba heı! alta nu póte să-ţĭ ajute, numaı friptura de vițelu?... Eu așı socotì în mintea mea, ca te-aı putea vindecà și cu alta cè-va.... Vițelulu n'așı voì sa-lŭ taı, ca numaı atâta are și féta mea dela mine, și daca-lu voıŭ taıà și pre acesta, cu ce o să maı remâe?...

— Daca-ţı pare maı reŭ dupa unŭ viţelŭ, ca dupa mine, apoı nu-lu taıà! — respunse baba, facêndu-se că din ce în ce slabesce maı tare.

Ce erà sa faca acuma bietulu moşnégu?... Trebuì sa asculte pre baba, maı alesu că luı nicĭ prin minte nu-ı trecea, ce se petrece în inima babeı... Hotârî sa taıe viţelulŭ feteı, numaı ca să-şı pótă scapà odorulu dela mórte.

Viţelulu, care, dupre cum am maı spus'o, erà nasdrăvanu, sciù îndată tóte celea ce se petrecura a casa. Decı ḑise elu stapâneı sale:

— Scumpa mea stapâna! maştehă ta, nu numaı ca pre tine voesce sa te repue, ci a hotaritu acuma şi pre mine sa mĕ taıe şi sa mĕ mânânce friptu, pentru ca ţı-am torsu chitele şı-am facutu pânza dintr'ênsele. Tu prin ajutorıulu meu aı scapatu şi veı scăpà şi de-acuma înainte, însa mie nu-mı este cu putinţă sa scapu téfăru din ghıarele eı. Chıar mâne deminéţa are tatalu teu sa me taıe şi sa mĕ frigă, ca prin carnea mea să-şı scóta baba dela bóla eı cea închipuita. Dar' tu nu te superà de-acésta, căcĭ ceea ce are se se'ntêmple cu mine totu spre binele teŭ se va întêmplà. Numaı de una te-aşı rugà: dupa ce mĕ vor taıà şi-mĭ vor mâncà carnea, tu sa-mı adunĭ tóte cıolanele şi să mi le ascunḑı în scorbura copacıuluı, ce se afla în marginea padureı din apropierea satuluı. Facêndu-o acésta tóte vor fi bune!... Baba nu-ţı va putea nemică stricà!...

Aşa vorbì viţelulu şi féta plângêndu îı fagaduì ca va face aşa, dupre cum ı-a spusŭ.

Când sosì acuma séra şi se'ntórsa féta cu vitele a casa, baba sta totu în patu şi se făcea ca şi când ar fi numai sa-şi dee sufletulu.

Moşnégulŭ, ca omulu celu bunu, ce socóte ca tóte le face spre bine, prinsa viţelulu şi taindu-lu îlŭ fripsă şi-lù dete babei ca sa-lu mânânce.

Baba, bucuria ei, cum vedù friptura şi se convinsa ca e din viţelulu fetei moşnégului, se pusa la mésa şi începù a mâncà, nu ca unu bolnavu, ci mai de hai de câtu şepte sănĕtoşi. Ba! nu numai ca singura mâncà, ci îndemnâ şi pre fete şi pre moşnégŭ ca să mânânce împreuna cu dênsa.

Moşnégulŭ şi féta babei nu se dara multŭ poftiţi, ci punêndu-se la mésă, mâncara şi ei. Féta moşnégului însa, orĭ şi câtu o îmbiara, nu voì nici de cum sa mânânce.

Dupa ce aŭ gatitu acuma viţelulu de friptu şi de mâncatu, féta moşnégului strînse tóte ciolanelele, şi ducêndu-le, dupre cum a spusu viţelulŭ, când erà viu, le ascunsa în şcorbura copacului din marginea padurei.

N'a trecutu dupa acésta întêmplare multu timpŭ la mijlocu şi baba însanĕtoşindu-se cautâ acuma alte mijlóce cum s'ar putea desbarà de féta moşnégului. Şi nu trebuì multu sa stee pe gânduri ce sa faca... Intr'o duminica deminéţa luâ pre moşnégu şi pre fiica-sa, li dete schimburi frumóse şi curate şi se dusa apoi cu dênşii la biserică, éra ficei moşnégului, nu numai ca o lasâ a casa în cele mai negre şi urîte strae îmbracata, ci-i mai dete încă şi unu sacŭ de macĭ amestecatŭ cu semênţa de inu, spunêndu-i că pênĕ ce se vor

întórce ei dela biserica, ea sa férba pentru dênșii de mâncare, sa mǎture casa, sǎ spele blidele și sǎ alégǎ maculu din semênța cea de iuŭ. Dupǎ acésta se pornira tustreĭ la bisericǎ.

Féta moșnégului, cum eșira tata-seŭ și cu maica sa cea vitriga din casa, se pusa într'unu ungheriŭ cu capulu razamatu pe-o mâna și începù a plânge de se cutremurà cameșa pe dênsa. Și n'avea biata féta cum sa nu plânga, caci cum avea ea sa faca tóte câte i le-a datŭ masceha sa de facutŭ?... Cum erà sa aléga ea maculu din semênța cea de inu, și inca pêne ce se va întórce baba de la biserica?...

Dar' éta ca, pe când se frǎmêntà ea cu gândurile: ce-ar începe c'a s'o póta maĭ bine scóte la capĕtu, sbóra de-odata treĭ Porumbi în casa și se punu lânga dênsa.

Porumbii aceia eraŭ facuți din ósele vițelului celui nǎsdravanu și locuĭau în scorbura cea de copaciu unde a ascunsu féta ósele vițelului. Și cum intrara în nuntru ḑisera fetei sa nu plânga, ca ei vor alege maculu din semênța. Apoi îi spusera sa mérga la copaciulu din marginea padurei, sǎ bage mâna în scorbura lui, cǎcĭ cum va baga-o îndata vor eșì din nuntru feliu de feliŭ de haine, precum și o cǎruța cu cai; sa se îmbrace în haine, sa se sue apoi în cǎruța și sa se duca și ea la biserica. Mai nainte însa de ce vor eșì ceilalți ómeni din biserica sa iasa ea, sa duca hainele și caruța cu caii de unde i-a luatu, și-apoi sa se întórca a casǎ.

Féta facù aşa, dupa cum o sfatuira Porumbii. Se dusa la copaciulu din marginea padurei şi cum ajunse ea acolo şi vêrì mâna în scorbura eşira o mulţime de haine, unele mai frumóse decâtŭ altele, şi dupa ce eşira se îmbracâ cu dênsele, se suì în caruţa cea cu cai şi se dusa apoi la biserica.

Când ajunse la biserică şi întrâ în nuntru toţi ómenii remaseră uimiţi de frumuseţa ei. Nici o împĕratésă nu putea fi mai frumósă decâtŭ dênsa.

Insa înainte de-a se sfârşì liturgia ea eşì afara din biserică şi se făcù nevĕḑuta. Se suì în caruţa, se duse pênĕ la copaciu şi, lasându acolo hainele şi căruţa cu caii, se'ntórse a casa. Éra când ajunse a casa aflâ tóte în cea mai bună rênduéla. Blidele spalate, bucatele ferte şi aşeḑate pe mésă, casa màturata şi deriticata şi maculu alesu din semânţa cea de inu.

Porumbii î i facură tóte trebile.

Nu multu după acésta sosira şi parinţii ei dela biserica,

— Când ai sci tu ce am vĕḑutu noi asta-ḑi în biserică, nu sciu ce-ai face! — ḑise baba, după ce a întratu în casa şi-a aruncatŭ privirile în tóte parţile sa védă ori de-a facutu féta tóte după cum i-a poruncitu.

Féta moşnégului, care sta ghemuita într'unu ungheriu şi cu cameşa négră pe dênsa, respunse cam cu jumetate de gura:

— D'apoi ce potu eu sa vedu, daca nu mĕ mai lăsaţi nici odata sa mĕ ducu şi eŭ la biserica, ci me ţineţi mai reŭ decâtŭ pe-o argata!

— Haĭ! haĭ!... tacĭ acuma!... nu fi așa de gurișa! — ḑise éra-șĭ baba.

Féta tacù.

Sosì a dóua duminică.

Baba, când erà sa se pornésca la biserică dimpreuna cu moșnégulu și cu fiica sa, dete acuma feteĭ moșnéguluĭ doĭ sacĭ de macu amestecatu cu semênța de inu ca să-lu alége pêne ce se vor întórce eĭ.

Féta moșnéguluĭ, cum se pornira aĭ seĭ la biserică, se pusa éra-șĭ într'unu cornu de casa și începú a plânge ca și'n duminica trecuta.

Dar' nu plânsa multu, când numaĭ ce se trezesce éra-șĭ cu ceĭ treĭ porumbĭ în casa

Porumbiĭ, cum întrara în casa, îĭ ḑisera sa nu maĭ plângă de giaba, ci sa mérgă repede la copaciulu din marginea padureĭ, să se'mbrace în cele maĭ frumóse și maĭ scumpe haine, să iee căruța cu caiĭ și sa se ducă la biserică, ca eĭ vor lucrà tóte celea pentru dênsa.

Féta facù așa, dupre cum o învĕțara porumbiĭ. Se duse la copaciulu numitu, se îmbracâ în cele maĭ scumpe și maĭ frumóse haine, se suì apoĭ în caruța și se dusa la biserica. Maĭ nainte însa de-a eșì ceĭalalțĭ ómenĭ din biserica eșì eà și punêndu-se în trasura se porni spre copaciulu din marginea păduréĭ, unde-o asceptara acuma Porumbiĭ ca s'o desbrace și sa-ĭ iee caruța.

— Du-te-acuma a casa și cauta-țĭ de celelalte trebĭ, ce le-ĭ maĭ fi avêndu, cacĭ noĭ ți-am alesu maculu! — ḑisera porumbiĭ, dupa ce o desbracara.

Féta merse bucurósa, și fiind ca tóte trebile eraŭ gata se puse într'unu ungheriu ca sa se odihnéscă.

Éta că nu multŭ dupa acésta vine și baba dela biserica și cum întra in casa ḑice catra féta moșnégului:

— Să fi fostŭ tu asta-ḑi la biserică sciu ca aĭ fi avutu ce vedea!... O féta, cum am vĕḑutu noi, așa de frumosŭ îmbracată nici ca s'a mai pomenitu vr'o data în totu ţinutulŭ acésta!... D'apoi căruţa cea cu caĭ!... sa fi totŭ statu și să fi cautatu la dênșii!...

— Eu sciŭ, — respunsa féta, ca și când n'ar fi sciutu nemică, — eu sciu că D-Vóstrĕ vedeţi multe de tóte, numaĭ pre mine nu mĕ mai lasaţĭ să iesu între ómeni!...

— Dară!... cum nu!... pare ca pentru o bâḑenie ca tine sunt ómenii! — respunsa baba mâniósă.

Sosi acuma și-a treia duminica.

Baba dete de asta data fetei moșnégului, când se pornì la biserică, trei saci de macŭ amestecatu cu semênţa de inu, ca pêne ce s'a intórce ea féta sa-lu alégа.

Dar' și de asta data s'a întêmplatŭ ca și'n rêndurile trecute. Abia apucară moșnégulu, baba, și féta aceŝteia a se porni la biserică, și Porumbii de mai nainte sosiră în casă și ḑiseră:

— Du-te pêne la copacıulŭ unde e locuinţa nóstrĕ, bagă mâna în scorbura luĭ, scóte hainele și te'mbraca, dar' bagă bine de séma ca în biserica sa nu vorbesci cu nime nici unu cuvinţelu, și mai nainte de ce vor eșì ceialalţi ómeni sa ieși tu și să te'ntorci înapoi la copaciŭ.

Féta facù și de asta data ca și'n rêndurile trecute... se duse la copaciu, se'mbracâ în cele mai frumóse și

maĭ strelucite haine, se'ncalţâ în nisce conduri împodobiţĭ cu petrii scumpe şi se duse apoi la biserică.

La biserică statù pênĕ catră sfârşitulŭ liturgieĭ. Atunci dete sa iasă afara. Dar' feciorulŭ boĭeriuluĭ de satu, carele înca se aflà în biserica, voindu sa-ĭ ţie calea, sa i se maı uite în faţă şi sa-ĭ vorbéscă macar o vorbă, o calcâ pe-unu păpucŭ şi papuculu îi sărì din picioru.

Féta, după cum aŭ înveţat'o Porumbii, nici nu s'a uitatu înapoi, ci lasându păpuculŭ în biserica, unde a cadutu, se cam maĭ duse în tréba-şi.

Dar' feciorulu boeriului, carele şi-a pusŭ ochiulŭ pe dênsa, nu se lăsâ numai cu atâta, ci elu acuma mai tare îşi batea capulu cum ar putea aflà cine e acésta féta fórte frumósa?

Cugetâ elu ce cugetâ, şi'n urma îi trecù prin minte să faca ce-a face şi numai decâtŭ s'o afle. Luâ deci păpuculŭ fetei, ce-a remasŭ în biserica, şi se duse cu dênsulŭ a casă.

A dóuă ḑi deminéţa poruncì veziteului sa'nhame caii la unu radvanŭ.

Vezeteulŭ facù, dupre cum i se spuse.

Feciorulŭ de boeriŭ luâ papuculŭ, se suì în radvanŭ şi se porni apoĭ prin satu sa caute a cuĭ e papuculŭ, sciindŭ prea bine, că pe a căreĭ piciorŭ se va lovì acesta, aceea trebue sa fie féta cea frumósă, care a fostŭ în biserică. Dar' pornindu-se elu de-acasa şi âmblândŭ în colo şi'n cóce prin satŭ, la casele pe unde se aflaŭ fete mari, n'a pututŭ aflà nici una pe a căreĭ piciorŭ s'ar fi lovitu papuculu.

Ęta însă că, pe când erà maı sa se întórcă a casă fara de nicı o isprava, sosesce şi la casa moşnéguluĭ nostru.

Baba, prinḑêndu de maı nainte de veste, că feciorulŭ boerıuluĭ âmblă prin satŭ cercândŭ păpuculŭ pe piciórele fetelorŭ, şi temêndu-se ca nu cum-va să se lovéscă pe piciorulu feteı moşnéguluĭ, o luâ de grabă pre acésta şı-o ascunse sub o covata după uşa tinḑeı, poruncindu-ĭ nicı să nu se misce, că e vaı şi amarŭ de dênsa, dacă se va da de cunoscutŭ că e sub covata.

Féta moşnégulul, de voe de nevoe, se supuse şi tacù ca piticulŭ sub covată.

Baba, cugetândŭ că papuculu ce-lu avea feciorulu de boerıŭ, se va lovì pe piciorulŭ feteĭ sale, cum veḑù ca acesta se apropie cu trăsura de pórta, îı şi eşì înainte.

— Nu cum-va aveţı şi D-Vóstre vr'o fétă mare? — întrebâ feciorulŭ pre baba.

— Ba! avemŭ, cuconaşule, avemu una! — respunse repede baba, şi aratându-şı apoĭ odorulŭ. eĭ ḑise maı departe: éta-o-aı aice!... acésta e copila mea!...

— Ian să vie'n cóce, să vedemŭ nu cum-va se va lovi păpuculŭ acesta pe piciorulŭ eı! — ḑise éră-şı feciorulu.

Féta babeĭ, nu aşteptâ multŭ poftită, ci cugetândŭ că va nimeri-o norocul, se duse totŭ într'o fugă.

Dar' de unde să se lovéscă papuculŭ pe piciorulu eı!... dupa ce papuculŭ erà unu papucŭ micŭ, éră piciorulŭ eı erà unŭ piciorŭ labanatŭ şi bolocănosŭ ca de prostu.

— Numaĭ pre acésta fétă o aveţı? — întrebâ éră-şı fecıorulu, vĕḑêndŭ ca papuculŭ nu se lovesce pe picıorulu feteĭ babeı.

— Numaı! — respunse baba cu jumĕtate de gura, veḑêndŭ că tótă aşteptarea şi dorinţa eı a fostŭ zadarnică.

Unŭ c u c o ş ŭ însă, carele sta în pragulŭ uşeı dela tindă, când auḑi ce respunse baba, începù a cântà şi a ḑice:

— Cucurigu gaga,
Mincĭunĭ spune baba!
C'a moşuluĭ fétă
Şede sub covată
'N tindă după uşă
In colbŭ şi cenuşă!

Baba, când auḑì cucoşulŭ astfelıu cântândŭ, luâ o despicatura de lemnŭ şi alungându-lŭ ḑise:

— Hîşĭ ulitară ce maĭ cânţı atâta!...

Dar' cucoşulŭ nu se dete cu una cu dóue alungatŭ, ci ţinêndu-o a luı, cântà ne'ncetatŭ:

Cucurigu gaga,
Minc unĭ spune baba,
C'a moşuluĭ fétă
Şede sub covată
'N tindă după uşă
In colbŭ şi cenuşă!

— Mĕı! ĭan du-te şi veḑı ce spune cucoşulŭ acela! — ḑise fecıorulŭ cătră vezeteŭ, veḑêndŭ că cucoşulŭ nu maı încetéză de-a cântà şı-a spune că féta moşuluĭ e ascunsa sub covată după uşa tinḑeĭ.

13*

Vezeteulu nu aşteptâ sa-ı maĭ spue înca odata stăpânuluĭ seŭ, ci sarindŭ de grabă din capra se duse sa védă ce se afla dupa uşa tinḑeĭ?... Şi când dete uşa într'ó parte şi radicâ covata ce sa véda?... féta moşnégulur sta sermana ghemuita sub covata şi aşa de urîtŭ îmbracata şi unsă cu cenuşă, de-ţı erà maı mare mila sa te uıţı la dênsa.

Baba, ca să nu se dee de golu, ca ea din mânie şi ura a ascuns'o acolo, ḑise catră vezeteu:

— Acésta e o biéta prostalana, ce-am ascuns'o de ruşine ca să n'o maı vedeţı şi D-Vóstrĕ!... Ar fi decı maı bine ca să-ĭ daţı pace şi s'o lasaţı unde-aţı aflat'o!...

Dar' cucoşulu, care nu fugise departe, începù éra-şĭ a cântà:

Cucurigu gaga,
Minciunĭ spune baba,
C'a moşuluĭ fétă
E fórte 'nţeléptă!

— Meĭ! da ce staı acolo?... de ce nu te maĭ întorcı? — strigâ fecĭoruluĭ pe vezeteu. —

— Apoı da, cuconaşule! — respunse vezeteulu, — aice maı este încă o féta, ascunsă sub o covată, dar' maıca sa ḑice, ca este o prósta şi nu mĕ lasă s'o scotŭ afară!

— Indata sa mı-o aduceţı în cóce! — racnì fecĭoruluĭ, — orı de nu, a vostru e draculuĭ!

Ce-avea sa faca acuma baba?... trebuì să se supue, ca de nu, ce-ar fi luatŭ dela boeriŭ n'ar fi putu cu nime împărţì.

Vezeteulŭ luâ féta moşnégului de mâna şi-o duse stapânului seu la radvanŭ.

Feciorulu de boeriu, cum se apropiâ féta moşnégului de dênsulu, luâ papuculu şi i-lu puse pe piciorŭ, şi cum îlu puse se lovì aşa de bine, cum nu se mai putea, şi cum, mĕ rogu, sa nu se fi lovitŭ, după ce erà papuculŭ ei!

— Acésta va fi soţia mea, caci acésta e féta cea adeverată pre care o cautu eu! — strigâ feciorulŭ plinu de bucurie. Apoi luâ pre féta moşnégului de subsuóra, aşa nespalată şi negru îmbracata, cum erà, şi-o sui alaturea cu sine în trăsura. Dupa acésta se porniră spre copaciulu celu din marginea padureĭ, unde féta se îmbracâ în cele mai frumóse şi mai strelucitóre haine, şi de-aice se dusera apoi a casa la feciorulŭ boeriului şi cununându-se facură o nunta ca aceea, cum n'a mai fostŭ şi nici n'a mai fi.

Cu ajutoriulu celoru t r e i P o r u m b i, carii s'au făcutŭ din ósele viţelului celui nasdrăvanŭ, şi carii de-atunci t o t ŭ P o r u m b i aŭ r e m a s ŭ p ê n e ş i 'n ḑ i u a d e a s t a - ḑ i, féta moşnégului cea frumósă şi harnica a ajuusu cea mai norocita şi mai ferecita dómnă din tóta lumea.

Féta babei însa cea reutaciósa, urîta şi leneşa, a remasŭ fétă în pĕru, cu tóte apucaturile maicei sale, şi totŭ féta în peru va fi şi pênĕ în ḑiua de asta-ḑi, de cum-va nu va fi muritu demultu.

Aşa pedepsesce Dumneḑeŭ pre toţi ómenii ce voescu altora reu!

IV.

Porumbii, deosebitŭ că sunt nisce paserele fórte frumóse, mai aŭ încă şi acea însuşie că se iubescŭ şi se desmiarda fórte multŭ între olaltă. Deci, când doĭ tineri, o fétă şi unŭ feciorŭ, sunt fórte potriviţi unulu cu altulu, atâtu la făptura câtu şi la statură séŭ, dupre cum se mai ḑice:

Şi la statŭ, şi la purtatŭ,
Şi la dulce sărutatŭ,

carii se iubescŭ fórte tare între olaltă, poporulu românŭ de pretutindene îndatinéza ai asemĕnà cu o parechie de porumbi.

Dovadă despre acésta asemĕnare fórte potrivită de nevinovaţie şi nemarginita iubire avemu o mulţime de doĭne poporane din tóte parţile.

Din mulţimea acestoru doine voiŭ înşirà aice numai vr'o trei, sperându că şi acestea vor fi de-ajunsu.

O doina poporană din Transilvania, care mi-a tramis'o Dlu B. B. Iosofŭ, ni spune urmatórele în acésta privinţa:

Haĭ puĭcuţă să fugimŭ
Că bine ne potrivimŭ
Şi la ochĭ şi la sprincene
Ca doĭ porumbaşĭ la pene
Tu n'aĭ tată, eŭ n'am mamă,
Amêndoĭ suntemŭ de-o sémă;
Tu n'aĭ fraţĭ, eŭ n'am surorĭ,
Amêndoĭ ca dóue florĭ!

Alta doină, totu din Transilvania, suna precum urméza:

Vaĭ bădiță dragĭ ne-avemŭ,
Ne-am luà nu ne putemŭ,
Ne-am lăsà nu ne'ndurămŭ,
Că prea bine semĕnămŭ:
Şi la ochĭ şi la sprîncene
Ca doĭ porumbaşĭ la pene
Şi la statŭ şi la uĭtatŭ
Şi la mersŭ de legănatŭ. [1])

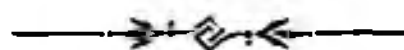
A treia doină poporana dela românii din Crişana sună astfeliu:

Ionele, chică crétă,
Fără tine nu-ĭ viétă!
Chica ta e de inele,
Gura ta fagurŭ de mĭere!
Ionele, buze moĭ,
Mută-țĭ casa lângă noĭ,
Am unŭ pĕrŭ cu pere moĭ
Şi le-omŭ mâncà amêndoĭ!
Ionele, pĕrŭ sucitŭ,
Şedĭ la noĭ dac'aĭ venitŭ,
Şedĭ la noĭ să ne ĭubimŭ,
Că noĭ bine ne lovimŭ
Şi la ochĭ şi la sprêncene
Ca doĭ porumbaşĭ la pene! [2]

---

[1]) Anastasia Leonescu mar. Toma. Doĭne pop. de pe lângă Surulŭ în Transilvania, publ. în Familia. an. X. Buda-Pesta. 1874. p. 31.

[2]) M. Pompiliu. Poesiĭ pop. rom. din Crişana, publ. în Traĭanŭ an. I. Bucurescĭ. 1869. p. 99. —

Turturica.

I.

Una dintre paserile, carı figuréza fórte adeseorı în câutecele nóstre poporane ca simbolŭ de ıubire şi credința, este Turturica, numita altmintrelea şi Turturea, Turturela, éra de catra românii din Epirŭ Turtură [1]), lat. Turtur vulgaris; Columba turtur L. germ. die Turteltaube.

Turturica a fostu dintru începutŭ, dupa credința poporuluı românu, o nevésta tênera şi fórte luméța, căreıa îĭ placea sa se dragostésca şi ıubésca cu toțı bărbațiı ceı tinerı şi frumoşı. Insa Dumneḑeŭ, veḑêndŭ acésta, a transformat'o spre pedépsa, în pasere ca sa fie credinciósă numaı soțuluı seu. De-atuncı în cóce nicĭ o pasere nu e aşa de credinciósa barbatuluĭ seu şi de dornică ca dênsa. Ea, dupre cum spunu românii, daca îşı perde soțulŭ, dacă cruda mórte séŭ unu vênatoriu nemilosŭ i l-a răpitu, nu se maı însoțesce cu altulŭ, ci câtŭ traesce petrece totu retrasa, jelindŭ necontenitŭ pre soțulŭ seŭ celu ıubitu.

Dovada despre nemarginita eı credința şi ĭubire, despre jelea şi dorulŭ acesteı paserele după scumpulŭ

[1]) Com. de Dlŭ I. D. Hondrosomŭ.

ei soţioru, avemŭ mai multe cântece, maĭ multe doine poporane, respândite pretutindene unde se afla românı.

O doină din Moldova, în care se arata câtu de crediucıósa şi iubitóre e Turturica şi câtŭ de tare jelesce ea pre soţulu ei celu perdutu, suna astfelıŭ:

Amărîta turturică,
O! sermana vaĭ de ea!
Câtŭ remâne singurică,
O! sermana, vaĭ de ea!
Sbóră tristă prin pustie,
O sermana. vaĭ de ea!
Maĭ multŭ mórtă decâtŭ vie.
Câtŭ trăesce, totŭ jelesce
Cu alta nu se'nsoţesce.
Trece prin pădurea verde
Dar' ea pare că n'o vede.
Sbóră, sbóră pênĕ cade
Şi pe lemnŭ verde nu şade.
Ér' când stă câte odată
Stă pe ramură uscată
Orĭ se pune pe o stâncă
Şi nicĭ be, nici nu mânâncă.
Unde vede apă rece
Ea o tulbură şi trece,
Unde vede-unŭ vênătorŭ
Cătră elŭ se duce 'n sborŭ. [1])

Totŭ acésta doina, cu puţine schimbari, se afla şi la românii din Bucovina. Ea suna aşa:

Amărîta turturică
Ea totŭ sbóră pênĕ pică,

[1]) V. Alecsandri. Poesiĭ pop. ale Rom. p. 264.

Se face-a nu sci nemică.
Sbóră 'ntr'o pădure désă,
De viéță nicĭ că-ĭ pasă,
Sbóră 'ntr'o pădure-adâncă,
Nicĭ nu be, nicĭ nu mănâncă.
Unde vede apă rea
Ea o tulbură șĭ-o bea.
Unde vede apă bună
Ea fuge ca o nebună.
Unde vede-unŭ vênătorŭ
Ea merge la elŭ în sborŭ,
Vênătoriulŭ s'o păléscă
De pe lume s'o sfârșéscă,
Ea să nu maĭ năcăjéscĭ.

Altă doina, totu din Bucovina, prin care se descântă văduvia Turturelei, sună astfelŭ :

Amărita turturică
Nici nu be, nicĭ nu mănâncă,
Sbóră prin pădure-adâncă,
Se pune pe-o rămurea
Maĭ din josŭ de casa mea
Și totŭ șede și gândesce
Numaĭ ea nu se'n soțesce,
Tótă lumea-ĭ însoțită
Numaĭ ea e despărțită.

A treia doĭna din Bucovina, despre Turturica care mi-a dictat'o Marióra Barbuță românca din satulu Crasna, e acésta :

Amărîta turturică
Nicĭ nu be, nicĭ mu mănâncă,

Numaĭ inima mĭ-o strică.
Ea de-ar be si de-ar mâncà
Inima nu mĭ-ar strică.
Amărîta turturică
Sbóră în pădure-adûncă,
Unde e apa maĭ bună
Ea sbóră ca o nebună
Dar' unde-ĭ apa maĭ rea
Ea o turbură şĭ-o bea.

Cu puţine schimbări se află doına acésta şi la românii din Transilvania. Spre încredinţare că şi la aceştĭ românĭ, ca şi la fraţii lorŭ din Bucovina, Moldova şi Muntenia esistă aceea-şı credinţă şi parere despre Turturică nu mě potŭ reţinea de-a nu o reproduce aice aşa dupre cum mı-a tramis'o Dlu B. B. Iosofu.

Amăr ta turturică
Când remâne singurică
Sbóră pe pădurea verde
Şi se duce de se perde.
Sbóră pênĕ de totŭ cade
Pe pelinŭ verde nu şade.
Şi când şade câte-odată
Şede pe ramur' uscată.
Unde dă de-o apă rea
Ea o tulbură şĭ-o bea,
Unde-aude vênătorulŭ
Acolo o duce dorulŭ
Ca să dea să o lovéscă
Să nu se maĭ pominéscă.

Eta cântecele poporane, carı ne-arată câtu de credinciósa, câtŭ de dornică e Turturica. Éta de ce,

după credința poporului, nu șede nici odată Turturica veduvită pe-o ramura verde, ca alte paseri, ci numai pe ramurile cele uscate, căci precum s'a scursu tótă puterea și suculŭ din ramurile cele uscate, ca nu potŭ produce nemică, ci staŭ gata la cea dintâiu furtună de-a fi frânse și date la pământu, așa e și inima eĭ de arsa și amarîta. Ei nu-ĭ place apa limpede, căci acésta ar recori-o și ar împuternici-o, de-aceea o tulbură, ca prin acésta, bêndu-o, să-i slabéscă mai de graba puterile. Ea, care mai nainte fugea nu numai de'naintea vênatorilorŭ, ci și a tuturorŭ ómenilorŭ, ca să nu i se'ntêmple vre o nenorocire, acuma se bagă orbișu în fața loru ca cu atâta mai de graba și mai lesne sa-șĭ afle mórtea, ca sa se póta apoi întâlnì în ceealalta lume cu soțulu ei celu doritŭ.

Acésta-i credința românilorŭ despre Turturica!

II.

O nevésta, care încă și-a perdutu soțulŭ, dar' dupre cum se pare, nu se prea topesce de jelea și dorulŭ lui, zarindu o Turturica ședêndu întristata pe-o ramurea uscată, topindu-se de dorulu barbațelului seŭ, de dorulu T u r t u r e l u l u i, se mânie pe dênsa, de ce e așa de dornica, de ce nu-și cauta altu iubitŭ, și'n mânia ei îi dice:

Turturică, turturea!
De te-așĭ prinde'n mâna mea
Te-așĭ mâncà, deŭ, carne crudă
Să nu-mĭ facĭ atâta ciudă!

Te-aşĭ mâncà, ḑeŭ, carne vie
Să nu-mĭ facĭ multă mânie![1]

Éta pênĕ unde ajunge dorulu uneı neveste după bărbatulŭ eı!

Ce contrastu mare într'o nevésta vĕduvită şi'ntr'o pasere ca Turturica.

Pe când turturica se perde de jele după barbaţĕlulŭ eı, pe-atuncı nu o veduva tênĕră trage cu ochĭulŭ la vechiĭ seĭ cunoscuţı, şi daca din când în când îşĭ maĭ aduce aminte de barbatulu seu şi se duce pênĕ la mormêntulŭ luı, nu sciu daca la despărţire nu jóca şi cântă:

Icĭ e ţerină, icĭ e glotŭ
Icĭ e bărbăţelulŭ mortŭ,
Icĭ e tocma unde jocŭ
Dragostea mea cea cu focŭ.
Icĭ dórme cu mânĭ la peptŭ,
Şĭ-o sá jocŭ să mi-lŭ desceptŭ;
Dar' de cât ı l-o ŭ descepta,
Voĭŭ jucà şi voĭŭ cântà:
Dormĭ, dormĭ bărbăţelulŭ meŭ,
Erte-mi-te Dumneḑeŭ;
Dormĭ, dormire-aĭ somnulŭ lungŭ,
Că câte-am trasŭ îmĭ ajungŭ![2])

Dar' sa lasamŭ acésta şi să mergemŭ maı departe!

[1]) Din colecţiunea mea de doĭne inedită.

[2]) Antonŭ Pannŭ: O şeḑetóre la ţéră saŭ coliba luĭ Moşŭ Albu. Part. II. Bucurescĭ. 1852. p. 57.

III.

Cântecele nóstre poporane despre Turturică, şi 'ndeosebî legenda „Cuculŭ şi Turturica"[1]), aŭ aflatŭ pênĕ acuma la noî maî mulţı adorătorî, carî aŭ scrisŭ asupra lorŭ maî multe studiî fórte înteresante[2])

In legenda amintită Cuculŭ voesce cu orî ce preţŭ ca să pótă câştigà ınbirea Turtureleî. Elŭ spune ca s'a preface în tóte chipurile numaî şi numaı ca s'o pótă desmıerdà şi ıubì. Insa Turturica îĭ respunde hotărîtoriŭ, ca ea asemenea se va schimbà în tóte chipurile, şi nu-ĭ va întrà în voe nicĭ într'unŭ feliu.

Dar' pe când Turturica, în legenda amintită, nu vrea cu nicĭ unŭ preţŭ să mérgă după Cucŭ, pe când nicĭ decum nu voesce să asculte vorbele de dragoste şi ĭubire ale Cuculuĭ pe-atuncĭ, pe de altă parte, dupre cum arata o doınă din Transilvania, care mı-a tramis'o Dlu G. Crăcıunaşŭ, i se face milă de Puiĭ Cuculuĭ şi nu-ı lasă, ca tatalŭ lorŭ, să péră, ci-ĭ duce cu sine şi-ĭ nutresce.

Étă şi doına respectivă!

Cântă cucu singuraşŭ
Şĭ-o lăsatŭ puiĭ golaşĭ.

[1]) V. Alecsandri op. cit. p. 7.

[2]) B. P. Hâşdĕŭ. „Cuculŭ şi turturica", stud. comp. publ. în „Columna luĭ Traĭanŭ", 1876. p. 44. — Idem de eadem in „Columna l. T." 1878. p. 301. — Idem de eadem în „Cuvente den betrunĭ" tom. II. Bucurescĭ 1879. p. 501. şi numaĭ despre Turturica totŭ în acestŭ op. p. 442 şi 728. — M. Gaster „Cuculŭ şi Turturica" stud. comp. publ. în „Convorbirĭ literare." an. XIII. Iaşĭ. 1879. p. 229 şi 322. —

O venitŭ o turturea
Şĭ-o luatŭ puiı cu ea,
I-o purtatŭ pe arăturĭ
Şi le-o datŭ îmbucăturĭ,
Şi ĭ-o purtatŭ pe rezóră,
N'o lăsatŭ puiĭ să móră.

VI.

Fiindu ca, dupre cum am vĕḑutu din cele premergetóre, Turturica e unŭ modelŭ de ĭubire şi credinţă, de-aceea a fostŭ preste putinţă ca românii să n'o întrebuinţeze spre farmece de ĭubire.

Aşa se ḑice că dacă se dă inima şi r e r u n c h i ı, séu r a n i c h i ı dupre cum se spune în alte locurĭ, uneı Turturele ca să le mânânce mirele şi mirésa îndată după cununie, atuncı crede poporulu că mirii séu însurăţeii aceia vor trăì ca şi T u r t u r e l e l e de bine, avêndu ıubire nemărginită unulŭ catră altulŭ, şi se maĭ ḑice că aceştı însuraţeı nicĭ odată nu vor murì pe rêndŭ, adică nu va remânea nicı unulŭ vĕduvŭ, ci vor murì amêndoĭ de-odată.

Dacă însă ceĭ deja căsatoriţı nu se ĭubescŭ, cum ar trebuì să se ĭubéscă, ci traescŭ totŭ în harţă şi cértă, atuncĭ se ḑice că dacă veı luà testiculele T u r t u r o ı u l u ĭ şi stratulŭ de óue alŭ Turtureleĭ, şi pre tóte acestea le veĭ uscà bine, şı-apoĭ le veĭ pisà pênĕ ce se vor face ca fărina şi după acésta le veĭ pune în mâncarea celorŭ căsătoriţĭ, cariĭ trăescŭ reŭ, ca să le mânânce, atuncĭ ceĭ căsatoriţĭ nu se vor certà şi batjocurì nicı odată, nu se vor urì unulŭ pre altulŭ maĭ

multŭ, ci din minutulŭ acela vor traì ca Turturelele în iubire și dragoste neprecurmata pêne la mórte. [1])

„Lacrimele Turturelei," după credința poporuluĭ românŭ, aŭ fórte mare înfluința în contra farmecelorŭ și vrajilorŭ. Intr'o poveste din Muntenia întitulata „Omulŭ de pétră" aflamù următórele șire, carĭ ni-arata credința acésta:

„Dupa ce o va luà de soție, muma Crivĕțului de pisma o să trimița unu ovreŭ cu nisce cameși frumóse și mai supțiri de câtŭ pânza painjenului; dómna Chiralina o să cumpere cameși, și dacă nu le va uda cu lacrimi de Turturica, cum se va îmbracà cu dênsele va murì," éra daca le va udà, atuncĭ nu va murì."

Mai departe, spune totu acésta poveste; ca „într'o ḑi dómna Chiralina ședea la ferésta palatuluĭ și se uĭtà la drumu, când écă unŭ ovreiu cu cameși de vênḑare; Dómna Chiralină îlu chiemâ susŭ și luâ dóue cameșĭ maĭ supțiri decâtŭ pânza painjenuluĭ și se'mbrăcâ cu una dintr'ênsele. Nu trecù multŭ și se bolnavì atâtŭ de greŭ încâtŭ ajunse pe mâna morțiĭ. Afinŭ aflâ de bóla împerateseĭ și întrâ pe la meḑulŭ nopții în odaia unde dormià ea, apoĭ o stropi peste totŭ cu lacrămi de Turturică și eși afara și așa o scăpâ de mórte." [2])

---

[1]) Dat. și Cred. rom. din Transilvania, com. de Dlŭ G. Crăciunașŭ. —

[2]) P. Ispirescu. Legende seŭ Basmele Românilorŭ. Partea II. fasc. I. Bucurescĭ. 1874. p. 43, 47 și 50.

V.

Am ḑisŭ din capulŭ loculuı că T u r t u r i c a se maĭ numesce încă şi T u r t u r e a şi T u r t u r e l ă. Unŭ proverbŭ, în care dănıu peste numirea din urma sună:

„Fiı înţeleptŭ ca şerpele, muncitorıu ca albina şi dornicŭ ca T u r t u r e l a“ [1]), care proverbu la românii din Transilvania sună astfelĭŭ:

„Fiı înţeleptŭ ca şerpele, muncitorĭu ca albina şi doritorıŭ ca T u r t u r i c a.“ [2])

In modŭ desmĭerdătorĭu se numesce Turturica de catra poporŭ: T u r t u r e l u ş a şi T u r t u r e l u ţ a. Éra barbaţelulu eı se numesce: T u r t u r o ĭ ŭ şi T u r t u r e l u. [3])

„T u r t u r e a“ se numesce de catră românii din Bucovina şi spinulu C a r l i n a acaulis.

Totŭ dela numele T u r t u r e l e ĭ credu ca vine şi connumele „T u r t u r é n ŭ“ care e fórte respânditŭ atâtu pintre românii din Bucovina, câtŭ şi pintre ceı din Transilvania.

In fine voıu sa amintescŭ şi aceea, ca despre ómenii ce se ıubescŭ cu pasıune, se ḑice ca „s e ĭ u b e s c ŭ c a d o ı t u r t u r e ı“ séŭ „s e d r ă g o s t e s c ŭ c a d ó u e t u r t u r e l e.“

---

[1]) P. Ispirescu. Legende séŭ Basmele Românilorŭ. Partea I. ed. III. Bucurescĭ 1872. p. 176.

[2]) Şeḑetorea. an. IV. p. 56.

[3]) Com. de Dniĭ G. Crăcĭunaşŭ, E. Popŭ şi P. Ispirescu, dar' se află şi prin unele dicţionire.

Cocoşulŭ selbaticŭ.

I.

In cele maĭ multe parţi ale Europei, unde sunt munţi şi padurĭ întinse, prin urmare şi'n ţerile locuite de românı se află dóue specii de paserĭ, carĭ se ţinu de una şi aceea-şi familie şi carı, din causa cărnei lorŭ celeı gustuóse, sunt pretutindene fórte adeseorĭ cautate de vênatorı.

In liniile următóre noĭ vom înşirà pe rêndu tóte numirile poporane ale acestorŭ dóue specii de paserı dupre cum ni le-au spusŭ maĭ mulţĭ românĭ din Bucovina şi'n deosebĭ V. Flocea din Câmpulungŭ, V. Deacu din Vatra-Dorneĭ şi Dlŭ P. Ursulŭ din Candrenĭ, alăturêndu-le totodata şi o scurtă descriere.

Vom începe aşa dara maĭ ântâiŭ cu specia cea mare, care este podóba munţilorŭ noştri. Aceea e cea urmatóre:

Cocoşulŭ-selbaticŭ, Cocoşŭ-de-munte Cocoşŭ-de-sihlă[1]), Cocoşŭ-mare, Gotcanŭ-

[1]) Acea parte de pădure tênĕră şi şi désă, în mijloculŭ căreia numaĭ fórte cu greŭ poţĭ strebate, se numesce de către românii din Bucovina: selbă pl. selbe şi selbĭ; sehelbă pl. sehelbĭ; silbă, silhă şi sihlă.

d e-m u n t'e, G o t c a n ŭ-d e-s i h l ă, Gotcanu-mare, fem. G ă i n ă selbatică, Găină-de-munte, Gotcă-pestriță, lat. Tetrao urogallus L. germ. das Auerhuhn.

Penele de pe spate ale acesteĭ specii de cocoşŭ sunt negrii presurate cu puncte şi pete cenuşii şi ruginii ; têmplele şi bărbia negriĭ ; gâtulŭ cenuşiŭ-închisŭ ; îngenunchiturile cafenii şi'mpestrițate cu puncte negre ; códa négră cu puține pete albe ; peptulŭ verde strelucitorıu ; ochii cafenii împrejurațĭ cu o pata roşă ; capulŭ şi partea superióră a gâtului sunt negrii şi vĕrgate cu galbanu-aprinsu şi cafeniu-întunecatŭ. Gaina e roşietică patata cu albŭ şi cu negru şi multŭ maĭ mică ca cocoşulu, care are mărimea unui c u r c a n ŭ.

Cocoşulu acesta petrece numai prin munții ceı maĭ înalți în apropierea isvórelorŭ şi a riurilorŭ, unde se nutresce cu diferite pomişóre, grăunțe, muguri şi seminţe de diferiți arbori, cu buruene şi insecte. Ḑiua şede dimpreuna cu găina şi cu puiĭ seĭ maĭ multu pe pamêntŭ, éră nóptea se urcă pe ceĭ maĭ marĭ şi înalțĭ arborĭ. Maı tarḑiu însa, după, ce crescŭ puii marĭ, atâtu bĕtrâniĭ câtŭ şi aceştia nu petrecŭ mai multŭ pe josŭ, ci staŭ mai ne'ntreruptŭ pe vêrfurile arborilorŭ şi atuncĭ este fórte greŭ vênătorilorŭ să se apropie de dênşii şi sa-ĭ înpusce.

Primavéra pe timpulŭ înpărecherii, care urméza dela finea luĭ Martie şi pênĕ la începutulŭ lui Maiu, aprinsŭ fiindu cocoşulŭ acesta de dorulŭ ce-lu ameţesce, se urcă pe vêrfulŭ arboriloru şi de-acolo strigă pe găini. Elŭ face atuncĭ atâta sgomotu, încâtŭ nu aude şi nu vede nemica din celea ce se petrecŭ în jurulu lui. Găi-

nele, audindu-i strigătulu, sosescu din tóte părţile, şi cocoşulu umflându-şi guşa şi rotindu códa ca curcanulu, se cobóra la ele pe vêrdéţa de sub arbori. In acestu timpú, stându cine-va la pândá, în revărsatulŭ zoriloru, póte să-lu înpusce fórte uşorŭ, caci elu e aşa de aprinsŭ, încâtŭ nici detunaturile de puşcă nu-lŭ sparie.

II.

A doua specie de cocoşŭ selbaticu este cea următóre:

Cocoşu-de-pădure, Cocoşu-selbaticu-micu, Cocoşŭ-de-câmpŭ, Gotconu-micŭ, Gotcanu-de-câmpŭ, fem. Gotca-de-padure, Gotca-négra, Gaină-négră, Gainuşa-négră[1]) şi Gaina-de-pădure, lat. Tetrao tetrix L. germ. das Birkhuhn.

Cocoşulŭ-de-pădure este ce-va mai micŭ ca cocoşulu domesticŭ. Penele luĭ sunt negre, vinete şi cenuşii, câte c'unŭ punctu albŭ la aripi şi códă, care stă radicata în susŭ, luându forma încovaiata a unei lire. Ochii lui cu sprîncene stacoşii sunt pătrundĕtori ca aĭ vulturuluĭ; cioculŭ îi este încovaĭatŭ şi picióréle încălţate. Gaina este mai mica decâtŭ Cocoşulu; penele eĭ sémena la colóre cu a Potêrnichei, la aripĭ şi códa sunt asemenea cu pete albe. Ea se óuă şese pênĕ la şepte óue, cari sunt albicióse şi patate cu pete cafenii.

Cocoşulŭ acesta petrece mai multu numai prin păduri şi prin locurile cele deschise ale munţiloru, adică

[1]) B. Nanianŭ. op. cit. p. 101.

prin **lucini**, **preluci**[1] **cațuni**[2], și pe **șestine**[3]), de unde se vede ca a capetatŭ la Românĭ și numirea de **Cocoșu-de-padure** séu **Cocoșu-de-câmpŭ**, se'nțelege că de câmpu muntenescu.

Spunu Românii din Bucovina, ca primavéra pe timpulu înparecherii adeseorĭ se strîngu mai mulțĭ cocoșĭ de-aceștia la unu locŭ, uneorĭ și pênĕ la cincĭḑecĭ, și începu a se mușcà cu ciocurile și a se bate cu aripele unulŭ pre altulu, éră gaiuele staŭ i se uită cu desfatare la dênșii sa véda care va eșì învigĕtoriu și care va remânè învinsu. In timpulu acesta se ducu vênatorii, unde sciu că se aduua, și acolo facŭ apoĭ colibe de citină, din carĭ îĭ înpușcă cu cea maĭ mare înlesnire, cacĭ eĭ fiindŭ fórte înfocațĭ în lupta lorŭ, nu baga de samă, nu se sparie nicĭ nu fugŭ din locŭ.

[1]) „**Prelucă**" însémna o poeniță încunjurată din tóte parțile de padure. Cuvêntulu acésta este fórte usitatu în Bucovina, maĭ alesu în parțile dela munte, unde se află și o mulțime de munțĭ și delurĭ cu acésta numire.

[2]) „**Cățunŭ**" însémnă unŭ felŭ de padure mică, dar' tufósă. Maĭ însémnă cuvêntulu acésta încă și unu locu fórte înaltu și priporosu, unde numaĭ scățarându-te te poțĭ suì, altmintrelea nu.

[3]) „**Șestina**" însemnéză: șesŭ de munte.

Găinușa.

I.

Paserea, dupa care se batu vênatoriĭ maĭ tare din causa ca carnea eĭ întrece în bunatate maĭ pre a tuturorŭ paseriloru bune de mâncatu, este Găinușa, numita altmintrelea de catră Românii din Bucovina încă și Găinușă-alunara, Gainușă-roșă, Găinușca, Găinuța-roșă, Gotcă-roșă și Ierușca pl. Ierusce; de catră Românii din Muntênia Găinușă și Brădișóră[1]; de catră ceĭ din Moldova Iruncă[2], Ieruncă[3] și Rieruncă[3]; éra de catră ceĭ din Transilvania Gainușa[4], lat. Bonasia betulina; Tetrao bonasia L. germ. das Hasel- oder Rothhuhn.

Numirile cele maĭ respândite și maĭ usitate ale acesteĭ paserĭ la Românii din Bucovina sunt: Gai-

---

[1]) Simeonŭ Mihali: „Joculŭ paserilorŭ", publ. în „Natura", jurnalŭ pentru respândirea sciințelorŭ naturale în România an. V. Bucuresci. 1862. p. 62.

[2]) A. de Cihac. Dictionnaire. t. II. p. 149.

[3]) Dr. Cihac. Ist. nat. Iașĭ. 1837. p. 102. — G. Baronzi. op. cit. p. 118.

[4]) Vocabularele de G. Barițiŭ et G. Munténŭ și S. P. Barcianŭ.

nuşă, Găinuşă-alunară şi Gainuşa-roşă. E însă de presupusu ca numirea de „Găinuşa“ va fi totŭ atâtŭ de usitată şi'n celelalte ţerı locuite de Românı, de óre ce o aflămŭ maĭ prin tóte dicţionarele şi manualele de istorie naturală câte le avemŭ.

Găinuşa e în lungime de patruḑecĭ şi cincı, în lăţime de şeseḑecĭ şi doĭ, în lungimea aripelorŭ de nóuespreḑece şi'n cea a coḑiĭ de treıspreḑece centimetri. Penele eı sunt ruginiı patate cu pete albe şi negre. Bărbia e négră şi'ncunjurata pe de laturĭ c'unŭ şirŭ de pene albe. Imprejurulŭ ochiloru cu unŭ cercu roşu şi pe capŭ cu unu moţu.

Gainuşa e o pasere fórte sparíósa. Ea petrece maĭ cu samă prin alunişurĭ şi se nutresce cu vermı, insecte, cărăbuşı micĭ, diferite pomiţe precum şi cu mugurı şi mâţişóre de arborı.

II.

In vechime trebue să se fi aflatu prin pădurile cele întinse ale Moldoveı fórte multe Găinuşe, de óre ce acuma Dimitrie Cantemirŭ ni spune despre acésta specie de pasere ca erà fórte urmărită si înpuşcata de catra vênatorĭ. Éta ce scrie elŭ în privinţa acésta: „Se maı găsesce înca în Moldavia şi la marginea Pocuţieı o pasere, ce se numesce de locuitorı Ieruncă şi de Polonı Glusca, adică surdă şi este asemenea cocoşuluı de Gotca, însa maı mica şi de fire natâuga şi surda; şi dacă gasesce vre unŭ vênatoru şi o suta într'unŭ copacıu, pre tóte le póte în-

pușcà de rêndŭ, și celelalte privescŭ cum cade una dupa alta. Carnea lorŭ este fórte gingașa și alba, și întrece cu gustulu ei celŭ bunŭ pe potârnichie, încă și pre fașanŭ." [1])

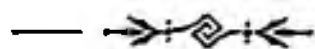
[1]) Descrierea Moldavieĭ. Bucurescĭ 1875. p. 34.

Găinuța.

Găĭnuța séŭ Gainuța-de-omĕtu, lat. Lagopus mutus; germ. das Schneehuhn, e în lungime de treiḑecĭ și cincĭ, în lațime de șeseḑecĭ, în lungimea aripelorŭ de optspreḑece și în lungimea codiĭ de ḑece centimetri. Ea este o pasere fórte curiósă, căcĭ își schimbă penele maĭ de multe orĭ pe anŭ așa, ca numaĭ fórte greŭ se póte descrie cum se cade. Peste véra e maĭ multŭ înpestrițată cu puncte albe și sure și vĕrgata cu liniĭ ruginiĭ și albe, éra peste érna se face maĭ tóta albă. Nutrețulŭ eĭ constâ din diferite pomițe și mugurĭ de pomĭ. Petrece numaĭ pe pamêntu și se ascunde fórte adeseorĭ în omĕtu.

Gainuța vine în țerile nóstre, și'ndeosebĭ în Bucovina, dupa cum mĭ-aŭ spusu Româniĭ dela munte, numaĭ atuncĭ când érna este fórte grea, și după ce petrece unŭ timpu fórte scurtu, se'ntórce éră-șĭ înapoĭ de unde a venitu.

Păturnica.

I.

La paserile, a carorŭ carne e fórte gustuósa şi bună de mâncatŭ, se numĕra şi Poturnica, numita altmintrelea şi Potrunica, Potirnica, Potrănica, Patârnîche, Pătriniche, Paturniche masc. Potrunicŭ [1], Poterniche [2], Potîrnică masc. Potîrnicŭ [3], Paturnică masc. Păturnicŭ, Păturnea pl. Păturnele, masc. Păturnelŭ pl. Păturneĭ [4], Potârnichĭe-cenuşie [5], Fugĕŭ pl. Fugĕı [6], Tărhită [7], şi în fine la Românii din Epiru: Perdică masc. Perdicŭ [8], lat. Perdix cinerea Briss. germ. das Rebhuhn oder Feldhuhn.

Paturnica provine în tóta Europa şi petrece la ţéra maĭ cu sama pe acele locurı, unde se află rediurı,

[1]) A. de Cihac. Dictionnaire. t. I. p. 214.

[2]) S. P. Barcianŭ. Vocab.

[3]) S. Petri. Vocab.

[4]) Numirile cele maĭ usitate în Bucovina.

[5]) B. Nanianŭ. op. cit. p. 102. — Dr. Cihac. op. cit. p. 103.

[6]) Numirea acésta se află atâtŭ în Bucovina, câtŭ şi în Transilvania, după cum mĭ-a scrisŭ Dlŭ Gr. Crăciunaşŭ.

[7]) A. de Cihac. Dictionnaire t. II. p. 402.

[8]) Com. de Dlŭ I. D. Hondrosomŭ.

tufişurı şi huciurı întinse. Ea este o pasere fórte precantă şi vicléna, ca numaı fórte cu anevoe se póte înpuşcà, cacı cum vintresce apropierea vre unuı vênatoriŭ, îndata apuca la fuga şi'ntr'o clipă se perde denaintea ochilorŭ. De-aice se vede apoı ca vine şi ḑicala românésca: „se respândescŭ ca paturnichele“ séu „se înprăscie ca puiĭ ceı de păturnica“, care ḑicala se aplică totdéuna la ómeniĭ ceı fricoşı şi sparioşı, carii, cum mirosescŭ apropierea vre unuı periculu îndată fugŭ în tóte parţile.

Paturnica, după cum am amintitu maı susu, fuge fórte repede. Eı îndecomunu îĭ place maı multu a fugì, de câtŭ a sburà, éra când sbóra nu sbóră tare pe susŭ, ca alte paserı, ci pe lânga pamêntŭ. De-aice vine apoĭ, ca în unele ţinuturı atâtu din Bucovina, câtŭ şi din Transilvania, pe lângă Paturnică, se maı numesce încă şi Fugĕŭ.

II.

Credŭ şi istorisescŭ Românii din unele parţı ale Bucovineı, că dacă n'ar fi Paturnele, atuncı ar fi aşa de multe musce, că ar mâncà lumea de vie. Păturnelele însa potopescŭ muscele. Ele sunt lasate de Dumneḑeŭ maı multu numaı ca sa mânânce muscele.

Éra-şı se ḑice ca Paturnelele âmblă fórte multe la unu locŭ, însa numaı în parechie dóue câte dóue şi numaı pe locurile cele curate. Pe locurile, carile nu sunt curate, nu âmblă nicı odata. [1])

[1]) Dictatŭ de Cost. Diaconescu din Calafindescı.

In fine merită a fi însemnatŭ şi aceea, ca dela numele Păturnică avemu, din cea mai depărtată vechime, şi connume de familii române. Voiŭ însemnà aice numai pe „Patrasco Paturniche“, care a trăitŭ pe la anulu 1597. [1])

[1]) B. P. Hâşdĕŭ. Cuvente den bĕtrunĭ. t. I. p. 76.

Prepelița.

I.

Una dintre paserile, care, de cum vine și pêne ce se duce éră-și dela noi, adica dela începutulŭ luĭ Maĭ și pênĕ târḑiŭ tómna, petrece maĭ alesŭ prin pânele cele albe și pe fênațe, este Prepelița masc. Prepelițoiŭ séŭ Pipalacă masc. Pipalacŭ, numită de cătră Românĭĭ din Transilvania: Prepelița, Taptalagă, Teptalacă și Pitpalacă masc. Pitpalacŭ și Parpalacŭ[1]; de cątră ceĭ din Ungaria: Pieptalacă[2]; de cătră ceĭ din Banatŭ: Perpelița, Prepeliță, Pipalacă masc. Pipalacŭ și Potărnică[3]; de cătră ceĭ din Moldova, după cum m'am încredințatŭ singurŭ: Prepeliță și Pitpediche; de catră ceĭ din Muntenia: Prepelița dem. Prepelicĭóră și Pitpalacŭ[4]; éra de catra Românii din Macedonia: Petrunicľă[5]), lat. Coturnix communis; Perdix coturnix L. germ. die Wachtel.

[1]) Com. de Dlŭ Gr. Crăciunașŭ și N. Barbu.
[2]) Com. de Dlŭ E. Popŭ.
[3]) Com. de Dlŭ I. Stoicescu și Ios. Olarĭŭ.
[4]) Com. de Dlŭ P. Ispirescu.
[5]) G. Baronzi. op. cit. p. 196.

Cea mai mare parte a numiriloru înșirate aice sunt, dupa parerea mea, onomato-poetice, formate dela strigătulu acesteĭ paseri, care, când cântă, începe totdéuna cu „v a ŭ, v a ŭ“ și sfârșesce cu „p i t p i d i c ŭ“ séŭ „p i t p a l a c ŭ“. De-acésta parere se vede a fi și S. Petri, de óre ce D-Sa, în vocabulariulŭ D-Sale, cuvêntulŭ „p i t p a l a c ŭ“ îlu trăduce prin „d a s G e s c h r e i d e r W a c h t e l“ și apoi prin „W a c h t e l“ adică: „s t r i g ă t u l u p r e p e l i ț e ĭ“ și „p r e p e l i ț ă“.

Numirea cea adeverata, care corespunde numireĭ latine a acesteĭ paseri, este fara îndoélă „P e t r u n i c l i a“, dupa cum se numesce de Românii din Macedonia, și „P o t e r n i c ă“ dupa cum o numescu Românii din ținutulu Ohaba-mâtnicului în Banatu.

Precum despre alte paseri, așa și despre P r e p e l i ț ă, aŭ Românii mai multe legende, datine și credințe. Noi vom reproduce àice pre tóte acelea, ce ni-sŭ cunoscute pênĕ acuma. Vom începe așa dară maĭ ântâiŭ cu legendele, și vom încheĭà cu celea ce le mai spunŭ și credŭ Românii despre dênsa.

II.

Prima legendă a Prepeliței, care mi-a istorisit'o o Românca din C u c i u r u l ŭ-m a r e, satŭ în Bucovina nu departe de Cernauți, suna precum urméză:

Aŭ fostŭ odată unu barbatŭ și-o femeĭe, carii, de când s'aŭ căsătoritu, trăĭaŭ în cea mai bună înțelegere și pace. Și ca ferecirea și mulțămirea lorŭ sa fie de-

plină li lipsiă numai unŭ singurŭ lucru. Şi tocmai pentru acésta eĭ de multe ori césurĭ întregĭ sta duşĭ pe gânduri şi eraŭ fórte supěraţi... Ei adica nu aveau nici unu pruncŭ.

Ḑi şi nópte se rugau eĭ luĭ Dumneḑeŭ ca să li dee şi lorŭ unŭ pruncu, dar' de giaba!... N'aveaŭ norocŭ să-şĭ védă dorinţa înplinită, şi de-aceea, pe ḑi ce mergea, în locŭ să fie maĭ veselĭ şi maĭ fereciţi, ei deveniaŭ totŭ maĭ duşi pe gânduri şi maĭ supěraţi.

Étă însă că'ntr'o ḑi se duce bărbatulu acesta la târgu, unde se aflà unŭ frate al seŭ, şi la fratele lui remase elŭ maĭ multe ḑile.

Nevésta luĭ a remasŭ singură a casă, fiindŭ cu multe de tóte învaluita şi încurcată, căcĭ gospodaria lorŭ erà mare şi nu puteaŭ s'o lese pe orĭ şi cine.

A dóua ḑi, după ce s'a dusu bărbatulu eĭ la târgŭ, de unde şi pêně unde,... cum şi'n ce felıu,... destulŭ atâta ca vine la dênsa o cerşitóre fórte bătetóre la ochi, pre care în viéţa sa n'o maĭ veḑuse nicĭ odată.

Nevésta nóstră, îndurătóre ca totdéuna spre ceĭ sermanĭ, cum a věḑut'o îndată ĭ-a eşitŭ înainte şi ĭ-a datŭ multe de tóte, căcĭ . . . laudă Domnuluĭ, avea de unde să-ĭ dee; şi cum ĭ-a datŭ, ceea ce a avutŭ să-ĭ dee, îşĭ întórse faţa dela dênsă şi voì să se bage în casă ca sa-şĭ caute maĭ departe de trebile sale.

Cerşitórea însa, care erà o **ţigancă** şi se pricepea la multe lucrurĭ nepricepute şi ne'nţelese de alţĭ ómeni, věḑêndŭ pre nevésta nóstră aşa de uscată şi supěrată, o întrebâ: ce-ĭ lipsesce?

Nevésta dintru începutŭ a încrețitŭ fruntea și-a tacutŭ vr'o câte-va minute, unu semnŭ ca întrebarea acésta neașteptată nu ĭ-a prea placutŭ... Dar' femeea e totŭ femee!... Dacă are ce-va la inimă,... unŭ ghimpe séŭ așa ceva, ce totŭ una o împunge, nu se póte rabdà sa nu spue și alteia, fie-aceea chiar și o țigancă... Ea, dupa ce a statŭ maĭ multe minute în cumpene, începù a istoriti țiganceĭ cerșitóre tóta pricina supĕrării sale... îĭ spuse adica că toți căsătoriții aŭ, dacă nu maĭ mulțĭ, apoĭ celŭ puținŭ unu pruncŭ cu care se potŭ falì și simțì fereciți, numaĭ ei nu ĭ-a datŭ Dumnedeŭ nicĭ unulŭ.

— Acésta e pricina supĕrarii Dtali?... eŭ am cugetatu că altă ce-va! — respunsă țiganca. — Fiĭ de adĭ înainte în pace, căci ceea ce doresci de-atâțĭa anĭ are sa ți se împlinéscă în scurtŭ timpŭ. — Apoĭ arătându-ĭ o buruénă, dise țiganca mai departe: ie numai b u r u é n a cutare și-o pórtă totdéuna la Dta și vei vedea, ca ceea ce-țĭ spunu eu n'a fostŭ înșălăciune nici minciună! — Și cum dise țiganca cuvintele acestea se'ntórse și se duse mai departe în drumulu seu.

Nevésta, dupa ce s'a dusŭ țiganca, nu scià acuma singura ce să facă?... s'o asculte ori ba?... ar fi ascultat'o, se temea că țiganca a voitŭ numaĭ să-și bata jocŭ de dênsa!... n'ar fi ascultat'o,... cine sci!... póte că țiganca nu i-a doritŭ alta, decâtŭ numai binele, șĭ-atuncĭ éră e reŭ!... Decĭ stândŭ ea așa maĭ multŭ timpŭ în cumpene, ce se facă ca sa fie mai bine, se hotari în urma totu-și să pórte b u r u é n a a n u m i t ă la sine, mai alesŭ ca și dacă nu i-ar fi ajutatatŭ ce-va, nemică nu putea sa-i strice. Și așa ș'a dusŭ ea, a cautatŭ bu-

ruéna şi aflându-o a începutu a o purtà la sine, dupre cum i s'a spusu.

Nu multŭ dupa acésta, adică cam după vr'o 9—10 luni, prorocia ţigancei s'a împlinitu... Nevésta nóstra a nascutu o fetiţa fórte frumósă pre care o numì Ḑ i n a.

Acuma, când vĕḑură ómenii noştri, că Ḑ i n a, pe ḑi ce merge, cresce mai tare şi se face mai frumósa şi maĭ înţeléptă, ca li-a datŭ D-ḑeŭ şi lorŭ o fiica, aşa de tare se bucurară parêndu-ĭi-se că tóta lumea-i a lorŭ.

Dar, sermana maica, n'avù parte sa se bucure multŭ timpu de fiică-sa, caci nu multŭ dupa acésta se bolnavì de-o bóla fórte grea şi dupre vr'o câte-va ḑile îşi dete sufletulŭ în mâna lui D-ḑeŭ.

Ḑ i n a, macar că erà mica, când a muritu maica sa, totu-şi atâta înţelepţiune avea ea ca sa'nţelégă ce-i aceea, când móre o maica şi remâne unu copilu fară de dênsa. De-aceea ea s'a superatu fórte tare ca a perdutu pre maica-sa.

Tatalui Ḑinei înca-i parea reu dupa soţia sa şi multŭ timpu a jelitŭ şi plânsu dupa dênsa. Dar' dupa aceea, veḑêndŭ că tóta tânguirea luĭ nu-i ajuta nemica, apoi maĭ cugetându-se şi la averea sa şi vĕḑêndu ca fără de gospodina în casă nu-i nici unu dómne-ajuta, îşĭ calcâ pe inima şi însurându-se de-a dóua óra îşi luâ alta muere de soţie.

Sa ferésta însa D-ḑeu pre totŭ copilulŭ ca sa nu maĭ încape pe mânele unei mame vitrige, ca apoi e vai şi amarŭ de dênsulu! Vorba cântecului :

Câte póme sunt tomnie
Nici una nu-ĭ maĭ dulcie
Ca şi póma cea din vie.
Şi ca mama ce a dintâĭe.
Câte póme sunt de véră
Nicĭ una nu-ĭ maĭ amară
Ca póma de pe rezóră
Ca mama de-a dóua óră!

De cum s'a însuratŭ tatalu seŭ de-a dóua óra Ḑ i n a, n'a maĭ avutŭ nicĭ o ḑi buna. Vitriga sa, care erà o strigóĭcă şi o farmecatóre de nu maĭ avea păreche în lume, în tóta ḑiua ĭi cautà câte o pricina ca s'o pótă batjocurì şi bate: ba ca lucrulŭ acesta nu stă la loculu seu, ba că ceea n'a făcut'o aşa cum ar trebuì s'o facă, ba ca una, ba că alta, maĭ pe scurtŭ vitriga, numaĭ dacă ar fi pututu, ar fi sorbit'o într'o lingură de apa, aşa de tare o urìà. Şi nu odată, din pricina copileĭ, se iscà şi'ntre soţĭ cérta...

Intr'o ḑi, ducêndu-se parintele seu de-acasă, Ḑ i n a a remasu numaĭ cu vitriga, care de multu îĭ ţ i n e a s â m b e t e l e.

Prilegiulu acesta a fostu fórte binevenitu pentru vitriga, şi deci cautà ea acuma tóte mijlócele ca s'o pérda pre Ḑ i n a... S'o omóre, cu tóte ca erà aşa de rea, n'a pututu, pentru că Ḑ i n a erà fórte frumósă, şi orĭ şi cum i s'a făcutŭ mila şi n'a omorit'o. Dar' altmintrelea s'a resbunatu asupra eĭ, adică ea, ca o farmĕcatóre fórte mare ce erà, cunóscêndŭ tóte erburile care de ce tréba-sŭ bune, a facutu ce-a facutu şĭ-a prefăcut'o pre Ḑina într'o pasere de marimea unuĭ po-

rumbu și închiḑêndu-o într'o cușcă a lasatu casa și a fugitŭ.

Venindu tatalŭ Ḑ i n e i, de unde erà dusŭ, înapoi și neaflândŭ pre nime în casă, s'a miratu ce e, ce s'a întêmplatŭ?... unde sunt duse Ḑ i n a și cu nevésta sa?... și cum de-au lăsatu ele casa singură?... Da'n colo, da'n cóce, cugetându că póte vor fi eșitŭ în gradină, séŭ se vor fi dusu în altu locŭ unde-va, dar' de giaba!... nicĭ pre una n'o putù aflà!...

In urma vĕḑêndŭ, că nici una nu se arată de nicairi, a începutu a strigà: Ḑina! Ḑină! unde ești!...

Ḑ i n a, care, dupre cum scimŭ, erà închisa în cușcă, auḑindu pre tatălu seŭ strigându-o, a începutu a cântà într'unŭ modu fórte duĭosŭ.

Tatălŭ seu, auḑindu-o cântândŭ, și dândŭ apoi cu ochii de dênsa, se mirâ: de unde vine paserea acésta?... cine a adus'o și a pus'o în cușca?... și unde vor fi duse nevésta și cu fiica-sa?...

Vĕḑêndŭ însa de la unu timpŭ ca numai de giaba le aștéptă, că nici Ḑ i n a nicĭ nevésta sa nu se maĭ întorcu înapoi, și parêndu-i fórte reŭ dupa dênsele, a luatu totŭ ce-a avutu mai scumpu și mai prețiosu la casa dimpreuna cu paserea cea din cușcă la sine, și, de supĕrarea cea mare, a apucatu lumea'n capu.

Éta că âmblându elu așa, câtŭ va fi âmblatŭ, prin lume cu paserea în mâna, se'ntâlnesce c'o copilă. Copila acésta, din vorbă în vorbă luându vorbă ĭ-aŭ spusŭ tóte din firŭ în perŭ ce s'aŭ întêmplatu pe când a fostŭ elŭ dusu de-a casă, că adică nevésta sa de a dóua, avêndu fórte mare ură asupra Ḑ i n e i, din priciua că acésta

erà fórte frumósa, a prefacut'o, prin mijloculu unoru farmece, în pasere, şi paserea aceea ce-o pórta elu în mâna e fiica-sa Ḑ i n a.

Cum a rostitu copila cea straina cuvintele acestea déuna s'a facutu nevĕḑutĕ, caci ea erà vitriga Ḑ i n e i prefăcuta în chipŭ de copila.

Tatalŭ Ḑinei, auḑindŭ acésta, a începutu a plânge şi a se tânguì amaru, éră pre fiica-sa, adica pre paserea, ce-o purtà cu sine, a începutu de-atunci a o ţinea şi cautà de dênsa cu multu mai bine ca mai nainte. Şi aşa a începutu elu acuma a âmblà prin lume şĭ-a întrebà ori pre cine-lu întâlnià de nu s'ar aflà vre unŭ sufletŭ de omŭ, care sa-ĭ prefaca pre fiica sa éră-şi cum a fostu. Dar' nime n'a pututu sa-i ajute ce-va, caci nime nu scià prin ce felu de erburi şi farmece e Ḑ i n a prefacută în pasere.

Âmblându elu astfelu, câtu va fi âmblatu, prin lume, a ajunsu la o gradina, în care a intratu, voindŭ să se odihnésca puţinŭ şi sa mânânce, caci erà fórte ostenitŭ de drumu şi flamându.

Dar' éta ca nu multu dupa ce a intratŭ elu în grădina aceea, vine la dênsulu unu moşnégŭ betrânu-bĕtrânu, cu barba pênĕ din josu de sinu, şi cum vine îĭ spune ca a venitŭ sa-i iee viéţa.

Dintru începutŭ tatalu Ḑ i n e i a cugetatu ca moşnégulŭ voesce sa şuguésca cu dênsulu, dar' mai pe urma veḑêndu ca moşnégulŭ nu şuguesce, ca staruesce numai decâtu într'acolo ca sa-i curme viéţa, l-a întrebatŭ: de ce voesce sa-lu omóre şi cine este elu?

— Gradina acésta este blastemata, și eu, stapânulu eı, înca sunt blastematu, și cine întra într'ênsa e hotarîtu sa móra! — respunse moșnégulu.

Audindu acésta tatalu Dineı s'a spaımântatu și a începutu a se rugà moșnégului ca sa-ı daruésca viéța.

Dara moșnégulu n'a voitŭ nicı într'unu chipu.

Apoı s'a rugatu éra-șı sa-lu lese macar unu anŭ în viéța, pênĕ ce șı-a pune tóte trebile în cale, șı-apoı va venì éra-șı și atuncı va face cu dênsulu ce va voì.

Moșnégulu, dupa ce tatalŭ Dineı s'a juratu, ca peste unu anu de dile, va venì éra-șı în loculu acela, s'a înduratu de dênsulŭ și ı-a datu drumulu.

Omulu nostru de-aceea s'a rugatu, ca sa-ı daruéscă viéța macar unu anu de dile, cugetându ca'n acestu restimpu, va aflà pre cine-va care va putea preface pre D i n a din pasere éra-șı în féta, cum a fostŭ maı nainte. Dar' de gıaba ı-a fostu nadejdea și așteptarea, cacı de și a âmblatŭ elu unŭ anu întregŭ prin lume, de și a întrebatu pre toțı câțı ı-a întâlnitu și ı-a vĕdutu, nime n'a pututu s'o prefacă pre D i n a éra-șı în féta.

Vĕdêndu acuma, ca anulŭ se apropie de capetu și nime nu póte să-ĭ împlinéscă dorința, se'ntórse plinŭ de amaracıune și întristare éra-șı la gradina aceea, unde-ĭ erà împarțitu să móra. Elu mergea bucurosŭ la mórte, de óre ce-șı perduse tóta nădejdea de-a maı vedea pre fiıca-sa prefăcuta éră-șı cum a maı fostu.

Dupa ce ajunsu șı-a întratu éra-șı în grădina cea blastemata s'a pusu pe érba și aștептà pre moșnégŭ ca sa vie maı de graba și sa-ı scurteze maı ıute viéța cea plina de nacazu și amarăcıune.

Éta însă ca pe când şedea elu acolo dusu pe gânduri şi superatŭ, trecu pe lânga grădina trei ómeni: unu moşnégu, unŭ baiatŭ şĭ-o copilă. Aceştĭa, cum îlu vĕḑură, îlŭ întrebara plinĭ de mirare: ce face elu în g r á d i n a c e a d r a c é s c a?

Tatalu Ḑineĭ, nefiindŭ scumpu la vorbă, li istorisi din firŭ în pĕrŭ tóta pricina cum vine elu în gradina aceea şi ce aştéptă.

Auḑindŭ ceĭ trei inşi vorbele omului şi facêndu-lise mila de dênsulŭ, aŭ ḑisŭ ca ei nu se vor duce de-acolo, ci vor aştéptà pênĕ ce-ĭ vor vedea şi ei sfârşitulu.

Dar' nu sfârşira bine vorba şi numai ce vĕdu pre moşnégulu celu blastĕmatŭ şi îndracitu ca întra în gradina şi c'unŭ zimbetŭ diavolescu se duce dreptŭ spre tatalu Ḑ i n e i, voindu sa-i curme viéţa.

Insă cei trei înşĭ: moşnégulu, baietulu şi copila cum îlŭ vĕḑură i se aruncara în cale şi atâta ce-lu poftira, atâta ce-lu rugară. pêne ce moşnégului îndracitu i s'a muiatu inima cea împetrita şi ĭ-a daruitŭ omului viéţa. Şi póte ca elu nu i-ar fi dăruitŭ viéţa numai aşa cu una cu dóue, dar' blastĕmulu care a caḑutŭ cine sci de când pe capulŭ lui şi a gradinei aceleia, în momêntulu acela, când cei trei inşĭ s'au rugatŭ pentru tatalŭ Ḑ i n e ĭ, s'a disfacutu. Acésta a fostŭ adica aşa, ca moşnégulu îndrăcitu a fostu blastematu, acuma când şi de cine nu se scie, destulu atâta ca a fostŭ blastĕmatŭ pêne atuncea sa omóre pre totŭ omulŭ ce va întrà în gradina aceea, pênĕ când nu-lu vor rugà şi-i vor muià inima prin rugămintele loru trei suflete de-odata, cari în viéţa loru nu s'aŭ facutu vinovate nicĭ c'unu pecatŭ înaintea

luı Dḑeŭ. Şi acestea treı suflete nevinovate cu nemică, carı ı-au muıatŭ inima cea împetrita şi îndrăcita aŭ fostŭ: moşnégulŭ, băetulŭ şi copila.

Éră după ce moşnégulŭ îndracitu a daruitŭ viéţa tatăluĭ Ḑ i n e ĭ s'a făcutŭ nevĕḑutu, şi ceıalalţı treı inşĭ încă eşira din gradina şi se înprasciara care în cotro.

Nu multu timpŭ dupa acésta întâmplare tatalŭ Ḑ i n e ı, de superarea cea mare, ca nu maı póte preface pre fiıca-sa éra-şı cum a fostŭ, s'a bolnavitu şi peste puţinŭ a şi muritu. Inainte însă de-aşı da sufletulu a sarutatu de maı multe orı pre fiıca sa Ḑ i n a, a învĕţat'o cum să se pórte şi să se ferésca de lumea cea rea, şı-apoı ĭ-a datŭ drumulu.

Paserea aceea, adica Ḑ i n a, este paserea care traesce pênĕ 'n ḑiua de asta-ḑı şi pre care o numimu noı „P r e p e l i ţ ă".

III

A dóua legenda a P r e p e l i ţ e ı, adunata în Moldova, mı-a comunicat'o Dlŭ Orestu Lujanu.

Éta-o-aĭ şi-aceea!

Ḑice că dintru începutu P r e p e l i ţ a a fostu tótă roşa la pene, dar' neplacêndu-ı eı acestu vestmêntŭ roşŭ şi voindu să aıba unulu cu multŭ maı frumosu s'a dusŭ la Dumneḑeŭ şi l-a rugatu, sa-ı dee altulu, căcı cela ce i l-a datu nu e cum ar trebui sa fie. Atuncı Dumneḑeŭ, mâniindu-se pre dênsa, ca nu se'ndestuléza cu vesmêntulu ce i l-a datu elŭ, o prinse de códa şi o

aruncâ într'unŭ vasu plinu de cenuşa, cu care o âmplù apoi pe totŭ trupulu.

Prepeliţa, superata de acésta primire neaşteptată, eşindu din vasulu celu cu cenuşa şi mergêndu la unu pariu începú aşi frecâ şi spalâ penele. Dar' frecându-le şi spalându-le ea prea multŭ se'mplurá de cenuşa şi acelea, cari mai nainte remasese roşi. De-atunci e P r e p e l i ţ a înpestriţata cu pete cenuşii şi roşii!

Acestea sunt legendele Prepeliţei!

IV.

Am ḑisu mai susu ca românii din Macedonia numescŭ Prepeliţa P e t r u n i c l i ă. Cum ca acésta este adeveratu ne putemu încredinţâ şi din urmatoriulu cântecu macedo-românu, care, deosebitŭ că ni arată locurile pe unde petrece acésta pasere, mai are înca şi acelu interesu că elu prin nisce colori fórte vii ni arata totodata şi sórtea cea amara şi démnă de compatimitŭ a Românilorŭ din Macedonia.

Vinie ora să fugimu [1])
Să mergemŭ in luclu-a nostru
Clo [2] iu [3]) bate [4] puliulŭ [5]) véra
Ş' p e t r u n i c l i a primăvéra.

---

[1] Fugimŭ = plecamu.
[2] Clo = acolo.
[3] Iu = unde.
[4]) Bate = cânta.
[5] Puliulu = pasere.

Io [1] romănu, tene [2] romănă,
Ai să damŭ mănă cu măna,
S'facemu frate cu soră
Pêne s'vina şı-a ta ora.

Se trecemu acesta punte
Şi s'ne ducemŭ pre-acelŭ muute,
Clo iu bate petruniclia
Călcândŭ tota zarzariclia. [3]

Clo iu cura acea apă
Toţ-na rece şi curată
Si când beaĭ din ea pucină
Ţi se pare că hiı [4]) plina.

De unu sanji străuşescu [5]
Ce pre loclu romănescŭ
Tot-na unŭ riu se vérsă
Tr'aceea [6] limba romănéscă.

Ce-a mea ţéră auşiéscă
O face multŭ însemnata
Şi cu Galia sorata.

Când sburescŭ [7] romănesce,
Greclu de ce me uresce?
Ce totu cafta [8] clŭ de vine
Pre aceştı munţı şi coline.

[1] Io = eu. In Transilvania şi Ungaria înca se aude fórte adeseorı ḑicêndu-se „io" în locu de „eu".
[2] Tene = tu.
[3] Zarzariclia = plântă uscata de aprinsŭ foculu.
[4]) Hiı = fiı.
[5] Strauşescu = stremoşescu.
[6]) Tr'aceea = pentru aceea.
[7]) Sburescu = vorbescŭ.
[8]) Cafta = cauta.

Ce io muşăţescĭ [1]) tra tine?
Acestŭ Greclu ce una oră
Erà sclavu la a mea hora. [2])

Limba luĭ vre se întindă
Ḑicêndŭ că noi n'avemŭ limbă;
Ma [3]) Romànulŭ sci să-lŭ facă
Ca aua se nu maĭ calcă. [4])

Altŭ cântecu, totŭ din Macedonia, în care provine numele acestei paseri, suna precum urméză:

— O lea Chiţă farşirata, [5])
Cihtisesci [6]) Colonia totă,
Chiţa mea, Chiţa ale mame.
— Aide, mama, să fugimŭ
De Colonia noĭ nu him, [7])
Să mergemŭ la fraţiĭ nostrii
In s'fetara [8]) ausili [9]) nostrii
Aclo in căetă [10]) puiiulŭ vérŭ
S' petrunniclia primavéra.
Nu vinŭ Chiţa, nu vinŭ hilia [11]

[1]) Muşăteşcĭŭ = înfrumuseţezŭ.
[2]) Hoṙă = oraşŭ.
[3]) Ma = dar:
[4]) G. Baronzi. op. cit. p. 173.
[5]) Farşirată = neóşă.
[6]) Cihtisescĭ = ameţescĭ.
[7]) Nu himŭ = nu suntemŭ.
[8]) S'fetară = s'aŭ născutŭ.
[9]) Ausili = stremoşiĭ.
[10]) Căetă = cântă.
[11]) Hilia = fiică.

Calea multŭ e departata
Ḑoĭ mesi [1]) ducatura
Ş' alti ahătĭ [2]) intorsatura. [3])

V.

Dupa credinţa românilorŭ din Bucovina şi a celoru din Moldova Prepeliţa nu flueră, adica nu strigă nicĭ odată maĭ puţinŭ de treĭ orĭ şi maĭ multŭ de şese ori. Éra ântâĭa-şĭ dată primăvéra, când începŭ ómeniĭ a arà, se ḑice că de câte orĭ fluerà ea, atâţia fiorini are să costeze coreţulŭ de păpuşoiŭ în anulu următoriŭ. Prin urmare dacă Prepeliţa strigă mai multŭ de şese ori, cum îi este datina, atuncĭ e unu semnŭ că în anulu următoriŭ are să fie fórte mare scumpete.

E cunoscutŭ ca Prepeliţele sunt tómna fórte grase. De-aice vine apoĭ că românii din Bucovina pre femeile şi maĭ alesu pre fetele cele frumóse şi grase le asemenézǎ mai totdéuna cu Prepeliţa.

In o doĭnă poporană, care am auḑit'o în satulŭ meŭ natatŭ: Ilişescĭ, provinŭ urmatórele versuri:

Mândră ca o păuniţă,
Grasă ca o prepeliţă.

Totŭ din acésta causă, ca Prepeliţa e tómna fórte grasa, adeseorĭ asemenézǎ românii dragostea unei copile

[1]) Mesi = lunĭ.
[2]) Ahătĭ = atâtea.
[3]) D. Fotianŭ. Cântece din Macedonia. publ. în „Albina Pinduluĭ". Bucurescĭ. 1869. p. 6. —

tinere cu „zama de prepeliţa“, caci, cum e zama acésta de gustuósa, aşa de dulce e şi dragostea uneĭ copile tinere. O chiutura, care asemenea am auḑit'o în satulu meu natalŭ, se sfârşesce astfeliu:

Dragostea de copiliţă
Ca zama de prepeliţa,
Cum înghiţă,
Cum sughiţă
După badea Ioniţă.

La românii din Transilvania se afla şi unŭ jocŭ de cuvinte séu o frântură de limbă despre Prepeliţă. Acelu jocu, carele mi l-a tramisu Dlŭ Gr. Crăciunaşŭ, sună în urmatoriulŭ modŭ:

Prepeliţă
Pestriţa,
Ce-i pestriţa?
Prepeliţa
Pestriţa?
Mai pestriţi-sŭ
Puii prepeliţii
Pestriţiĭ!

Acestea cuvinte trebue să se rostéscă fórte ïute şi fără de nici o greşéla. Insa rarŭ care le póte rostì repede şi corectu. Urmarea e ca între cei adunaţi se nascŭ apoi multe risete şi hohote.

In fine şi vr'o câte-va proverbe şi apoi terminămŭ.

„Prepeliţa 'n érbă“ îndatinéza românii din Bucovina a ḑice unuia, caruia, în timpulŭ mâncariĭ, i s'a opritŭ vr'o farmetura de pâne în barba.

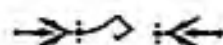
Prepeliţa se ţine că e cu códa
Şi ea îĭ e numaĭ pênĕ la nódă.[1]

Acestu proverbu se aplica ómenilorŭ celorŭ saracĭ şi nevoeşĭ, dar mândri şi laudaroşĭ.

Trage nebunulŭ nădejde de juruinţă,
Spênulŭ de barbă
Şi prepeliţa de códa!

Se dice acestŭ proverbŭ despre aceĭa, ce totŭ una tragŭ nadejde despre nisce lucrurĭ séŭ despre împlinirea unoru dorinţe, ce e peste putinţa a le maĭ avea séŭ a li se împlinì.

[1]) Antonŭ Pannŭ. Povestea vorb. Port. I, p. 163.

C o c o ş u l ŭ.

I.

In vechime, pe când nu esistaŭ încă orológe, cum sunt ale nóstre, ómeniĭ erau nevoiţı de-a întrebuinţà felıu de felıŭ de miḑlóce, spre a putea hotarì órele ḑileı. Eĭ eraŭ constrînşĭ maı cu sama se observe firmamentulŭ spre a stabili mĕsura timpuluı dupa posiţia stelelorŭ. Insă sórele, luna şi stelele, uneorĭ nu se potŭ vedea şi de-aceea ele sunt nisce orare nesigure. Ómeniĭ şı-aŭ luatŭ decı refugĭulu la o pasere domestica, a careĭ vóce le atrasese maı multŭ atenţıunea. Acea pasere erà C o c o ş u l ŭ nostru domesticŭ, lat. Gallus domesticus Briss. germ. Haushahn, care nicĭ pênĕ asta-ḑı nu şĭ-a perdutŭ înca importanţa de odinióră.

Romaniĭ împărţĭaŭ oficialŭ timpulŭ după ântâĭa, a dóua şi a treıa cântare a C o c o ş u l u ĭ. [1]) „Maı ântâiŭ — ḑice Pliniu cu privire la C o c o ş u, — simţescŭ gloria şi vighiătoriĭ neştriı nocturnĭ, pre carĭ natura ĭ-a creatŭ, ca să trezésca pe muritorĭ la muncă şi să li întrerumpă somnulŭ. Eĭ cunoscu stelele şi deosebescŭ pe ḑi câte treĭ óre prin cântarea lorŭ. Eĭ se ducŭ cu

[1]) Allgemeine Familien-Zeitung pe anulŭ 1876. Nr. 12. p. 92.

sórele la culcuşu şi la a patra vighiliă éra-şi chĭamă la grijı şi la muncă. Eĭ nu suferŭ, ca ıesaritulŭ sóreluĭ să ne afle nepregătiţĭ: ḑiua, ce vine, o vestescŭ prin cântare, éră cântarea prin bătaıa aripeloru.“ [1]) — Armata de pe uscatu a evuluı mediŭ, în locŭ de orare, purtà cu dênsa c o c o ş ı, ca dupa cântarea lorŭ sa cunósca timpulu schimbăreĭ sentinelorŭ.

Darulu de a vesti ivirea demineţiı, după mitulŭ vechıu, e de origine divina. [2]) Alectryon, unŭ servitoru şi favoritŭ a luĭ Marte, fu pusu de către stăpânulŭ seŭ să strajuésca la uşa, când acesta visità pre ḑeiţa Vinere. Marte adormi şi gelosulŭ Vulcanu, sfătuitu din partea ḑeuluı tradatorŭ, aflâ ocasıune de-a surprinde pe neîngrijiţiı amanţı. Alectryon, spre pedépsa, fu prefăcutŭ de stapânulu seu în c o c o ş ŭ [3]), care acum necontenitŭ trebue să dee de scire, când resare sórele. [4]) Din causa acesteĭ însuşietaţı cocoşulu, la ceĭ vechı, a fostŭ închinatŭ luĭ Apollo, ḑeulu sóreluĭ: elŭ maĭ erà închinatŭ şi Minerveı, ca simbolu de privighiere, apoĭ luĭ Mercuru şi luı Aesculap. Acestuĭ din urmă Greciı îĭ jertfĭaŭ câte unŭ cocoşu albu, dupa ce se sculaŭ dintr’o bóla şi după ce redeveniaŭ deplinŭ sanĕtoşı. Pentru însuşietatea luı resboınică cocoşulu erà totdeodata şi paserea consacrata luı Marte.

Erà unŭ lucru prea naturalŭ, ca credinţa copilarésca din timpurile vechĭ sa atribuésca cocoşilorŭ, cariı

[1]) Caii Plinii Secundi Hist. nat. Lipsiae. 1830. lib. X. c. XXI.
[2] Allgemeine „Familien-Zeitung“ loc. cit.
[3]) Iohannes Minckwitz: Illustrirtes Taschenwörterbuch der Mythologie aller Völker. Leipzig. 1856. p. 373.
[4]) G. Reinbek: Mythologie für Nichtstudirende. Wien. p. 47.

prevestiau timpulu și tempestatea, înca și alte darurĭ profetice. Grecii dadeau cocoșiloru de mâncatu graunțe puse pe litere cu scopu de-a cunósce și de-a esplicà astfeliŭ viitorului. Erà așa numita „a l e c t r y o m a t i e“, care intrà în cultulu preoțiloru și se considerà ca o sciința deosebita. [1]) Romanii, totu pentru scopulŭ acesta, întrețineau cu spese publice unu însemnatu numeru de cocoșĭ sfinți. Cocoșulu consacratu se punea în launtrulu unui cercŭ de ședulițe, care conțineau câte o litera a alfabetului și pe care erà așeḑatŭ câte unu graunte. Literele, pe cari ocoșulu înghițià grăunțele, se trăgeau la o parte și din ecle se conpuneau apoi, dupa putința, unele silabe séu chiar și cuvinte profetice. [2])

Romanii credeaŭ mai departe, ca cocoșii povațuescŭ în fie-care ḑi pe magistrații loru, le închidu și le descue casele; ca ei împingu fascii romani și éra-și îĭ și oprescŭ; că ei pornescŭ séu împedică resbóele ca nisce prevestitori ai tuturoru biruințelorŭ sevêrșite în lumea întrégă; ca ei mai cu sama își impunu lumeĭ stapânirea lorŭ, de óre ce maruntaele și fibrele lorŭ nu sunt mai puținu placute ḑeiloru, decâtu chiar jertfa de biruință. Cântatulu loru la timpu neobicinuitu și séra se credea ca-și are însemnatatea sa; cântându nopți întregi, ei prevestisera Beoțienilorŭ biruința cea strelucita asupra Lacedemoneniloru [3]) ceea ce s'a talmăcitŭ

[1]) Allgemeine „Familien-Zeitung“ loc. cit.

[2]) L. Fürstedler. Die Götterwelt der Alten. Pest. Wien. Leipzig. 1866. p. 18.

[3]) La Leuctra în an. 371. n. d. Chr. Veḑi și Cicero a. a. O. I. 34.

prin împrejurarea, că acésta pasere, când e învinsa, nici odata nu cânta. [1])

Pe lângă acestea Romanii mai întrebuinţau cocoşii ca unu remediŭ vindecatoriŭ contra unorŭ morbi.

Carnea cocoşiloru aşa, cum se rumpe calda de pe dênşii, — ne spune Pliniu — paraliséza veninulŭ şerpiloru; aceea-şi putere se atribuià şi creerilorŭ beuţi în vinu. Zama de cocoşu betrânu descue pântecele, cum se cade. Ea se credea buna şi în contra friguriloru îndelungate, contra amorţirei séu înţepenirei membreloru, contra tremurului şi a dureriloru la încheieturi; ca mai ajutà şi la durere de capu, la scurgerea de lacrimi, la înflaturi, la îngreţoşeri, la bóle de ficaţi, de rarunchi şi de beşica, precum şi la nemistuiri şi la gâfâiri. [2]) Contra ori carorŭ muşcaturi ajutaŭ creerii de cocoşu, puţinu pipĕraţi, beuţi în vinu acru şi amestecatu cu apa. [3]) La muşcaturile de câni turbaţi scrie Pliniu mai departe — sunt buni şi creeraşii de cocoşu; însă dupa ce s'au înghiţitŭ nu lucréza, decâtu numai unu anŭ. Asemenea mai erà de lécu şi crésta dela unŭ cocoşu, ba chiar şi gainaţulu, însa numai celu roşu, amestecatŭ cu oţetŭ. [4]) Contra veninurilorŭ de nevĕstuici de padure ajutà zamă de cocoşŭ betrânu, dar' numai în cantitate suficienta. [5]) Unŭ cocoşŭ se credea, ca vindeca durerea, de capu, décă închiḑêndu-se nu i se da o ḑi

[1]) Plinii op. cit. lib. X. c. XXIV.
[2] Idem de eadem lib. XXIX. c. XXV.
[3] Idem de eadem lib. XXIX. c. XXVII.
[4]) Plinii lib. XXIX. c. XXXII.
[5] Idem de eadem lib. XXIX. c. XXXIII.

şi o nópte nemicŭ de mâncare; acela, care suferià de durere de capŭ înca trebuià sa postésca pe atâta, apoi smulgea cocoşului penele dela grumazu şi crésta şi se legà cu ele. [1])

Afara de datinele, credinţele şi moravurile aratate pêne aici, Grecii şi îndeosebi Romanii vor fi mai avutu înca multe altele cu privire la cocoşi. Acésta o presupunemu cu atâtŭ mai vêrtosu, caci ei nu întreprindeau mai nici unŭ lucru de importanţa, fara se consulte mai ântâiu pre acestea paserĭ profetice. Insa noi ne vom oprì aici cu cei vechi; 'ră în cele urmatóre vom împartaşì cetitoriloru totŭ ceea ce s'a mai pastratŭ din aceste datine şi credinţe la Românii noştrii, totu ce mai crede asta-ḑi despre cocoşi poporulu românu, — le vom împartăşì, firesce, dupa câtu ne-a fostu pênĕ acum cu putinţa a le adunà.

II.

Clasa de josu a poporului românŭ, adică ţeranii, carii au pastratŭ cu scumpetate şi cu îngrijire cele mai multe datine, credinţe, moravuri şi superstiţiuni stremoşesci pêne în ḑiua de asta-ḑĭ calculéza órele nopţii dupa cântatulu cocoşiloru; ei în locu de „meḑulu nopţii“ mai ḑicu în genere şi: „pe la cântatori“ [2]), adică pe când cocoşii cânta nóptea pentru prima óra. Românii, ca şi Romanii, împartŭ de ordi-

[1]) Plinii lib. XXIX. c. XXXVI.

[2] Romanii ḑiceaŭ: „gallicinium“ dela gallus = cocoşŭ şi cano = a cântà.

narŭ timpulu nopţii dupa ântâia, a dóua şi a treia cântare a cocoşiloru, şi anume: când cântă cocoşii ântâia data, atunci e medulu nopţii; când cântă a dóua óră, sunt aprópe trei óre de diminéţa; ér' a treia óra, când începŭ e cântâ mai desu, când apune g a i n u ş a şi resare l u c é f e r u l u d e d e m i n é ţ a, atunci îndata se şi face dina.[1])

Despre acei cocoşi, cari cânta tocmai la medulŭ nopţii, cari cânta de dóuespredece ori dupa alalta, éră mai multu nu, poporulŭ dice, că sunt n ă s d r ă v a n i. Intr'unu satŭ nu se gasescŭ de câtu puţini cocoşĭ n ă s d r a v a n i, trei pênĕ la patru, mai mulţi nu. Aceştia începu mai ântâiu sa cânte şi numai dupa dênşii cântă apoi şi ceialalţi cocoşi de rêndu; însa cocoşii de rêndu n'au darulu de-a putea cântà de dóuespredece ori după olalta, prin urmare ei nu ne potŭ numerà cele dóuespredece óre din nópte.[2]) Cocoşii năsdravani, spune mai departe poporulu, ca de-aceea se trezescu dreptŭ la medulu nopţii şi cântă de dóuespredece ori după olaltă şi anume înaintea celorlalţi cocoşi, pentru ca ei audu atunci pre ângeri cântându în ceriu.[3]) Ei se cunoscu pe aceea, caci după credinţa poporului, îndata ce esu din gaóce, şi începŭ a cântà.[4]) Asemenea se mai dice, că numai acei cocoşi potu fi nasdravani, cari au pene negre séu roşii, ér' ceialalţi nu.[5])

[1]) După calculul Românilor din Bucovina.
[2]) Com. de Ermolaiu Ghiuţă, românŭ din Ilişesci.
[3]) Com. de Dlu P. Ursulu, cantorŭ bis. din Candreni.
[4]) Credinţă fórte laţită între Românii din Bucovina.
[5]) Com. de Dlŭ P. Ursulu şi Erm. Ghiuţa.

Poporulŭ crede, ca muerea, care taie vre unŭ cocoşu năsdravanu, trebue sa paţésca ce-va reu: ea ori îşi perde glasulu şi nu póte mai multŭ vorbì, ca sa fie audita şi înţelésă de alţii, ori că i se sclintesce vre unu piciorù şi remâne apoi şchĭópa în tóta viéţa.[1])

La Români, ca şi la Romani, cocoşulu e celu dintâiu vestitorŭ alu luminei; ca atare elu e firesce şi unu duşmanŭ neîmpacatŭ alu tuturoru spiriteloru necurate şi reutacióse, cari âmbla nóptea comiţêndu o mulţime de fapte rele şi înspăimântatóre. Dreptu aceea se crede, că în momentulu, când cânta cocoşulu, disparŭ tóte spiritele, tóte schimele şi nalucile. Chiar şi diavolulu, celu mai mare peste tóte spiritele necurate, cum aude cocoşulu cântându, îndata se face şi elu nevedutu. Dupa cântatulu cocoşilorŭ tóte spiritele necurate îşĭ pĭerdu întréga lorŭ putere şi ne mai fiindu în stare sa mai faca ce-va reŭ într'aceea nópte, ele trebue sa se ascunda, de unde aŭ eşitŭ şi să aştepte nóptea viitóre.[2]) De casa, la care se afla cocoşi, gaini şi câni negrii, poporulŭ dice, că nu se apropie nici odată spiritele rele şi necurate.[3]) Dreptŭ aceea, amĕsuratŭ credinţei şi datinei pastrate din moşĭ din stremoşi, Româncele mai raru lasa de semênţă cocoşi albi, ci pre-

---

[1]) Com. de Erm. Ghiuţa.

[2]) Cocoşulŭ, după credinţa acésta, represintă lumina, sórele; de-aceea elŭ la cei vechi erà consăcratu luĭ Apollo. Spiritele necurate cu diavolulu în frunte represintă întunericulu nopţii. Deci e fórte logică credinţa poporului, ca la ivirea luminei trebue să dispara întunericulu.

[3]) Com. de Erm. Ghiuţa.

feru totdéuna pre cei pestriţi, roşi, dar mai cu sama pre ceĭ negrii.

Grecii cei vechi, precum am aratatu mai susu, după ce se sculau dintr'o bóla şi se însanetoşau, jertfĭau lui Aesculap, celui mai renumitŭ medicŭ din anticitate, unŭ cocoşu albu. Óre nu facu acésta şi Românii? Cui nu-i este cunòscutu, ca pênĕ în ḑiua de asta-ḑi cele mai multe vrajitóre şi descântatóre, adica medicii cei maĭ cautaţi şi mai preferiţi aĭ poporului nostru, în cele mai multe casuri, nu vreu sĕ încépă a vrajì séu a descântà, pêne ce nu li se da mai ântâiu dreptu resplata unu cocoşu şi câţi-va bani de argintu? Óre nu e acésta o jertfa, ca şi la Grecii cei vechi? Eu credu ca da. Deosebirea constâ numaĭ întru aceea, ca Grecii cei vechi erau puţinu mai precauţi, decâtŭ Românii noştrí, fiindu ca ei jertfĭau lui Aesculap cocoşuiu albu numai atunci, când se sculau din bóla, pe când Românii jertfescu vrajitóreloru şi descântatóreloru înainte de-a se însanatoşà, daca sunt bolnavi, séu înainte de-aşi ajunge vre unu altu scopu, pre care-lu urmarescu.

In cele mai multe poveşti poporane române cocoşulu jócă, întocmaĭ ca şi la Romani şi la Grecii cei vechĭ, unŭ rolu supranaturalu. In unele poveşti elu câştiga prin isteţimea şi apucaturile sale cele hâtre o mulţime de bani, pe cari înghiţindu-i, îi duce apoi şi îi da stăpânului seŭ. [1]) In alte poveşti elu pazesce în

[1] I. Crénga: Punguţa cu doi bani, poveste publ. în „Convorb. lit." An. IX. Iaşi 1875—76. p. 402.

timpu de nópte fete de împeraţı, şi când simte, ca vine vre unu s m e u séu vre unu voinicu F e t u-f r u m o s u, ca sa le fure, atuncia elu da îndata de scire cântându şi nime nu e în stare sa se apropie de dênsele şi să le fure. [1]) Şi éră-şı alte poveştı ni istorisescŭ despre cocoşı făcuţı din spumele marii, unde se batŭ marile în capite, din vêrtejurı de vênturı, precum şi din alte împrejurarı. Ele ni maı istorisescu apoı şi de cocoşı nasdravanı, carı servescŭ dreptu caleuzı Fetu-frumoşiloru séu altoru voinicı şi-ı ajuta sa-şı ajungă scopurile urmarite.

Pe lânga acestea cocoşulu maı e consideratŭ de poporulu românu şi ca „p r o f e t u d o m e s t i c ŭ", ca unu a u g u r u, care preḑice schimbarea timpuluı, sosirea unui óspe, séu a unoru întêmpları. Véra, când elu cântă multu peste ḑi, e semnu ca în curêndu va plóuà, că timpulu va fi móle. Erna, când cânta multŭ peste ḑi, e semnu că va fi vreme buna, ca se va muià gerulu şi ometulŭ séu ca se va face „m o l o ş a g u", după cum se esprima unii Românı din Bucovina. Éra când cocoşii cânta de vreme la culcuşulu loru, eĭ arată, ca va fi timpŭ ploiosu. Când cânta pe gardu e semnu, ca se va face vreme buna; când cânta în pragulu uşeı, anunţa óspeţı. [2]) Daca cocoşii cânta dupa ce înserézĕ bine, însa înainte de-a le venì vremea, atuncı se crede, ca începu

---

[1]) In colecţiunea mea de poveştı pop. rom. inedită.

[2]) Pronost. din „Calendarulu Babeloru" pe an. 1848 de Antonu Pannu p. 32 citatu de Dlŭ G. Dem. Teodorescu în „I ncercărı critice asupra unoru datine etc." O mai credu apoĭ şi Românii din Bucovina.

a âmblà hoţiĭ dupa furatu. Dreptu aceea, trebue sa baţi în cociorva, ca sa stee hoţiĭ pe locŭ, unde ĭ-a apucatu vremea.

Când nu plóua véra, ci e seceta, arşiţa şi uscaţiune mare, Românceele móie cocoşiĭ ceĭ negri în apa, într'unu parîŭ séŭ într'unŭ isvoru, ca sa se pornéscă plóia. Insa pentru ca sa nu plóie maĭ multu, de câtu e de trebuinţă, ele obicinuescu a muià în apă şi alţi cocoşi de altą colóre, pentru ca ori ce cocoşu, ori de ce colóre va fi, prorocesce plóie. Déca s'ar muia în apa numaĭ cocoşiĭ ceĭ negri, atunci ceĭ albi, pestriţi şi roşiĭ ar aduce prin cântarile lorŭ maĭ multa plóie, decâtu e de lipsa. [1])

La nunţi, a dóua şi a treia ḑi după cununie, adică la „m é s a c e a m a r e“ séŭ la „u n c r o p ŭ“, care ospeţe, pe câtu sciu eu, se serbéza în Bucovina numaĭ în timpŭ de nópte, Românceele totdéuna aŭ datina de a taĭe câte unu cocoşu; apoĭ cinataindu-lu, âmplêndu-lu şi frigêndu-lŭ întregu, adică cu capu cu totu, îlu punŭ dupa unu restimpŭ pe mésa, maĭ alesŭ de'naintea nuniloru celoru mari. Cocoşulŭ friptu, purtându o flóre roşie în gura, vestesce, că se ivesce ḑiua şi ca prin urmare, óspeţiĭ au sa se scóle dela mésa. [2])

In ceea ce se atinge de medicamente, babele sciutóre ni spunu, ca cocoşiĭ se întrebuinţéza în contra maĭ multoru bóle. Ele spunu, între altele, că unu c o c o ş e l ŭ

[1]) Com. de Dlŭ P. Prelipcénu, de locŭ din Horodniculŭ-de-josu, satu în Bucovina. —

[2] Datina la nunţile româniloru din Ilişescĭ, precum şi în alte sate din Bucovina.

negru sfârticatu în dóue şi pusu la ranele cu vermi, înainte de-a i se recì carnea, scóte vermii şi vindecă ranele. Pelcica din launtru dela rânza unui cocoşu uscata, pisata şi amestecata cu holerca, e bună a se bea de pântecare. Daca cine-va mânânca splina cocoşuluĭ, despre acela se ḑice, ca-i cresce pĕrulŭ. [1])

In unele parţi ale Transilvaniei, femeile, cari facu de bóla-cea-rea, taie unu cocoşu negru pe de-asupra bolnavului, care zace lungitu pe burtă.

Cocoşulu de multe ori se întimpina şi în cântecele poporane române. Éra cimiliturile ni-lu descriu în urmatóriulu modu:

La capŭ peptene,
La mijlocu pepene,
La códa secere,
La picióre
Reşchitóre.

In fine merita a fi amintitu şi aceea, ca Românii mai numescu cocoşulŭ şi Cucoşu dem. Cocoşelu şi Cucoşelu; éra Românii din Istria Cocoşŭ, Cocotu dem. Coşelu [2]) şi cei din Macedonia Cocotu şi Cucotu. [3])

Românii dau şi unoru plânte numirea de cocoşu saŭ cocoşelu. Astfelu buretele „clavaria

[1]) După spusa Rucsandei Ienacheviciŭ, baba betrâna şĭ descântatóre, precum şi după spusa altorŭ Românce din Siretiŭ.

[2]) Ionŭ Maiorescu. Vocabularu Istriano-românŭ publ. în „Convorb. lit.“ an. VI. Iaşi 1873. p. 394.

[3]) A. T. Laurianŭ şi I. C. Massimu. Glossariŭ. p. 156.

f l a v a"[1]) se numesce de poporu: „C r é s t a c o ç o-ş u l u ĭ", éra plânta „e r y t h r o n i u m d e n s c a n i s" se ḑice pe romanesce „c o c o ş e ĭ" şi „c u c u ş e ĭ".[2])

Acestea sunt datinele şi credinţele Românilorŭ despre cocoşi. Despre originea loru româna credu, ca nime nu póte sa maĭ stea la îndoéla.

[1]) Acestŭ burete se maĭ numesce de catra Românĭ şi „t o c-m ă g e l ŭ", pentru că e aşa de ramurosu ca şi când ar fi nisce t o c m ă g e ĭ taeţeĭ) crescuţĭ la unŭ locŭ. Germ. Ziegenbart, die Keulenmorchel.

[2]) Simeonŭ Mangiuca: „De însemnatatea botanicei româ-nescĭ", publ. în „F a m i l ĭ a" an. X. 1874. p. 512 şi 586.

Găina.

I.

Daca o găină cânta „cocoşesce“, adică cum cânta cocoşulu[1]), e semnŭ reŭ; atunci la acea casă are sa se întêmple ori mórte, orĭ vre o scârba, ori o paguba mare, ori apoi altă nenorocire.[2]) Spre a putea delaturà pericolulŭ, pre care îlu vestesce gaina şi care ameninţa casa, Româncele prindŭ gaina şi se ducŭ cu dênsa în fundulu casei[3]) şi începŭ de-aici sa mesure cu ea casa pêne la uşa; daca găina ajunge cu códa spre uşa, îi taie códa, éră de ajunge cu capulŭ, îi taie capulŭ.[4])

[1]) Când gainele cântă ca totdéuna, adică dupa cum li-i cânteculŭ, atunci se dice, ca „cotcodocescŭ“ séŭ „cotcorozescŭ“.

[2]) Alţiĭ dicŭ: de cântă gaina la casa omuluĭ, nu e bine, căcĭ asta-ĭ tocmai ca şi când ar domnì femeea în casa gospodaruluĭ, care tréba e cea mai urîta şi mai ticălósa.

[3]) Unele mĕsură casa cu astfelĭŭ de găinĭ numai dela mésă şi pênĕ la uşă.

[4]) Românele din Cândrenĭ şi cele din satele învecinate, după cum mĭ-a scrisŭ Dlŭ P. Ursulŭ, cantorŭ bis. când audŭ o găină cântândŭ ca cocoşiĭ, o prindŭ şi o daŭ de-a dura în capŭ şi'n cóđă din unghĭulŭ caseĭ de catră resăritŭ, pe sub laĭţă, pêne în unghiulŭ caseĭ despre apusŭ, cu o mĕtură, care stă în mâna dréptă, cum se întră din tindă în casa. De ajunge gaina cu capulŭ mai ântâĭŭ la ungherŭ, îi taie capulŭ, ér' de ajunge cu códa, îi taie códa. —

Prin acésta procedura credu ele, ca pericolulu se departéza dela casa. Insa cele mai multe Romănce, fiindu ca nu potu suferì nici o gaină, care căută cocoșesce, ì1 grabescŭ mai bine sfârșitulu, ca să n'o mai auda căntăndu. și nu mai aștéptă sa mesure casa cu ea.

Când se mânânca, adică se batu, dóue gaini între olalta, atunci înca e semnŭ reŭ. De aceea, celŭ ce le vede, nici când nu le lasă sa se mânânce, ci îndata le desparte: alungă pre una într'o parte și pre ceealalta în alta parte, ca sa nu se mai póta întâlnì cu rêndu. [1]) Când gainele se scóla tare deminéță și se culca târḑiu, atunci ele, dupa credința poporului, vestescu fómete. [2]) Cea mai mare parte de Romănce nu vreu sa tae gaini pentru mânçare creḑêndu ca carnea gainiloru tăiete de dênsele nu e dulce, nu e gustuósă. De-aceea cauta ele totḑéuna unu bărbatu, ca să le taie gainile: éra dacă nu se gasesce barbatŭ pentru acésta tréba, atunci maĭ bine postescu, de câtu sa taie ele înse-și vre-o gaină. [3])

Nevestele, mai alesu cele ce sunt în stare binecuvêntata, nu mânâncă mai nicĭ una óue de gaina cu dóue galbanușuri; se temu ca, décă vor mâncà, au sa násca gemeni. [4]) Când afla vre unu ou de gaina „p a r a s i t u“, adica celu de pe urmă, pe care o găina îlu

[1] Se usitéză în Ilișescĭ și'n alte sate din Bucovina.

[2] Dictatŭ de unŭ Românŭ din Tereblecea.

[3] Acésta credința și datină e lățită pretutindene între Româncele din Bucovina.

[4]) Totŭ din causa acésta nu mânânca ele nici fructele cele îngemĕnate, precum: persice, prune, nuci, alune, mere ect.

óua într'unu anumitu periodu, pre acela Românele nu-lu ţinu, ci-lu asvêrlŭ peste casa. Dupa credinţa loru unŭ astfelu de ou nu e spre bine.[1]) Din óuele parasite, cari sunt fórte mititele, se dice, ca din fie-care esa câte unŭ „Spirituşu"[2]), daca cine-va le clocesce subsuóra nóue dile şi nóue nopţi. Spirituşulu, dupa ce se nasce, remâne în veci tovaraşulu aceluia, care l-a scosu din gaóce. Elu în lumea acésta servesce persónei, care l-a clocitu; murindu însa acea persóna trebue ca pe ceealalta lume sa servésca ea Spirituşului.[3])

Aici în lumea acésta trecetóre tóte sunt ertate, după cum dice Românulu. Astfelu deci şi acela, care a crescutu unu Spirituşu, se servesce de dênsulu: îlu tramite la altu omu ca sa-i faca reu. sa-i omóre vitele din ocóle şi din grajdiuri ş. a. Insa în ceealalta lume Spirituşulu e stapânu; elu e domnu preste celu ce l-a crescutu aici pe pamêntu şi ce voesce elu, aceea trebue să facă crescetoriulu seu.[4]

Afară de óuele parasite, de cele cu dóue galbanuşuri şi de cele dintâiu ale puiuţeloru

[1]) Se usitéză în Ilişesci, Zaharesci şi alte sate. Când arunca aceste óue peste casa dicu: „cum sbóra acestu oŭ parasitu peste casa, aşa se sbóre, se fuga şi sa se departeze totu reulu şi tóte duhurile rele şi necurate de acésta casa."

[2]) Poporulu rom. din Căndrenı şi celu din satele învecinate, dupa cum mi-a scrisŭ Dlu P. Ursulu, crede, ca din oulu celu dintâiŭ ce-lu óua o puicuţă, se face Spirituşu, daca se clocesce subsuóră. —

[3]) Dupa spusa Româniloru din Voloca şi dupa descrierea trămisa din Horodniculu-de-josu de conscolariulu meŭ Dlu P. Prelipcénu.

[4]) Com. de Dlu P. Prelipcénu.

negre, tóte celelalte óue de găina sunt fórte cautate de Românı. De-aceea nu e maı nıcı o casa românésca, la care sa nu se gasésca gainı. Din óuele acestora facu „p a p a“ [1]) séu „s c r o b ŭ“. La pascı eĭ facŭ „ó u e r o ş ı“, „î m p e s t r i t e“ şi „m u n c i t e“. [2]) Éra la nunţı, amesuratu datineı pastrate din strebunı, însuraţeii îndata dupa cununie trebue sa mânânce maı ântâiu unu ou de gaină şi numaı dupa aceea potŭ se guste din celelalte bucate, ce li se punŭ de'nainte. [3]

Óuele de gaina se maı întrebuinţéza şi în contra unoru bóle. Şi anume: oulu fertu vêrtosŭ taindu-se în dóue, scoţindu-se galbanuşulu din albuşu şi turnându-se puţinu prafuşoru de pétra vèneta în loculu galbanuşuluı se crede, ca ar fi ajutându fórte multu, daca se puné la ochiı ceı cu albaţa. Asemenea maı sunt bune de albaţa şi cuişórele pisate, puse pe albuşu de oŭ. Pacıuşele de inu unse séu muıete în spuma de albuşŭ sunt bune sa se puna la rane, când se oparesce, dar' maı cu sama când se frige cine-va. Lapte de femee mulsu în gaóce de ou e bunu contra aprinděreı ochiloru, dacă se tórna în ochı. Galbanuşulu de ou pusu la sóre se topesce pênĕ ce se face dintr'ênsulŭ unu felıu de untu.

[1]) „P a p a“ dela lat. p a p p o- (papo) a r e = a mâncà. Plaut. pe unele locurı se maı dice şi p ă p a r ă şi p ă p ă r a d ă.

[2] Maĭ pe largŭ vom scrie despre aceste óue, când ne vom ocupà cu datinele dela P a s c ı.

[3]) P. Ispirescu. Legendele şi Basmele Româniloru etc. Part. I. ed. III. Bucurescı. 1872. p. 59. „Nu trecura multe ḑile şi le făcură o nunta d'ale împĕratescile. Când se pusera la mésă le aduseră şi loru u n ŭ o u c u z ą m a, d u p a l e g e, d i n c a r e n u m a ĭ a m ê n d o ı t r e b u ı a u s e m â n â n c e.“

Untulŭ acesta apoi e bunŭ de albaţa, daca se ungŭ cu dênsulŭ genele şi tóta împrejurimea ochiului.[1]

La înmormêntarĭ mai raru Românŭ, care sa nu dee peste mormêntu groparului, séu altui omŭ sermanu, o gaina vie de sufletulŭ celui repausatu.[2] Gaina acésta, data peste mormêntulu séu grópa unui mortu, dupa credinţa poporului românu, însémnă deschiderea drumului în ceealalta lume, caci se ḑice, ca gaina merge înaintea sufletului totŭ scociorîndŭ şi chĭemându, ca şi când ar avea pui mici.[3] La „p r a s n i c e“ séu „c o m â n d a r i“ Românii daŭ preotului, care funcţionéza, o gaina alla séu unŭ cocoşŭ albŭ[4] de sufletulu acelora, pentru carii se face prasniculu séu comândarea.[5]

Babele române, precepute în arta medicinei poporane, întrebuinţéza gainele, sfârticate de vii dreptu în dóue, la o mulţime de bóle, mai cu sama la dureri de pieptŭ şi contra bubei celei rele. Dreptu aceea la fie-care casă credinţa şi datina pastrata din moşi stremoşi pretinde, ca cele mai multe găini sa fie negre séŭ daca nu tocmai cele mai multe, apoi celu puţinu câte-va. De casa, unde sunt gaini negre, nu potu sa se apropie nici odata farmecele, aruncăturile şi spiritele necurate. Éra daca atare vrajitóre face cui-va „p e u r s i t a“

[1]) După spusa unei Românce din Siretiŭ.

[2]) Se usitéza pretutindene la Români, respective la Româncele din Bucovina.

[3]) Com. de Dlu P. Ursulŭ.

[4]) E de însemnatŭ şi aceea, ca la prasnice séŭ comândărĭ nicĭ odată nu se dau g ă i n i seŭ c o c o ş ĭ n e g r i de sufletulu celoru repăusaţi ci numai albi.

[5]) Se usitéză maĭ pretutindene la Româniĭ din Bucovina. —

séŭ daca ilu pocesce, atunci o alta vrajitóre numai cu o gaina négră e în stare să-i desfaca. Acea gaină remâne apoi pentru totdéuna a vrajitórei, care a desfacutŭ. [1])

Afara de acestea nĭ se maĭ spune la ţéra ca dacă osulu peptului dela vre o pasere domestica, prin urmare şi dela gaina, taiată la nunta séu la alte ospeţe şi ḑile de serbatóre, este dreptu, acésta însemnéza, ca âmbii soţi sunt fideli unulŭ altuĭa şi că ferecirea familiei este asigurata. Daca centrulu osului e de-o colóre roşia, atuncĭ e semnŭ, ca săracia sta departe de acea parechie de soţi; éra daca colórea e alba séu numai puţinu roşia, însemnéza, ca avuţia nu-i prea iubesce. [2])

In ḑiua de ajunulu Craciunului şi a Botezului se da gainiloru de mâncatu din tóte bucatele, ce se află pe mésa, câte câte-va farîmături; dar' acestea se punŭ în mijloculu unui cercŭ de putina séŭ de polobocŭ, pentru ca tóte gainile sa mânânce dintr'unu locu. Prin acésta Romàncele credu, ca vor face pre gaini sa nu se óua care pe unde apucă, ci să se óuă tóte într'unu locu. [3])

[1]) Com. de Dlŭ P. Prelipcénŭ.

[2]) G. Dem. Teodorescu. „Incercări critice asupra unorŭ credinţe, datine şi moravurĭ ale poporuluĭ romanŭ." Bucuresci. 1874. p. 92. — Maĭ esistă la poporŭ înca şi acea credinţă, ca rumpêndŭ doĭ inşĭ osulŭ peptului dela o gaină, pe a cuĭ parte remâne maĭ multŭ, acela va trăì mai îndelungŭ, érŭ celalaltŭ va murì mai curêndŭ. Dacă osulu se rumpe în dóue parţĭ egale, atunci viéţa celorŭ ce l-aŭ ruptŭ va avea aceea-şĭ durată.

[3]) Com. de Dlŭ P. Prelipcénŭ.

In casa unde sunt closce de găina, dupa credinţa poporului, nu e bine sa se mânânce óue fripte. Şi nu numai ca nu e bine sa se mânânce, dar' nici frige nu se potu în acea casa séu în apropierea ei. Daca s'ar' face unele ca acestea, atunci puii ar perì toţi încă înainte de-a eşì din gaóce. [1] Asemenea nu trebue a se pisà sare séu altu ce-va la casele cu closce, caci asurdescŭ puii. [2] Pentru ca fiitórele closce sa stee bine pe óue, pêně voru scóte puĭ, e de lipsa, ca preotulu, când âmbla cu icóna la ajunulu Craciunuluĭ şi cu crucea la ajunulu Botezului, sa şéda macar vr'o dóue minute pe la mesele ómeniloru şi sa guste câtu-şi de puţinŭ din bucatele puse pe mésa. La acea casa, unde preotulu nu şede nici unu picu, se scie, ca cloşca n'are sa scóta pui. Aşa crede poporulu românu din Bucovina şi când preotulŭ sosesce cu icóna séŭ cu crucea în casa cui-va, femeile nu-i dau pace pêne nu se pune macar pe unŭ momentŭ la mésa.

Româncele aŭ datina de-a pune sub closce óuele fără părechie. Motivulu este acesta: întêmplându-se ca vre unu óu sa fie limpede séŭ ca vre unu puiu sa péră în gaóce, — atuncĭ sa péră celŭ stingheriu, ér' nu din parechie. Punêndu cu parechie ele credu, ca ar trebuì să se strice mai multe óue şi să péră maĭ mulţi pui. Ér' când e sa pue óuele sub cloşcă, atunci mai ântâiu le cércă în zarea luminei spre a vedea, carĭ sunt bune de pusŭ şi cari nu. Cele ce au „b ă n u ţ u" în partea ro-

[1]) Com. de Dlŭ P. Prelipcénŭ.

[2] După credinţa Românceloră din Siretiŭ. –

tundă şi nu sunt „ciuruite“ acelea sunt bune, éră celelalte nu. [1]) A patra ḑi, după ce aŭ pusŭ óuele sub cloşcă, le maĭ cércă odată, băgându-le într'o strachină cu apă caldă. Acelea, carĭ plutescŭ pe de-asupra apeĭ e semnŭ, că sunt limpeḑı şĭ nu vor eşì puĭ din ele, prin urmare trebuescŭ înlocuite cu altele próspete; bune de clocitŭ sunt numaı acelea, carı se cufunda în apă. Le cércă apoĭ din nou şi la zarea lumineĭ şi înlaturéză pre tóte acelea, carı nu se aràtă tulburĭ. [2])

Inainte însa de-a aşeḑà óuele sub cloşcă, Româncele punŭ maĭ ântâıŭ în cuıbare unŭ cuĭŭ de ferŭ şi o brasdă de sub plugu séu o glie de celea ce se punŭ în deminéţa sântuluı-George pe streşinele caselorŭ, pe stâlpiı porţiloru şi aı portiţelorŭ. Cuĭulŭ, brasda şi glia aŭ să apere puiĭ, ca să nu péra în găóce când tună. Femeile, carĭ vreŭ să ıasă numaĭ cocoşeĭ, punŭ óuele în cuĭbare c'o cuşmă séu c'o pĕlarie; cine doresce să aıbă numaı puĭcuţe, le pune c'unŭ tulpanŭ séŭ c'o pestelcă. [3]) Dacă cine-va voesce a împedicà pre o cloşcă să nu maı clocéscă, atuncı o móıe în apă rece séu o urzică. —

Gainele, ce aŭ Cobe [4]), Româncele sciu sa le

[1]) Com. de o Româncă din Siretıŭ.

[2]) Idem.

[3]) Idem.

[4]) „Cobea“ e unŭ felŭ de bólă, pe care o capĕtă numaĭ găinile şi gâscele, când nu beŭ apă de-ajunsŭ. Adică pe vêrfulŭ limbeĭ li se face unŭ felŭ de peliţă vêrtósă ca unghia; ea are forma unuĭ simbure despicatŭ de bostanŭ şi din causa eĭ gainile şi gâscele nu potŭ mâncà nemicŭ şi începŭ a gogi şi hârcăĭ pênĕ ce perŭ. Dela acésta bólă şi hârcaitură a găinilorŭ vine şi ḑicala: „vor-

vindece fórte lesne; ele deslipescŭ cobea cu vêrfulŭ unui acu séu și cu unghiile.[1])

II.

Dacă voimu acuma sa aflamŭ originea datinelorŭ și credințelorŭ înșirate pêne aici, trebue să ne întórcemŭ privirile la vechime, sa consultamu puținu mitologia și pre scriitorii însemnați ai vechiloru Romani. Făcêndŭ acésta ne vom convinge de buna samă, că datinele și credințele, de cari am vorbitu, își aŭ isvorulŭ loru numaĭ și numai în credințele și datinele Romanilorŭ, strebunilorŭ noștri.

Romanii pe lângă auguratŭ și aruspicatu mai aveaŭ încă și o mulțime de alte auspicii specifice séu felurĭ de a consultà sórtea. De acestea se ținŭ și gainile. Dreptu aceea ei întrețineaŭ cu cheltueli publice unu anumitu numěru de gaini sfinte. Când erà să se întrebe sórtea, preotulŭ da gainiloru de mâncare: daca ele mâncaŭ cu lacomie, acésta se considerà ca unŭ presemnu (omen) norocosŭ; éră dacă nu voiau să mânânce, atunci erà vorba de vre o nenorocire.[2])

Dar' nu erà numai atâta.

b e s c e p a r e c a a r e c o b e", care se aplică ómenilorŭ ce vorbescŭ regușitŭ.

[1]) Se dice că c o b e a se vindecă și atuncĭ, când gainile și gâscele, ce o au, beŭ apă de ometu (néua, zapada) din luna lui Martie. Romàncele într'adeveru strîngŭ apă de ometŭ din luna lui Martie și o pastréza apoĭ peste totu anulŭ.

[2]) L. Fürstedler. Die Götterwelt der Alten. Pest, Wien, Leipzig. 1866. p. 18.

Romanii puneaŭ fórte mare preţŭ pe întrebarea sorţii; ei ţineaŭ multu la cunoscerea norocului şi la gâcirea întêmplariloru din viitorĭŭ. Cântatulu, bĕutulu, şi mişcarile gainilorŭ aveaŭ pentru dênşiĭ o deosebita însemnătate, căci se credea, ca prin acestea se póte aflà sórtea, bună séŭ rea, atâtu a singuraticiloru indivi̦dĭ, a familiiloru, câtŭ şi a statului întregu. Romanii nu întreprindeau maĭ nici unu lucru maĭ importantŭ pênĕ ce nu consultau şi pre gaini.

Dela aceste datine, credinţe şi prejudeţe ale Romaniloru provine, fara îndoéla, şi o mare parte a datineloru şi credinţelorŭ românesci de asta-di̦. De acì, credu eŭ, ca provine datina în ajunulu Crăciunului şi alu Botezului de-a da gainilorŭ sa mânânce din mijloculu unui cercu de poloboců; apoĭ aceea, de-a mesurà şi de-a taià gainile, cari cântă cocoşesce, — de-a despărţì gainile, când se batŭ, — precum şi obiceĭulŭ femeiloru de-a nu taià gaini, apoi alu nevestelorŭ de-a nu mâncà óuele de gaina cu câte dóue galbanuşuri.

Totŭ în auguratulŭ şi aruspicatulu Romanilorŭ trebue sa cautamŭ originea şi a celorlalte credinţe, precum sunt vestirea fómetei, când gainile se scóla tare deminéţa şi se culca fórte târdiŭ, apoi prevestirea fereciréĭ şi a nefereciréĭ, a sarăciei şi a avuţiei, a morţii timpurie séu mai târdie, după osulŭ peptului dela gainĭ.

Credinţa Românilorŭ în privinţa clocireĭ o u e l o r u p ă r a s i t e şi a celui dintâiu oŭ de puicuţă la Romani nu o gasimu întocmai. O aveau însa încâtva şi Romanii. Éta ce ni spune Pliniu:

„Chiar și de cătra omu se clócescu -- adica óuele de gaina. — Impĕrătésa Livia fiindŭ în frageda tinerețā îngreunată cu Tiberiŭ Cesare de cătra Nero, și dorindŭ fórte a nasce unu urmașŭ barbatescŭ, îșĭ luâ refugiulu la auguratulu uneĭ copile, clocindŭ unu oŭ în sinŭ și când trebueà a-lu depune, îlŭ predà în sinulu unei nutrice, ca sa nu se întrerupa clocirea. Și se spune ca nu s'a înșelatŭ în auguratu [1]; căcĭ scoțindŭ ea din găóce unŭ cocoșelŭ a născutu și unŭ băiatŭ."

Maĭ departe totŭ din Pliniŭ aflămŭ, ca Romanii aveaŭ aceea-și datină, ca și Românceele nóstre, de-a pune sub closce óuele fără părechie; a patra ḑi și ei le cercau în zarea luminei și în apă, ca să véda, carĭ sunt bune de clocitŭ și cari nu. Ca și Româncele de astă-ḑi, Romanii încà îndătinaŭ a pune în cuibarele closceloru unŭ cuiŭ de ferŭ și țerna de sub plugŭ spre a apărà puii din óue în contra tunetuluĭ. [2])

Celelalte datine și credințe, ce le mai au Româncele despre closce, e adevĕratu, că nu se potŭ considerà de-a dreptulŭ ca o remașița dela strebunii noștrii, dela vechii Romani; dar' eŭ credŭ, ca ele sunt nisce adausuri de maĭ târḑiŭ și ca, în totŭ casulŭ, purcedŭ din aceea-șĭ fântâna, de unde ni-aŭ venitŭ și celelalte, despre cari ni vorbesce Pliniŭ.

La ceremoniĭ cu caracterŭ divinu, găinile cu rostulŭ și cu picióreele galbine se considerau ca necurate; asemenea se maĭ considerau ca necurate și gainile negre

[1]) Plinii. Hist. nat. lib. X. c. LXXVI.
[2]) Plinii lib. X. c. LXXV.

la serbarea secreta, care se facea în onórea bunei zeițe (bona dea) numai din partea femeilorŭ, barbații fiindŭ cu totulŭ eschișĭ. [1])

De-aici provine și datina femeilorŭ române de-a da preotuluĭ la prasnice numaĭ găinĭ albe de sufletulŭ morțilorŭ, éra negre nicĭ odată. Póte că totŭ aici s'ar putea căutà și originea obiceiului de-a da gaini peste morminte de sufletulu celorŭ repăusați.

Ce se atinge de întrebuințarea óueloru de găină ca medicamente vom amentì numai atâta, că ea erà în mare véḑa la Romanĭ. Cartea XXIX c. XI. din istoria naturala a luĭ Pliniŭ tratéză mai numaĭ despre medicamente din óue de găină. [2])

Datina, ca însurățeii după cununie să mânânce mai ântâiu dintr'unŭ ou și apoĭ din celelalte bucate, vine de acolo, că la Romanĭ óuele de gaină formaŭ de ordinarŭ începutulŭ fie-căruĭ prânḑŭ și ospețu. De unde și proverbele: „f a m e n a d o v u m“ (Cic.) pânĕ la ou, adică începutulŭ ospĕțuluĭ și „a b o v o u s q u e a d m a l a“ (Horațiŭ), adică dela începutŭ pênĕ la sfârșitu. [3])

Din tóte, câte s'aŭ espusŭ pênĕ aici, lesne se póte încredințà ori cine, fie chiar și celŭ mai înverșunatŭ contrarŭ alu descendințeĭ nóstre, ca tóte datinele

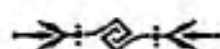
---

[1]) Plinii lib. X. c. LXXVII.

[2]) Cadrulŭ articoluluĭ de față e pre ângustŭ, ca să potŭ reproduce tóte acelea medicamente de óue de gaină, pre carĭ le înșira Pliniŭ în arătatulŭ capitolŭ.

[3]) Schönberger Wörterbuch. tom. II. p. 214—215.

şi credinţele Românilorŭ, séu maĭ bine ale Romancelorŭ despre gainı, sunt remaşiţe cu adeveratu romane. In şirulŭ acestorŭ datine şi credinţe nicĭ unu cuvêntŭ nu se afla, care ar fi în stare să arunce câtu de puţină umbra asupra afirmaţiunei nóstre.

Păunulŭ.

I.

De şi Păunulŭ, la Românii din Epiru Pagonu, éra la ceĭ din Istria Păunŭ şi Pavunu, lat. Pavo cristatus L. germ. der Pfau, are o vóce ascuţita şi neplacută, de şi nu e aşa de respânditu la noi ca alte paseri, totu-şi, din causa penelorŭ sale celorŭ frumóse, cu cari este împodobitŭ, aŭ Românii şi despre dênsulŭ mai multe datine şi credinţe, cari merita a fi luate în consideraţiune.

Cari sunt datinele şi credinţele acelea şi ce ni maĭ spune şi crede poporulŭ despre dênsulu, vom vedea îndata. Mai ântâiu însa sa vorbimŭ puţinu despre deosebitele numiri formate dela cuvêntulŭ „Păunŭ".

Femeĭuşca Păunuluĭ se numesce de cătra poporu Păună[1]), dem. Paunica şi Păuniţă.

Cu aceste trei numiri au Românii datina de-a desmierdâ pre nevestele şi fetele cele frumóse şi drăgalaşe. Dovadă despre acésta avemŭ mai multe doine şi hore poporane.

[1]) Barcianŭ. Dict. — D. Ananescu Zoolog. p. 104. şi 'n Bucovina.

O horă poporană din Bucovina, care dă numirea de „P a u n a" uneĭ mirese, sună astfeliŭ:

Frunḑă verde şi una,
Se mărită P ă u n a
Şi remâne grădina,
Grădina cu florile,
Stratulŭ cu garofele.[1])

Éra o doină, totŭ din Bucovina, sună aşa:

Frunḑă verde lemnŭ uscatŭ
Cuconaşŭ, boerĭu bogatŭ,
La chilie ce-aĭ cătatŭ?
— P a u n i ţ a m'a chiematŭ
Să-mĭ dee zaharŭ pisatŭ
Şi gură de sărutatŭ!
— Daca tréba ţi-ĭ de-aşa
Iubesce-ţĭ P ă u n i ţ a,
La mine n'aĭ ce catà,
Că eŭ strae mĭ-oiŭ negri
Şi cu tine n'oiŭ traì,
N'oiŭ trăì, nu te-oiŭ ĭubì,
Ci mĕ voĭŭ călugărì![2])

Dintr'o chiutura din Transilvania scótemŭ următórele vêrsurĭ:

Când gândescŭ, mândră, la tine
S'aprinde inima'n mine;
Când te vĕdŭ mândră'n portiţă
Par' că vĕdŭ o p ă u n i ţ ă.[3])

[1]) S. Fl. Marian. Poesiĭ pop. rom. tom. II. Cernăuţĭ. 1875. p. 215.
[2]) S. Fl. Marian. op. cit. p. 140.
[3]) Ióne P. Vladŭ: „Chiuiture pop." publ. în „F a m i l i a" an. VI. Pesta 1870. No. 18. p. 211. —

Totŭ acestea numiri se daŭ adeseori de Românĭ şi la o samă de vaci şi viţele, cari sunt la făptura corpuluĭ şi la colórea pěruluĭ fórte frumóse.

„Păună“ se numesce şi o locuinţă isolata din judeţulŭ Ialomiţa în România [1]), éra „Păuniţă“ unŭ platoŭ micŭ de pe teritoriulu Ciobancuţeĭ în Transilvania. [2])

Unŭ puiu de păunŭ séu unŭ paunŭ micu se numesce Paunaşŭ şi Păunelŭ.

Totŭ cu aceste dóue numiri se desmiardă şi bărbaţii cei frumoşĭ, şi'ndeosebi feciorii.

Étă şi unŭ esemplu!

Pe de-asupra unuĭ satŭ
Trece-unŭ Păunaşŭ rotatŭ.
Dar' nu-ĭ Păunaşŭ rotatŭ,
Că-ĭ badiţa supěratŭ
Şi de mândre-ĭ fărměcatŭ
Cu treĭ pae dela patŭ
Şi cu apă din fântână
Să nu maĭ aĭbă hodină.

„Paunaşŭ“ şi „Păunelŭ“ se numescu şi o samă de viţeĭ, carĭ sunt frumoşĭ. Ba! în Bucovina şi România, după câtu sciŭ eŭ, esistă maĭ multe familiĭ românesci, a căroru connume e Păunŭ, Păunaşŭ, Păunelŭ, Paunénŭ şi Păunescu.

Când doĭ tineri, o fétă şi-unŭ feciorŭ, se potrivescŭ fórte bine, când séměna unulu cu altulŭ atâtŭ la fap-

[1]) D. Frunḑescŭ op. cit. p. 345.

[2]) Com. de Dlŭ G. Crăciunaşŭ. —

tură şi căutătură, câtu şi în purtarea lorŭ cea frumósa şi esemplara, atuncĭ se dice că „s é m ĕ n a c a d o ĭ p ă u n a ş ı“.

Acésta asemĕnare o întâlnimŭ fórte adese-orı în cântecele nóstre poporane.

Étă şi unŭ esemplu!

Vină, lele, să fugimŭ,
Că noĭ bine ne lovimŭ,
Şi la ochĭ şi la sprîncene
Ca doĭ păunaşĭ la pene

Altu esemplu!

— Meĭ badiţă dămĭ unŭ sfatŭ
Cum să scapŭ eŭ de bărbatŭ?
Că bărbatulŭ mi-ĭ urîtŭ
Nu mĕ potŭ baga'n pămêntŭ!
— Eŭ te'nvĕţŭ mândra mea bine,
Ie-ţĭ totŭ ce aĭ, vinŭ cu mine
Şi amêndoĭ să fugimŭ
C'amêndoĭ ne potrivimŭ
Şi la ochĭ şi la sprîncene
Ca doĭ păunaşĭ la pene.[1])

De la p ă u n ŭ s'au formatŭ maı departe şi cuvintele: p ă u n a r ĭ ŭ, p ă u n é s a, adj. p ă u n e s c ŭ şi vrb. p ă u n e s c ŭ, a s e p ă u n ì = a se resfaţà, a se îngânfà ca Păunulŭ; p ă u n i r e = resfăţare; p ă u n ă r i e = o mulţime de Păunı, d. e. ce de-a păunărie, adică: ce de-a Pauuı!

[1]) Ione P. Vladŭ în F a m i l i a an. VI. Pesta. 1870. p. 127.

După numele Păunului avemu şi vr'o câte-va numiri de sate şi-a unei paduri în România, precum: Păunu şi Păunesci.[1]

Acestea-sŭ tóte cuvintele formate dela Paunu!

Şĭ-acuma să trecemŭ la datinele şi credinţele Româniloru despre acésta pasere!

II.

Nu este o duminică, nu este o serbatóre, nu este o petrecere mai însemnată, în care feciorii să nu-şi pue una séu şi mai multe pene de paunŭ în pelarie. Péna de Paunu este una din cele mai placute şi usitate înpodobirĭ ale feciorilorŭ şi ale feteloru. Ba! am observatu că pe alocurea, mai alesŭ feciorii cei avuţi, aŭ pelarii împĕnate cu pene de Păunu, pre cari le pórta numaĭ în unele serbatori mai însemnate.

Cum că datina acésta este fórte respândită pintre feciorii românì nu numai în Bucovina, ci şi'n alte locurĭ, se vede din mai multe cântece poporane. Noi însa vom reproduce aice, ca dovada despre acésta, numai vr'o câte-va versuri, ce le scótemŭ dintr'o doină, care am audit'o în comuna Galinesci din Bucovina:

A séră şĭ-alaltă séră
Mĕ cată dorulŭ pe-afară,
Eu eram într'o chilie,
Podobĭamŭ o pĕlarie,
Cu păunŭ şi cu hârtie
Să ĭ-o tramitu luĭ Ilie.

[1] D. Frundescu. op. cit. p. 345.

Penele de Păunŭ se'ntrebuinţéză de catră Românce adeseorĭ şi la farmece şi descântece.

Noĭ vom aduce aice numaĭ unŭ singurŭ esemplu.

Descântătórea, carea voesce să vindece pre unŭ omŭ ce are albaţa la unŭ ochiŭ séŭ şi la amêndoĭ, ie o pénă de Păunŭ şi învêrtindu-o în prejurulu ochiuluĭ cu albaţă recitéza următoriulŭ descântecŭ:

„Bună deminéţa,
Şeptedecĭ de fecĭóre curate!
Unde mergeţĭ,
Unde vĕ duceţĭ,
Ardêndŭ,
Pârjolindŭ:
Cu şeptedecĭ de greble,
Cu şeptedecĭ de măturĭ?...
— „Ne ducemŭ
Să greblămŭ
Să măturămŭ
Mănăstirile de călugărĭ
Şi de prescuri!...
„Ba! voĭ acolo nu mergeţĭ,
Nu vĕ duceţĭ!
Că mănastirile
Şi prescurile
Dumnedeŭ le-a datŭ,
Dumnedeŭ le-a lăsatŭ,
Dumnedeŭ le-a greblà,
Dumnedeŭ le-a măturà.
Veniţĭ de greblaţĭ
Şi măturaţĭ:
Sageţile,
Albeţile;
Sagetaturile,

Impunseturile
Din crescetulŭ capuluĭ,
Din fața obrazuluĭ,
Din sgârculŭ nasuluĭ.
Cu grebla le greblațĭ,
Cu mătura le măturațĭ,
In Marea-négră le dațĭ:
Unde cocoșŭ negru n'a cântatŭ,
Câne negru n'a lătratŭ.
Acolo să trăéscă,
Acolo să vecuésca!...
Éră albețele
Și săgețile,
Impunseturile
Și săgetăturile
Să remâe câtŭ unŭ firŭ de macŭ
In patru despicatŭ
In Marea-négră datŭ...
Acolo să traéscă,
Acolo să vecuéscă.
N. să remâe
Ca sórele'n sëninŭ
Curatŭ, aminŭ!

Descânteculu acesta, dupa cum mĭ-a spusŭ Ióna Lupașcu, descântatóre din Siretiŭ, care mi l-a dictatŭ, se descântă în treĭ ḑile de postŭ câte de treĭ orĭ pe ḑi pênĕ a nu resarì sórele, și la fie-care descântare descântatórea învêrtesce cu pénă cea de Păunŭ în prejurulu ochiuluĭ atăcatu, pênĕ ce gătesce cuvintele de rostitŭ.

Prin acestŭ mijlocu, crede descântătórea, că ceĭ ce aŭ albața la vre unŭ ochiu se vindecă și-și recapĕtă éră-șĭ vederile.

Gainaţulu Paunului, dupa credinţa Românilorŭ din Ciobancuţa, punêndu-se în rachiu, vinŭ séŭ bere, şi acésta beutura dându-se apoi unui omŭ beutorıŭ s'o beé, se ḍice că omulu, ce-o bea, i se uresce bĕutura şi câtŭ traesce nu be mai multu. [1])

III.

Dela datinele şi apucăturile Păunului avemŭ şi vr'o câte-va proverbe şi asĕmenari. Acestea credu că încă voru fi de óre-şi care interesu. Dreptu aceea voiu să le înşirŭ aice pre cele ce le-am auḍitŭ pêne acuma, şi anume:

Ca păunulŭ se mândresce,
Totu cu laude traesce. [2])

Acestŭ proverbŭ se aplica totdéuna ómenilorŭ celoru mândri şi laudaroşi.

„Paunulŭ are pene frumóse, dară picióre urîte." Acestŭ proverbŭ se ḍice pentru cei frumoşi la vedere, dar' cu urmari urîte. [3])

Păunulŭ să tacă
Dacă vrea sa placa, [4])

adica celŭ ce nu scie să vorbésca cum sa cade, celu ce da ca cu bota în balta, mai bine sa taca.

[1]) Com. de Dlŭ Gr. Craciunaşŭ.
[2]) Antonŭ Paunŭ. Prov. Partea I. p. 162.
[3]) Convorbiri lit. an. VIII. Iaşi. 1874 75. p. 70.
[4]) Idem. p. 72.

„M â n d r u c a u n ŭ P a u n ŭ“. Paunulu e simbolulŭ deşerţăciunei, de-aceea adeseorĭ audimŭ pre românı aplicândŭ acéstа asemĕnare ómeniloru celorŭ deşerţı şi înfumuraţı.

Se istorisesce maĭ departe, ca P ă u n u l ŭ, când s'a însuratŭ, pênĕ la amédı s'a gătitu şi s'a impodobitŭ fórte frumosŭ, cum se cuvine unuĭ mire ca sa se împodobésca.

P a u n i ţ a însa, sciindŭ că tóte, câte ı-aŭ fostŭ de trebuinţa, sunt gata, nu s'a împodobitŭ, dicêndŭ că ea are înca destula vreme de-a se împodobi pêne la amédı.

Mergându-acuma Paunulŭ cu suita sa ca s'o ıee dela parinţiĭ seı şi s'o duca la sine a casă, a aflat'o negatita.

P a u n i ţ a, cum a vĕdutu că mirele seŭ vine aşa de graba, s'a rugatu ca s'o maı aştepte pêne ce s'a împodobì, spunêndu ca ea încă nu este gata. Insa P a u n u l ŭ a spusŭ că o ıa şi aşa cum este, fiindŭ ca o avea fórte draga, şi cum a fostu, aşa a şi luat'o, . . . n'a aşteptatu ca să se maı gatésca.

Dar' P a u n i ţ a de-atuncı, fiindŭ ca nu s'a gătitŭ la timpu, a remasu maı simpla la pene ca soţulŭ seŭ ca P ă u n u l ŭ. [1])

In fine P a u n u l ŭ e consideratŭ şi ca o pasere care prevestesce schimbarea timpuluı.

Adeseorĭ audimŭ dicêndu-se că P ă u n u l ŭ, când are să se apropie plóĭa, cântă cu glasulŭ seŭ

[1]) Dictatŭ de V. Flocea.

celŭ urîtŭ, care ne face sa uitamu penele luĭ cele frumóse. [1])

---

[1]) Isaĭa Schinteĭa: „Scrisórea unuĭ plugarĭŭ cătră redactorĭŭ“, publ. în „Ș e ḑ e t ó r e a“ an. I. Buda Pesta. 1875. p. 47.

P i c a.

I.

La mai multe case ni se'ntêmpla să vedemŭ nu odata pintre paserile domestice una cu capulu pleşuvŭ şi cu crésta roşă pe frunte, cu penele de colóre cenuşie şi împestriţata cu pete albe ca margăritarulŭ. Acésta pasere, care se póte de departe cunósce dintre celelalte paseri domestice nu numai dupa faptura corpului, ci şi după strigătulŭ ei celŭ patrundetoriu şi de multe ori fórte neplacutŭ, se numesce de cătră Românii din Bucovina: P i c ă pl. P i c i; P i p i c a, pl. P i p i c i; şi P i c h i u r a pl. P i c h i u r i; de catră Românii din Muntenia şi unele parţi ale Transilvaniei; B i b i l i c ă, B i b i l ó i c ă [1]), masc. B i b i l o ĭ u [2]), G a i n a-d e-m a r e [3]), G a i n ă-c u-m a r g a r i t a r e [4]) şi P i p i-l i c ă [5]); de catră ceĭ din Oltenia: C â ţ a [6]); şi'n urma

[1]) Vedĭ: Vocab. de Petri, Barcianŭ şi Polizŭ.

[2]) Vocab. Polizŭ.

[3]) Com. de Dlŭ Gr. Crăciunaşŭ şi N. Densuşianŭ.

[4]) B. Nanianŭ. op. cit. p. 101.

[5]) Barcianŭ. Vocab. A. de Cihac. Diction. tom. II. p. 256.

[6]) Com. de Dlŭ I. Cornoiŭ; — Vedĭ şi Ananescu Zoolog. p. 103.

dę cătră cei din Moldova: Pichere și Pichire[1], lat. Numida meleagris L. germ. das Perlhuhn.

Fiindŭ ca Pica nu se cultivéza de catră Românı de multŭ și'ntr'unu gradŭ așa de mare, ca celelalte paserı domestice, cum sunt buna óra gainele, rețele, gâscele și porumbii, de-aceea și datinele și credințele acestora despre dênsa, față cu a altoru óre, sunt fórte puține și ne'nsemnate.

Credințele și datinele Românilorn se referescŭ maĭ multŭ numaı la óuele acesteĭ paserı. Decı, de-ocamdată și eu voiu vorbì numaı despre acestea.

II.

In serbatorile Pascilorn fie-care Românu, începêndu dela celu mai micu pruncu și pênĕ la celŭ maı betrânŭ moșnégu, pórta la sine mai multe óue roșii și împestrite ca sa ciocnéscă cu amicii și cunoscuții seĭ, dupa cum e dațina moscenita dela strebunĭ.

Sunt însa o sama de ómenı, carı și aice alérgă dupa speculațiunı și înșalațiunı, voindu a câștigà maı multe óue de câtŭ alții. Aceștia îșĭ facŭ óue roșı de Pică, cu carı, ciocnindu, câștigă cu multŭ maĭ multe óue, de câtŭ când ar cĭocnì cu óue de gaină, de óre ce óuele de Pică, dupre cum e cunoscutŭ, sunt cu multŭ maĭ tarı la gaóce ca cele de gaina. Insă celu ce cĭocnesce cu óue de-acestea, nu numaı ca se consideră de-unŭ înșalatoru, ci se dice înca ca are

[1]) A. de Cihac. Diction. tom. II. p. 254. — Com. de Dlŭ I. Cornoiŭ.

fórte mare pecatu, pentru că numai óuele cele de gaina sunt menite spre acestu scopŭ.

Óuele de Pica le'ntrebuinţéză unele Românce şi la o sama de farmece de dragoste, precum şi ca lécu în contra muşcaturei şerpiloru. Dar' cum le'ntrebuinţéza ele în aceste dóue casuri din urma, pênĕ acuma nu-mĭ e maĭ de-aprópe cunoscutu.

C u r c a.

Dintre tóte paserile domestice cea maı puţinu cultivată de poporulŭ românu şi maı alesu de celŭ dela ţéră este C u r c a, dem. C u r c u ţ ă, masc. C u r c a n ŭ, dem. C u r c ă n a ş ŭ; la Românii din unele părţĭ ale Transilvaniei şi anume la ceı din ţéra Haţegului: C o r c o d i n ă, masc. C o r c o d a n ŭ [1]), în alte părţĭ însa C o r c o t i n ă [2]), masc. C o r c a n u şi C o r c o d a n ŭ [3]), la Românii din Banatu pe lângă C u r c a încă şi C ĭ u r c ă [4]); la Românii din Istria P u r ă masc. P u r i c h i u şi P u r m a n ŭ [5]), lat. Meleagris gallopavo L. germ. das Truthuhn, fem. die Truthenne.

De-aice vine apoı că Românii n'aŭ nicı o legendă şi mai nicı o datină séu credinţa despre acésta pasere.

Totŭ ce potŭ spune în privinţa acesteĭ specii de paserĭ este, că dela datina Curcanului de-aşı sborşì penele şi de-a se umflà aŭ formatŭ Românii asemĕnarea „s e u m f l a c a u n u c u r c a n ŭ“, care este

[1]) Com. de Dlŭ N. Densuşĭanŭ.

[2]) Polizŭ. Vocab.

[3]) S. P. Barcianŭ. op. cit.

[4]) Veḑĭ: Familia. an. XIX. Oradea-mare. 1883. p. 227.

[5]) I. Maiorescu. Vocab. istriano-românŭ. publ. în „Convorbirĭ lit.“ an. VIII. Iaşĭ. 1874 75. p. 210.

fórte usitata în Bucovina şi care se ḑice despre bărbaţiı ce se fudulescu şi se îngâmfă prea tare, de şi n'aŭ pentru ce, precum şi despre ceı aroganţı. Éra dela curca vine ḑicala „s'a bârzoıatu ca o curcă", care se aplică femeiloru celoru îngâmfate.

Dropia.

I.

Paserea cea maĭ mare, care se afla în Europa și care, pe câtŭ e de greóĭe în âmbletulŭ seŭ, pe atâta e și de istéță și precauta ca să nu devie prada vênatorilorŭ, carii, pentru carnea ei cea gustuósă, o urmărescu pretutindene unde sciu ca petrece, este Dropia, numită altmintrelea și Drobiță, Drofie și Drochie, lat. Otis tarda L. germ. die Grosstrappe.

Barbațelulŭ acestei paseri, după cum mi-au spusŭ mai mulțĭ Românĭ din Bucovina, se numesce în unele locuri Drobŭ pl. Drobi, în altele Sdrobu pl. Sdrobi, éră în Muntenia Dropioiŭ și'n glumă Mitropolitŭ.[1])

O alta pasere, care se ține de familia Dropiei, însă care e cu multŭ mai mica de câtu acésta, se numesce Dropie-mica séu Spurcóĭcă[2]) masc.

[1]) A. I. Odobescu. Ψευδο-κονηγετικος. p. 7.

[2]) In Dictionnaire daco-romane t. II. p. 355. al Dluĭ A. de Cihac, numele acesteĭ paserĭ e scrisŭ „Spărcóĭcă". Eŭ credŭ însă că acestŭ modŭ de scriere nu e corectŭ, ci ar trebuĭ să fie „Spurcóĭcă", ceea ce fórte logicŭ ca femeĭuşcă a „Spurcaciuluĭ", și acésta cu atâta maĭ multŭ, de óre ce paserea din cesțiune se numesce „Spurcóĭcă" și de către Dr. T. Stamati în

Spurcaciŭ [1]), lat. Otis tetrax L. germ. die Zwergtrappe.

Dropia din urmă se deosebesce de cea dintâiŭ prin aceea, că e cu multŭ maĭ mică la corpu; la pene e cafenie, pe spate cu puncte negre, éra pe pântece alba; pe când cea dintâiŭ e maĭ mare, maı greóıe, penele de pe spate i sunt ruginiı, éră cıoculu scurtu şi pĕrosu la rădĕcina.

Amêndóue paserile acestea se află într'unŭ numeru fórte însemnatŭ în România şi maı alesu pe lângă Dunare. In Bucovina şi Transilvania provinu cu multu maı puţine Dropiı şi numaı în unele timpurı anumite. Ele se nutrescŭ cu graunţe, érba şi insecte. Carnea lorŭ este fórte bună şi gustósa la mâncare, de-aceea vênatoriı le caută şi le urmărescŭ cu o deosebită pasıune.

III.

Partea cea maĭ înpoporată cu Dropiı a Românieı este întinsa câmpie a Baraganuluı. Aice se facu cele maı multe şi maı interesante vênatoriı asupra acestorŭ paserı. Deci, cugetŭ eŭ, ca nu va fi fara óre-şĭ care interesu pentru cetitoriı noştriı, dacă li vom înfaţişă aice, prin vr'o câte-va trasăturı, modulu cum vênéză Româniı Dropiile pe aceste câmpiı întinse, şi

alŭ seŭ „Manualŭ de Istorie naturala". Iaşĭ 1848. p. 99. unde dice că „e înalta de o palmă şi şese palmace", precum şi de Dr. Cihac. în a sa Ist. nat. Iaşĭ. 1837. p. 108.

[1]) B. Nanianŭ. op. cit. p. 105. — Natura, jurnalŭ pentru respândirea sciinţelorŭ nat. în România an. V. Bucurescı. 1862. p. 28.

maı alesu Tamadaıenii, aceĭ „vênatorı de Dropiı din baştina, carii nému din némulŭ lorŭ aŭ rătacitŭ prin Baraganu, pitulaţı în caruţele lorŭ acoperite cu covergĭ de rogojină şi, mânâudu în pasŭ a lene glóbele lorŭ de caluşeı, dau róta óre, ḑile şi lunĭ întregı împrejurulŭ falnicilorŭ Dropioı — carora eı li ḑicu Mitropoliţı, — séu când aceştıa primavéra se înteţescu în lupte amoróse, séu când tómna, eı ducu turmele de puı să pască pe ţerine înţelenite.“ [1])

Modulŭ cum vênéză aceştı Românı, aceştı „vĕnatorĭ din baştină“, nu credu sa aıbă vre o asemenare cu a vènatorilorŭ de alta naţıune.

Prin urmare, cu atâta maı de grabă, pare-mi-se, ca merită sa-lŭ înfăţoşamu aice.

„Şi'n adeveru, — ḑice Dlŭ Odobescu, — sa şedemu strîmbŭ şi sa judecămŭ dreptu: óre ce desfatare vênatorésca maı deplină, maı neţermurita, maı sanina şi maı leganată în dulcı şi duıóse visărı, póte fi pe lume de câtŭ aceea care o gusta cine-va când, prin pustiile Baraganuluı, caruţa, în care sta culcatŭ, abıa înaintéza pe căı fară de urme? De'nainte-ĭ e spaţiulŭ nemărginitŭ; dar' valurile de érbă, când înviete de o spornica verdéţa, când ofelite sub pârlitura sóreluĭ, nu-ĭ însufla îngrijirea nestatorniculuı oceanu. In departare, pe linia neteda a orizontuluı se profiléza, ca moşoróĭe de cârtiţe urieşe, movilele, a carorŭ urzala e taına trecutuluı şi podóba pustietaţii. Dela movila Nécşuluı de pe malulu Ialomiţeı, pênĕ la movila Vulturuluı

[1]) A. I. Odobescu. op. cit. p. 7—8.

din prejma Borcei, ele stau semenate în prelargulŭ câmpiei, ca sintinele mute şi gârbovite sub ale lorŭ betrâneţi. La pólele lorŭ cuibéza Vulturii cei falnici cu late pene negre, precum şi ceĭ suri alu carorŭ ciocu ascuţitŭ şi aprigu la pradă resare hîdosŭ din ale loru grumazuri jupuite şi golaşe. E grosnicŭ de a vedea cum acestea jivine se repedŭ la stêrvuri şi se îmbuibă cu mortaciuni, când, prin sohaturi, pică de bolesce câte o vita din cireḑi!"

„Dar' căruţa trece în laturi de aceea privelisce scârbósa; ea înaintéza încetinelu şi ratacesce fară de ţelŭ, după bunulu placu alu mârţógelorŭ arominde séŭ dupa prepusulŭ de vênatu alu Tamadaianului caruţaşu."

„De cu ḑorile, — atunci când róua stă încă aninata pe firele de érbă, — ea s'a pornitŭ dela conaculŭ de nópte, şi tocmaĭ când sórele e de-asupra améḑului, ea sosesce la loculu de întâlnire alŭ vênătoriloru. Maĭ adese acestu locu e o cruce de pétră, strîmbata din pina ei, séu unu puţŭ cu furca, adica o grópa adânca, de unde se scóte apa cu burduvulu. Trebue sa fii la Paicu, în gura Baraganului, séŭ la Cornaţele, în meḑulu luĭ, ca sa gasesci câte o mică Dumbrava de vechĭ tufanĭ sub care se adapostescŭ turmele de oi la póle, ér' mii şi mii de cuiburi de Ciorĭ printre cracile copacilorŭ. In ori ce altŭ locu alŭ Baraganului, vênatoriulŭ nu afla adapostŭ spre a imbucà séŭ a dormì ḑiua, decâtu umbra căruţeĭ sale. Dar' ce vesele sunt acele întruniri de una séŭ dóue óre, în care toţĭ îşi povestescŭ câte isbânḑi aŭ facutŭ séŭ maĭ alesu erau să facă, cum i-au amagitu paserea viclénа, cum i-a

purtatu din locu în locu, şi cum în sfârşitŭ s'a făcutŭ nevedụta în sboru-ĭ prelungitŭ."

„Dupa repausŭ colinda prin pustiı reîncepe cu aceea-şı placere. Vênatorıulu, înprospetatŭ prin somnulu, prin mâncarea şi prin glumele dela conacu, se aprinde din nou de ispita noroculuı; elŭ cu ochiı cauta vênatulu, cu gândulŭ sbóră póte cătră alte dorurı; dar' simţirile-ı sunt în vecı deştepte; inima-ı veghıata este mereu în mişcare şi urîtulu fuge, fuge departe, din colo de nestatornica zare a nemarginiteı câmpiı."

„Când sórele se plécă spre apusu, când murgulu seriı începe a se destinde dreptatŭ preste pustiı, farmeculu tainicu alu singurătaţiı cresce şi maı multu în sufletulu calĕtoruluı. Unu susuru noptaticŭ se înalţa de pe faţa pamêntuluı; din adierea vêntuluĭ prin erburı, din ţiriitulu grierilorŭ, din miı de sunete uşóre şi nedeslușite se nasce ca o slaba suspinare eşita din sinulu obositŭ alu natureı. Atuncı prin nalţimele vĕsduhuluı, sboru, cântândŭ a lorŭ doıne, lungı şire de c o c o r ĭ, brâne şerpuinde de acele paserı caletóre, în care divulŭ Dante a întrevedụtu graciósa imagine a stoluluı de suflete duıóse, de unde se desprinde spre aşı deplânge restriştea, gingaşa luı Francesca :

E come i gru van cantando lor lai,
Facendo in aer di sè lunga riga;
Cosi vid'io venir traendo guai,
Ombre portate dalla detta briga. [1])

[1]) Dante. Divina Commedia; L'Inferno, cant. V.

Românesce :

Şi precum gruiĭ mergŭ cântândŭ a lorŭ doine,
Facendŭ prin aerŭ din sine lungi şire;
Aşa vĕḑui viindŭ, trăgêndŭ vaete,
Umbre purtate de pomenita suflare.

„Dar' câte una — una caruţele sosescu la târla séu la stâna, unde vênatorii aŭ sa petrécă nóptea; unu bordeiu acoperitŭ cu pae, -- câte-va saiele séŭ olomuri pentru vite, o cétă de dulăĭ ţepeni latrându cu înverşunare, şi în tóta împrejurimea unu mirosu greŭ de óie, de cépa şĭ de rachiŭ, éta adapostulŭ ce le póte oferì baciulu dela Radana séu celu dela Renciu. Din acestea cata vênatorii să-şi întocmésca culcuşŭ şi cină, dacă cum-va n'aŭ avutŭ grijă să-şi aduca aşternutu şi merinde în căruţe. Pe când însa, pe sub şure şi la vatra bordeiului, ospĕţulŭ şi paturile se gatescŭ, dupre cum pre fie-care îlŭ taĭe capulŭ, limbele se desmorţescu şi prin glume, prin risuri cu hohote, ele resc umperă lungile óre de tacere ale ḑilei.“ [1])

Étă în puţine trasaturi modulŭ cum îndatinéză din vechime Tamădăienii, şi nu numaĭ aceştia, ci şi toţi acei vênatori români, carii cercetéza întinsa câmpie a Baraganuluĭ, a vênà cârdurile de D r o p i ĭ, cari, cu pasŭ mesuratu şi cu capulu ţintitu la paza, cutrieră şesurile cele fară de margine... Şi óre vênatoria acésta nu este cu multŭ mai atrăgĕtóre, maĭ romantica şi mai încântatóre, óre nu aduce ea vênătorului mai multa distragere şi placere, de câtu aceluia, ce cutrieră p e r

[1]) A. I. Odobescu. op. cit. p. 9 13.

pedes apostolorum câmpiile, însoţitŭ fiindu numaı de-unŭ singurŭ prepelicarĭŭ, care nu póte să-ĭ procure altă distragere, fără numaı dóră ca să stârnéscă pre vre o prepeliţa de pe cuıbarĭŭ séu vre unŭ epure somnorosŭ de sub o tufă, dupre care începe apoĭ a alergà totŭ ţiflindu şi haucaindŭ de-ţĭ ţiue urechile şi-ţı alungă vênatulŭ de sub nasŭ?

Românulu, dupre cum am vĕḑutŭ din şirele citate maı susŭ, ca şi la orı care altă împrejurare de petrecere şi distragere, aşa şi la vênatorie, îı place a fi totdéuna veselu, totdéuna în orı bune, nu tacutŭ şi cu cugetulu îndreptatŭ numaĭ într'unu singuru locu, cum ar putea maı de graba şi maĭ uşoru scurtà viéţa uneı vietaţı nevinovate.

Românulŭ încă e vênatorĭu din nascere, şi póte că cu multu maı iscusitŭ şi ajunsŭ de capŭ de câtu orı şi care vênatorıu străinu, dar' monotonia, ca şi orı unde în altu locu, aşa şi la vênatorie, îı este urîtă, şi cauta a o alungà dela sine, înlocuindu-o prin totŭ felıulu de istorióre picante şi observarı ingeniόse...

Nagâțulŭ.

I.

Multe și felhurite aŭ fostu neajunsurile și neplacerile, nevoile și năcazurile, crudimele și maltrătările, ce aŭ trebuitu sa le sufere stremoșii noștri în timpurile vechi nu numai dela popórele cele păgâne și barbare, cari ca nisce lăcuste nesațióse aŭ cutrieratŭ, prădatŭ și pustiitŭ în maĭ multe rēndurĭ țerile române, ci înca și dela acele popore creștine, cari ca unele ce eraŭ învecinate și aveaŭ mai acelea-și interese ca și Românii, adică: de-ași a pară patria, limba și religia în contra pagânismului și barbarismului, ar fi trebuitŭ sa vĭețuéscă în cea maĭ strînsă și maĭ bună legatură și amicéța.

Din acésta causă apoi, pentru că nu sciau în cotro să-și mai plece capulŭ, pentru că nu aveau pre nime, care să li fi ținutŭ parte, să fi căutatŭ cu ochĭ bunĭ asupra lorŭ și sa-ĭ fi ajutatŭ din tótă inima la timpu de nevoe, eraŭ Românii adeseorĭ constrînși a întrebuință diferite mijlóce spre a se putè apără în contra inimicilorŭ de tóta mâna și spre a scăpà cu viéța din ghiarele acestorŭ fiere selbatice cu graiŭ și trupŭ omenescu.

Aşa ni istorisescu bĕtrânii, între multe altele, ca mai demultŭ stremoşii noştrii, nesciindu când vor navalì inimicii asupra lorŭ ca sa-ĭ despóie de tóte ce aveaŭ, nefiindu mai nicĭ într'o ḑi siguri de averea şi viéţa loru, faceau nisce „c i u h e", prin mijloculŭ carora li se da apoi de scire când se apropiau inimicii de dênşii. C i u h e l e acestea, cari se împlântaŭ în regula pe culmile cele mai înalte ale délurilorŭ şi ale munţilorŭ, constà dintr'unŭ capriorŭ lungŭ séŭ dintr'o bârnă mare de bradu séŭ şi de altu lemnŭ pe care o înfaşurau dintr'unu capĕtŭ pêne'ntr'altulu cu pae sucite şi unse cu reşina séŭ cu smóla.

Mai departe fie-care românŭ, ce avea puţina avere şi n'ar fi voitu să cada în mâna inimicilorŭ, îşi facea câte unŭ caru câte cu dóue p r o ţ a p u r ĭ séŭ r u d e pe care încarcà, la timpu de nevoe, tóta averea sa cea mai preţiósă.

Când întrau inimicii în ţéra străjerii, ce erau puşĭ anume să stea de pânda pe culmile délurilorŭ, da focŭ ciuhelorŭ descrise mai susu, ciuhele se aprindeaŭ şi prin flacara loru se da de scire tuturoru Românilorŭ de prin apropiere, că inimicii: Tatarĭ, Turci, Unguri, Cazaci, Leşĭ séŭ cari eraŭ se apropie de dênşiĭ. Românii, vĕḑêndu acestŭ semnŭ şi sciindu prea bine ce-i aştépta, încarcau de graba totŭ ce aveaŭ mai preţiosŭ pe lângă sine în carĕle cele cu dóue proţapurĭ, înjugaŭ boii la unulŭ din proţapurile, ce erà îndreptatu spre pórtă, şi aşa apoĭ se retrăgeaŭ spre Carpaţĭ, spre desimea munţilorŭ, unde erà tótă scaparea lorŭ.

Fiindu ca însa pe acelea timpuri în munţi nu se aflau, ca acuma, drumuri şi plaiuri batute pe cari se póta âmblà omulu după plăcere, se întórca carulŭ seŭ încarcatu cu povóra în cotro va voî, ci aflându-se aşa dicêndu numai nisce poteci şi carari fórte ânguste, deaceea faceau ei carĕle cu dóue proţapuri, ca sa nu maĭ aiba nevoie a le întórce în totu momentulu, ci sc'njuge boii la proţapulu întorsŭ în cotro avea sa apuce.

Éră-şi ni istorisescŭ betrânii, că totu din causa inimicilorŭ, se vedeau maĭ de multŭ Româncele necesitate a taĭà carnea ce-o puneaŭ la focŭ sa férba, în mai multe bucaţele şi fie-care bucăţica a o legà câte c'o aţişóra, pre care o lasau sa atârne afara din óla. Când s'apropiaŭ inimicii, ne mai avêndu timpŭ ca sa aştepte pênĕ ce va ferbe carnea fie-care familiantŭ scotea de graba câte o bucaţică de carne cu aţişióra din ólă ca sa nu se frigă la mâne, o punea unde apucà, şi aşa apoi fugeaŭ cu toţii de'naintea inimicilorn şi se ascundeau prin munţi séŭ prin alte locuri, unde cugetaŭ că nu vor fi urmariţi şi prinşi.

Acésta datină de-a legà carnea c'o atişóră, când se pune la focŭ ca să férba, s'a păstratŭ pênĕ şi în diua de asta-di în unele sate din munţii Bucovineĭ. Insa când întrebi acuma pre vre o Românca: de ce légă ea carnea cu aţa, când o pune la focŭ?... ce însemnézâ capetulŭ de aţă ce spânzurà din ólă afara? nu scie nemica alta să-ţĭ respunda, decâtu că aşa a apucatu dela moşi stremoşi şi aşa face şi ea!

Ce se atinge de c i u h e trebue să mărturisescŭ că le-am apucatŭ şi eŭ. In copilăria mea maĭ în pre-

jurulu fie-carui satu din Bucovina se aflaŭ pe culmile délurilorŭ câte patru séu şi mai multe cĭuhe de-acestea postate spre cele patru regiuni ale pamêntului. Intrebându pre unulu şi altulu despre însemnânţa loru mi se respunse ca sunt puse spre apărarea satului în contra reutaţilorŭ.

Câtu pentru carĕle cele cu dóue proţapuri séu rude numai cei mai betrâni ómeni îşi maĭ aducu aminte ca prin visŭ ca au vĕḑutu în tinereţele loru icĭ colea câte unulu aruncatŭ sub vre o colnicióră, şi spunŭ că atâtŭ coşulŭ lorŭ, cât şi rótele eraŭ fórte mari.

Afara de acestea, câte s'aŭ înşiratŭ pêne aice ne-au mai remasu înca fórte multe reminiscinţe de pe timpulu când totŭ soiulu de órde păgâne şi barbare cutrierau ţerile române şi despoiau pre locuitorii lorŭ de tóte averile şi bunataţile. Multe s'au mai pastratŭ în memoria restrenepoţilorŭ acelorn Romani trecuţi, cum se ḑice, prin apa şi prin focu. Nu este însă loculŭ loru să le înşiramŭ pre tóte aice. Ne vom mulţamì de asta dată numai cu cele ce le-am înşiratŭ pênĕ acuma, şi vom trece mai departe la obiectulŭ despre care din capulu locului ne-am propusu să vorbimŭ, adica la reminiscinţele şi credinţele Românilorŭ despre paserea numită de comunu în Bucovina N a g â ţ ŭ, lat. Vanellus cristatus M. et W. germ. der Kiebitz.

II.

Unutu dintre popórele păgâne, carĭ aŭ navălitu fórte adeseori în ţerile române dela Dunare şi mai alesu în Moldova şi dela carele aŭ avutu Românii fórte multu

de suferitŭ, aŭ fostŭ Tatarii. De'naintea acestora rarŭ când se puteaŭ ascunde Românii, caci ei, după cum ni istorisescŭ şi credu bĕtrânii, aveaŭ nisce paserĭ învĕţate la vênatorie, pre carĭ le purtaŭ totdéuna cu dênşiĭ şi acestea descoperiaŭ pre românĭ ori şi unde ar fi fostu ascunşi.

Aceste paseri rele şi fórte urgisite de poporulŭ românŭ erau Nagâţii.

Teritoriulu Moldovei, de care, dupre cum prea bine se scie că pe acelea timpuri se ţinea şi Bucovina, nu erâ pretutindene strebatutu şi cultivatŭ ca acuma, ci cele mai multe parţi ale sale erau apatóse şi mlăştinóse, în cele mai multe locurĭ se aflau o mulţime de ochiuri, lacuri şi iazurĭ mari cât puteai cuprinde cu ochii, tóte împanate cu trestie, papură, pipirigŭ, plamână şi alte diferite plante. In stuhăriile seculare ale acestorŭ lacuri şi ĭazuri, se ḑice ca de multe se ascundeau Româniĭ de reulu Tătarilorŭ.[1]) Insa Tătarii, sciindŭ prea bine ca Româniĭ îndatinéza a se ascunde prin aceste stuharii ca sa scape de cruḑimile loru, se ḑice ca cum năvăliau în Moldova şi se apropiau de unu asemene ĭazŭ séu lacŭ, îndata slobodiau o mulţime de Nagâţi, pre cari îi amuţiau să caute pre fugarí. Nagâţii, cum se vedeau liberí, îndată cutrierau tóte stuhariile de prin prejurŭ şi cum da de vre unŭ Românŭ îndata

[1]) Uniĭ Românĭ, ca sa nu fie descoperiţĭ de Tătarĭ şi de paserile acestora, ḑice că îndătinaŭ a-şĭ face unŭ felŭ de cuşme lungĭ de stuhŭ şi din fructele acestuia, puneaŭ cuşmele pe capŭ şi aşa se băgaŭ apoi prin ĭazurĭ şi alte ape mari, unde şedeaŭ cu ḑilele întregĭ. Şi dacă treceau Tătariĭ de acolo nu-ĭ puteaŭ cunósce din causa cuşmelorŭ, carĭ se clătinaŭ când sufla vêntulŭ. —

începeaŭ a ţiui, a strigà şi a se roti împrejurulŭ luĭ pênĕ ce veniaŭ Tătariĭ de-lŭ prindeaŭ şi-lŭ despoiaŭ de totŭ ce avea pe dênsulŭ şi apoĭ orĭ că maltrătându-lŭ îlŭ omoriaŭ şi-lŭ aruncaŭ éră îndăraptŭ de unde l-aŭ fostu scosŭ, orĭ că-lŭ legaŭ butucŭ cu curele crude de piele de vită şi astfeliŭ legatŭ îlŭ duceaŭ apoĭ. cu dênşiĭ în sclăvie.

Pe când Tătariĭ măltrătaŭ pre uniĭ Românĭ, cariĭ aŭ avutŭ nenorocirea se cadă în mânele lorŭ, pe atuncĭ N a g â ţ i ĭ sburaŭ într'altă parte şi căutaŭ pre alţĭ Românĭ... Nicĭ unŭ Românŭ nu putea să remâe nedescoperitŭ de acestea paserĭ fórte rele, căcĭ orĭ şi câtu de bine s'ar fi ascunsŭ Româniĭ, ele trebuĭaŭ să-ĭ predee în mânele Tătariloru.

Maĭ departe spune tradiţia poporală, că daca Româniĭ pătrundeaŭ şi se ascundeaŭ în desimea stuhuluĭ unde numaĭ a nevoe şi cu greŭ îĭ erà omuluĭ de-a strebate cu sloboda, şi dacá pre aceştĭa îĭ descoperiaŭ Nagâţiĭ, de cariĭ pe acele timpurĭ se aflaŭ fórte mulţĭ în Moldova şi-şĭ făceaŭ cu miile cuiburĭ prin stuhurĭ, atuncĭ Tătariĭ nu se maĭ duceau să-ĭ scótă singurĭ din ascundişulŭ lorŭ, ci amuţiaŭ asupra lorŭ pre unŭ feliŭ de cânĭ, cariĭ încă îĭ purtaŭ cu dênşiĭ, şi câniĭ aceştia adurmecândŭ pre Românĭ, îĭ scoteau afara şi-ĭ mânaŭ apoĭ spre Tatarĭ... Vaĭ şi amarŭ de Românulŭ acela, care picà acuma în mânele păgânilorŭ!... Chinurile luĭ din partea Tătarilorŭ nu se potu descrie!... Atâta ce-lu mucĭau, atâta ce-lŭ băteaŭ, că trebaia să móră. [1]

[1]) Trad. Rom. din Horodniculŭ-de-josŭ com. de Dlŭ P. Prelipcénŭ. — Nagâţiĭ, după cum scimŭ din istoria naturală, se ţinŭ în

III.

Afară de acestea trădițiunĭ de tristă memorie, afară de aceste reminiscințe, carĭ ni amintescŭ de timpurile cele grele și viforóse în carı aŭ petrecutŭ stremoșiĭ noștriĭ, maĭ aŭ Româniĭ încă și urmatórele datine și credințe despre N a g â ț ĭ.

Când copiĭ strigă fórte tare și li-ĭ vócea fórte țiuitóre și pătrundetóre, atuncĭ îndatinéză Româniĭ din Bucovina a-ĭ numì „N a g â ț ı". Eĭ ḑicŭ: „t a c ĭ N a g â ț u l e n u m a ĭ s t r i g à a t â t a, c ă m 'a ĭ a s u r ḑ i t ŭ!" Când unŭ copilu racnesce ḑicŭ éră-șĭ că „s t r i g ă c a u n ŭ N a g â ț ŭ!"

Nagâțulŭ e și unŭ anunțătoriŭ de plóĭe. Așa când sbóră elu pe susŭ și maĭ alesŭ séra și strigă tare „ț ĭ u ì! ț ĭ u ì!" atuncĭ se ḑice că în curêndŭ are să se schimbe timpulŭ, are să plóĭe, va fi timpŭ posomorîtŭ. [1])

Acestea sunt datinele și credințele Românilorŭ despre N a g â ț u!

---

regulă pe fênațele cele apătóse și prin stuhurile de pe lângă ĭazurĭ și lacurĭ. Eră când se apropie cine-va de cuĭburile lorŭ, carĭ sunt făcute pe suprafața pămêntuluĭ, atuncĭ se rădică repede în susŭ și învêrtindu-se în cercurĭ începŭ a strigà și a țiuì fórte tare, trădându-șı astfelĭŭ loculŭ unde li sunt óuele. Dela acésta datină a Nagâțilorŭ se vede că vine și credința Românilorŭ, că aceste paserĭ spăriόse ar fi trădatŭ în vechime pre stremoșiĭ noștriĭ Tătarilorŭ.

[1]) Cred. Rom, din Căndrenĭ, com. de Dlŭ P. Ursulŭ; a celorŭ din Horodniculŭ-de-josŭ, com. de P. Prelipcénŭ, și a Românilorŭ din Frătăuțiĭ-vechĭ. —

IV.

In fine sa mai cuvêntamu ce-va şi despre numele propriŭ alŭ acestei paseri.

Puţine paserĭ, din câte li sunt Românilorŭ cunoscute, aŭ atâtea numiri ca şi acésta. Aşa Românii din Bucovina, pe lângă „Nagâţu“ o maĭ numescŭ încă şi „Pasere-tătărésca“, „Câne-tătărescŭ“ şi „Ţiuvlicŭ“ pl. „Ţiuvlici“.

Numirea „Ţĭuvlicŭ“, după cum spune poporulŭ, să-ĭ vină de-acolo, că ea când are se prevestéscă timpulu celŭ reu séu când are să descopere pre cine-va căpcânilor u, adica acelorŭ căpcânĭ, cari mânâncă ómeni, striga necontenitŭ: „ţĭu-u uvlicŭ! ţiuuuvlicu!“ [1])

Credu că totŭ dela strigatulŭ acestei paseri s'a formatŭ în decursulu timpului nu numai numele eĭ, ci şi verbulu „ţivlì“ séŭ „ţiflì“, care însemnéza atâta câtŭ a strigà tare, a răcnì c'o vóce ascuţita şi pătrundetóre, şi care se aplică mai alesu copiilorŭ celorŭ reĭ ce plângŭ fórte multu.

In unele locurĭ din Transilvania se numesce paserea acésta „Libuţu“ [2]) şi „Libucŭ“, „Libocŭ“, „Libecŭ“, „Bibicŭ“ [3]), éra în altele locuri „Na-

[1]) Dat. şi Cred. Rom. din Frăţauţiĭ-vechĭ.

[2]) Sab. Popŭ. Barcĭanŭ. op. cit. — S. Petri. op. cit. —

[3]) A. de Cihac. Dictionnaire. t. II. p. 512.

gâțu", „Neguițu"[1], „Nogâțŭ"[2]), „Cĭovlica"[3]) și „Cĭorlica".

Despre esistința numirei „Cĭorlică" avemŭ dovadă urmatoriuluĭ proverbŭ din Selagiŭ:

Nu-mĭ e frică de cĭorlică
Că-mĭ stă casa 'ntr'o urzică,
Ci-mĭ e frică de cĭocoĭŭ
Că-mĭ stă casa 'ntr'unŭ gunoĭŭ.[4]

Românii din Moldova o numescu „Nagâțŭ"[5]) éră ceĭ din Muntenia „Cĭovică".[6]) Dar' e de presupusu ca'n Mnnteuia se va fi numindu și „Cĭovlica" judecându dupa proverbulu citatu maĭ susŭ, care e fórte respânditŭ și în acésta țóra și care numaĭ cu fórte puține schimbarĭ suna precum urméza:

Nu-mĭ e frică de cĭovlică,
Că-mĭ stă casa'ntr'o urzică,
Ci-mĭ e frică de cĭocoĭŭ[7])
Că-mĭ e casa 'ntr'unŭ gunoĭŭ.[8])

[1]) S. P. Barcianŭ op. cit.
[2]) A. de Cihac op. cit. p. 517.
[3]) S. Petri op. cit — S. P. Barcianŭ op. cit.
[4]) Șeḑetórea an. IV. Budapesta 1878. p. 117.
[5]) Dr. T. Stamati. Manualŭ de ist. nat. ed. I, Iașĭ. 1848. p. 99.
[6]) B. Nanianŭ. op. cit. p. 105.
[7]) Sub cuvêntulŭ „cĭocoĭŭ" din proverbulŭ acesta și din celŭ premergĕtoriŭ n'are, după părerea mea, a se'nțelege „Cĭocoiĭ", carĭ aŭ jupitŭ și maĭ jupescu încă și pône în ḑiua de aḑi pre bietulŭ poporŭ românŭ din România, ci eŭ socotŭ că sub „Cĭocoĭulŭ" acesta se'nțelege „Cĭocârlanulŭ, căcĭ și acésta pasere, care în unele ținuturi din Transilvania se numesce „Cĭocoĭŭ", âmblă, maĭ alesŭ érna, prin gunóie și prin bălігаre cautându-șĭ nutremêntulŭ.
[8]) G. Baronzi. op. cit. p. 49.

In Vocabularulŭ românŭ-nemţescŭ, compusŭ de Dlŭ S. Petri, pe lângă numirea „Cĭovlică“ pe care o trăduce în germânesce prin „Kiebitz“, provinŭ încă şi numirile „Cĭovică“ pl. „Cĭovicĭ“ şi „Cĭovină“ pl. Cĭovine“ pre carĭ le trăduce prin „Fischaar“ şi „Beinbrecher“. Asemenea şi în Vocabularulu Dluĭ Barcĭanŭ provine încă numire „Cĭovică“, care o traduce germânesce prin „Todteneule“. Totŭ acésta numire din urmă, precum şi „Cĭuvică“ se află şi la Dlŭ A. de Cihac [1]) trădusa prin Ulula aluco şi Strix passerina.

In privinţa numirilorŭ „cĭovică“, „cĭuvică“ şi „cĭovina“ esista aşa dară, după cum am vĕdutŭ, deosebite păreri, aplicându-se de uniĭ Românĭ la alte paserĭ şi nu la Nagâţŭ. Cu tóte acestea însă eŭ credŭ, că de óre ce între numirea „Cĭovlică“ şi „Cĭorlică“, care însemnéză după unii „Nagâţulŭ“, şi între acestea din urma, adica: Cĭovică, Cĭuvică şi Cĭovina, esistă o deosebire fórte mică, numaĭ de dóue litere, éră rădĕcina fiindŭ la tóte aceea-şĭ, tóte numirile acestea trebue sa semnifice una şi aceea-şĭ pasere şi anume séŭ numaĭ Vanellus cristatus (Tringa vanellus L.) séŭ numaĭ Glaucĭdium passerinum (Strix passerina.[2])

[1]) Dictionnaire t. II. p. 56.
[2]) Veḑĭ t. I. p. 204.

Fluturașulŭ.

I.

In natură se află multe animale, precum și alte vietăţĭ, carĭ sunt, așa ɖicêndŭ, unu barometru viŭ, fiindŭ că prevestescŭ sosirea ploiĭ. Mâţele, lipitorile, paingeniĭ, muscele, uniĭ pescĭ și maĭ cu samă brósceele se distingu în privinţa acésta fórte multŭ. Dar' noĭ vom lăsà de astă dată pre tóte vietaţile acestea la o parte și vom vorbì numaĭ despre o pasere, care asemene anunţă venirea ploiĭ, fiindu că ea atuncĭ când are să plóĭe începe a fluerà într'unŭ modŭ particularŭ.

Acésta pasere, care nu odată prin strigătulŭ eĭ face pre ómeniĭ, ce lucră în câmpŭ, să se siléscă maĭ de grabă cu lucrulŭ, dându-le de scire, că în curêndŭ o să-ĭ apuce plóia, se numesce de către româniĭ din Muntenia Fluturașŭ[1]), Purcărașŭ[2]), Fluerarĭŭ[3]), Fluerătorĭŭ[4]), Prundărașŭ și Pruntărașŭ[5]), lat. Charadius pluvialis L. germ. Goldregenpfeifer.

---

[1]) Natura. an. V. Bucurescĭ 1862. p. 205. -- D. Ananescu. Zoologia. 1874. p. 108.

[2]) Com. de Dlŭ Gr. Stefanescu.

[3]) D. Iarcu. Elemente de ist. nat. Bucurescĭ 1864. p. 20.

[4]) Com. de Dlŭ P. Ispirescu.

[5]) A. de Cihac. Dictionnaire t. II. p. 297.

Fluturașulŭ séu Purcarașulu acesta se află mai în tótă Europa. Elŭ e o pasere migrătóre, findŭ că érna pléćă dela noĭ în țerile cele calde și mai cu samă cătră nordulu Africeĭ. La acésta migrațĭune, Fluturașulu merge în cete mari, cari forméză unŭ triunghĭŭ deschisŭ resturnatu, buna óră precum călătorescu și Cucórele.

Mâncarea Fluturășului constâ în vermi, insecte, larve și chiar în semințele diferițiloru arborĭ. Elŭ traesce în monogamie, adică barbațelulŭ remâne totdéuna credinciosu femeii sale. Dara numai femeiușca se'nsarcinéza cu facerea cuibului pentru pui. Acestŭ cuibu, de și nu e elegantŭ și nici n'are o posițiune înaltă, fiindu că este facutŭ pe pamêntu pintre erburĭ, cu tóte acestea este fórte solidŭ și convenabilŭ pentru a primì óucle în numerŭ de patru séu cinci de colóre galbana-închisa, batêndu în roșu, avêndu pe gaóce și pete aurii.

Când femeiușca clocesce óuele, barbațelulu șede óre întregi lânga dênsa și cânta spre petrecerea soției sale și spre a o încurajà la clocirea progenitureĭ sale.

Femeiușca se'nsarcinéza cu crescerea progenitureĭ, éră barbațelulu șede a casa încurajindu-o prin felurite petreceri și cântece și numai atunci devine neliniscitŭ și începe a fluerà, când în scurtŭ timpu are sa vie vre o plóie.

Caracterele zoologice ale acestuĭ Fluturașŭ séu Purcărașŭ sunt urmatórele: e în lungime de dóuedeci și șese, în lațime de cincideci și optu, în lungimea aripeloru de optspredece éra în lungimea codii

de optŭ centimetri; are unŭ cĭocŭ slabu, dreptu, neascuţitŭ şi maĭ scurtu de câtŭ capulu; pelea din dareptŭ a picióreloră este ca o sită. Aripele sunt ascuţite, códa are dóuesprećece pene şi pórta unu desemnŭ de vergea, fulgiĭ sunt netećĭ şi lipiţĭ de pele, corpulu este de o colóre cam négră, cu pete cam verḑĭ séu galbene ca aurulu, aceste pete lipsescu codiĭ, care este de-o colóre cenuşie şi are nisce vergĭ galbine şi verḑĭ. —

II.

De familia Fluturaşuluĭ se maĭ ţine încă şi altă pasere, care asemene provine 'n ţerile locuite de Românĭ. Aceea se numesce de catră Româniĭ din Muntenia, dupa cum mi-a spusŭ Dlu Gr. Stefanescu, Porcuşoru, lat. Charadrius morinellus L. germ. der Mornell oder Morinell.

Porcuşorulu e în lungime de dóuećecĭ şi treĭ, în laţime de patrućecĭ şi şese, în lungimea aripeloru de cincisprećece şi'n a codiĭ de şepte centimetri. Penele luĭ cele de pe spate sunt negrĭ şi pe marginĭ ruginiĭ; capulŭ seŭ celu suru e despărţitu de peptu prin dóue brâie: unulu negru şi altulu albu. Partea inferióra a peptuluĭ e la mijlocu négra, pântecele albu. Ochiĭ cafeniĭ, cioculu negru, piciórele galbene-verḑiĭ.

Porcuşorulu e una dintre paserile cele maĭ frumóse şi maĭ atragetóre ale familieĭ de care se ţine. Elŭ petrece maĭ cu sama pe fènaţele cele apatóse şi pe lânga riurĭ, şi se nutresce cu cobelcĭ, vermĭ, cărabuşĭ şi cu larve de insecte.

III.

In ţerile locuite de Românĭ, şi'ndeosebĭ pe întinsele câmpiĭ ale Românieĭ pe lângă Dunăre şi pe insulele Dunăreĭ se maĭ află şĭ-o a treĭa pasere, care încă se ţine de familia celorŭ dóue descrise maĭ susŭ. Aceea se numesce F l u t u r a ş ŭ - m i c ŭ, în Bucovina: V ă c ă r e l ŭ, lat. Charadrius fluviatilis Bechst. germ. der Flussregenpfeifer.

Fluturaşulŭ acesta este fórte micŭ, abĭa întrece mărimea uneĭ C ĭ o c â r l i ĭ. Lungimea luĭ e de şeptesprećece éră lăţimea de treĭćecĭ şi patru centrimetri, lungimea aripelorŭ de o sută cincĭsprećece éră a codiĭ de optŭćecĭ şi şese de milimetri. Penele de pe spate îĭ suntŭ ţerniĭ éră cele de pe pântece albe, împrejurulŭ grumazuluĭ are o dungă albă; cĭoculŭ negru, picĭórele galbine.

Spunŭ Româniĭ din Bucovina că Fluturaşulŭ acesta strigă maĭ cu samă numaĭ pe la înserate, anunţândŭ prin acésta că va fi timpŭ nourosŭ şi ploĭosŭ.

Sitariulŭ.

I.

Una dintre paserile, care, din causa cărniĭ sale celeĭ bune, este fórte căutată de vênătorĭ şi care se află în ţerile locuite de Românĭ într'unŭ numĕrŭ destulŭ de mare, este şi Sitariulŭ, numitŭ altmintrelea şi Sitariŭ-de-pădure, Cĭocănea[1]), Becaţŭ şi Becaţă [2]) lat. Scolopax rusticola L. die Waldschnepfe.

Sitariulŭ e de treĭḑecĭ şi doĭ centimetri în lungime de cincĭḑecı şi optŭ în lăţime, de dóueḑecĭ şi unu în lungimea aripelorŭ şi de nóue în lungimea coḑiĭ. Penele de pe spate-ĭ sunt ruginiĭ şi înpestriţate c'o mulţime de pete sure şi negre, éră cele de pe pântece galbene deschise şi cu dungĭ cafeniĭ. Pe partea inferiórā a capuluĭ şi pe céfă are patru dungĭ cafeniĭ-închise şi patru galbene-închise. Cĭoculŭ e supţire, dreptŭ şi cilindricŭ, care-ĭ servesce ca o sită spre scóterea insectelorŭ şi a vermilorŭ, ce-ĭ servescŭ de nutreţŭ, de prin mlaştine, din muşchiŭ şi din gunóĭe; picĭórele scurte şi încalţate cu pene de colóre ruginie. Loculu seŭ de petrecere sunt padurile şi câmpiile cele apătóse. Ḑiua

---

[1]) A. de Cihac. Dictionnaire t. II. p. 54. —

[2]) B. Nanianŭ op. cit. p. 107. — D. Ananescu op. cit. p. 111. — Laurianŭ şi Massimŭ Glossariŭ p. 64. — Dr. Cihac op. cit. p. 115.

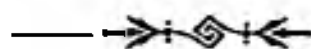
stă ascunsu, éră séra și deminéța esă spre ași caută nutrețulŭ seŭ.

II.

Am spusu maı susu că Sitarıulu vêra cĭoculu seŭ adeseorĭ și prin mlaștine și mușchıurı spre așı căută nutrețulu. Acésta împrejurare a datŭ Românilorŭ nascere la urmatórea credință.

Dlu P. Ursulŭ îmı scrie, ca Românii din ținutulŭ Dorneĭ spunŭ și credu cum că Sitarıulŭ nu se nutresce ca alte paserı cu insecte seŭ semințe, ci elŭ trăesce numaı cu aerulu și zaına ce-o suge cu cıoculŭ seŭ de prin mlaștine și din alte locurĭ apatóse. Maĭ departe se dice că elu nu piscue nicĭ odată primavéra, pênĕ ce nu se aflá atâta érbă verde, cu câtă să se pótă nutrì vitele.

Totŭ acésta credință se afla, după cum mı-a scrisŭ Dlu Gr. Cracıunașu, și la Românii din Transilvania. Aceștıa înca istorisescu despre Sitarıŭ, că ar trăì numaĭ cu „aerŭ de pamêntu“.

Berbecuțulŭ.

I.

De cum se desprimavereză, și pênĕ târḑiu tómna se póte fórte adeseorĭ observà pe marginile apelorŭ, pe lângă lacurı, ıazurĭ, ochiurı și pe fênațele cele apatóse o pasere fórte spăriósa, care de multe orĭ, maı alesŭ când e de cine-va spariata, sbóra ca o săgéta dreptŭ în susu, éră dupa ce s'a suitŭ în aeru începe a strigà c'o vóce, care are fórte mare asemenare cu sbérătulŭ unuı berbece. Acésta pasere se numesce în Moldova Berbecuțŭ, éră în Bucovina atâtŭ de catra Românii dela munte, câtŭ și de către ceĭ dela țéră Berbecuțu, fem. Berbecuță și Óĭa-moĭ[illegible]lorŭ, în Munteuia: Becațină,[1] lat. Gallinago gallinaria, germ. die Heerschuepfe.

Berbecuțulŭ e de douedecĭ și nóue centimetri în lungime, de patrudecı și cincı în lațime, de treıspreḑece în lungimea aripelorŭ și de șese în lungimea coḑiĭ. Penele de pe spate sunt cafenii-închise cu dungı galbine, éra celea de pe pântece albe; partea superióra a grumazuluĭ sură, partea superióră a peptuluĭ cu pete cafeniĭ. Pe capŭ cu treĭ dungĭ late de colóre galbană-roșietică. Ochiı închiși-cafeniı, cıoculŭ negru, piciórele

[1]) B. Nanianŭ op. cit. p. 107. — D. Ananescu op. cit. p. 111. — Laurianŭ și Massimŭ, Glossarĭŭ p. 64.

în colórea cornuluĭ. Petrece în apropierea apelorŭ, pe lacurĭ, ĭazurĭ şi pe fênaţelele cele umede şi apătóse. Nutreţulŭ seŭ constâ din diferiţĭ vermişorĭ, insecte, cobelcĭ şi alte vietăţĭ micĭ, carĭ se ţinŭ prin ape şi prin locurile cele apătóse.

II.

Numele de Berbecuţŭ alŭ aceste̥ĭ paserĭ vine de-acolo, după cum mĭ-aŭ spusŭ maĭ mulţĭ Românĭ atâtŭ din Bucovina, câtŭ şi din Moldova, pentru că ea nu cântă nicĭ nu ciripesce ca alte paserĭ, ci sbéră ca unŭ berbece.

Éră numele de „Óĭa-morţiloru" îĭ vine de acolo, pentru că morţiĭ numaĭ atuncĭ audŭ din ceealaltă lume sbĭerândŭ oile, cum le-aŭ auḑitŭ în asta lume, când sbéră Berbecuţulŭ acesta.

Glasulu Berbecuţuluĭ merge pe isvorulŭ apeĭ, pe a căreĭ suprăfaţă cântă elŭ, pênĕ în ceealaltă lume, unde se află morţiĭ.

Când strigă Berbecuţulŭ nóptea, atuncı se ḑice ca se scólă morţiĭ şi-şĭ caută de trebĭ pe ceealaltă lume, şi ómenii de pe astă lume, cariĭ se află în câmpŭ cu vitele, cum îlŭ audŭ sberândŭ ḑicŭ: să ne sculămŭ şi noĭ, cacĭ étă s'aŭ sculatŭ şi morţiĭ pe ceealaltă lume, fiindŭ că aŭ începutŭ a sbĭerâ Berbecuţiĭ.

Se ḑice maĭ departe că nicĭ odata nu e bine de-a înpuşcâ Berbecuţulŭ, cu tóte că elŭ este fórte bunu de mâncatu. Cine îlŭ înpuşca, nu numaĭ ca are mare pĕcatu, ci póte încă să dee peste o nenorocire mare.

Unŭ omŭ din Calafindescĭ ḑice că a înpuşcatŭ unŭ Berbecuţŭ şi voindŭ a-lŭ scóte din ĭazulŭ pe care l-a înpuşcatŭ, pe locŭ s'a înecatŭ... [1])

Berbecuţulŭ servesce poporuluĭ românŭ încă şi ca unŭ profetŭ. Aşa se ḑice că în véra aceea, în care va sbĭerà elŭ de timpuriŭ, va fi mare abundanţă de grâŭ, éră în véra următóre de păpuşoĭ. [2])

Omenii, ce mânŭ peste nópte pe timpulŭ aratuluĭ în ţerină, când începe a sbierà Berbecuţulŭ maĭ tare, se scólă şi daŭ de mâncare la boĭ, căcĭ atuncĭ, după spusa lorŭ, e unŭ semnŭ cum că îndată are să se facă ḑiuă.

Berbecuţulŭ cântă maĭ multu numaĭ a vreme bună. [3])

---

[1]) Dict. de C. Diaconescu din Calafindescĭ şi de vr'o câţĭ-va Românĭ din Frătăuţiĭ-vechĭ.

[2]) Dict. de V. Flocea.

[3]) După spusa Românilorŭ din Frătăuţiĭ-vechĭ.

Culicĭulŭ.

I.

Culicĭulŭ, numitu altmîntrelea și Culicŭ, Fluerariu[1]) și Șnépu[2]), lat. Numenius arquatus L. germ. der Brachvogel, e o pasere de șeptedeci până la șeptedecĭ și cinci centimetri în lungime, de o suta dóuedecĭ și cincĭ în laţime, de tre-decĭ și doĭ în lungimea aripelorŭ, de doisprezece în lungimea codii și de óptsprezece pênĕ la dóuedeci în lungimea ciocului. Penele de pe partea superióra a spatelui sunt cafeniĭ și pe margini ruginii-deschise, pe partea inferióră însa albe și de-alungulu cu pete cafenii; pe pântece galbene-ruginii și la mijlocŭ cu dungĭ și puncte albe; aripele negre pătate cu puncte albe; ochii cafenii-închiși; ciocului negru, însa falca de desuptu la rădecină untdelemnie; piciórele plumbii.

[1]) Com. de Dlŭ Gr. Stefanescu.

[2]) A. de Cihac. Dictionnaire tom. II. p. 528. — Am reprodusŭ numirea acésta cu tóte că mie nu-mĭ vine a crede ca ea să fie poporană, ci maĭ de grabă audită dela vre unŭ vênatorașŭ de moda nóŭa, carele, pe câtŭ de bine se pricepe la vênatŭ totŭ atâtŭ de bine cunósce și numirile cele adevĕratŭ românescĭ ale paserilorŭ și ale altorŭ vietăţĭ. —

Culiciulŭ provine, în timpuri anumite, în tóte ţerile din Europa. Loculu seu de petrecere e orĭ şi unde, atâtu la şesu câtu şi la pólele munţilorŭ, atâtu pe lângă ape câtŭ şi pe délurı şi coline. Mai pe scurtŭ ori unde le-i căută îlŭ poţi aflà. Elu se nutresce cu vermĭ, scoici, pesci şi cu diferite alte vietăţi de apa.

II.

Despre paserea acésta esista la Românii din Bucovina urmatórea legenda:

Ḑice ca a fostu odata o secetă aşa de mare, că tóte apele cele statatóre şi cele curgĕtóre de pe faţa pamĕntului secase. Nicairi pe tóta întinderea pămĕntésca nu se aflà unŭ singuru stropŭ de apa sa fi datŭ unŭ galbanu pe dênsulu. Toţi pomiĭ, tóte erburile şi tóte florile începuse a se vescedì şi-a se uscà. Éră vietăţile, începĕndŭ dela cele târiitóre pĕnĕ la cele sburătóre, vĕḑêndŭ ca se topescu de caldura şi sete alergau în tóte parţile ca nisce turbate dóră vor putea aflà macar unu isvoraşu câtŭ de micŭ cu apa din care ar putea be şi aşi astêmpĕrà setea. Dar' înzadarŭ li erà tóta alergatura şi cautarea, caci nicairi nu se aflà unu isvorŭ de léoŭ!... Şi aşa nu sciaŭ acuma singure în cotro sa mai apuce, în cotro să se mai întórcă şi ce să mai faca ca sa nu péră cu ḑile de sete!...

Păturnica, care înca a alergatu o bucata bună în colo şi'n cóce, vĕḑêndu dela o vreme ca nu e lucru de şaga, ca şi ea numai de giaba îşi bate capulŭ alergêndŭ în tóte parţile, dupa multă alergatura si cautare, aflându unŭ

locŭ fórte bunŭ și îndamânaticu pentru unu isvorŭ chiemâ îndată pre tóte paserile la sine și le ḑise sa încépa dimpreuna cu dênsa a sapà acolo unu isvorŭ, daca nu li-i voia sa péră

Tóte paserile, cum auḑira, uu stătură multŭ pe gânduri, ci çare din cotro alergâ totŭ într'o fuga la Păturnică și începură dimpreuna cu acésta a sapà ca dóra vor da mai iute de-unu isvoru cu a carui apă să-și pótă apoi stêmpĕrà setea.

Culiciulu însa n'a voitu să mérga, ḑicêndu ca elŭ nu-și va întinà piciórele sapându la isvóre, ci elŭ va rabdà pênĕ ce va plouà și se vor âmplè éra-și lacurile și iazurile, riurile și părîile de apa cum au fostu și mai nainte,... atunci va be!...

Celelalte paseri, când auḑira acestu respunsu, se mâniară focŭ pe dênsulu și blăstĕmându-lu ḑisera:

— Dee Domnulŭ ca numai în sborŭ și de prin lacuri și iazuri, riurĭ și pariie sa bei apa, dar' când vei voì să bei din vre unu isvorŭ atunci atâtu tu câtu și toţi urmașii tei îndată să péră, daca nu voesci acuma să sapi dimpreună cu noĭ la acestu isvorŭ!

Insă Culiciulŭ, fara sa le bage câtu-și de puţinu cuvêntulu și blăstĕmulu în séma, sburâ și se duse în trébă-și, cugetându ca nemica nu i se va întêmplà. Dar' s'a înșalatŭ, caci de-atunci în cóce cum se apropie vre unŭ Culicu de vre unŭ isvorŭ și be apa dintr'ênsulu, îndata pere.

Blăstemulŭ paseriloru s'a prinsu nu numai de celŭ dintâiu Culicŭ, ci și de toţi urmașii lui.[1])

---

[1] Acésta legendă, culésă dela Românii din Vicovulŭ de susŭ, mi-a tramis'o Dlu G. Mleșniţa. —

III.

Afară de legenda acésta maı esista la Românii din Bucovina înca şi urmatórele credinţe despre Culiciŭ séŭ Culicŭ:

Aşa se istorisesce şi crede despre dênsulu, dupre cum mı-aŭ spusu vr'o câţı-va Românı din Frataużiı-vechı şi din Crasna, că când şuera elŭ multŭ şi tare, însemnéza ca va fi timpŭ reu, voru fi ploı împreuuate cu pohóıe marĭ, carı ţinŭ timpŭ maı îndelungatŭ şi se numescŭ ploı vechı. Şi ómeniĭ cunoscu acésta îndata de pe aceea, că Culicii, cum simţescu ca se va schimbà vremea se retragŭ cu toţiı dela şesu spre munte la locurı maı radicate, şi atâtu în retragerea loru, câtŭ şi de alta data striga cu o vóce rară şi ascuţita „culícŭ! culicŭ!“ de unde se vede ca-ı vine şi numirea de „Culícŭ“ séu „Culiciŭ“ la Românı.

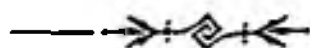
Maı departe credŭ Românii, ca atuncı, când vinŭ în ţerile nóstre mulţı Culicĭ şi striga maı adeseorı, nu e semnu bunu. Atuncı sa ḑice ca va fi mare fómete.

Lopătarĭulŭ.

Lopatariulu, lat. Platalea leucorodia L. germ. der Löffler, e o pasere, care provine în ţerile méḑadiale ale Europei şi mai cu sama în România. Elu e de optḑeci centimetri în lungime, de o sută patruḑeci în laţime, de patruḑeci şi patru în lungimea aripeloru şi treisprеḑece în lungimea coḑii. Corpulŭ seŭ, afară de unu brâu gălbiu împrejurulŭ guşei, e peste totŭ acoperitŭ cu pene albe ca néua; ochii roşi ca carminulŭ; cĭoculu, care are forma unei mici lopeţi, de unde se vede ca i se trage şi numirea românésca usitată mai alesŭ în Muntenia, e negru şi la vêrfŭ galbanŭ; picĭórele negre; cerculu ochiloru verde-galbiu, éra gâtlanulu galbanu-verḑiu. Femeiuşca e ce-va mai mica la corpŭ ca barbăţelulŭ.

Nutreţulu principalu alu Lopătariului sunt pescii, apoi raci, scoĭcĭ, cobelci, precum şi alte diferite vietăţi de apa.

Cucostârculŭ.

I.

Cine nu sci cu câta bucurie întimpina Românulŭ paserile mutatóre, cari, întorcêndu-se din ţerile unde aŭ petrecutŭ peste érna, î1 anunţa multu dorita primavéra? Cine nu sci cum se îngrijesce elŭ cu vr'o câte-va ḑile înainte de Bunavestire cu totŭ felulŭ de bani ca să aiba cu ce ascultà cântecului Cucului? Cine n'a auḑitu înca câtu de multu se bucura elŭ când vede ântâia-şi data primavéra dóue Rîndunele de-odată sburându şi ciripindŭ? Séu câtŭ de bine-i pare ca acestea s'aŭ întorsu éra-şi la loculu loru spre aşi ocupà cuibulu ce l-au fostu parasitu de cu tómnă?

Românulŭ, care nutresce în sine o deosebită iubire pentru natura înverḑita, caruia îi place primavéra cu cerulu ei celu albastru, cu dulcea sa caldura, cu însufleţirea ce-o aduce acésta lumei amorţite de viforile ernii, considera paserile mutatóre ca pre nisce anunţatori fórte placuţi ai primaverii şi de-aceea îi aştéptă elu cu mare dorŭ şi bucurie.

Decĭ precum întimpina elu pre Rîndunelele, ce tragu la locaşulu seu, totu aşa întimpină elu şi pre Cu-

costârci, pre cari îi consideră ca pre nisce intimi amicĭ. Şi fiindu că Cucostârculŭ, numitu altmintrelea şi Cocostârcu, Cucostârcu-albŭ, éra în Muntenia Barză şi Barză-alba, lat. Ciconia alba Bechst. germ. der weisse Storch, petrece maĭ cu sama pe lânga locaşurile omenescĭ, facêndu-şi cuibulu seu decomunŭ pe vêrfulu unei case, a unei şuri séu a unui staulu, fiindŭ aşa dicêndŭ de cu primavéră şi pênĕ tómna unulu dintre cei mai placuţi óspeţi ai sei, nefăcêndu-i nici odata vre o dauna séu reŭ, Românulŭ se'ncunjura cu dênsulu fórte omenesce; cauta sa nu i se întêmple nici o neplacere, demândă în acela-şi timpŭ şi căseniloru sei să nu-ĭ facă vre unŭ reu nici macar câtŭ e negru sub unghie.

Cum se'ncunjură Românii cu aceste paseri încredetóre şi ce felĭu de datine şi credinţe, ce felĭŭ de obiceĭe séu oblicere, dupa cum se mai dice, aŭ ei despre Cucostârcĭ séŭ Barze, voiŭ sa aratŭ mai pe largŭ în şirele urmatóre. Şi mai ântâiŭ vom începe cu legendele Cucostârcului, cacĭ elŭ are şi legendele sale.

II.

Prima legenda a Cucostârcului, comunicata de verulu meŭ St. Fl. Marianu, sună precum urméza:

Mergêndŭ odată Dumnedeu şi cu Sân-Petru la primblare ca să véda ce se maĭ întêmpla prin lume, ce mai facŭ şi cum o mai ducŭ ómenii, li eşiră înainte o mulţime de jiganii, unele mai urîte şi mai nesuferite decâtŭ altele, şi nu li da mai nici unu picu pace ca sa

se primble, ci unele începura a strigà, altele a se acaţarà de dênşii, şi ér' altele aı muşcà.

Sân-Petru, vĕḑêndŭ atâtea lighioı foşcaindŭ în tóte părţile, din a carorŭ pricină maı că nicĭ nu se putea urnì din locŭ, ḑise catra Dumneḑeŭ:

— Dómne! tóte-su bune şi frumóse, câte le-aı facutu,... tóte-mı placŭ,... dar' jiganiile acestea, dreptŭ să-ţı spunu, ca nicı de cum nu le potŭ suferì!... N'aı capŭ sa ĭeşı macar pe vr'o câte-va minute la primblare, că-ţı sare care din cotro înaiute şi ţi se vêră în sufletŭ! ... Şi daca eŭ, carele, multe am veḑutŭ şi am petrecutŭ trăindu în lume, nu le potŭ nicı decum suferì, óre ce sa maı ḑică bıeţiı ómenı?... De buna samă ca aceştıa nu-şı vor fi putêndu da rêndu cu dênsele!... Cum socoţı, óre n'ar fi bine să curăţescı pămêntulŭ de dênsele, ca sa n'aıbă omenimea a maı suferì şi din partea lorŭ, cacı şi aşa are ea destule şi prea destule de suferitŭ?!...

Dumneḑeu, vĕḑêndu ca Sân-Petru are tóta dreptatea, că jigăniile sunt din cale afară nesuferite, nu ḑise nemica, ci în locu de óre-şı care respunsu, câtu aı bate în palme, strînse tóte jigăniile, câte se aflau pe faţa pamêntuluı, într'unŭ sacŭ mare, legâ saculŭ bine la gura, ca nicı una să nu scape dintr'ênsulu, îlu luâ apoı în spate şi se pornì cu Sân-Petru maı departe.

Éta ca mergêndu eı aşa, câtŭ vorŭ fi mersŭ şi pe unde vor fi mersu, se'ntâlnescu c'unu omu care se ducea spre mare.

Dumneḑeu, cum îlu vede, îlŭ chıamă la dênsulu şi-ĭ ḑice:

-- Audi bădişorule, cum te chiama, n'ai fi Dta aşa de bunu sa duci saculu ista pênĕ la marea-cutare?

— Ba! l-oiu duce, moşule, de ce nu, mai alesu că tocmai spre mare e şi drumulŭ meu! — respunse omulu.

— Daca-i aşa, apoi éca ţi-lu dau, şi când veĭ ajunge cu dênsulu pe malulu mării, întórce-lŭ cu gura în josŭ, apoi ilu desléga şi-lŭ scutura bine, ca totŭ ce este în nuntru sa curga în apă. Afara de-acésta încă una trebue sa-ţi mai spunu: nu cum-va sa te împinga pĕcatele şi sa-lu deslegi mai nainte de ce vei ajunge pe malulu marii, că apoi e vai şi amarŭ de capulu teŭ!... o să paţesci una ne mai paţita!...

— Bine, moşule, bine!... n'avea nici o téma ca nu l-oiu deslegà! -- dise omulu, nesciindu că celŭ ce i-a datu saculu e Dumnedeu, éra celalaltu Sân-Petru.

A luatu dupa acésta omulu saculu pe umĕru şi a plecatŭ cu dênsulu spre mare ca să împlinésca voia moşnégului. Insa dupa ce s'a despărţitŭ de Dumnedeŭ şi Sân-Petru şi după ce s'a dusu o bucata de locu pêne ce i-a perdutŭ pre acéştia din vederi, s'a opritu ca sa se mai odihnésca puţinu, caci saculu erà cam greu, éra afara o căldură nesuferita. Şi cum sta elu aşa şi se odihnia cugetà în sine:

— Óre ce va fi în saculu acesta de mi-a spusu moşnégulu, ce mi l-a datŭ, ca sa nu-lŭ deslegu pênĕ pe malulu marii, că de l-oĭu deslegà mai de grabă, va fi vai şi amarŭ de capulu meu... Mare lucru trebue sa fie intr'ènsulu, séu... cine mai sci,... póte c'a voitu

numaı sa-şı bata jocŭ de mine ... Daı', ce maĭ atâta vorba, ... ıan sa-lu cercŭ sa vĕdŭ ce e în nuntru! ...

Şi cum cugetâ, aşa şi făcŭ.

Dar' n'a apucatu bine a-lu deslegà şi tóte jiganiile sarirĕ din sacŭ şi începura a alergà care în cotro şi, câtŭ aı scaparà dintr'unŭ amnarıu, se'mplu éră-şı pamêntulŭ de dênsele. [1]

Nu multu dupa acésta éta că omulŭ, care a avutŭ sa ducă jiganiile şi sa le arunce în mare, se trezesce de-odata cu ceı doı moşnegı de naintea sa, şi Dumnedeu îı dice:

— Eĭ, badişorule! aşa m'aı ascultatŭ? ... aşa mı-aı dusu saculu, unde ţı-am spusu sa mi-lu ducı? ...

— Apoı da, moşule, m'au împinsu pĕcatele, ce să facu! — respunse omulu ruşinatu.

— Çe sa facı? ... de asta-dı înainte n'aı sa fiĭ maı multu omu, ci aı sa te facı Cucostârcŭ şi veı âmblà prin tóte bahnele şi păreele şi pâne ce nu veı adunà éra-şı la unu locu în sacu pre tóte jiganiile, carora le-aı datu drumulŭ, pênĕ atuncı totu Cucostârcŭ sa remâı.

Şi cum rostì Dumnedeŭ cuvintele acestea omulu déuna se prefacù într'unŭ Cucostârcu c'o guşa mare la grumazu, care e saculu de odinióra, şi totŭ Cucostârcŭ

[1]) Uniĭ istorisescŭ, că omulŭ n'a deslegatŭ saculu pênĕ pe malulu marii. Acolo însa, deslegându-lŭ şi vĕdêndŭ atâta amaru de jiganie aşa de tare s'a spăimêntatŭ, că a începutu sa tremure şi n'a pututu scuturà saculu numaı în apa, cum ĭ-a spusŭ Ddeu, ci elŭ l-a scuturatu şi pe uscatu. Şi fiindu ca o parte de jiganii aŭ picatŭ în apă, éra o parte pe uscatu, de-aceea şi de-atuncı câte jigănii se afla pe pamêntu totu atâtea se afla şi în apă.

a remasŭ elu pênĕ'n ḑiua de asta-ḑi, cacĭ nici pênĕ acum n'a pututu să prindă tóte jigăniile, de óre ce acestea, după ce aŭ scăpatu din sacu, s'aŭ facutŭ cu multu mai cuminţi de cum aŭ fostu dintru începutŭ, acuma nu se arată orĭ şi unde şi ori şi cui, ci cele maĭ multe dintre dênsele staŭ ascunse prin borţi, pe sub petriĭ, prin ape, prin érba, mai pe scurtŭ pe unde potŭ sa se ascunda de ochii ómeniloru.

III.

A dóua legênda a Cucostârcului, comunicată totŭ de vĕrulu meu St. Fl. Marianu, suna astfeliu:

Ḑice că pe când âmblă Dumneḑeu pe pamêntŭ se adunară într'o ḑi tóte bróscele la unu locu într'unu baltoĭu mare şi ţinêndu sfatu alese pre vr'o câte-va dintre dênsele şi le trimise ca sa-lu róge pre Dumneḑeu, ca acesta să li dee şi loru unu împĕratu, precum a datŭ şi celorlalte vietaţi din lume.

Dumneḑeu, cum le-a ascultatŭ rugamintea li-a şi împlinitu dorinţa. A luatŭ adică unu butucu mare, s'a dusu cu dênsulu la baltoiulu, unde erau tóte bróscele adunate, şi aruncându-lu în nuntru ḑise:

— Acesta are sa fie împeratulu vostru!... luĭ aveţi să vĕ supuneţi, pre dênsulu aveţi să-lu ascultaţĭ!...

Bróscele, auḑindŭ sgomotulŭ celu mare ce l-a făcutŭ împĕratulu, care a venitŭ pe neaşteptate la dênsele, se băgara în tóte recorile şi de frica se ascunseră în fundulu băltoiuluĭ.

Mai după aceea însa, vĕḑêndŭ ca împĕratulu loru nu se mişca de feliŭ din locŭ, începură una câte una

a eşì din ascundişu, a se adunà împrejurulu lui şi aşi bate jocu de dênsulu.

La unŭ timpŭ óre-şi care dupa acésta întêmplare trecêndu éră-şĭ Dumnedeŭ pe lângă baltoiulŭ celŭ mare, bróscele, cum vĕdura ca se apropie de împeraţia lorŭ, îĭ eşira înainte şi disera:

— Dómne! ce felŭ de împeratŭ ne-ai datŭ nóue că nici nu se mişcă din loculu unde s'a aşedatŭ?... De câtŭ aşa unŭ împĕratu maĭ bine nemica!... Dacă vrei ca şi noĭ sa avemŭ unŭ împeratŭ ca ómenii, apoi da-ne altulu, care sa se misce şí să ne póta cârmuì după legile împeratesci!...

Dumnedeu, care se vede că nu erà prea bine dispusu, dise:

— Aşa vii tréba!... lasa că acuşŭ vĕ daŭ eŭ unŭ împeratŭ să ve vie de hacŭ, n'aveţĭ grija!...

Şi cum rostì cuvintele acestea denumì pre Cucostârcŭ de împĕratu preste tóte bróscele din lume.

De-atunci apoi Cucostârculŭ e împĕratu preste brósce. Şi vai de-aceea, care nu-lu ascultă!... când o prinde, îndata ţi-o cârmuesce dupa legile împerătescĭ scii colea... de-i mergu peticele!...

IV.

A treia legenda a Cucostârcului, care mi-a istorisit'o o Româncă din Igesci, satu în Bucovina, suna într'acestu modu:

Aŭ fostu odata doi feciori, şi feciorii aceia erau fórte avuţi. Dara neplacêndu-le să lucre naimiră casele

și locurile, ce le-aŭ moscenitu dela parinți, la nisce ómeni și dupa acésta, luându banii de pe năimĕla și parasindu satulŭ, unde s'aŭ nascutu și crescutu, se dusera în lume.

Feciorulu celu mai mare erà cam palitu cu leuca, adica cam prostalanu, éra celu mai micu erà mai desceptu și mai istețu.

Fie însă cum vor fi fostŭ, puținu ni pasă, dar' destulŭ atâta, că dupa ce parasira ei satulu, se dûsera o bucata de locŭ împreună, éra dupa aceea se despărțiră, apucândŭ unulŭ spre apusŭ éră celalaltu spre resaritu.

Celu prostu s'a dusu spre apusu și atâta ce a âmblatu în colo și'n cóce de frunḑa frasinelului, fara sa-i pese de cine-va, pêne ce a cheltuitu toți banii, câți i-a fostu luatu ca naiméla de pe casele și locurile sale. Dupa ce a sfârșitu tótă merindea și toți banii, câți i-a luatu de drumu, și dupa ce au începutu ai cârai mațele de fóme, s'a datu a âmblà cu traista pe la casele ómeniloru și a cere câte una alta de rêndulŭ mâncării. Dar' nime nu voià sa-i deie nici macar o farmă de pâne. Pe semne ca-lu cunosceaŭ ce platesce!...

In urmă, vĕḑêndu și elu, că nu i bine când âmblă omulu de frunḑa frasinelului, că nime nu-ĭ întinde macar o farma de pâne cu care sa-și pótă potolì fómea, se duse la unu jude dintr'unŭ satu și s'a naimitŭ argatu.

Judele, fiindŭ unŭ omu fórte bogatu și avêndu o turma de oĭ, i-a datŭ turma acésta în stapânire și l-a tramisu cu dênsa la pascetóre.

Prostulu luâ oile și se duse cu dênsele la pascetóre. Și adı așa, mânı așa, poımânı totu așa mergêndu elŭ cu oile la pascutu, și avêndu tóte cele trebuincıóse, nime nu se simțıa așa de ferecitu ca dênsulŭ.

Éta însă, că'ntr'o ḑi, fiindŭ elŭ, ca totdéuna cu oile la pascetóre, a ajunsŭ pênĕ într'o pădure. In pădurea aceea a auḑitŭ elu de-o-dată unŭ cântecŭ așa de frumosŭ, că l-a patrunsŭ tocmaı la inima. Ba!... ce ḑicŭ?... chıar și oile, auḑindŭ melodiile cele frumóse ce resunau la óre-și care depărtare de dênsele, începura de bucurie a jucà.

Cıobanulu, adica prostulu, vĕḑându că oile se bucura, s'a bucuratú și elu de bucuria loru și-a începutu a cautà maı cu luare a minte de unde vine cântecululŭ celu atâtŭ de frumosu și melodiosu?.., Se uıta în colo, se uıta'n cóce,... trage în tóte părțile cu urechıa,... dar' de gıaba!... nu vede pe nime. Atâta numaı ca aude nisce melodiı fórte frumóse departe de unde se afla elu și oile sale, dar' maı multŭ nemica!...

In urma se duse în partea aceıa, de unde i se parea ca vine cântecululŭ. Éra oile se luara după dênsulu totŭ sarindŭ și jucându... Se duse, ce se duse, cautâ, ce căutâ dar' nicı acuma nu vĕḑù nemică, ci numaı auḑé.

— Ce pĕcatele? — se'ntrebâ elŭ, dela unu timpŭ — de unde sa vie cântecululu acesta și cine-lŭ cânta?

Dar' éta, ca pe când sta elu așa, nesciindŭ ce să maı ḑică și să'ncépa, vede că'n naintea sa se mișcă nisce frunḑe. Și cum le vede se duce dreptŭ la dênsele și le împrascie cu pic̆iorulŭ să védă ce este acolo, și

ce vede?... vede unŭ fluerașu ciobănescŭ așa de frumosŭ, de-ţĭ erà mai mare dragulu să te uĭţĭ la dênsulu.

Ciobanulŭ nostru, cum l-a zăritu l-a și luatŭ și l-a pusu la gură ca să se încredinţeze: elu e acela ce cântă așa de frumosŭ?... Și cum l-a pusŭ fluerașulu de-auna a începutŭ așa de frumosŭ a cântà, încâtŭ acuma nu numai oile jucau, ci chiar și păstorulŭ lorŭ a începutu sa ţupăéscă de bucurie. Éra după ce a cântatŭ o bucata buna de vreme, a încetatŭ, lasândŭ oile sa pasca caci altmintrelea ele ar fi totŭ jucatu pênĕ ce n'ar mai fi pututŭ și-ar fi cadutŭ mórte de ostenite.

Fluerașulu, ce l-a aflatu Ciobanulu, avea mai multe șuruburĭ, și de câte ori se șurubuia, de-atâtea ori cântà altŭ cântecŭ.

Când erau oile satule, Ciobanulu scotea fluerașulŭ din sinŭ, ìlŭ șurubuià și începea a cântà, éră oile a jucà. Când vedea că oile flămêndescu, ascundea fluerașulŭ și le da pace sa pască.

Astfeliu a âmblatu Ciobanulu mai multŭ timpu cu oile la păscĕtóre.

Intr'o ḑi însa, âmblându elŭ în colo și'n cóce cu turma sa, ajunge éra-și în padurea aceea, unde a aflatŭ fluerașulŭ, și-acolo dă acuma peste o vistierie, în care se aflà o mulţime de aurŭ, argintŭ și-o mulţime de alte scumpĕtaţi, câtŭ nu se póte spune.

Turma ciobanului numera trei sute de capite de oi. Decĭ elŭ, lipsindu-ĭ o dógă, după cum am spusu din capulŭ locului, veḑêndŭ atâta amarŭ de scumpete înaintea sa, ce face?... se duce și ie trei sute de lănţujele de aurŭ și anină fie-carii oi câte unulu la gru-

mazu, éra pre celelalte lucrurı scumpe, ce se maı aflau în acea vistierie, nicı nu le-a urnitu din locu, căcı, fiindu prostu, avuţia cea mare nu avea pentru dênsulŭ nicĭ unŭ preţŭ.

Nu multŭ însă, dupa întêmplarea acésta, trecêndŭ pe-acolo nisce neguţitorı de haıne şi vĕḑêndu lanţujelele cele scumpe aninate de grumazulu oilorŭ se mirara a cuı sunt oile, şi ducêndu-se la cıobanŭ îlu întrebară de unde vinu lânţujelele acelea, cine le-a aninatu la grumazulu òiloru?...

— Daca voiţı să aveţı şi voĭ de acestea — respunşe cıobanulu, — apoı ce maı atâta vorba!... veniţĭ cu mine şi eu vĕ voĭu da destule.

Neguţitorii, nu s'au datŭ rugaţı, ci bucuroşı s'au dusŭ cu dênsulu pêne ce aŭ ajunsu la unu locu, care erà acoperitu c'o pétră mare.

Acolo erà vistieria séu comóra, peste care a fostŭ datŭ maı nainte prostulŭ.

Când radicară neguţitorii pétra şi vĕḑură ce n'aŭ maı vĕḑutu nicı odata în viéţa lorŭ, săriră dreptŭ în susŭ de bucurie.

Dar' neguţitorii eraŭ o léca maı cuminţı decâtŭ cıobanulŭ!... Eĭ cum vêḑură peste ce aŭ datu descărcară de graba tóte carĕle de marfă şi le încarcară cu aurŭ, argintŭ şi cu totŭ felıulŭ de alte odóre scumpe pênĕ ce au deşertatŭ tótă comóra, apoĭ se pornira maĭ departe. Dar' eĭ nu se porniră acuma singurĭ, cum au venitŭ, ci temându-se ca nu cum-va Cĭobanulu sa spue stapânuluı seŭ séŭ altuı cuı-va despre comóra ce-a aflat'o elŭ, l'aŭ luatŭ şi pre dênsulŭ, spuindu-ı ca dacă

va merge şi elŭ cu dênşii ei i vor cautà o nevasta frumósă şi-lu vorŭ însurà cu dênsa.

Ciobanulŭ, ca dênsulu, nu se dete multŭ îmbiatu, ci se porni şi elŭ cu neguţitorii.

Şi dupa ce se pornira acuma cu toţii se duse, se duse, pênĕ ce ajunse în oraşulu, unde locuià împeratulu ţerei aceleia. Éră dupa ce aŭ întratu ei în oraşu şi dupa ce au trasu la o ospetarie, au luatu unu tulpanŭ, l-au âmplutu bine cu totu felulu de odóre şi-apoi l-aŭ tramisŭ împĕratului.

Impĕratulŭ, primindu odórele acelea, nu se putea destulŭ mirà, de unde să fie neguţitorii, carii aŭ nisce lucruri aşa de preţióse? şi de unde sa aiba ei odórele acestea?... Şi voindŭ numai decâtu sa scie: cum şi ce, a chiematu pre neguţitori la sine.

Negoţitorii, mai luândŭ pe-atâtea odóre cu sine, pe câte au fostu tramisu mai nainte, se dusera la împeratulu.

Impĕratulu, cum i-a vĕḍutu că vinŭ, le-a eşitŭ înainte, i-a poftitu în palaturile sale, le-a mulţamitŭ frumosu atâtu pentru darurile cele tramise, câtŭ şi pentru cele aduse, şi apoi, după ce negoţitorii i-au istorisitŭ multe de tóte, le-a încuviinţatu să âmble şi sa negoţeze prin tóta ţéra lui.

Negoţitoriulu celu mai mare peste ceialalţi negoţitori, fie ca sa-şi împlinéscă făgaduinţa ce-a dat'o Ciobanului, fie ca să scape mai de graba de dênsulu, fie cumva fi fostu, destulŭ atâta ca'nainte de a se porni dela împeratulu, ḍise acestuia ca elu are unŭ fecĭoru, care

ar fi fórte bunŭ de însuratu, de óre ce e fórte cu minte şi se pricepe la multe de tóte.

Feciorulu acela erà Ciobanulu.

Imperatulu, audindu acésta, s'a bucuratu, şi a disŭ ca şi elu are o fiica, pre care bucurosŭ ar marita-o, numai daca i s'ar putea întêmplà o parte buna.

Negoţitoriulŭ dete de cunoscutŭ împeratului, că elu ar voì să-ĭ fie cuscru.

— De ce nu! — respunse împĕratulŭ, — numai daca dta voescĭ, eu sunt bucurosŭ ca să ne încuscrimŭ.

Negoţitoriulu întinse mâna şi legatura a fostŭ gata.

In scurtu după acésta a urmatu apoi şi nunta; dar' sciĭ colea... nuntă împêratéscă...

La masa cea mare, cum e obiceiulu, negoţitoriulŭ, dupa ce a bĕutu paharulŭ celŭ dulce, a daiuitu celorŭ tineri o căruţa plina de odóre scumpe, éra după acésta, sfârşindu-se nunta, se cam mai duse în tréba-şi, lăsându pre Ciobanŭ cu nevasta sa şi cu socrii.

Dar' prostulŭ, totŭ prostŭ ramâne chiar şi'n diua de pascĭ,... a trăitŭ câtŭ a traitu cu fiica împĕratuluĭ, éră după aceea nusciŭ ce ĭ-a plesnitŭ prin minte c'a lasat'o şi-a fugitŭ.

Mergêndŭ elŭ aşa câtŭ va fi mersŭ şi'n cotro va fi mersŭ, dupa ce a parasitŭ pre nevasta sa, a ajunsŭ într'unŭ tardiŭ, cine maĭ sci dupa câte dile, la o casuţa mica.

In casuţa aceea locuìà o baba betrâna.

Baba, cum a vĕdutu că unŭ omu strainu se apropie de casuţa eĭ, i-a eşitŭ înainte şi l-a întrebatu: de unde vine.

Prostulu, ca prostulŭ, ce sa-ı respuuda?... ı-a respunsu:

— Ja vinu şi eŭ din lume, de unde sa vinŭ din altŭ locŭ.

— Dacă tu aı voì sa remâı la mine, — ḑise baba maı departe, — eu te-aşı învĕţà a preface pre ómenı în orı şi ce aı voì!...

— Bine!... voıu remâné, numaı să mĕ înveţı! — respunse prostulŭ bucurosŭ.

Baba, după ce-a remasu prostulŭ la dênsa, fiindŭ precum se vede o vrajitóre şi fărmĕcatóre fórte mare şi prefacuta, l-a învĕţatu a se preface în orı şi ce a voitu elu, dară din ceea ce s'a prefacutŭ nu l-a învĕţatu cu ce şi cum sa se desprefaca.

Éta ca'ntr'o ḑì, ducêndu-se baba acésta pe-unu timpŭ maı lungŭ de-a casa, l-a lasatu pre prostu singurŭ, ḑicêndu-ı ca sa nu se prefaca în nemica pênĕ ce se va întórce ea înapoĭ, ca de se va preface maĭ multu nu l-a desprefacе.

Insa prostulŭ ce facŭ?... totŭ cuminţiĭ de-ale sale!... cum s'a departatu baba, s'a dusu în căsuţa, unde se prefacea elu totdéuna, şı-acolo aflându unŭ şipuşorŭ cu apa roşă, a beutŭ dintr'ênsulŭ şi cum a bĕutŭ, îndată s'a prefăcutŭ într'o pasere cu piciórе marĭ şi cu gâtulŭ lungu.

Intorcêndu-se după treı ḑile baba a casa şi aflându-lŭ pre prostu prefacutŭ în pasere, ca pedépsă pentru că n'a ascultat'o, n'a voitŭ sa-lŭ prefacă éra-şĭ în omŭ, cum a fostŭ maĭ nainte, ci l-a lasatu aşa cum erà. Ba! nu numaĭ atâta, ea l-a alungatŭ încă şi dela casa.

Şi aşa a remasŭ fecĭorulu acela pasere pênĕ şi'n ḑiua de asta-ḑi, şi ómenii l-au numitu „Cucostârcŭ". Şi fiindŭ că Cucostârculŭ, dupre cum am veḑutŭ, a fostu dintru începutŭ omŭ, de-aceea are elŭ gâtŭ şi picióre lungi, şi totŭ de-aceea îşi face cuibulu seŭ maĭ multu pe acoperemintele caseloru omenesci, decâtŭ în alte locuri unde nu sunt ómeni.

Ce s'a facutu insă cu frate-seŭ, despre acésta nime nu sci nemica. Póte că se va fi perdutŭ şi elŭ unde-va prin cele pustietăţi.

V.

Cocostêrculu albŭ, a cărui legende le-am înşiratŭ mai susu, se numesce în Banatŭ, pe lângă Cocostêrcŭ, încă şi Stâlcu [1]), éra în Muntenia, pe lânga Barză înca şi Stârcŭ, (Stêrcŭ) Stercŭ [2]), şi'n vechime Străcŭ, apoi Cocostêrcŭ, Cucosstêrcŭ, Cucorstêrcu şi Cocorstêrcŭ. Cum că tóte numirile acestea aŭ fostŭ şi mai sunt încă şi acuma usitate pe alocurea, avemŭ ca dovada următoriulu paşagiu pre care îlŭ scótemŭ dintr'o poveste din Muntenia întitulata „Roşŭ împĕratu şi Albu împĕratŭ", şi care ni-arată totodata câtu de mulţămitoriŭ şi recunoscĕtoriŭ se arata Cucostârculu faţa de acei ómeni, carii i-aŭ făcutŭ când-va vre unŭ bine, precum şi împrejurarea de ce sunt Cocostârcii scurţi de códa.

[1] Com. de Dlŭ I. Stoicescu.

[2]) A. de Cihac. Dictionnaire t. II. p. 362.

„Mergêndu spre casă F ĕ t u-f r u m o s ŭ, — spune povestea din cestiune, — se gândì și se resgândì cine din aceia, cari au primitŭ binefacerile lui, aŭ mai remasŭ neplatiţĭ și care din eĭ póte fi în stare să-lu ajute la o tréba așa de grĕa și de primejdiósa?

— M r é n a — ḑise elu oftândŭ, nu-mi pote fi de nici unŭ folosu, căci a p a v i e ș i a p a m ó r t a [1]) se gasesce pe pămêntŭ, ér' nu în fundulu mării, unde ea este atotputernică; ér' C o c o s t â r c u din contra póte sa-mi fie de multŭ ajutoriŭ, pentru că elu póte sburà peste vai și délurì și chiar preste munţi și póte pătrunde cu înlesnire și în scurtă vreme în locurile cele mai primejdióse; pre elŭ sa-lu chiemŭ dóra m'o scapà de astă nenorocire.

Cum ajunse în cortu, desfacù cutiuţa de argintŭ, scóse péna S t â r c u l u i din ea și cum se gândì la elu, elu fu pre data înainte-ĭ și ḑise:

— Ce poruncescĭ stapâne?

— Sa-mĭ aducĭ cum vei scì — respunse tênĕrulŭ — o sticlă cu a p ă v i e și una cu a p a m ó r t ă de unde se batu munţii în capete.

— Grea porunca îmi daĭ! — strigâ S t â r c u l u oftândŭ.

Auḑindu astŭ respunsu neașteptatŭ, tênĕrulu îngalbinì, își aruncâ ochii afară din cortŭ, vêḑù ca strejile ce-i pusese împĕratulŭ spre paza, înca de când venise, sunt deștepte și numĕróse și suspinându graì:

[1]) In poveștile române provinŭ fórte adeseori acesta dóue soiurĭ de ape. A p a m ó r t ă are putere de a face dintr'unŭ omŭ taiatŭ în bucăţi unu omŭ întregŭ, dacă aceste bucaţi le puĭ la unŭ locŭ și le spelĭ cu dênsa; éra a p a c e a v i e are putere de-a învià pre morţĭ. —

— Scrisu a fostŭ ca sa mĕ'necu ca ţiganulu la malu şi sa peru, chiar când începusemu sa nadajduescŭ ca am isbutitu.

— Nu te întristà, — ḑise S t a r c u l ŭ, după puţina gândire, şi me aştépta acì pênĕ în séra, că mĕ rapedŭ la supuşii mei sa vĕdu nu se gasesce unulu, care sa cunósca acele locuri şi sa se înduplice a le calcà? daca voiu isbutì nu mĕ întorcu pênĕ preste treĭ ḑile, când voiŭ venì cu isprava gata...

Auḑindu asta făgaduéla mai venì puţina inimă bietului voinicŭ şi după ce plecâ craiulu C o c o r s t â r c i l o r u, şi veḑù ca se însérézǎ şi elu nu se mai întórce, F ĕ t ŭ-f r u m o s ŭ se îmbracâ, sĕ duse la palatŭ şi cerù împeratului voie d'ai adastà trei ḑile. Impĕratulu primì şi elu se întórse înapoi ca sa se culce maĭ linescitu.

C o c o s t â r c u l ŭ, cum plecâ, sburâ spre impĕraţia sa, ajunse numai decâtŭ, chiemâ la sine pre tóta suflarea supuşilorŭ sei şi le făcù întrebarea următóre:

— Care din voĭ toţi a mersŭ vre odata pre la munţii ce se batŭ în capete, din care curge apa vie şi apa mórtă?

Auḑindu asta întrebare toţi cei tineri şi voinici tăcura şi chiar dintre ceĭ betrâni mai toţi, numai unŭ S t â r c ŭ jerpelitŭ, ciufulitŭ, golaşu, şchiopu şi chĭoru eşì din codirla tuturorŭ unde şedea pitulitŭ şi apropiindu-se de craiŭ ḑise:

— Eŭ stapâne am fostu odata şi ca dovada vĕ aratu ochiulu meŭ celu scursu şi piciorulu meŭ celu

şchiopu, care s'au betejitu din pricina acelorŭ munţi blastĕmaţi.

Craiulu vĕḑêndu-lŭ aşa de schilodu se făcù că nu-lŭ vede nicĭ îlu aude şi se întórse cu spatele spre elu şi ḑise celorlalţi:

— Care din voi primesce, ca pentru hatârulŭ craiului seŭ să se încerce a înfruntà tóte primejdiile şi a calcà acele locurĭ înfricoşate?

Nici unulu dintre cei tinerĭ si chiar dintre ceĭ bĕtrâni, dar' voinici, nu ḑisera nici pîsŭ din gura, numaĭ sermanulŭ C o c o s t â r c ŭ celu şchiopu şi nebagatu în samă respunse:

— Eu stapâne, pentru hatârulŭ Inalţimei tale sunt gata a-mi pune înca odata viéţa în primejdie.

Impĕratulŭ facù înca odata întrebarea de mai susu fără a se uità la şchiopu şi vĕḑêndu ca éra-şi nu primesce nici unu respunsu, se întórse în sfârşitu spre dênsulu şi-i ḑise:

— Eştĭ în stare, tu slutele şi prapaditule sa-mi îndeplinesci porunca?

— Aşa nadajduescu stapâne!

— Nu mĕ vei da de ruşine?

Nu, daca-mi vei legà de aripe ce-va carne pentru mâncare şi de piciore sticlele în care sa pui apă.

S t î r c i i ceialalţi riseră multu de semeţia lui, dar' elu nu-şi perdù cumpĕtulu şi staruì în hotarirea de-a împlinì porunca Domnului seu. Craiulu remase mulţămitu de elu, îi legâ de aripe carnea cea maĭ próspĕta şi cea mai grasa, îi legâ şi de picióre sticlele şi pe urma îi ḑise:

— Călatorie buna!

Stîrculu plecâ, se înalţâ în slava cerului, trecù preste marı, preste vaı, déluri şi munţı nenumĕraţı şi după ce sburâ ne'ntreruptŭ césurı întregı remaşita ḑileı şi tótă nóptea în revarsatulu zorilorŭ intrâ într'o pustietate grozava, prin care nu se zarıa piciorŭ de fiinţa vie şi începù sa audă în departare unu sgomotŭ, care facea pĕrulu sá se radice maciucă în capulu omuluı.

In sfârşitu, pe când sórele se rădicase ca de o suliţă pe ceriu, vĕḑù şi munţiı ceı îngrozitorı, ale cărorıı vêrfurı se rădicau uniı spre resaritŭ si alţiı spre apusu şi după aceea se isbıau cu putere mare şi faceau unu sgomotu mare, care spaımântà tóta suflarea vie.

Pe când vêrfurile munţiloru se departaŭ pregatindu-se ca éra-şı sa se isbésca, S t ă r c u l u se repeḑì spre eı ca să între în sinulu loru, unde erà a p a v i e şi a p a c e a m ó r t ă, dar' în acelu minutŭ eşì dela spatele munţıloru o R â n d u n i c a şi sburându spre elu îı strigâ:

— Nu merge maı nainte, căcı eştı perdutu!

— Cine eştı tu, care me oprescı în cale? — întrebâ S t â r c u l u cu nacazu.

— Sunt ḑina astoru munţı, pre care Dumneḑeu m'a însărcinatu ca sa scapu de primejdie tóta fiinţa vie, care are nenorocirea de-a calcà aceste locurı!

— Ce trebue sa facu ca să scapu de primejdie? Aı venitŭ sa ıeı apa vie şi apă mórta?

— Da!

— Aştépta pêne la namézu, ca atuncĭ munţiĭ se odihnescu o jumetate de césu. Cum veı vedea că trece

unŭ șfertu de césŭ și ei nu se mai isbescu, sbóra în slava cerului, cobóra-te în mijloculu loru, așédă-te pe muchia de pétra, care este acolo între dóue fântâne, afunda o sticla într'o fântână și pre ceealalta în ceealalta fântâna, aștépta pênĕ să se âmple și după aceea sbóra cu repejune și pazesce-te sa nu atingi nici când te cobori nici când te radici o petricica măcar, caci esti perdutu.

Dupa ce paserica sburâ și se facù nevĕdută, Stârculu urmâ povețele ei, așteptâ pêne la namédi pênĕ ce încetara munții, apoi sburâ în slava cerului și se repedì ca glonțulu în gura cea négră și adûnca a munțilorŭ, se aședâ cu picióre pe muchia de stânca din mijlocŭ, afundâ sticlele în nuntru, și dupa ce simțì ca s'au âmplutu, sburâ afară cu iuțéla; când erà însa se scape de totu isbì cu aripa o pétra și câtŭ clipescĭ într'unŭ ochiu munții se napustira cu furie asupra altora, se isbira și apucara códa bietului Stârcŭ între vêrfurile loru. Elu însa nu perdù corajulu, se smâncì vêrtosŭ și scapa de-acolo sdravanu și nevatamatŭ, dar' penele din códá-i remase între capetele munțilorŭ. Fara a bagâ de sama asta perdere ne'nsemnata și fara a perde vreme, sburâ în slava cerului și se'ndreptâ spre cuprinsulu împerației stapânului seŭ.

Ajungêndu la verdéța se aședâ pe unŭ copacĭu înaltu, mai îmbucâ ce-va și se maĭ odihnì nițelu și a dóua di pornì spre casa luĭ veselŭ, ca a dobânditŭ isprava dorita. Pre séra ajunse a casă și cum ajunse se duse la imperatulu și-i dise ;

— M'am închinatŭ stapâne cu slujba care mi-aĭ datu.

— Bravo, slugă credinciósa! — strigâ împêratulŭ veselu, — am să te numescu sfetniculu meu celu maĭ de frunte.

— Ha! ha! ha! — strigară de-odată ceialalţĭ Stârcı, — după ce erà schiopu, chiorŭ şi jerpelitŭ, a remasŭ şi bercŭ!... frumosu sfetuitoru are sa fie!

— Nu rideţi de elu, ca a remasu bercŭ, ostenindu-se spre aşi împlinì datoria, — ḑise împĕratulŭ cu mânie, ci rideţi maĭ bine de voi, ca fara să faceţi nemicŭ vrednicŭ de lauda aţi remasŭ toţi fără de códă!

Auḑindŭ aste cuvinte Stârcii se uitara la códe şi plecară toţi capetele în josŭ cu ruşine, căci toţi nu maĭ aveaŭ coḑi. De-atunci Stârciĭ au remasu bercĭ...

Éra împeratulu Stârciloru a luatŭ dupa acésta sticlele cu apa cea vie şi cea mórtă şi le-a dusŭ la Fĕtŭ-frumosŭ, éra acesta la rêndulu seŭ le dete lui Albŭ-împĕratu, ca Albu-împeratu sa-i dee de nevasta pre fiica sa, dupre cum le-a fostu vorba mai nainte, ca adica, dupa ce-i va aduce apa vie şi apă mórta i va da pre fiica sa de nevasta, precum mai pe urma într'adeveru ca i-o şi dete. [1])

VI.

Să trecemu acuma la datinele şi credinţele Româniloru despre Cocostârcu.

[1]) Calendarĭulŭ basmelorŭ şi legendelorŭ populare române pe an. 1875. Bucurescĭ. p. 14–18.

Daca cine-va strica cuibulŭ Cocostêrcului, séŭ îi fura óuele, séŭ îi sparge vre unu ou, séu îi ie vre unu puiu şi-lu omóră, atunci spunu şi credŭ atâtu Românii din Bucovina câtu şi ceĭ din Transilvania, că Cocostêrculŭ sbórândŭ se duce pênĕ unde afla focŭ şi luându unu taciune aprinsu în clobanţu şi întorcêndu-şe cu dênsulŭ îndareptŭ aprinde cu dênsulu casa unde ĭ-a fostu cuibulu şi bate din aripi ca sa se aprindă totu mai tare.

Din acésta causa apoi Românii se ferescu fórte de-a atinge cuibulu Cocostêrcului. Ba! ei cauta încă ca şi din alta parte sa nu i se'ntêmple vre unŭ reu. Şĭ se ferescŭ totdéuna de-alu omorì, credêndŭ ca celu ce-lu omóra are unŭ pĕcatu fórte mare, pentru că Cocostêrculŭ nu face nimĕruĭ nici unu reu, ci din contră aduce norocu la casa pe care şi-a facutu elu cuibulu.

Barzele — dice Dlu V. Alecsandri — de pe coperişulu casii şi Rîndunelele de sub streşină, sunt óspeţi neatinşi, fiindu apăraţi de legea sfânta a ospeţiei ce domnesce din vechime la Românı. [1]

Éra-şi se dice că Cocostârculu are unŭ mirosŭ fórte finu, şi daca vre unu omŭ strainŭ, adică pe a caruu casă cuibulu seŭ nu e facutu, îlŭ zîdăresce, séŭ îi ie óuele, séŭ îi omóra vre unu puiu, apoi Cocostêrculu, de-ar fi duşmanulu seu celu strainŭ ori şi câtŭ de departe cu locuinţa sa îlŭ vêntresce, adică îlŭ adurmecă dupa sudóre, se duce pe urma lui şi luândŭ focŭ 'n pliscu îi aprinde casa. Vrea sa dica nu numai

[1]) Poesiĭ pop. ale Rom. Bucuresci 1866. p. 13.

celora, pe a carorŭ case e facutŭ cuibulu seŭ, ci tuturorŭ, cari îi facu vre unu reŭ. [1])

Mai departe credu Românii, ca Cocostêrculŭ în totu anulŭ, dupa ce şi-a scosu puii, arunca pre unulŭ dintre aceştia josŭ stăpânului de casă în semnŭ de recunoscinţă şi multămita, pentru că l-a lăsatŭ să-si facă cuibulŭ seŭ pe casa acestuia şi pentru că prin totŭ timpulu, câtŭ a statu aice nu i s'a întêmplatu nici o neplacere din partea căsaşiloru. Şi daca i se pune puiulŭ aruncatŭ înapoĭ în cuibu elu éra-şi îlŭ aruncă josu, căcĭ dice că trebue sa platésca, trebue să dee dajde stapânului de casa. [2])

Daca din cuibulŭ Cucostêrcului pica unŭ puiŭ josŭ, fara să-lu fi aruncatu părinţii sei séŭ fara sa-lu fi aruncatŭ altulŭ cine-va, atunci e unŭ semnu bunu, căci se va nasce unu copilŭ la acea casă. Puiulŭ acesta însa trebue éra-şi pusŭ înapoi în cuibŭ. [3])

In fine, credŭ Românii, ca nu multŭ după ce se pornescŭ Cucostêrcii dela noi şi se ducu la ernaticŭ în ţerile cele calde, nu e nici érna departe, ci şi acésta se apropie cu paşi repedi, prin urmare trebue de timpuriŭ să ne pregatimu cu cele trebuincióse pentru érna. Totŭ aşa credu ei când sosescu Cucostêrcii primavéra, ca n'are mai multŭ sa fie gerŭ, n'are sa ninga, ci are să fie caldurosŭ şi frumosu. [4])

[1]) După spusa şi credinţa Româniloră din satulŭ Tereblecea şi a altorŭ Români din Bucovina.

[2]) Cred. fórte laţita atâtu în Bucovina, câtŭ şi în Transilvania, după cum mi-a scrisu Dlu G. Crăciunaşu.

[3]) Cred. Rom. din Tereblecea.

[4]) Cred. fórte laţită în Bucovina.

Când îşi acopere Cocostêrculu puii, e unŭ semnŭ ca în scurtu are sa plóie.[1]

VII.

Cu tóte în-a că Cucostêrculu nu face nimerui nemica, cu tóte că elŭ este o pasere fórte folositóre, curaţindu împrejurimea, unde îşi are cuibulŭ de şerpĭ, solomâsdre, şóreci, brósce şi de multe alte vietaţi stricacióse, totu-şi are şi elu pintre ómenĭ mulţi duşmanĭ, carii, pe când e dusu dupa nutreţŭ pentru sine şi puii sei, îlŭ înpuşca şi-apoi, luându-i pliscul facŭ dintr'ênsulu unŭ feliu de plasele de cuţite, éra din fluerele picióreloră sale flueraşe de cântatu, despre cari se ḑice că producu sonurĭ farmecatóre.

Cum că Românii într'adevĕrŭ au avutu şi maĭ au încă şi pênĕ în ḑiua de asta-ḑi datina de-a face fluieraşe de cântatu nu numai din fluerile Cucostârcului, ci şi din fluerile altoru paseri marĭ, precum sunt buna óră Vulturii, pe lânga tradiţie, ne putemŭ încredinţâ înca şi din urmatórele versuri poporane:

Fluieraşu de fagu
Multu ḑice cu dragu,
Flueraşŭ de socu
Multu ḑice cu focŭ,
Flueraşŭ de osu
Multŭ ḑice duiosu...

Dar' acela, ce înpuşca Cucostârculu trebue sa paţésca reu, ori ca i se'nlemnesce vre unŭ piciorŭ,

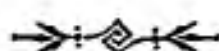
[1]) Carţile săténului rom. an. III. Gherla. 1830. p. 29.

ori ca i se'ntêmpla alta nenorocire, caci e pecatŭ a omorì o pasere, care nu face ómenilorŭ nemica reu, ci din contra numai bine. Sunt destule esemple, afirma Românii, ca cei ce au înpușcatu vre unu Cucostârcu aŭ pățit'o fórte reu.

Casa, pe care-și face Cucostârculŭ cuibuiŭ, e o casa fórte norocósa, îi merge fórte bine, căcĭ elŭ e ca unu prietinu, ca o schimă buna și norocósa a căsii, și face omului de casă totu bine, numai daca-i dă pace. Șĭ Cucostârculu își face cuibulu seŭ numai pe acele case, cari sunt curate, éră pe celelalte case nu și-lŭ face nicĭ odata. Daca așa dara se'npușcă Cucostârculu, atunci și binele și norocului sbóra dela acea casă, a căruĭ stapânu l-a înpușcatu.

Așa credu Românii!

In fine voiŭ sa mai amintescu încă și aceea, că de familia paserei, despre care am vorbitu pêne aice, se mai ține înca și alta, care se numesce Cucostârcŭ negru séŭ Barză négră lat. Ciconia nigra L. germ. der Schwarzstorch. Despre acestŭ Cucostârcu însă nu sciŭ sa aibă Românii vre o datina séu credința,

Bâtlanulŭ.

I.

Paserile, cari de catra ornitologiștĭ se numescŭ „Ardeidae“, germ. „Reiher“, Românii le numescŭ Bâtlani [1]) séŭ Bâtlenĭ [2]) sing. Bâtlanu și Bâtlénu, éra pre femeiuscele lorŭ Bâtlence sing. Bâtlanca [3]). Aŭ însă pentru fie-care pasere din acestŭ genŭ și câte unu altŭ nume deosebitu. Noi, în liniile următóre, vom înșirà pre toți Bâtlanii, câți li-su Româniloru cunoscuțĭ dupa nume și vom arătà totodata și puținele credințe, ce aŭ ei despre dênșii. Dar' maĭ nainte de-ai înșirà vom premite o descriere generala a Bâtlanilorŭ.

Corpulŭ Bâtlanilorŭ e fórte slabu, pe de laturi apasatŭ la unŭ locu, gâtulu fórte lungŭ și supțire, capulŭ micu, ângustŭ și turtitu, clobanțulu în genere mai lungŭ de câtŭ capulŭ, celŭ puținu totu atâtu de lungŭ, cam tarișorŭ, dreptŭ și pe de laturi turtitu; piciórele de-o înalțime mijlocie; aripele lungi și late,

[1] B. Nanianŭ. op. cit. p. 106. — Dr. Cihacu. Ist. nat. p. 113. — Barcianŭ Vocab.

[2]) Barițiŭ et Munténu. Vocab.

[3]) In mai multe părți ale Bucovinei. —

însa la vèrfŭ trunchiate, pentru ca alu doilea, alŭ treilea și alu patrulea rêndu de pene aŭ mai aceea-și lungime; códa, care constâ din 10 12 pene, e scurtă-rotundă; celelalte pene de pe corpŭ sunt fórte dese, moi și înfoiate, pe têmple, pe spate și pe peptŭ sunt în regulă mai lungi, decâtŭ pe celelalte parți ale corpului. Colórea peneloru e diferită.

Bâtlanii locuescŭ mai preste totŭ pamêntulu. Prin urmare mulți dintre dênșii se afla și'n țerile locuite de Români, mai alesu în România și'n unele ținuturĭ ale Transilvaniei și Ungariei. In Bucovina se arata numai fórte rarŭ.

II.

Bâtlanulu, Bâtlanulu-cenușiu, Bâtlénulŭ, Gâltanulu, numitŭ în unele locurĭ încă și Erodiŭ [1]) și Stârcŭ [2]), lat. Ardea cinerea L. germ. der Fischreiher.

Penele de pe frunte și de pe crescetulu capului ale acestui Bâtlanŭ sunt albe, pe grumazŭ surii, pe spate cenușii, pe parțile esterióre ale pântecelui negre; o vrêstă de pene, care se începe dela ochi și se prelungesce pênĕ la partea inferióră a grumazului, trei pene din cucuiŭ, unu șirŭ întreitŭ de puncte pe partea superióra a grumazului, și penele aripelorŭ sunt negre;

[1]) B. Nanianŭ. op. cit, p. 106. — Barcianŭ Vocab.

[2]) B. Nanianŭ. op. cit. p. 106. — Laurianŭ și Massimŭ Glossariŭ. p. 194. — După A. de Cihac. Diction. II. p. 362. „Stârcŭ“ se chiémă paserea, care de catra ornitologiștĭ se numesce lat. Graculus carbo, Pelecanus carbo.

ochii aurii, loculŭ celŭ golu din fața galbănu-verḑiu, clobanțulu paiu, picıorele negricióse.

Bâtlanulŭ acesta petrece maĭ cu sama pe locurile cele apatóse și se nutresce cu brósce, insecte și maı alesŭ cu pesce.

III.

Bâtlanulŭ-scorțișoriŭ séŭ Bâtlanulŭ roșieticŭ, lat. Ardea purpurea L. germ. der Purpurreiher.

Penele de pe crescetulu capului alŭ acestuĭ Bâtlanŭ, o vrêsta ce se'ntinde dela clobanțŭ pênĕ la céfă, precum și laturile grumazuluĭ, penele fâlfâitóre de pe partea din susu a grumazuluĭ palide-ruginii, partea înferióră a grumazulu și céfa cenușii, éră celelalte pene ale corpuluĭ cadu în suru-cafeniŭ.

Acésta specie de Bâtlanŭ se află atâtu în România, câtŭ și'n Ungaria.

IV.

Bâtlanulŭ albŭ séŭ Erodiulŭ albŭ, lat. Ardea alba L. germ. der Edelreiher.

Penele acestui Bâtlanu sunt albe ca néua și fórte curate; ochii galbenĭ; clobanțulu galbanu-închisu; pelița cea góla de pe față galbanŭ-verḑie.

Bâtlanulŭ acesta se afla, însa acuma numaĭ fórte rarŭ, și'n parțile de josŭ ale Dunarei, în România despre Dunare.

V.

Bâtlănaşulŭ [1]), lat. Ardea minuta L. germ. die Zwergrohrdommel.

Penele de pe crescetulu capuluı, céfa, spinarea şi umerii aı acestuı Bâtlanu sunt negre-verdii, cele de pe aripe şi de pe pântece ruginii, laturile peptuluĭ cu puncte negre; peliţa ochıuluı galbana; clobanţulu galbanu-deschisu; piciórele galbene-verdii.

Acésta pasere, care provine în tóta Europa, şede peste ḑi aşa de ascunsa şi fara a se mişcà din locu în desimea stuhuluı séu pe vre unŭ ramu, ca unŭ omŭ de rèndu, care nu-ı sci datina şi apucatura, de şi ar vede-o, n'ar cunósce-o. Ea se pricepe de-a alege astfelıu de locurı, carı corespundu fórte bine colóreĭ penelorŭ sale. Ba! de multe orı îşı schimbă şi posiţia, ca cine-ar vede-o astfelıŭ, nicı prin minte nu ĭ-ar trece că e pasere.

VI.

Bâtlanulŭ, Bâtlanulu-de-stuhu [2]), numitu altmintrelea Boŭ-de-balta [3]) Buhaıŭ şi Buhaıu-de-baltă [4]), lat. Ardea stellaris L. germ. die Rohrdommel.

[1]) Dr. Cihac. Ist. nat. p. 114. — A. de Cihac. Dict. t. II. p. 8.

[2]) A. de Cihac. Dictionnaire t. II. p. 8.

[3]) B. Nanianŭ. op. cit. p. 106. — „Boŭ-de-baltă" se numesce paserea acésta şi'n Transilvania, dupa cum mı-a scrisu Dlŭ G. Crăcıunaşŭ.

[4]) In Bucovina şi Moldova. Veḑı şi Alecsandri Teatru t. II. p. 671. „par' că eştı unŭ buhaĭŭ de balta", ér' la

Bâtlanulŭ acesta are unu corpu maĭ multŭ latu de câtu rotundŭ, grumazŭ lungŭ şi grosŭ, clobanţu ângustŭ şi lungu, piciórе acoperite cu pene maĭ pênĕ la glesne, aripı late. Crescetulŭ capuluı negru, partea de josŭ a grumazuluı surie şi cu puı galbenĭ, celelalte pene sunt ruginiı.

Bâtlanulŭ petrece îndecomunu pe locurı apătóse, pe marginea părĕelorŭ şi a apelorŭ statatóre. Nutreţulŭ luı de capitenie sunt pescĭ, brósce, şerpĭ, şopêrle, precum şi alte vietaţĭ micı, ce le póte vênà priu ape şi priu apropierea acestora.

Paserea acésta are datina de-a bagà capulŭ în apă şi a strigà ca uuu viţelŭ. Dela acésta datină a sa, credŭ eu, că-ĭ vine şi numirea de Buhaĭŭ, Buhaĭŭ-de-baltă şi Boŭ-de-baltă.

Buhaıulŭ-de-balta, după credinţa Românilorŭ din Bucovina, pórtă visurile. Dacă dintru începutu, după ce Dumneḑeŭ a făcutu tóte vietaţile şi'n urmă pre omu, n'ar fi fostu Buhaıulŭ-de-baltă, apoĭ ómeniı ar fi dormitu ne'ntreruptu şĭ-ar fi visatŭ multe de tóte. Insă Buhaıulu-de-balta prin ragetulu seŭ celŭ patrunḑetorıu şi totodată înfiorătorıu, a ruptu visurile, adică când a strigatu odata, ómeniĭ ce dormıaŭ duşĭ vrêndŭ nevrêndu aŭ trebuitŭ să se trezéscă şi se'ntrerupa visurile. Şi de-atuncı în cóce ómeniı, când se culcă şi adormu nu potu dormì multu, nicı nu-şı potŭ sfârşì visurile, ci trebue să se

p. 672. „de ceĭ cariĭ facŭ bu, u, u, u, la sóre". — A. de Cihac Dictionnaire t. II. p. 30. —

trezéscă, cacĭ Buhaiulŭ-de-balta îșĭ pune botulu în apă și striga de se cutremura pamêntulu, ca ori și cine trebue să-lŭ auda, de și pe nesciute. [1])

Spunŭ maĭ departe Românii din Bucovina despre acésta pasere, că atunci când se arată ea și striga în locurile acelea, unde n'a strigatŭ mai nainte, e unŭ semnŭ bunu, căci pânea în acelŭ anu va fi buna, anulŭ în tóta privința va fi mânosu. [2])

Când striga Buhaiulu-de-baltă primavéra de trei pêne la patru ori însemnéza belșugŭ în pâne, maĭ alesŭ la ţéra. [3])

VII.

Totŭ de familia Bâtlaniloru se ţine și alta pasere, pre care atâtu Românii din Bucovina câtŭ și cei din Transilvania [4]) o numescu Corbŭ-de-nópte, lat. Ardea nycticorax L. germ. der Nachtreiher.

Crescetulŭ capului a acestei paseri, céfa, partea superióră a spinării și umeriĭ sunt verdi-întunecaţĭ, celelalte parţi ale spatelui și grumazului cenușii; pântecele galbiu, ochii purpurii; ciocului negru, la rădecina galbănŭ; picióréle verdiĭ-gălbii.

Corbulŭ-de-nópte e fórte laţitŭ în Europa. Elŭ se află mai alesŭ în ţerile de josu de pe lângă

[1]) Istorisitŭ de Constantinŭ Diaconescu din Calafindescĭ.
[2]) Ist. de Sofia Francu și C. Diaconescu.
[3]) Ist. de V. Flocea din Câmpulungŭ.
[4]) Barcianŭ Vocab. și Bariţiŭ et. Munténŭ Vocab.

Dunare, prin urmare şi'n România. Vine însă adeseori şi prin Bucovina.

Cuibulu seŭ şi-lŭ face totdéuna pe arborii din apropierea locuriiorŭ apătóse. Unde nu sunt arbori, acolo numai raru când petrece, şi daca şi petrece, apoi numai pe unu timpu fórte scurtŭ. Elŭ peste di dórme şi numai pe la înserate începe a sburà şi-aşi cautà nutreţulu necesarŭ.

Strigatulu Corbului-de-nópte e mai ca şi al corbului de rêndu, de-aceea Românii ilu numescu Corbŭ-de-nópte.

Despre acésta pasere, care striga, séu mai bine disu croncănesce numai nóptea, credu Românii ca prevestesce totdéuna mórte, şi celu ce-o aude croncanindu trebue în scurtŭ timpu sa móră.

Unŭ Românŭ din Frataution-vechi în Bucovina mi-a spusu, că unu cunoscutu de al lui, care a auditŭ acésta pasere într'o nópte croncănindu pe de-asupra capului seŭ, nu peste multu dupa acésta a şi muritu.

VIII.

Despre adevĕratulu Bâtlanu séu despre acea specie, care în Muntenia se numesce Erodiŭ şi Stârcŭ, aŭ Românii şi o legenda, care séměna pêně şi'n celea mai marunte parţi cu prima legenda a Cucostârcului.

Ėtă şi legenda respectiva astfelŭ după cum mi-a împărtaşit'o Dlu Orestŭ Lujanu.

Dintru începutu dice că Bâtlanulŭ n'a fostŭ pasere ca acuma, ci elu a fostŭ omŭ ca toţi ómenii.

Intr'o di însa, stringêndu Dumnedeu tóte târiitórele din lume, precum: șerpi, șopêrle, solomêsdre, năpârcĭ, bróscè, scoici, cobelci, șóreci, și multe altele, despre a carorŭ nume nu-mi potú aduce aminte, și punêndu-le într'unu sacŭ mare, legâ saculu bine la gura și după acésta chiemându pre Bâtlanu la sine î dete saculu sa-lu duca la mare și sà-lu arunce în nuntru. Î dise însa totodata ca nici de cum sa nu deslege saculŭ ca sa véda ce e într'ênsulu, ca apoi va fi vai și amarŭ de capulu lui!... câtu va fi și va traì se va caì!...

Bâtlanulŭ, făgaduindu lui Dumnedeu ca nu-lu va deslegà și cautà în nuntru, luâ saculu cu târiitórele și se pornì cu dènsulu spre mare.

Dar' omulu e totu omu... De ce-i spui sa se ferésca mai tare, de aceea s'atinge mai multu... Când fu pe la mijlocŭ de cale și carare, fiindu fórte curiosŭ să scie ce i-a datu Dumnedeŭ să duca și sa arunce în mare, se oprì în locŭ, se trase sub umbra unui pomu din marginea drumului și acolo deslegâ saculu ca sa véda ce e în nuntru. Dar' nu apucâ bine a-lu deslegà și déuna tóte târiitórele detera navala și, eșindu din-tr'ènsulu... pe icĭ în colo ți-i drumulu,... începura a fugì și a se respândì care în cotro o ducea ochii și piciórele, temêndu-se ca sa nu le prinda și să le bage éra-și în sacŭ.

Bâtlanulu, cum vĕdù acésta, se'nspaĭmêntâ și începù a alergà dupa dènsele ca sa le prinda și să le bage éră-și în sacu. Dar' de unde sa le póta prinde pre tóte, dupa ce șerpii, șopêrlele și napârcele se ascunseră prin érba, pe sub tufe și prin borți, bróscele săriră în

apă, racateţii şi cobelcii se acăţărară pe ramurile tufarilorŭ şi ale pomilorŭ, solomêsdrele se băgară prin mocirle şi prin belţi, maı pe scurtŭ fie-care căută a se ascunde unde putea şi apucà maı de grabă.

Dumnedeu, care nici o faptă n'o lasa fară de resplata, vedêndu ca chıar şi omulŭ pre care l-a ţinutŭ elŭ mai credinciosŭ nu s'a ţinutŭ de cuvêntŭ, ci a cutezatŭ aı calcà poruncà s'a mâniatŭ pe dênsulu şi l-a prefacutŭ într'o pasere, legându-ĭ saculu de gâtu şi dicêndu-ı că pênĕ ce nu va prinde tóte târîitórele şi nu le va băgà éra-şı în sacu ca să le ducă şi sa le arunce în mare, dupa cum ı-a poruncitu dintru începutu, pêne atuncĭ totŭ pasere sa remâe.

De-atuncı şi pênĕ în diua de astă-dı apoĭ a remasŭ acestu omu pasere, şi totŭ pasere va remânea elŭ pênĕ ce nu va prinde pre tóte târîitórele din lume şi le va bagà în saculŭ ce i l-a datŭ Dumnedeu. De-aceea Bâtlanulŭ pêne şi'n diua de asta-dĭ ilŭ vedemu alergândŭ în colo şi'n cóce şi prindêndu la târîitóre şi băgându-le în sacŭ. Şi totŭ de-atuncĭ s'a umplutŭ tóta lumea de târîitóre, pe când dintru începutŭ nu eraŭ aşa de multe, ci numaı atâtea, câte aŭ încăputu în saculu pre care i l-a datŭ Dumnedeu ca să-lu ducă şi să-lu arunce în mare.

C u c ó r a.

I.

E spre sfârşitulŭ tómneĭ.

Codrii şi padurile, dumbravile şi luncile, pometele şi rediurile, colnicele şi câmpiile începŭ din ce în ce a devenì maı tacute şi maı triste, căcı óspeţiĭ lorŭ ceĭ maı plăcuţı, carii tóta primavéra şi véra le-au înveselitŭ prin concertele lorŭ cele armoniόse, dragalaşe şi'ncântătóre, prin cântecele lorŭ cele desmierdatóre şı-au luatŭ remasŭ bunŭ dela dênsele.

Tóte paserile calĕtóre, atâtŭ cele cântătóre, câtŭ şi cele necântatóre; atâtŭ cele dela munte, câtu şi cele dela câmpie, şı-aŭ căutatŭ de drumu şi s'au dusŭ éră-şĭ în ţerile cele calde de unde aŭ venitŭ la începutulu primaverii.

Ba! nu!... înca nu s'a dusu tocmaĭ tóte!...

Éca!... chiar acuma trece pe de-asupra nóstră de catra méḑă-nópte spre méḑa-ḑı unu triunghiŭ mareţiŭ de paserı, carı în sborulŭ loru striga ne'ncetatŭ ca şi când le-ar fugarì cine-va de'napoı.

Şi óre cum se chiama aceste paserı, şi'n cotro se ducu ele?

Acestea-su Cucórele séu Gruele!... Se ducu în ţerile cele calde... Unu semnu, ca la noi în scurtŭ timpu are sa fie érna... Aşa ni spunŭ celŭ puţinu betrânii, că îndata după pornirea Cucóreloru de pe la noi se apropie şi érna.

Şi óre ducu-se acestea paseri pênĕ în ţerile cele calde, ori ele se mai oprescŭ în vre unŭ locu ca să se mai odihnésca puţinu?

De se ducu, de nu se ducu, de se mai oprescŭ unde-va ori ba? nu sciu!... Sciu numai atâta, ce am audit şi eu dela alţii, şi ce am auditu, aceea voescu să istorisescu şi eu.

II.

Când se ducu Cucórele dela noi în ţerile cele calde, dice ca se afla o sama de ómeni, cari le sciu oprì în locŭ şi nu le lasa sa mérga mai departe. Cei ce le oprescŭ, dice ca se punu în calea loru, facu cu ascuţişulu unui cuţitu unu cercŭ în pamêntŭ, în mijloculŭ cercului facŭ o cruce mare, éra în mijloculu crucei acesteia împlântă apoi cuţitulŭ cu vêrfulu în pamêntŭ şi de-asupra pe mânunchiu punu o pelarie séu o cuşma. Când facu cerculu şi crucea, atunci numĕră Cucórele, éră când împlânta cuţitulu în pamêntu rostescŭ nisce cuvinte misteriósc, nisce farmece, cari numai lorŭ le sunt cunoscute.

Éra-şi se dice, că unii din aceşti vrajitori cum vĕdu Cucórele trecêndu, se descingu de brâŭ, îlu punŭ colacŭ pe pămêntŭ, rostescu câte-va cuvinte tainice, şi-apoi înfigŭ unŭ cuţitŭ în mijloculŭ brâului colacitŭ.

Făcêndu-se acésta, crede poporulu, ca Cucórele nu potu sburà maı departe în triunghiŭ, cum li-ı datina lorŭ să sbóre, nu potu trece granița, ci îndată îşı perdu calea, se oprescŭ în locu, se învêrtescu împrejuru, precum e încolacitu brâulu séu cerculu împrejurulu cuțitului, se încâlcescu, se amestică şi âmbla apoı în colo şi'n cóce bete de capu, nesciindu ce să faca şi'n cotro sa apuce, şi numaı atuncı îşĭ afla éra calea şi potu calĕtorì maı departe, daca le dau drumulu, adica dacă desfacu ceea ce au facutu maı nainte.

Şi de cum-va se'ntèmpla acésta farmĕcatorie ḑiua, apoĭ Cucórele tóta ḑiua se'nvêrtescu pe susu, nesciindu ce sa facą, éra daca se'ntêmpla acésta séra, ele se cobóră josu, şi pêne în deminéța urmatóre nu-şı urméză calea.

Mulțı spunu, ca aŭ vĕḑutu pre atarı ómenı oprindu pre Cucóre şi ele atâta ce s'au învêrtitu, pêne ce, ameţindu-se de capu, au caḑutŭ josu... Dar' fapta acésta se considera de unu mare pecatŭ, căcı ele nimeruı nu facu nicı unu reu. [1])

Acestea-su credințele Românilorı despre Cucóre, ce avuı de gândŭ să vi le spunu.

III.

Nainte însa de-a le perde din vederı să ne maı oprimu puțină şi la numirile poporane ale acestorŭ pa-

[1]) Cred. Rom. din Transilvania, com. de Dlŭ Gr. Crăciunaşŭ, a celorŭ din Ungaria, com. de Dlŭ E. Popu, şi a tuturorŭ Românilorŭ din Bucovina.

serı, carĭ, după cum crede poporulu, prin pornirea lorŭ dela noĭ ni anunţă neîntârḑiata apropiere a ernei.

In Bucovina şi Transilvania ele se numescŭ Cucóre séŭ Cocóre sing. Cucóră séŭ Cocóră şi Gruĭ sing. Gruıŭ, dem. Gruişorŭ.[1]) In unele ţinuturĭ din Ungaria Gruhe sing. Gruha.[2]) Éră în România Grue[3]), lat. Grus cinerea Bechst. germ. der Kranich.

Bárbăţeluluĭ acestuĭ soıŭ de pasere se numesce Cucorŭ séŭ Cocoru şi Gruĭŭ.

Dela cuvêntulu Gruıu credu ca vine şi numele unorŭ eroĭ de legende şi balade, precum sunt bună óră „Grue Gruzavanulŭ" şi „Grue Sângeru".

IV.

La Românii din Transilvania se afla o doına poporana, care suua istu modu:

„Bade, de urîtulŭ teŭ,
Face-m'óıu trestie 'n teŭ!
— „Fă-te, mândră, ce-ţĭ maĭ place,
Că şi eŭ de locŭ m'oiŭ face
Face-m'oiŭ Cocorŭ-de-baltă
Pasce-v'oıu trestia tótă
Şi te-oıŭ pasce şi pre tine,
Totŭ nu scapĭ, mândră, de mine!
„Bade, de urîtulŭ teŭ
Face-m'oıŭ o flóre 'n tĕŭ!

1) Com. de Dlŭ Gr. Crăcıunaşŭ.
2) Com. de Dlŭ E. Popŭ.
3) A. de Cihac. Dictionnaire t. II. p. 113. —

— „Fă-te, mândră, ce-ţĭ maĭ place,
Că şi eŭ de locŭ m'oiŭ face
Unŭ voinicŭ cu cósa 'n spate
Şi te-oiŭ coşì şi pre tine
Totŭ nu scapĭ, mândro, de mine! [1])

Nu sciŭ dacá „C o c o r u l ŭ-d e-b a l t ă", despre care se face amintire în acésta doina, e bărbaţeluluĭ C o c ó r e ĭ, despre care am vorbitu maĭ susŭ, ori altă pasere. Fiindŭ însa că C o c o r u l u, după cum ni spune istoria naturala, petrece pe locurile cele apatóse şi se nutresce, pe lângă vermĭ, scoicĭ, cobelcĭ, (melci) insecte şi amfibiĭ, încă şi cu plante, pre cari adeseori le scóte cu radecini din pamêntu [2]) e de presupusu, ca „C o c o-r u l ŭ-d e-b a l t a" şi C o c o r u l ŭ, barbaţelulu C o c ó r e i, sunt una şi aceea-şĭ pasere.

In fine voiŭ sa mai amintescu încă şi aceea despre C o c ó r e, ca, după cum spune poporulu, când sburându pe susŭ spânzura, apoi nu este departe o furtună. [3])

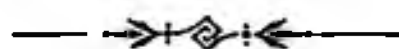
Când se aduna C o c o r i ĭ şi pléca, atuncĭ e semnŭ că érnă va fi timpurie. Când pornescŭ C o c o r i i pe la S â n t a-M a r i a-m a r e, éra-şĭ însemnéză, că va fi érna timpurie. [4])

[1] Maria Precupŭ: „Doine şi hore din Ardélŭ" publ. în „Şedetórea". an. II. Budapesta. 1877. p. 83.

[2]) Heinrich Rebau. Naturgeschichte für Schule und Haus. Sechste Auflage. Stuttgart 1871. p. 449.

[3]) Calendarıŭ pentru Bucovina pe an. 1841.

[4]) Carţile sat. rom. Gherla 1880. p. 34.

Crêstelulŭ.

I.

In serile cele senine și frumóse din luna lui Maiu nu odata ni se'ntémpla sa audimu pe'ntinsele fênațe și semĕnături o vóce scârțiitóre, care resună, ca și când cine-va ar horțaĭ c'unu bețișoru peste dinții unui peptene. Vócea acésta, cu puține întrerumperi, resună pêne târdiu nóptea, și din revarsatulu zoriloru pênĕ dupa resaritulŭ sórelui, însă fórte raru din unulu și acela-și locu, ci când dintr'o parte când din alta, totu-și numai în cuprinsulŭ unui anumitu ținutu.

Paserea, care reproduce scârțiitura acésta, se numesce de catra Românii din Bucovina Crêstelŭ și Cêrstelŭ, de catra cei din Moldova Cărsteiu și Cristeiu [1]) de catra cei din Transilvania Crêsteiu și Crêsteu [2]) de catră cei din Muntenia Cârsteiu dem. Cârsteiașu [3]) éra de catră cei din Banatu Crastaiu și Crestețu [4]) lat. Crex pratensis Bechst. germ. der Wiesenknarrer oder Wachtelkönig.

[1]) A. de Cihac. Dict. t. II. p. 83. — Dr. Cihac. Ist. nat. p. 117.

[2]) Petri Vocab. — Barcianŭ Vocab.

[3]) Ananescu op. cit. p. 112. — com. de Dlŭ P. Ispirescu.

[4]) Com. de Dnii I. Stoicescu și Ios. Olariu.

C r ê s t e l u l u e de dóuedeci și nóue centimetri în lungime, de patrudeci și șepte în lațime, de patrusprețece în lungimea aripelorŭ și de doi în lungimea codii. Penele de pe spinare sunt castanii-deschise; aripele roșietice; gușa alba; pliscululŭ dreptŭ și mai scurtŭ decâtu capulu.

Loculu de petrecere alu Crêstelului sunt mai cu sama fênațele și semĕnaturile cele albe. Elu se află mai pretutindene în Europa. Merge și vine la noi cam de-o-data cu P r e p e l i ț e l e. Se nutresce cu lacuste, carabuși, vermi, cobelci mici și cu semênța de érba.

II

C r ê s t e l u l ŭ, dupa credința poporului românŭ din Bucovina, sta în relațiuni amaróse cu P r e p e l i ț a, de-aceea petrece elu mai în acelea-și locuri, unde petrece și acésta, și totu de-aceea se duce și vine la noi deodată cu Prepelița.

Mai departe, spunu Românii din Bucovina, că C r ê s t e l u l ŭ e o pasere fórte curata, de-aceea îndémna elu totdéuna pre ómeni prin cântecululŭ seŭ ca sa se ție câtŭ se póte de curați, să nu fie nici odată leneși și neîngrijiți.

Când Crêstelulu cânta fórte desŭ „c â r r r s t“ „c â r r r s t“, atunci se dice că cânta a vreme închisă, a negura. Elu cânta numaĭ o luna, odica când e érbă în flóre, éră cum se sfârșesce érba de cositŭ și adunatŭ, amorțesce, și mai multŭ nu cânta, ci se trage prin

tufişurĭ séŭ la margini de apa şi acolo traesce pênĕ ce se duce dela noi. [1])

III.

O doĭnă poporana din Muntenia, în care, pe lânga alte paseri, provine şi Crâstelulu, sună precum urméza :

Frunḑa verde de aninŭ,
Cine-ĭ ca mine strainŭ ?
Numaĭ Mierla din pădure,
Cârsteĭulŭ din arăture.
Dar' nicĭ eĭ nu sunt străinĭ,
Ci-sŭ de inimă hăinĭ :
Mĭerla-şĭ are fraţiorŭ
Totŭ pe Sturḑulŭ pestricĭorŭ ;
Cârsteĭulŭ de sorióră
Cĭocârlia vinecĭóră.
Mĭerla şuera 'n tufişe,
Sturḑulŭ cântă prin rărişe,
Unulŭ p'altulŭ se desmĭérdă
Intristarea ca să-şĭ pérdă.
Cârsteĭaşulŭ ţiuesce
Cĭocârlia-lŭ liniscesce
Inimĭóra-ĭ potolesce.
Frunḑă verde mărăcine,
Numaĭ mie n'are cine
Durerile să-mĭ aline,
Numaĭ pentru mine nu e
Inimĭóri-mĭ ca să spue
C'a avutŭ şi ea odată
Dulce mamă, ĭubitŭ tată,
Sorióre, frăţiorŭ,

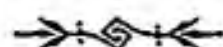
[1]) Istor. de Const. Diaconescu din Calafindescĭ.

Carii më ĭubiaŭ cu dorŭ;
C'a maĭ avutŭ, şi nu are,
O puĭcuţă ca o flóre,
Ce-mĭ resipea grijile,
Imĭ goniă durerile
Şi-mĭ îndulcea ḑilele.
Frunḑă verde de cicóre
Bat'o crucea ursitóre,
Şĭ-ar topi-o sântulŭ sóre.
Că mĭ-a ursitŭ cu urîtŭ
Să fiŭ singurŭ pe pămêntŭ:
Din totŭ, ce-am iubitŭ pe lume
Să le sciŭ numaĭ de nume;
Din toţĭ ceĭ ce më ĭubiaŭ
Şi cu dragŭ më desmĭerdaŭ
Nicĭ unulŭ sa nu trăéscă
Pămêntulŭ să-ĭ învălescă.
Vaĭ de vinŭ, vaĭ de pelinŭ,
Vaĭ de voĭniculŭ străinŭ!
Ca unŭ mërŭ singurŭ la drumŭ,
De rodesce, nu-ĭ priesce,
Ba spre reŭ îĭ folosesce:
Câţĭ drumaşĭ călëtorescŭ
Toţĭ în elŭ sburătorescŭ,
Crengile că i le frângŭ,
Tulpióra cu focŭ plânge
Chĭar cu lacrime de sânge. [1])

Dupa acésta doĭnă fórte frumósa Crêstelulŭ séŭ Cârsteĭulŭ stă în relaţiuni amoróse nu numaĭ cu Prepeliţa, dupa cum am arătatŭ maĭ susŭ, ci încă şi cu Ciocârlia, cu Ciocârlia vine-

[1]) I. Minescu. „Doine poporale" publ. în „Fóĭa societăţiĭ Românismulŭ". an. I. Bucurescĭ. 1870. p. 48.

c i ó r a. Când Crêstelulu e întristatú, când nemica nu-i ticnesce, atunci Ciocârlia vine la dênsulu, începe a-lŭ desmierdà, a-lu linescì și aĭ potolì inima, cea cuprinsa de durere.

Corla.

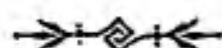
Corla, numita altmintrelea și Curlă-verde, Gainuța, Gainușa și Gainușă-de-apă[1]), lat. Stagnicola chloropus; Gallinula chloropus L. germ. das Teichhuhn oder das grünfüssige Rohrhuhn, e de treiḑeci și unu centimetri în lungime, șeseḑeci în lațime, dóueḑeci în lungimea aripeloru și șese în lungimea coḑii. Penele de pe spate i sunt maslinii-închise, éra cele de pe pântece cenușii; piciórele verḑi; clonțulŭ la radeciuă roșu éra la vêrfŭ galbănu.

Corla e respândita mai preste tóta Europa. Vine la noi pe la finea lui Martie și se duce abia în Octobrie. Loculu ei de petrecere sunt iazurile și mai cu sama acelea pe a cărorŭ suprafață plutescŭ diferite plante, éră malurile li sunt acoperite cu stuhŭ. Inóta fórte bine și cu ajutoriulŭ aripeloru chiarŭ și pe sub apă, ér' când e persecutata se cufunda fórte adâncŭ în apa, scoțêndŭ din când în când numai clonțulu afara spre a aspirà aeru. Cuibulŭ seŭ, care e împletitu din ramurele de trestie, și care cam de regula plutesce prin stuhu, conține de dóue orĭ pe anŭ câte cinci pênĕ la

[1]) Barcianŭ Voc. — Barițiŭ et Muntenŭ Voc. „Curla verde" unŭ feliŭ de sitarŭ cu botŭ latarețu germ. Domschnepfe.

unspredece óue verdii, cu puncte ruginii, pe carile Corla singură le clocesce în decursŭ de trei septĕmâni. Puii cum iesu din gaóce, déuna începu înotà cu maica lorŭ.

Nutreţulu Corlei constâ din insecte, cobelcĭ mici, vermi, plante de apa şi din semênţa acestorŭ din urma.

Lişiţa.

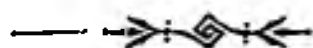
Lişiţa, numita altmintrelea şi Leşiţa[1]) Găină-de-apa şi Sărcea[2]) lat. Fulica atra L. germ. das Wasserhuhn, e de patrudecı şi şepte centimetri în lungime, şeptedecĭ şi optŭ în laţime, dóuedecĭ şi treı în lungimea aripelorŭ şi optŭ în lungimea codiı. Pe spate negrie, pe pântece cenuşie; capulu şi grumazulu negru; lumina ochilorŭ întunecatŭ-roşa; cıoculu albu; picıórele, a caroru degete sunt îmbinate cu o peliţă ce servesce spre'uotare, sunt întuuecate-surii şi spre glesne galbene-verdiı.

Lışiţa e respândita preste tótă Europa. Pretutindene, unde se afla lacurı şi ıazurı acoperite cu multu stuhŭ şi pipirigŭ o putemu orı când îutâlni din luna luı Martie şi pênê catra finea luı Octobre. Ea sbóra fórte greu, înota încetu şi se ţine maı multu la marginile apelorŭ şi prin stuhu. Cuıbulu seu, în care se óuă şepte pênĕ la ciucspredece óue galbene-suriı şi împestriţate cu puncte negriı şi cafeniı, e aşa de iscusitŭ şi solidu îm-

[1]) Bariţiŭ et Munténu Vocab. p. 180. „Leşiţa, speţie de găinuşă de apa". — Barcianu „Leşiţa = găinuşă de apă".

[2]) A. de Cihac. Dictionnaire t. II. p. 525.

pletitu din pipirigŭ verde și din ramurele de trestie, ca póte într'ênsulu, când se revarsa apa peste malurĭ, se'nóte de'mpreuna cu puii sei fără sa i se'ntêmple vre unŭ reŭ. Nutrețulu seŭ constă din diferite insecte de apa, din vermı și din plante fragede.

Lebăda.

I.

Cea maĭ frumósa, maĭ curata și maĭ alba dintre tóte paserile, câte le sunt Românilorŭ cunoscute, este Lebada, dem. Lebedióra, lat. Cygnus olor L. germ. der zahme Schwan. Și fiindŭ ca Românuluĭ ĭĭ place fórte multŭ curațenia și frumusețea, de-aceea elu pre muerile și maĭ cu samă pre fetele cele frumóse, carĭ âmblă fórte curatŭ și albu îmbracate le asémĕna totdéuna cu Lebada.

Lebăda, în poesia poporană româna, figuréza totdéuna ca unŭ simbolŭ de curațenie, frumusețe și albime.

Dovada despre acésta fie-ne următórea doina din Transilvania, care mi-a comunicat'o Dlŭ B. B. Josofu:

Dintre dóue mândre-a mele
Nusciŭ la care-oiŭ maĭ mere.
Cea mĭerie nu-mĭ trebue
Nicĭ la mórtea mea să vie.
Cea óchișă ca murea
Și albă ca Lebăda
Acolo-mĭ petrecŭ vremea.

Alta doina poporană din Bucovina, în care o fétă se plânge asupra draguţului seu fiindu ca acesta voesce s'o lese şi, de buna sama, sa-şi caute pre alta, sună precum urméza:

Frunḑă verde arţăraşŭ,
Te cunoscŭ, bade, pe paşĭ,
Că ţi-ĭ voia să mĕ laşĭ.
Când aşi sci că me-ĭ lasà
Mai albuţă m'aşi purtà,
A l b u ţ ă c a L e b ă d a,
Rumenă ca călina,
Roşie ca vişina,
Sa-ţi rupŭ, bade, inima
Şi ţie şi mâne-ta!

Dar' nu numai în poesie, ci chiar şi'n prosa, şi mai cu sama în poveşti dam fórte adeseori preste L e b a d a.

Cugetu că fie-caruia îi va servì nu numai spre distragere, ci şi spre plăcere povestea, ce o reproducu mai la vale, a carei eroina e o féta de împeratu prefacută în L e b ă d ă.

Acésta poveste am auḑit'o încă pe când eram studinte la gimnasiulu din Sucéva dela unŭ dascalŭ bĕtrânŭ din satulu Stupca poreclitŭ „T r i ş c u ţ ă", pentru ca cântà fórte frumosŭ în trişcă.

II.

A fostŭ odată,
Ca nicĭ odată,
Că de n'ar fi fostŭ şi n'ar fi,

Nu s'ar povestì,
Nicĭ noı n'am grăì,
Că Dumnedeŭ binevoesce
Ca să spunemŭ în tótă séra câte-o poveste.
Noĭ dicemŭ,
Că nu suntemŭ
De când cu poveştile,
Ci cu dóue, treĭ dile maĭ nainte,
De când puricele se potcovìà
Cu nóue oca de ferŭ la unŭ piciorŭ
Şi i se parea ca-ĭ e prea uşorŭ.
Noĭ îlŭ trimiteamŭ la Odobescĭ
Sa ne-aducă cărţĭ domnescĭ
Să spunemŭ şi noĭ poveştĭ.

A fostŭ odată unu împĕratŭ tênĕrŭ. Împĕratulŭ acela s'a dusu într'o di cu toţı sfetnicii seı la vêuatu într'o padure, care nu erà tocmaĭ tare departe de curţile împeratesei.

Dupa ce a ajuusu împĕratulu îu padurea aceea şi după ce a întratu dimpreună cu toţı sfetnicii seı şi ceıalalţı vênatorı îu nuntru, âmblara câtŭ âmblară cu toţii îu oolo şi'n cóce, făra să afle ce-va de înpuşcatŭ.

Étă însa că pe câud socotıà acuma împeratulŭ, că nu va maı aflà nemica de vêuatu, şi voıà sa se'ntórca îndareptu a casa, dă într'o vale fórte frumósă şi plăcută, împăuată cu felıŭ de felıŭ de florı mirositóre. Pe valea aceea, maı mergêndu elŭ o bucata bună de locŭ, da de-odata cu ochiĭ de-unŭ ıazu fórte mare, aşa de mare că nime nu erà în stare sa trécă peste dênsulŭ pênĕ de ceealaltă parte, dóra numaĭ atuncĭ când ar fi încunjuratŭ ţermurile luı, ... altmintrelea nu!

Pe iazulu acela zarì împeratulu o Lebadă fórte frumósa, alba ca ometulu, care înotà în colo și'n cóce și din când se cufundà în apă și prindea pesci.

Imperatulŭ, cum o zarì, întinse arculŭ și voì s'o sagete.

Insă Lebada, vedêndu-lŭ că voesce s'o înpusce, nu stete multu pe gânduri, ci-ĭ dise :

Inălțate
Impĕrate!
Stăĭ în locŭ nu mĕ 'npușcà,
Că mĕ dóre inima!...

Impĕratulu, audindu-o astfeliu vorbindŭ, s'a miratu fórte tare cum póte o pasere ca sa vorbéscă... Elu nu-și putea închipuì așa ce-va, ci cugetâ că póte altulŭ cine-va a rostitu cuvintele de mai nainte, și de-aceea nu se lăsâ pênĕ ce nu puse mâna pe Lebada de pe ĭazŭ.

După ce a prinsu acuma Lebăda aceea, n'a voitŭ maĭ multu nemica să vêneze, ci se întórse cu dênsa a casă și i-o dete uneĭ țigance, care se aflà la curtea împĕratésca ca bucătariță, ca acésta s'o taie și să ĭ-o pregatéscă de cina.

Țiganca luâ Lebăda și voì s'o taie. Insă Lebăda i se smâncì din mâna, batù de trei orĭ din aripĭ și câtŭ ai bate în palme se prefăcù într'o fetișóră așa de frumósă, de curată și de alba la fața, ca nu mai erà alta ca dênsa în totŭ ținutulu acela.

Țiganca, cum a vedutŭ acésta minune, s'a spariatu și-a alergatŭ totŭ într'o fuga la împeratulu ca sa-i dee de scire ce s'a întêmplatu.

Imperatulŭ dintru începutŭ nu voì sa créda, dar' ducêndu-se după aceea singuru în bucătarie și dându cu ochii de féta, care erà mai frumósa și decâtu o ḑină, stete ca fărmĕcatŭ când o veḑù că e așa de frumósă. Éra dupa ce-și mai venì în fire se repeḑì la dênsa, o cuprinse în brațe și începândŭ a o desmierdà și sărutà o rugâ de ertare pentru nenorocirea ce erà sa-i faca.

Féta îlu iertâ și-i povestì apoĭ din firŭ în pĕrŭ tóta istoria sa, cum ca adica ea este féta de împĕratŭ ca mai are dóue surori, cari asemene sunt prefacute în Lebede din pricina tătâ-ne-seŭ și-a maicei sale, carii le-aŭ blastĕmatŭ ca să se prefacă în Lebede.

Tênerulu Imperatu ascultâ cu luare aminte întrégă ei istorie. Éra când acésta sfârșì de povestitŭ așa de tare îlŭ pătrunse la inima ca începù a lacrimà. Apoi nu multu dupa acésta și-o luâ de soție.

Țiganca, care socotia în mintea ei cea prósta, că tênerulu împeratu va luà-o pre dênsa de soție, cum se cununâ acesta cu féta cea de împeratu, prinse ura fórte mare asupra tinerei împĕrătese și cautà tóte chipurile și mijlócele dóră o va putè nimicì într'unŭ felŭ séŭ formă.

Multu timpu însă, cu tóta staruința eĭ, n'a pututŭ nici unu reu să-i facă. Éră împeratulu și cu împĕrătésa trăiaŭ în cea maĭ mare dragoste și pace, nicĭ visându macar cu ce felŭ de gânduri negre se pórta țiganca.

Ba! ca ferecirea și bucuria loru să fie și mai mare, și mai deplina, le dete Dumneḑeŭ și unu fiu...

Acuma se simţiau ei cei mai norocoşi şi mai fereciţi ómeni din lume.

Dar' pe semne nu le-a fostu împarţitu ca sa traésca lungu timpu împreuna.

Acésta a fostu adică aşa, că avêndu împĕratulu unde va fi avutu unele trebi de pusŭ în cale, îşi luâ remasu bunu dela soţià sa şi se duse pe unŭ timpu maĭ îndelungatŭ de-a casa.

Cum se pornì împĕratulu, ţiganca, care demultŭ ţinea împĕratesei sâmbetele, căutâ tóte mijlócele dóră-şi ajunge mai de graba scopulŭ. Deci într'o deminéţă, fiindu fŏrte frumosŭ afară, ḑise ea cătra stapâna-sa:

— Dómne! inalţată împerătésă! câtŭ e de frumosu în grădinuţa cea cu flori,... pare că e unu raiŭ, nu alta,... numai de-a dragulŭ să te preâmbli prin dênsa!.. Óre n'ar fi bine să ne preâmblămŭ şi noi o léca?... Eu una v'aşi sfătuì să ne ducemu macarŭ pe vr'o câte-va minute la primblare...

Tênĕra imperatésa, nici visându macar despre ceea ce voesce ţiganca sa facă cu dênsa, o ascultâ şi se duse la primblare prin grudinuţa cea cu flori.

In gradinuţa, prin care se primblaŭ ele, erà şi-o fântâniţa.

Când se apropiera de fântâniţa aceea ḑise ţiganca cătra împerătésa:

— Inalţata împĕrătésa! iau să ne uitamŭ puţinŭ în fântâniţa acésta sa vedemŭ ori de eştı măria ta totŭ aşa de frumósa ca şi'n oglinda?

Impĕratésa se apropiâ de fântâniţa şi se plecâ ca sa se uite în nuntru.

Ţiganca, bucuria ei, se apropiâ pe din dosu de dênsa şi apucându-o de piciòre maı de grabă de câtŭ aı gândì o aruncâ în fântâniţa şı-o îneçâ. Éra dupa ce s'a mântuitu acuma de dênsa, se apucâ ea de cârmuitŭ gospodaria, crescêndu totŭ odata şi pre baeţelulu, ce-a remasŭ dela împerătésa, purtându cea maĭ mare grijă de dênsulu, aşa, încâtŭ toţı curtenii şi vecinii se mirau de crescerea acestuia.

Nu multŭ după acésta sosì şi împêratulu a casă, şi cum sosì întrebâ de bucatariţă, adică de ţiganca, unde e împĕratésa.

Ţiganca viclénа şi prefacuta ı-a respunsu ḑicêndu-ı ca intr'o ḑeminéţa împĕratésa s'a gatitŭ fórte frumosŭ, a eşitŭ în cerdacŭ şi dându-se de treı orĭ peste capŭ s'a prefacutu éra-şı în L e b a d ă, cum a fostŭ maı nainte, şi sburându s'a cam maı dusu, dar' în cotro s'a dusu nu póte sa-ı spue.

Impĕratulu, auḑindu acésta şi cugetându cum că ceea ce-ı spuse ţiganca e adevĕratu, s'a superatu fórte tare, ca lungu timpu singuru nu sciâ ce sa se maı facă de scârbă.

Dela unŭ timpu însa, veḑêndu ca purtarea ţigancei este fórte bună şi ca îngrijesce ca o adevĕrata maĭca de crescerea fiuluı seŭ, îşĭ puse în gându ca s'o iee de soţie, şi hotarî chĭar şi ḑiua pe când sa fie cununia.

Dupa hotarîrea acésta vestì elŭ în întregu cuprinsulu împĕraţieı sale, ca toţı ceı ce sciu cântà, toţı musicanţiı sa vie la serbarea nunţiı sale.

Pe când însa se întêmplau tóte acestea din fântânița, în care a înecatu țiganca pre împĕratésa, a crescutŭ o rachită cu treĭ ramurele în verfŭ.

Trecêndŭ într'o ḑi unu baiatu cu oile pe lânga gradina împĕratéscă a întratu în nuntru ca sa-și taie o tilinca, și, din întêmplare, orĭ cum va fi fostu, destulu atâta ca se duse dreptŭ la răchita cea crescuta din fântâniță și taindu ramurelulu celu din mijlocŭ își facù o tilincă dintr'ênsulu. Éra după ce a făcut'o și, eșindu afară din gradină, a voitŭ sa cânte într'ênsa, tilinca a începutu singură a cântà și a ḑice:

Nu cântà băete tare,
Că reŭ inima me dóre
După alŭ meŭ copilașŭ,
Ce-a remasŭ în legănașŭ,
Țita stérpă mi-lŭ adapa,
Ținta de négră țiganca!

Baietulu, de bucurie mare, cum auḑì cântecululu acesta, lasâ oile singure și alergându totŭ într'o fuga a casa a spusu tatâ-ne-seŭ tótă întêmplarea cu tilinca, de unde și cum a facut'o și pênĕ ce-a începutu a cântà într'ênsa.

Tatalu băiatuluĭ însa nu voì nici decum sa-lu créda, ci din protiva luându unu bațŭ începù a-lu mesurà peste spate și a-lŭ mustrà de ce a lasatŭ oile singure. Apoi luându-ĭ tilinca îlu alungâ sa se duca mai de graba la oi.

Baietulu, ce-avea sa faca?... trebuì sa rabde, sa taca și să se'ntórca la oi, daca îĭ erà cu voia sa nu mai capete o scarmanatura.

Tatalŭ seu însa, voindu a cercà ori de e adeveratŭ ceea ce i-a spusŭ baiatului, luà acuma şi elu tilinca şi începù a suflà întrênsa.

Tilinca éra-şi începù singura a cântà şi a dice, însa nu ca mai nainte, ci aşa:

Nu cântà moşule tare,
Că reŭ inima me dóre
Dupa alu meŭ copilaşŭ,
Ce-a remasŭ în legănaşŭ,
Ţiţă stérpa mi-lu adapă,
Ţiţa de négra ţiganca!

Nesciindu omulu ce'nsemnare au versurile acestea a aruncatu tilinca într'o lada, fara sa-şi mai bata capulu cu dênsa şi cu ceea ce-a cântatŭ ea... Se vede ca n'avea când aşi bate capulu cu asemene lucruri!

Bietulŭ baiatŭ, batutŭ mĕrŭ de tatalu seu, se întórse superatu la oile, ce le-a fostŭ lasatu singure. Insa câtŭ de bătutŭ erà, totu-şi dorulŭ şi dragostea de-a cântà în tilincă n'a perdut'o. Deci aducêndu-şi elu aminte ca la rachita din fântâniţa gradinei împĕratesci au mai remasŭ doi cracuşori, se duse de grabă in colo şi mai taindŭ unu crăcuşorŭ îşĭ făcù alta tilinca, cugetându ca şi acésta va cântà ca şi cea de mai nainte. Dar' de giaba ĭ-a fostŭ tótă aşteptarea şi bucuria, caci tilinca ce şi-o facuse acuma nu cântà nemică singură, şi aşa eşì elŭ din grădină şi se duse în tréba-şĭ.

Éta însă că nu multŭ dupa acésta, trecêndu pe lângă casa omului celuĭ cu tilinca cântaréţă spre curtea împĕratéscà o mulţime de musicanţi, omulŭ îi întrebà

orı de n'ar fi bine sa mérga ca sa cânte şi elu la nunta împeratuluı, de óre ce se pricepe fórte bine a cântà în tilincă?

— Da cum sa nu fie bine! — respunsera musicanţiı, — aŭ dóra n'aı auḑitu, că orı şi cine sci cântà, fie din orı şi ce instrumentu va fi, sa mérga şi sa cânte.

Omulŭ nostru nu se lasâ de dóue orı sfatuitu şi îndemnatu... Luâ de graba tilinca din lada şi merse şi elu la curtea împeratésca.

Dupa ce au ajunsŭ acuma musicanţiı la curtea împeratésca, unde erà o pregatire ne maı pomenita de nunta, şi dupa ce a capatatu şi omulu nostru rêndŭ ca sa cânte, a scosŭ tilinca de sub brâŭ şi începêndu a suflà întrênsa, tilinca a începutŭ ca şi maı nainte a cânta singură şi a ḑice:

Nu cânta moşule tare,
Că reu inima me dóre
Dupa alŭ meŭ copilaşŭ
Ce-a remasŭ în leganaşŭ,
Ţiţă stérpă mi-lu adapă,
Ţiţa de négra ţigancă!

Imperatulu, cum auḑì cântecului acesta, se minunâ fórte tare de dênsulu, însa şi maı multu se minunâ elu de tilinca moşnégului, care a cântatu acestu cântecŭ duıosu. Decı luândŭ unu galbanu şi dându-lu moşnégulu cerù ca sa-ĭ dee tilinca ca sa cânte şi elu într'ênsa.

Moşnégulu nu se puse de pricina, ci-ĭ dete cu cea maı mare placere tilinca, maı alesu ca elŭ nu scià ce'nsemnéză cuvintele ce le cântă acésta.

Imperatulu, luându tilinca și suflându într'ênsa, acésta din nou începù a cântà singura, însă de astă data c'unu glasŭ multŭ mai trăganatŭ și duiosu, multŭ mai pătrundĕtoriu:

Nu cântà, soțule, tare,
Că reŭ inima me dóre
Dupa alŭ meŭ copilașu,
Ce-a remasŭ în legănașu,
Țița stérpa mi-lu adapa
Țiță de négră țiganca!...
Silesce, dragă, silesce,
Pe țiganc'o prapădesce,
Căci de nu vei face-așa
Soția s'a departà!...

Toți éspeții, câți se aflau de fața, cându audiră cântecului acesta se mirara, dar' nici unulŭ dintre dênșii nu scia ce va se'nsemneze.

Țiganca însa, care asemenea se aflà de fața, căci pentru dênsa se făcuse acésta pregatire mare și strelucita, cum audì cânteculu, îndata se și pricepù în cotro țintesce. Deci, ca sa nu fie descoperita fapta ei cea uriciósa, se'ndreptâ catra împĕratulu și'ntr'unŭ tonu cam rugătoriŭ, cam rostitŭ, îĭ dise:

— Inalțate împĕrate! nu te face de rîsŭ și batjocură cu tilinca acésta înaintea óspeților, ci mai bine ie-o și-o arunca în focŭ!

Dar' împĕratulu nu voì s'o asculte, ci din protiva, simțindu-se încâtu-va atinsŭ de cuvintele țigancei, o facù și pre dênsa cu de-a sila ca să cânte în tilincă.

Cu mare greŭ s'a induplicatŭ ţiganca sa iee tilinca în mâna şi sa cânte într'ênsa, caci prea bine scià ea că tilinca şi de asta data va cântà vre unu cântecŭ, ce nicĭ decum nu-i va venì la socotéla.

Şi-avù tóta dreptatea, căcĭ tilinca, cum a prins'o ţiganca în mâna, a şi începutŭ a versuì, însa nu ḑise, ca mai nainte, „soţule“ şi „ţiţă de négră ţiganca“, ci ea a cântatŭ aşa:

Nu cântà, duşmancă, tare,
Ca vai inima mĕ dóre
După alu meŭ copilaşŭ
Ce-a remasu în legănaşu,
Ţiţa stérpa mi-lŭ adapă
Dela tine, rea ţigancă!...
Frunḑă verde lemnŭ topitŭ,
Tu'n fântână m'aĭ svêrlitŭ
Şi-acolo m'ai prăpaditŭ,
Dar' Dumneḑeu s'a'nduratŭ
Şi elŭ că m'a luminatŭ
Să fiŭ istui împĕratŭ
Soţŭ iubitŭ şi lăudatŭ!

Ţiganca, de ciuda şi mânie mare, când auḑi cuvintele acestea, aruncâ tilinca cine sci unde, cugetându în mintea ei, că se va sfărmà bucaţele şi nu va putea mai departe nemica cântà.

Dar' n'a fostŭ sa fie aşa, dupa cum a cugetatŭ ţiganca, cacĭ tilinca, în urma aruncaturei celeĭ avame, s'a prefacutu într'o dómna tênera şi aşa de frumósa, că nu se póte spune.

Acésta erà împĕrătésa, pre care a fostŭ aruncat'o ţiganca în fântâna.

Impĕratulŭ, cum o vĕḑù, o cuprinse în braţe, o sărutâ cu dulcéţă, şĭ-o întrebâ: unde a fostu ea atâta vreme, şi de ce nu s'a aratatŭ pênĕ acume?

Impĕratésa î1 respunse, că ea a dormitŭ în fântâna din gradina împĕrătésca, unde a aruncat'o „négra ţigancă" cu scopu ca ea să se facă apoi împĕratésă. şi dacă nu s'ar fi aflatu baiatulŭ moşnégului, care şi-a facutŭ tilinca din unŭ ramuşoru alŭ rachitei ce-a crescutŭ din acea fântână, ea ar fi fostŭ perduta pentru totdéuna, éră ţiganca s'ar fi făcutŭ împĕrătésă; şi'n urma sfârşi cântândŭ:

Şi-acuma, dragă, silesce,
Pe ţiganc'o pedepsesce
Căcĭ de nu veĭ face-aşa
Soţia-ţĭ s'a depărtà! ..,

Impĕratulŭ, cum auḑì acésta, chĭemâ îndată pre baiatulŭ moşnégului şi-lu întrebâ orĭ de este advĕratŭ ca elŭ a facutŭ tilinca aceea dintr'unŭ rămuşorŭ a rachiteĭ crescute din fântâna ce se afla în gradina împĕratésca?

— Inălţate împerate! — respunse băiatulu, — sa nu vĕ fie cu banatŭ şi cu superare, c'am fostŭ aşa de îndrasneţŭ,... e adeveratŭ că eŭ am făcutŭ tilinca dintr'o ramurică a rachitei aceleia şi cum am începutŭ să suflu într'ênsă, ea singură a începutŭ a cântà şĭ-a ḑice:

Nu cântà, băĭete, tare,
Că reŭ inima mĕ dóre

După alŭ meŭ copilașu.
Ce-a remasu în leganașu,
Țiță stérpă îlu adapă,
Țița de négră țigancă!

Așa a câutatu tilinca, și eu, cum am audit'o, de bucurie, am basatŭ oile singure, am alergatu totu într'o fugă pênĕ a casa și am spusu tatei: că écă cum și écă ce. Dar' tata, în locu să se bucure și elŭ de-acésta, mĭ-a luatŭ tilinca, mĭ-a trasŭ o scărmanatura buna și m'a aluugatu înapoi la oĭ. Eŭ, batutu cum eram, mĕ întorsei înapoi la oi, mai sariĭ înca' odata în gradina Mariei tale și mai taiaĭ încă unŭ cracușorŭ din rachita, cugetându ca și tilinca ce voiu face-o de asta dată încă va cântà ca și cea de maĭ nainte. Dar' m'am înșălatŭ, căcĭ tilinca, ce-am facut'o a dóua óră, n'a cântatŭ singura ca cea dintâiŭ... Atâta-i, Inalțate Imperate! totŭ ce-ți potu spune, mai multŭ nemică!...

Impĕratulu a ascultatŭ cu cea mai mare luare aminte tóta istorisirea băiatului, și după ce a sfârșitŭ acesta de istorisitŭ a luatŭ și i-a datŭ unu darŭ fórte frumosu, éra pre țigancă a poruncitŭ ca s'a prinda și s'o omóre pentru fapta ei cea urîta.

Și cum a poruncitŭ, așa s'a și întêmplatu. Țiganca, maĭ nainte de-a se putea face imperatésa fu omorîtă... Așa li se'ntêmpla tuturorŭ émeniloru celorŭ farădelege!...

Éra imperatésa, după ce s'a vĕdutŭ scăpată de țiganca cea reutăciósă și uriciósa și după ce a începutŭ éră-și a se veselì și a traì în bine cu soțulŭ seŭ, s'a rugatu într'o di acestuia s'o lese ca sa se duca a casa la maica sa și sa-și iee remasŭ bunu dela dênsa.

Impĕratulŭ a lasat'o.

Ea atuucĭ s'a datu de trei ori peste capu, s'a prefăcutŭ éră-şĭ în L e b ă d ă, cum a fostŭ, când a aflat'o împĕratulu pe iazŭ, a sburatu apoi pênĕ la maica-sa şi punêndu-se pe casa parinţésea a începutŭ a cântà:

Remâĭ maĭcă sănĕtósă
Dacă n'aĭ fostŭ bucurósă
Să mĕ veḑĭ la tine'n casă;
Şĭ-atuncĭ maĭca, draga mea,
Atuncĭ ca me-ĭ mai vedea,
Când a fi şi s'a'ntêmpla
Să-mĭ perdŭ împerăţia,
Dară pên'atuncea ba!

După acésta, fără să mai aştépte sa védă ce a ḑice maĭca-sa, a sburatŭ înapoi la soţulu seŭ, la Impĕratulŭ, şi puindu-se pe-o ferésta a începutŭ éra-şi a cântà:

Ian scólă-te soţule
Şi deschide uşele
Şi deştéptă-ţĭ slugile
De le veḑĭ credinţele,
Că de când m'am măritatŭ
Pe maicuţa am lăsatŭ
Surorile s'aŭ depărtatŭ,
Şi din Lebădă, de-odată,
Nevastă adeverată
Eŭ, dragă, că m'am făcutŭ
In dragoste şi în bine
Să tráescŭ mulţĭ anĭ cu tine.
Şi de-acuma înainte
Lebădă nu m'oĭŭ mai face.

De-acum cautǎ de mine
Sǎ nu lipsescu dela tine.
Vĕdŭ noroculu cǎ-mĭ slujesce,
De-acum n'oiŭ ma' prinde pesce:
Acum nu sciŭ fi-va bine,
Impĕrătésă-sŭ pe lume!...
Apuşóră, vaĭ de mine,
Cum m'aşĭ scăldà eŭ în tine,
Dar' vaĭ peniţele mele
Cele albe, frumuşele
Le-am datŭ surorilorŭ mele...
Acum stаŭ şi socotescŭ
Cum oĭŭ să le nimerescŭ,
De surorĭ mĕ desparţescŭ
Şi maĭca mĭ-o prăpădescŭ.
Vaĭ Dómne eŭ ce-am făcutŭ,
Cum oĭu trăĭ pe pămêntŭ?
Nusciŭ cum a remânea
Cu împĕraţia mea?...
Dómne sfinte şi'ndurate,
Cerescule împĕrate,
Cela ce estĭ în vecie
Audi-mĕ, mĕ rogŭ ţie,
Zadarnică să nu-mĭ fie
Acésta împĕrăţie!

După ce a cântatŭ ea şi acestŭ cântecŭ s'a datŭ éră-şĭ de treĭ orĭ peste capu, s'a prefăcutŭ în femee, cum a fostŭ dela începutŭ, a întratŭ apoi la bărbatulu seŭ în casă şi a traitŭ cu acesta mulţĭ anĭ în bine şi ferecire, şi vor maĭ fi trăindu încă şi acuma, dacă nu vor fi muritŭ demultu.

Şĭ-am încălicatŭ pe-o prăjină
Şi v'am spusŭ şi eŭ o minciună,
Şĭ-am încălicatŭ pe-unŭ paiŭ de secară

Şi v'am spusŭ o poveste în asta séră
Şĭ-am încalicatu pe-o şea
Şi v'am spus'o tocmaĭ aşa! [1])

---

[1]) Dlŭ Dimitrie Vişanŭ, de locŭ din satulŭ Putna în Bucovina, mĭ-a trămisŭ încă o poveste, care e ce-va maĭ scurtă de câtŭ acésta şi se deosebesce numaĭ prin aceea, că în locŭ de Impĕratŭ figuréză unŭ fecĭorŭ tênĕrŭ de boerĭŭ, şi în locŭ de treĭ surorĭ prefacute în Lebede, numaĭ o singură fétă asemenea prefăcută în Lebădă, pre care o ie feciorulu de boeriŭ de soţie; şi cântecele Lebedeĭ nu sunt aşa de lungi. In colo amêndóue esemplarele sunt totŭ una.

Gânsca.

I.

Româniloru, dupa câtŭ sciu eŭ pênĕ acuma, li e cunoscută numaĭ o singură specie de **Gânsce** séŭ **Gâsce** după nume, şi aceea e **Gânsca-selbatică**, lat. Anser cinereus M. et W. germ. die Graugans oder Wildgans, dela care se trage **Gânsca-de-casă**.

Atâtŭ bărbaţeluluĭ **Gânsceĭ-selbatice**, câtŭ şi celŭ al **Gânsceĭ-de-casă**, se numesce **Gânscanŭ**[1], **Gâscanŭ** şi **Gânsacŭ**, dem. **Gânsăcelŭ**.

Puiĭ de Gânscă se numescŭ, maĭ alesŭ în Bucovina, **Bobocĭ**, dem. **Bobocei** sing. **Bobocŭ**, dem. **Bobocelŭ**, fem. **Bobocică**, pl. **Bobocele**.

O Gânscă mica, prizarită, séŭ şi o Gânscă mică, dar' frumuşică şi grasa, se numesce **Gânscuţă**, **Gâscuţă**, **Gânscuşóră**, **Gâscuşóră**, **Gânsculiţă** şi **Gâsculiţă**.

După făptura şi colórea penelorŭ împartŭ Româniĭ **Gânscele-de-casa** în:

---

[1]) Antonŭ Pannŭ. Proverburĭ. Part. I. p. 32 şi 33.

G â n s c e-p a g e, sing. g â n s c a-p a g a, a carorŭ aripe sunt porumbe séŭ porumbace la colóre, adică cenuşiĭ şi patate cu negru;

G â n s c e-b ó r z e, sing. G â n s c ă-b ó r z ă, carĭ aŭ pene sborşite, înfoiate;

G â n s c e-c r e ţ e, sing. g â n s c ă-c r é ţ ă, a carorŭ pene sunt fórte creţe;

G â u s c e-v i n e t e, a caroru pene peste totŭ corpulŭ sunt vinete;

G â n s c e-a l b e, carĭ sunt peste totu corpulŭ albe

G â n s c e-c e n u ş i ĭ, a carorŭ pene peste totŭ corpulu sunt cenuşiĭ.

Când strigă Româniĭ pre Gânsce, adica când le chiama la sine ca sa le dee de mâncare, ḑicu „l i b a"; éră când le alungă, le departéza dela sine spunŭ „h a l e a", spre deosebire de G ă i n ĭ, pre carĭ, când le alungă, spunŭ „h î ş u" séŭ „h u ş ŭ", éra când le strigă spunŭ „p u ĭ u". Atâtŭ „l i b a" şi „h a l e a", câtŭ şi „h î ş ŭ" şi „h u ş u" sunt adverbe, carĭ se pronunţe maĭ multe orĭ dupa olaltă.

Partea inferióra a piciórelorŭ atâtu dela gâsce, câtŭ şi dela tóte celelalte paserĭ notatóre se numesce „l a b a". Dela acestu substantivu s'a formatŭ apoĭ şi adiecţivulŭ „l ă b ă n a t u". Éra peliţa cu care sunt îmbinate degetele labelorŭ se numesce „p â n z ă".

Dela strigatulŭ „g a g a g a" alu Gânscelorŭ s'a formatŭ verbulŭ „a g â g ă ì", precum şi substantivele „g â g a i t u" şi „g â g ă i t u r ă" în înţelesŭ de strigatu, care se aplica numaĭ gâscelorŭ.

In unele locurĭ, precum în Muntenia, spunŭ Românii, în locŭ de „g â g ă ì“ şi „g â r ă ì“, dupre cum ni arată urmatoriulŭ proverbŭ:

Când la adunare multă
Spuĭ ce-va ce nu te-ascultă,
Da-le pace tutulorŭ
Şi le ḑi că eştĭ la móră,

căci atunci:

Par' că g â r a e s c ŭ g â s c e l e
Şi sbârnăescŭ muscele. [1])

O mulţime mare de gâsce se numesce „g â s c a r i e“, séu „g â n s c a r i e“; Omulu ce le pasce „g â s c a r i ŭ“, femea „g â s c a r i ţ a“.

II.

Ce se atinge de datinele şi credinţele, ce le aŭ Românii despre G â n s c e, trebue sa spunu ca ele în cea mai mare parte sémĕnă cu celea despre G ă i n i şi R e ţ e, şi mai alesu în privinţa punerei closceloru la clocitu.

Ó u e l e d e g â s c ă, carĭ voescu să le pue sub cloşca ca acésta sa le clocésca, le cauta mai ântâiu la zarea luminei sórelui ca şi pre cele de g ă i n ă, ca să véda de sunt bune ori nu. Éra dupa ce le-aŭ cercatŭ şi aŭ veḑutŭ că sunt bune, le punŭ maĭ ântâiu într'o cuşma şi apoĭ din acésta le aşéḑa în c u i b a r i u.

[1]) A. Pannŭ. Proverburĭ. Part. III. p. 9.

Acésta o facu Româncele de-aceea, pentru ca, dupa cum spunŭ ele, sa ıasa toţı b o b o c e i ı de-odata din óue, şi nu pe rênduri: unulu câte unulu.

După ce s'a împlinitu acuma timpulŭ clocireı şi după ce aŭ eşitu toţı bobocii din g a o c i l e séŭ g h i o c i l e óueloru, Româncele îı punu în póla catrinţeı şı-apoı, cu ochiı închişĭ, îı scotu pre toţı afara la pascutŭ, anume ca să nu-ı véda şi sa nu-ı mănânce U l ı u l ŭ,... se'nchidă şi U l ı u l u ochiı, când îı vede, precum au închisŭ şi ele ochiĭ când ĭ-au scosu afara.

Aceste datine şi credinţe, cu puţine deosebiri se afla şi la Româncele din Transilvania.

Româncele din Transilvania, îmı scrie Dlu Gr. Craciunaşu, înainte de-a scóte puiĭ de gâsca, adică bobocii, la păscutu, îı afuma cu gaocile de óue din carı au eşitu, adica punu puiı de gâsca într'unu ciurŭ, ciurulu îlu pórta de-asupra gaociloru de óue, carı sunt aprinse, aşa ca sa póta intrà fumulu prin ciurŭ la puı.

Totŭ femeea, care ı-a afumatu, îı scóte şi afară, şi pe când îı scóte merge cu spatele înainte şi închide ochiı pêne ce ajunge afara, de unde îı mâna apoĭ la pascutu. Făcêndu acésta, credu femeile, ca G a ı a, pre bobocii, ce într'acestu modu ı-au scosu afara, nu-ı vede şi prin urmare nicı nu-ĭ prinde ca sa-ı mănânce,

III.

Poporulu românŭ din Muntenia şi din Dobrogia, dupa cum mı-a spusu unŭ barbatu de tótă încrederea, are datină de-a duce a dóua ḑi dupa cununie, totu

cântândŭ şi jucându, o gâscă friptă pe vérḑă şi aşeḑata pe o tava ca presentu la nunii cei mari. Acésta datina, care nu póte fi eschisă dela nici o nuntă românésca din amintitele ţeri, trebue să fie o reminiscinţă fórte vechie.

Totŭ în Muntenia şi Dobrogía este datina, după cum mi s'a spusu, de-a da, în prima ḑi a postului mare, pre cânĭ în tarbacă, [1] adică ai hicaì, aĭ bate şi aĭ măltrată grozavu de tare, pe când de Gâsce cautâ cu o deosebita luare aminte şi îngrijire ca să nu li lipséscă nemica în acésta ḑi, să aiba tóte cele trebuinciόse în abondanţă. [2]

In privinţa datineĭ de-a bate cânii în acésta ḑi, care la Românii din Drobrogia se numesce „Jijeŭ", Dlŭ T. T. Burada scrie urmatórele:

„In mai multe comune şi mai cu sama în comunele Seimenii mari şi Seimenii mici, este obiceiulu, ca în cea ântâiu Lunĭ a postului mare, să se bată şi să se chinuéscă cânii; acésta ḑi se numesce jijeŭ.

„Acestu obiceiŭ fórte curiosŭ póte ca este o remăşiţă romană, ca amintire despre scăparea capitolului de invasiunea Galiloru, prin gâscele sacre pe când cânii aŭ dormitŭ:" tanto silentio in summum evasere est non custodes sollum fallerent, sed ne canes quidem sollicitum

[1] „A da în tărbacă" se ḑice în Muntenia nu numaĭ despre cânĭ, ci adeseorĭ şi despre ómeni, aşa d. e. când pre unulŭ l-aŭ bătutŭ, când ĭ-a trasŭ o sfânta de bătaĭe de s'a dusŭ vestea, atuncĭ se ḑice că „l'-aŭ datŭ în tărbacă."

[2] Veḑĭ şi V. Gr. Popŭ. Conspectŭ asupra literatureĭ române şi literaţilorŭ eĭ dela începutŭ şi pêne astăḑi. tom. I. Bucurescĭ. 1875. p. 25.

animal ad nocturnos strepitus exitarent, anseres non fefellere, quibus sacris Junonis in summa inopia cibi tamen abstinebatur, quae res saluti fuit.“ (Tit. Liv. lib. V. 47.) [1])

IV.

Untura de gâsca o întrebuințéză Românii la mai multe morburi. Așa spunŭ eĭ că acésta e bună de peptŭ, de reulŭ copiilorŭ, precum și de-o mulțime alte bóle. Unii, după cum li-i adica și bóla, se ungu și-șĭ frécă cu dênsa corpulu, éra alții o beŭ.

Mațele bobocilorŭ, dupa cum arată urmatórea poesie poporana din Transilvania, care mi-a trămis'o Dlŭ B. B. Iosofŭ, se vede ca o samă de vrăjitóre le întrebuințéza la vrajile de urá:

— Ce-aĭ pusŭ cumĕtră la focŭ?
— „O găină șĭ-unŭ bobocŭ,
Gaina s'o facŭ friptură
Și bobocul̆ŭ saramură,
Mațele boboculuĭ
Sá le daŭ bărbatuluĭ
Să se ducă draculuĭ!

Vrăjitórele, ce facŭ pe dragoste séŭ pe ursită întrebuințéza o mulțime de lucruri, chiar și deacelea, cari bunacuviință nu ne lasă a le înșirà aice Prin urmare nu trebue să ne mirămu, că'n acelea-șĭ farmece și vrăji întrebuințéza ele și mațe de bobocĭ.

[1]) O călĕtorie în Dobrogia. Iașĭ. 1880. p. 22.

V.

Merita a fi însemnate și vr'o câte-va proverbe, carı s'aŭ născutu dela datinele gâsceloră.

Acelea sunt:

Ḑece gâsce când se pornescu
Pe unŭ câne-lŭ biruescŭ.[1])

Adica când se'ncarcă maı mulţĭ gureşı de capulŭ unuıa, fie acela câtŭ de tare în ale sale, totu îlu invingu.

„E a n e v o e c â n d a j u n g ı s a c u m p e r ı o r ḑ u d e l a g â s c e“, [2]) se ḑice despre ómenii ceı nevoĭeşı.

Cine fura aḑĭ unŭ acŭ
Mâne fură unŭ gânsacŭ.

Acestŭ proverbŭ fórte laţitu se aplică celora ce începu a se deprinde la fapte rele.

„T ó m n a s e n u m e r a b o b o c i ı“. E cunoscutŭ din esperinţă, ca dintre tóte galiţele, bobocii sunt ceı maı espuşı periculeloru şi bóleloru. Pre mulţı îı mânânca U l i ĭ, mulţı peru de cobe şi de alte bóle, şi când sosesce tómna te trezescı ca maı n'aŭ remasŭ. Deci proverbulu acesta, care e sinonimu cu „u r m a a l e g e“, se aplică maı cu sama ómeniloră laudaroşı, carii promitu prea multe.

[1]) A. Pannŭ. Prov. P. III. p. 21.
[2]) Idem de eadem. p. 72. —

„Nu mai strică ordulu pe gâsce séŭ cu gâscele." Acestŭ proverbu se aplică atunci, când d. e. unu ómŭ se lasa prea multŭ poftitŭ la ce-va, când unu omŭ nu sci a preţuì unu lucru ce voesci a i-lu da.

VI.

In fine Gâscele sunt considerate de Românı şi ca nisce augurı, ce prevestescu timpulŭ.

Când se aruncă gâscele şi reţele în apa şi se scalda larmuindu şi batêndu din aripĭ, e unŭ semnu, ca în curêndŭ are sa plóıe.

Când vinu de timpuriu gâscele selbatice şi alte paserı caletóre, este unŭ semnŭ că orı va fi frigŭ, orı va îngheţà.

Când se batŭ gâscele şi strigă în jurulŭ mâncăriĭ lorŭ, e unŭ semnŭ că érna va fi timpurie.[1])

Când de catra tómnă începŭ gâscele domestice a sburà pe susŭ şi departe, e asemenea semnŭ ca va fi érna timpurie.

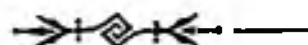
[1]) Cărţile sat. rom. an. III. Gherla. 1880. p. 29, 32 şi 34.

Califarulŭ.

C a l i f a r u l ŭ, lat. Casarca rutila; Anas rutila Pall. germ Rostgans, Rostente, e de şesedecĭ şi doı centimetri în lungime, de o sută şesespredece în lăţime, de treĭdecĭ şi şese în lungimea aripelorŭ şi de patruspredece în lungimea codiı. Partea cea maĭ marę a penelorŭ sale e de colóre ruginie; ochiı cafeniı; botulŭ negru; grumazulu galbănŭ-întunecatu; aripele parte álbe, parte negre; códa luciŭ-négră; piciórele sure.

C a l i f a r u l ŭ e cunoscutŭ numaĭ Românilorŭ din Muntenia, Dobrogia şi Bulgaria, fiindŭ că elŭ provine maĭ multŭ numaı în acestea ţerĭ şi'n Rusia méda-dială, de-aceea şi numirea de C a l i f a r ŭ e cunoscută numaı acestorŭ Românĭ, pe cånd în alte parţı locuite de Românĭ nu e cunoscută de felıŭ.

R a ț a.

I.

Dintre tóte speciile de rețe, câte ni le înfățișază istoria naturală, poporulu românŭ, după câtŭ sciu eŭ pênĕ acuma, cunósce numai vr'o câteva dupa nume. Acelea sunt urmatórele:

R a ț a-s e l b a t i c ă lat. Anas boschas L. germ. die Stockente, Wildente.

R a ț a-d e-g h ĭ a ț ă, o specie de rață selbatica a careĭ botŭ, dupa cum mi-a spusu V. Flocea, e ca feresteulu și taie érna ghiața cu dênsulŭ.

R a ț a-o l t é n c ă, éră-și o specie de rață selbatica, a căreĭ pene sunt negre.

R a ț a-b e ș i n ó s ă, asemenea unu feliŭ de rață selbatica.

R a ț a-d e-c a s ă, séŭ simplu R a ț ă [1]), numita de către Româniĭ din ținutulŭ Slaniculuĭ în România N a ț ă [2]), de către ceĭ din Banatŭ și anume din jurulŭ

[1]) Asupra adevĕrateĭ etimologiĭ a cuvêntuluĭ „R a ț ă" Dlŭ V. M. Burla a scrisŭ unŭ studiŭ fórte înteresantŭ și instructivŭ, care s'a publicatŭ în „Convorbirĭ literare" an. XIV. Iașĭ 1880 71. p. 217. sq.

[2]) V. M. Burla studiulŭ cit. în Conv. lit. p. 225. — B. P. Hâșdĕŭ. „Cuvente din betrâni" tom. II. p. 17.

Ohaba-mătnicului, după cum mi-a scrisu Dlu I. Stoicescu, Réța cu „e a“, de către Românii din Istria Ratză[1]), éră de catra cei din Macedonia Rossă pl. Rossile.[2]) Acésta Rață se trage dela Rața cea selbatică.

Rața-mută. Acésta e o specie de rață de casa, dara cu multu maĭ mare decâtu rața cea comună; pe grumazu e cam ruginie-négră, peste totu se ḑice că e negrie, și n'are nicĭ unu feliŭ de glasŭ, adică e mută.

Causa, pentru-ce Românii nu le cunoscŭ după nume pre tóte rețele câte esistă este, că cele mai multe dintre aceste paseri nu sunt indigene, éra acelea, carĭ se afla în țerile locuite de Români, sunt fórte rarĭ.

Despre Rețele-de-casă, avèndu-le Româniĭ necontenitŭ de'naintea ochilorŭ și ocupându-se în cea maĭ mare parte cu crescerea și cu înmulțirea lorŭ, aŭ fostŭ cu neputință ca să n'aĭbă, ca și despre celelalte galițe, atarĭ datine și credințe păstrate din moșistremoșĭ.

Decĭ, lăsândŭ pre Rețele cele selbatice la o parte să petrécă în bună pace pe unde se afla, voiŭ înșirà în șirele urmatóre legendele, datinele și credințele Românilorŭ numaĭ despre Rețele-de-casă astfeliŭ dupre cum le-aŭ moscenitŭ și pastratŭ din strebunĭ.

Maĭ ântâiŭ și 'ntâiu vom începe c'o legendă a Rețeĭ, care mĭ-a istorisit'o George Țuguĭu, românŭ bĕtrânŭ din Bilca, satŭ în Bucovina.

---

[1]) V. M. Burla în Conv. lit. p. 222.
[2]) Idem de eadem p. 219.

II.

Éta şi legenda respectiva!

Au fostu odata unu barbatŭ şi-o femee sermanĭ, sermani ca vai de dênşii. Tóta averea şi mângaierea ce o aveau ei erà unica loru fiica, anume Iléna, pre care o luau totdéuna cu sine ori unde se duceaŭ la lucru ca să-şĭ câştige pânea de tóte ḑilele, cacĭ numai din lucrulŭ mânilorŭ sale traiau.

Éta însa ca'ntr'o ḑi, fiindŭ aceştĭ doĭ soţi fórte bĕtrânĭ, se bolnavesce tatalu Ileneĭ şi, zacêndŭ vr'o câte-va septemânĭ, móre.

Iléna şi cu maica sa eraŭ fórte scârbite pentru acésta perdere mare, însă ele nu putura multu sta loculuĭ a plânge şĭ-a jelì, ci trebuira să se ducă mai departe la lucru, ca şi maĭ nainte, pentru că nevoia le scotea cu nepusa'n masă din casa.

Nu multŭ după acésta se bolnavesce şi maĭca Ilenei şi peste vr'o câte-va ḑile móre şi ea.

Acuma, remâindu Iléna fară părinţĭ, fără rude şi fară cunoscuţĭ, ce sa facă?... cui sa-şi plece capulŭ?... în cotro să se duca?... Ii sta mintea locului, căci nu sciea ce sa'ncépă.

Dar' Dumneḑeu, care e tatalu tuturorŭ ómeniloru, şi nu lasă nici când pre copiiĭ ceĭ sermani fară ajutoriu, îĭ dete unŭ cugetu bunŭ.... Iléna erà fórte frumósă, cu minte şi harnică. Deci vĕḑêndu ea că altcum nu póte eşì la capetu, se duse la boeriulu din satŭ şi se îmbiâ la acesta ca argata.

Boerulu, vĕḑêndŭ ca copila, ce-a venitu la dênsulu, e frumósa, curaţică şi istéţa, o primì bucurosu în slujba.

Ilénа, deosebitu că erà fórte harnică din firea eı, maı erà înca şi ascultătóre şi supusa. Orı ce-ĭ ḑicea boerıulu séu dómna acestuıa să faca, ea pe locŭ şi făcea Şi aşa a slujitŭ ea maı lungŭ timpu cu credinţa pre stapânulu şi stăpâna sa.

Dar' nicĭ la boerĭulŭ acesta nu putù ea să stee multŭ timpŭ, cacĭ nu departe de satulŭ, în care locuĭà boıerulŭ, se aflà o céta de hoţı. Capitanulŭ hoţilorŭ acestora, de unde şi pênĕ unde, a vĕḑutŭ pre I l é n a, s'a îndrăgitŭ într'ênsa şi-şĭ puse în gândŭ ca s'o fure. Decĭ chĭemândŭ elŭ într'o ḑi pre consoţiı seı la unŭ locŭ li ḑise ca să mérgă vr'o câţı-va dintre dênşiı la boerıulu numitu, să fure prè I l é n a şi pre căţelulŭ boerıuluĭ, cu care I l é n a avea datină a se jucà, dar' să n'o fure cu puterea, ci numaı cu amagitura.

Nicĭ unulu însă dintre consoţiĭ luĭ n'aŭ voitu să mérgă, nu sciŭ de temere ca să nu fie prinşĭ séŭ să păţéscă altă ce-va...

Căpitanulu, vĕḑêndu că nime nu voesce să-ı facă pe voĭe, ḑise că va merge elu singurŭ. Şi'ntr'adevĕrŭ că elu s'a şi dusŭ la boerıŭ şi cum a ajunsŭ acolo s'a îmbiatŭ ca sa-lu priméscă de argatu.

Boerıulu, veḑêndŭ ca e omu voınicŭ şi nesciindu cine-ĭ şi cu ce scopŭ a venitu la dênsulŭ, l-a primitŭ bucurosu în slujba sa.

Multu timpŭ stete capitanulŭ ca argatŭ la boerŭ dar' încă nici odata n'a pututu aflà unŭ prilegiŭ bunŭ ca să pótă furà pre Iléna.

Intr'o ḑi însă, nefiindŭ boeriţa a casă, éră boerulu fiindŭ dusŭ la vênatŭ şi remâindŭ numaĭ elu şi cu Iléna a casă, cugetâ argatulŭ, adică căpitanulu hoţiloru, în şine că acuma ar fi timpulŭ celŭ maı bunu ca sa-şı împlinéscă scopulu. Decĭ se puse pe lucru şi cólea pe la unspreḑece césurĭ, când dormıa Iléna maĭ bine, întrâ în odaıa eĭ şi sculându-o îı ḑise:

—Ilénă! ce vreı tu acuma: mórte, orı să mergĭ cu mine?

— Maĭ bine să moru, decâtŭ sa mergŭ cu tine? — respunsă Iléna mâniósă.

Argatulŭ, adică capitanulu hoţiloru, auḑindŭ cuvintele acestea, nu ḑise nemică, ci eşì din odaıe afară, luându cu sine numaĭ pre căţelulu celu micu alŭ boerıuluı, dar' şi pre acesta fară să scie Iléna.

După ce a maĭ trecutŭ unŭ timpŭ anumitŭ la mijlocŭ dela întêmplarea acésta, a venitu éră-şĭ capitanulŭ hoţiloru la Iléna s'o fure, însa de astă dată n'a venitŭ singurŭ, ca maı nainte, ci cu alţı doı hoţı din céta sa, şi cum ajunse la dênsa o'ntrebâ: de va merge cu elŭ orı ba?

Iléna-ĭ respunse ca şi'ntâıa óra, ca nu va merge, de-ar face orĭ şi ce ar voì cu dênsa.

Auḑindu capitanulŭ vorbele acestea poruncì celorlalţĭ doĭ hoţĭ ca s'o ıee cu nepusa în masa pe susu şi s'o scótă afară.

Hoţii nu aşteptară sa li mai spue încă odată, ci luara pre Iléna pe susu, o scósera afară şi se pornira cu dênsa spre o padure. Prin padurea aceea merseră ei vr'o câte-va ḑile pênĕ ce ajunse la o curte fórte frumósa, care se aflà în mijloculŭ pădurei aceleia. In curtea aceea o băgară ei, pentru că curtea aceea erà reşedinţa căpitanului de hoţi. Acolo o primiră fórte bine, pentru că capitanulŭ voia s'o iee de soţie, însa ea n'a voitu nici decum să se marite dupa dêusulu.

Vĕḑêndu capitanulu dela unu timpu, ca Iléna se opune din tóte puterile, că nu voesce nici decum să-lu aiba de soţu, i-a daruitu mai ântâiu aurŭ şi argintu, éră mai pe urma a începutŭ a o bate şi a o chinuì... Dar' de giaba!... tóte fura înzadaru!...

Căpitanulu înfuriatu, ca nu voesce să mérga dupa dênsulu, voì s'o ucida, însa îi parŭ reu, cugetându în sine, ca dacă nu póte elu avea parte de dênsa, apoi sa aibă macar altulu.

Şi cum a cugetatŭ, aşa a şi facutu.

Nu departe adica de acolo, totu în pădurea aceea erà o ospetărie. Ospetaria aceea erà a unui omu fórte mare de statură, tare de putere şi reŭ de nu mai avea marginĭ, care avea datină să cumpere pre ómenii ce i se aduceau de vêndutŭ şi să-i pue apoĭ la totu felıulŭ de lucru.

La acestŭ omu reŭ a dusŭ căpitanulŭ pre Iléna şi pre caţelulu boerıului şi pe-amândoi îi vêndù c'unu preţŭ fórte bunŭ, şi apoi se întórse îndarĕptŭ de unde a venitu.

Omulu celu reŭ, adica ospetarıulŭ, cum o cumperâ pre I l é n a, o luâ şı-o închisa într'o odaıe din fundulu ospetarieı sale.

Iléna, vĕḑêndŭ ca nu e chipu de scăpare din acésta prinsóre afurisita, se rugâ ospetarıuluı sa-ı facă macarŭ atâta bine ca sa-ĭ lese caţelulŭ să aıbă cu cine se jucà.

Ospĕtarıulu i-lu lasâ, sciindu prea bine ca cu caţelu orı far' de caţelu totu nu póte sa scape din mânele luı.

Ospĕtarĭulu acela, pe lânga datina de a cumpĕrà ómenı, maı avea înca şi alta datină, şi anume: catra fie-care óspe, ce tragea la dênsulu, se arata pe din faţa fórte ıubitorıŭ şi primitorıu, pênĕ ce-lu capetà în mâna, éră pe din dosu cautà tóte mijlócele cum sa-lu dispóıe de banı şi de ḑile. Şi dacă óspele avea banı, apoı nu eşıa maı multu de-acolo, ci'ndatâ-ı luà totu ce avea la dênsulŭ şı-apoı îı taìa capulu, éra carnea ı-o ferbea şı-o vindea ca mâncare altoru óspeţı, ce venıau la dênsulu, pre carıı nu-ı putea omorì.

Elu de multu acuma se purtà cu meşteşugulŭ acesta, şi nime, afara de hoţı şi de capitanulu lorŭ, nu scia ce felıu de póma bunu e, ce da elu óspeţilorŭ seı de mâncare, ci fie-care caletorıu, care trecea pe-acolo erà bucurosŭ ca va putea capetà ce-va de mâncatŭ.

Aşa, după ce a cumperatu elu pre I l é n a şi pre caţelulu stapânuluĭ de odinióră a acesteĭa, a dus'o să-ĭ arete cum e împarţita casa luı. Antâıŭ a dus'o într'o desparţitura fórte mare, în care se aflà numaı o masă şi vr'o câte-va scaune. De-aice o vîrî în altă despăr-

ţitură, care erà fórte frumósa şi'n care se aflau felĭŭ de feliu de odóre scumpe, precum: aurarii, argintarii, metasării; éra pe pareţi feliŭ de feliu de arme, precum: puscĭ, sabii, pistóle, suliţe şi totu feliulŭ de cuţite ascuţite, tóte aninate prin cue, şi tóte luate de pe la ómenii, ce-avura nenorocirea să cadă în mâna acestuĭ omu crudŭ şi faradelege. In despartţitura a treĭa, unde a dus'o maĭ pe urma, erà cu multŭ maĭ urîtŭ şi maĭ îngrozitoriu ca'n celelalte dóue. Aice se aflà unu stâlpŭ, lânga stâlpŭ dóue cuţite şi-o secure cu care se tăiau toţĭ ómenii cei ce veniau să ospiteze în ospĕtaria acésta, éra pe pareţi o mulţime de cue înşirate şi mai în fiecare cuiu câte unŭ capŭ de omu.

Dupa ce-a băgat'o acuma şi'n despartţitura acésta ḑise ospetariulŭ catra Iléna:

— Tu vei şedea aice în odaia acésta şi vei aşteptà pênĕ voiŭ venì eu!

Iléna a începutŭ a plânge, dara a ascultatŭ şi a aşteptatu pênĕ ce erà sa vie ospĕtariulu.

Nu multŭ timpu dupa acésta întră în nuntru ospĕtariulŭ c'unŭ baiatu fórte frumosu, care a fostu venitu la padure ca să culégă fragi şi cum a întratu l-a desbrăcatu de haine, ĭ-a taiatŭ capulu şi i l-a aninatu într'unŭ cuiu din parete, éra carnea i-a pus'o în nisce óle şi ciaune ca să férbă.

Iléna, vêḑêndŭ acésta cruḑime s'a spaimêntatŭ fórte tare şi-a începutŭ a tremurà cà varga de frica şi de grózä, dar nu ḑise nici unu cuvinţelu, temêndu-se ca sa nu paţésca şi ea aşa.

Omulŭ celŭ reu o lasâ apoi pre dènsa ca sa iee sama de óle, să le paziasca cum vor ferbe și sa pregatésca bucatele trebuincióse.

Baiatulu, ce l-a omorîtu omulu celŭ reu, a fostu numai o proba pentru Iléna.

In ḑilele urmatóre, aducêndu-i elu câte pre unulŭ séŭ și mai mulţi ómeni de-o-dată, Iléna trebuia singură să-ĭ descăpăţineze, să le înșire capurile prin cue și să le férba carnea.

In fie-care séră trebuea ea să scótă carnea ce-o ferbea preste ḑi și s'o ducă în despartitura ântâia ca s'o dee ospĕtariului.

Intr'o ḑi însa éta că vine óspĕtariulu, omulu celŭ reŭ și tăra de inima, și-i aduce Ilenei o babă bĕtrână. Baba aceea erà o muere, care se pricepea fórte bine la orĭ și ce farmecătorii și vrajitoriĭ, putea se'nchege apa și să faca pre omu ori și cum ar fi voitu. Ea erà mama omului celuĭ reu și ca atare ea îlu cunoscea pre dênsulŭ fórte bine, dar' elu n'o cunoscea defelŭ căcĭ, de cânđ n'a vĕḑut'o, s'a fostŭ schimbatŭ cu totulŭ.

Dacă fiulŭ seu ar fi cunoscut'o îndată ar fi omorît'o, fiindŭ ca elu de multŭ o cautà s'o omóre, pentru că ea voise mai nainte, pênĕ ce maĭ tràià la unu locŭ cu dênsulu, ca sa-lŭ desbareze de cruḑimile și farădelegile cele mari ale sale.

Baba aceea a schimbatu cu I l é n a mai multe vorbe, i-a istorisitu tótă istoria sa și a fiului seu, cum a traitu cu dênsulu, cum a voitu sa-lu desbareze de cruḑimile sale, dar' nu i-a ajutatu nemica. Ba! din protiva, dacă n'ar fi fugitŭ de'naintea lui, elu demultŭ

ar fi ucis'o ca şi pre ceialalţi, câţi aŭ căḑutu în sângerósele sale mâni. In urmă ḑise Ilenei, că ea nu va şedea multa vreme acolo, ci înca în aceea-şi ḑi o va scóte-o din prinsórea sa.

Iléna, cum a auḑitŭ aceste cuvinte dela baba, a rugat'o sa facă ce va face, dóra o póte scapà dc crudulŭ seŭ fiu.

Baba ḑise atunci Ilenei sa spintece căţelulŭ celŭ micŭ dela boeriu, care erà cu dênsa, de cum a întratu în acésta cursa, sa-ĭ scóta inima şi sa taie o bucaţica din mijloculu inimei.

Iléna facù aşa, cum ĭi spuse baba.

In acela-şi timpu a scosŭ baba o burmana din sinŭ, a frânt'o în dóue, a începutŭ a frecà cu dênsa pre Iléna pre faţa şi-ai spune sa'nghiţa bucaţica cea de inima a caţelului.

N'a apucatu însa bine Iléna a înghiţì bucaţica cea de inima şi'ndata s'a şi prefăcutu într'o pasere, pre care ómenii pèuĕ şi în ḑina de asta-ḑi o numescu **R a ţ ă**. —

R a ţ a aceea erà fórte grasă şi când mergea, de grasa ce erà, numai se legănà, pentru că aşa a fostu ea şi când erà féta.

Omenii, ce din când treceau pe-acolo, vĕḑêndu-o că se légana în tóte parţile ḑiceau:

— Paserei acesteia iĭ trebue **r a ḑ e**[1], ca sa nu se restórne dintr'o parte într'alta.

---

[1] P r o p t e l e l e séu p r o p e l e l e, cu cari se propescŭ mai alesŭ gardurile ca să nu pice josu, se numescu în unele sate din Bucovina „r a ḑ e". —

De-aice apoi, dela acésta ḑicala, vine ca se chiama paserea acesta R a ț a, pentru că, fiindŭ dintru începutŭ fórte grasa, îĭ trebuia r a ḑ e.

Şi cum s'a prefacutu Iléna în R a ț a a mai statu ce-a maĭ statu la casa omului celu reu şi apoi sburându s'a cam mai dusŭ;

Nu multu dupa acésta éta ca vine şi omulu celŭ crudu şi neaflândŭ pre Iléna nicairi îndata se pricepù, că nime altulu, ci numai maica sa a trebuitŭ sa fie acolo şi i-a datu Ilenei drumulu.

Maica sa însă, temêndu-se de dênsulu ca sa n'o omóre, s'a facutu nevĕḑuta şi prin farmecele sale, cum a întratu fiulŭ seŭ în odaea unde erà ea, a facutŭ ca tótă ospĕtaria sa se nimicéscă, şi cum a facutu, aşa s'a şi întêmplatu.

Când s'a uitatu Iléna înapoi, tótă ospĕtaria s'a prefacutŭ acu înt'o ruina şi sub darimaturile ei a îngropatŭ atâtŭ pre baba, câtŭ şi pre fiulu ei celu crudu şi nelegiuitu.

Şi fiindŭ ca baba acésta a muritu nainte de-a mai da vr'odată ochii cu I l é n a, de-aceea şi I l é n a a remasu pêne în ḑiua de asta-ḑi R a ț a, caci nime, afară de baba, n'a fostu în stare s'o prefacă éra-şi din R a ț a în f é t a, cum a fostŭ dela începutu.

Acésta ê legenda R e ț e ĭ!

Acuma să trecemu la datinele şi credințele, ce le-au Românii despre acésta pasere.

III.

Românii din Transilvania, după cum mi-a scrisŭ Dlu Gr. Craciunaşu, credu că daca ieĭ gûtlejulŭ gûtlanuluĭunei Reţe şi tornĭ prin eiu vinŭ, bere séu rachiŭ, şi acésta bĕutura o daı apoĭ la cutare omu ca s'o bee omulŭ acela devine fórte mare bĕutoriu, beţivu, şi aşa licĭoresce în bĕutura, cum licioresce Raţa în apa.

Acésta credinţa o aflamu şi la Românii din Bucovina. Aceştia, după cum mi-a spusu V. Ungurénŭ din Ilişesci, înca ḑicu câ celŭ ce va be rachiu prin gâtlanŭ de raţa, acela se face celu maĭ mare beţiu, şi nu se satura de bĕutu rachiu, cum nu se satura Raţa de apa.

Gâtlanulu de raţa îlu întrebuinţéza Româncele şi la o sama de farmece şi maı alesŭ la farmecele de dragoste. Insa Raţa, dela care arę a se luâ gâtlanulu, trebue sa fie de furatu, caci numaı dela aşa una póte fi de folosu. Dela celelalte nu! —

Féta, care voesce să fie îndragita şi iubită de feciori, ie unŭ struţŭ de busuiocŭ, unu gâtlanŭ de raţa şi apa ne'ncepută şi postându-se cu acestea de'naintea icónelorŭ, începe a se spalâ cu dênsele anume ca să tragă feciorii la dênsa, cum trage raţa la apă.

In totŭ timpulŭ, câtu se spala, rostesce şi nisce cuvinte ne'nţelese.

Prin acésta procedura socóte ea, ca feciorii vor îndragi-o și vor iubi-o. [1])

Din untură de rață se facŭ lécuri de tusă. Se pune o câtime anumita de untura în lapte dulce de vaca, apoi, ferbêndŭ acestea bine, când vor fi nici prea ferbinți nici prea reci, să le bee celu bolnavŭ, și'n scurtŭ timpŭ îi va trece tusa. [2])

IV.

Despre punerea rețelorŭ la clocitu esista urmatórele datine și credințe;

Dacă pui Rața sa clocéscă într'o Mercuri séŭ Vineii, adica într'o ḑi de postu, — pentru ca pusulŭ la clocitu chiar și'n postulŭ-mare, adică în paresimĭ, numai Mercurea și Vinerea se socotescu ca ḑile de postŭ, — va scóte numai rățoieși, adică nu va fi nicĭ o rățușca.

Dacă opărescĭ (laĭ séu spelĭ) haine în ḑiua aceea, când puĭ rața sa clocésca, sĕu dacă facĭ în cuptoriu, adică dacă cocĭ pâne, atuncĭ puiĭ se vor înadușì și vor perì în óue.

Dacą aruncĭ gujbe [3]) în focu în ḑiua când puĭ rața să cloc'sca, atuncĭ puiĭ de rața vor fi chilavĭ.

[1]) Dat. și Cred. Rom. din Calafindescĭ, dict. de S. Frâncu.

[2]) Dat. și Cred. Rom. din Transilvania, com. de Dlŭ Gr. Crăciunașŭ.

[3]) „Gujbă" se numesce în Transilvania o împletitură din nuele de carpenŭ, cu carĭ se légă leucele de rudele carelorŭ, și cu carĭ se'ncórda saniile. Gujba se face în următoriulŭ modŭ: se înferbîntă o nuea verde de carpenŭ, se sucesce si se împletesce în córdă d. e, ca și funia, care e împletita numaĭ din dóue córde. Ceea ce'n Transilvania se numesce „Gujba", în Bucovina se numesce

E bine decı a pune rața să clocéscă totdéuna, când ıesŭ maı mulțĭ ómenı dela biserica, séŭ când vinu ómenii dela târgu, că apoı și puii vor fi mulțı ca și acéstĭ ómeuı. [1])

V.

In Bucovina „puii de rața" se numescu în genere Rațișóre, Rațușóre, Rațuıce, Rațuce și Rațusce, sing. Rațișóra, Rațușóra, Rațuĭca, și Rațușca; masc. Rațoĭŭ. dem. Rațoĭeșŭ. In celelalte parțı locuite de Românı, dupa câtu sciu eŭ pênĕ acuma, aceste numirı nu prea sunt usitate, ci rețele cele tinere se numescŭ maı adese simplu „puı de rață".

Ba! în unele locurı se numescŭ și „bobocı", ca și puiĭ de gâsca, dupre cum prea lesne se póte vedea acésta și din urmatórea dicala fórte usitată în România:

— Bună diua nea Istrate!
— Doĭ boboci de rață, frate!
— Me Istrate, tu eștĭ surdu!
— Maĭ erà colea unu cârdŭ! [2])

Dela substanțivulu „Rățoıu" s'au formatu verbulu rațoì și subst. rațoıéla, rățoire și rățoitura,

---

gânjŭ și se face totŭ așa ca și gujba din Tr. Cuv. gujbă esistă și la Rom. din Buc, însă în altu înțelesu, și obıectulŭ ce se numesce astfelŭ avêndŭ cu totulu altă formă și'ntrebuințându-se cu totulŭ spre altu scopu.

[1]) Dat. și Cred. Rom. din Transilvania, com. de Dlŭ Gr. Crăcĭunașĭ.

[2]) A. Pannŭ. Povestea Vorb. P. I. p. 86. —

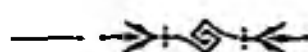
care însemnéza: a se îngâmfà, a se înalţà, a fi superbŭ etc. şi se spune maĭ alesŭ despre ómenii ceĭ ce se prea îngâmfa, ce se prea mândrescŭ.

„Raţa selbatică nu se domesticesce“, e unŭ proverbŭ, care se aplică maĭ alesu ómeniloru celorŭ învechiţĭ în îndarăptnicie şi fapte rele.

Se ḑice maĭ departe, că atuncĭ când reţele de casă sbóră fórte susŭ şi nu se maĭ întorcu înapoĭ, însémna că noroculu şi binele dela casa aceea a sburatŭ şi nu s'a maĭ întórce îndareptu.

In fine voiŭ să amintescŭ şi aceea, că'n România se află maĭ multe localitaţĭ, carĭ deriva dela numele acesteĭ paserĭ, precum: Raţă, Răţenĭ, Răţóie, Răţoiŭ şi Raţulescĭ. [1])

[1]) Dim. Frunḑescu. Dicţion. topogr. p. 395. —

Pĕscariulŭ.

In tomulu ântâiŭ al Ornitologieĭ pag. 50. şi 295. am vorbitu despre dóue paserele numite „Pĕscarı“, carĭ provinu în ţerile românesci şi carı petrecŭ pe lângă riurı şi se nutrescŭ cu pescişorı. Pre acelea paserélе însă, după cum am vĕḑutŭ, Românii le numescu numaĭ rareorĭ „Pĕscarı“, ci maı multŭ în modŭ micşorătivŭ „Pĕscăruşı“ şi „Pĕscareĭ“, pentru ca ele sunt la făptura corpuluı micı.

Vine însă acuma vorba despre unŭ felıŭ de paserı, pre carı Românii le numescu în genere numaĭ „Pĕscarĭ“, fiindu că sunt cu multŭ maĭ marĭ la corpu ca Pĕscàreiı despre carii am vorbitŭ în tomulŭ ântâiŭ.

Paserile cunoscute Românilorŭ sub numele de „Pĕscarĭ“ sunt urmatérele:

Pĕscarıulŭ-albŭ [1]) séŭ Pĕscarıulu-de-mare [2]) lat. Larus argentatus Brünn. germ. die Silbermöve. Partea cea maĭ mare de pene a acestuĭ Pĕscariu è albă. Spatele şi umeriı argintiı. Códa négră şi la verfu albă.

[1]) Dr. Cihac op. cit. p. 120. — Dr. T. Stamati Vocab. p. 516. — S. Petri. Vocab. part. II. p. 359.

[2]) S. Petri Vocab. part. II. p. 474. — Dr. T. Stamati Vocab. p. 637.

Aripele maı lungı de câtŭ códa. Picıórele lungĭ şi de colóre vêneta-roşietica. Cıocnlŭ maı lungŭ de unŭ ţolŭ şi la colóre galbanŭ. Când sbóră arata totu albŭ. Petrece pe lângă marĭ şi se nutresce cu pescı. E de şeseḑecĭ şi cincĭ centimetri în lungime, o sută patruḑecı şi cincı în lăţime, patruḑecı şi cincı în lungimea aripeloru şi de optspreḑece în lungimea coḑiĭ.

Pĕscarıulŭ-surŭ, numitŭ altmintrelea şi Petrelŭ[1]) lat. Larus canus L. germ. die Sturmmöve. Partea cea maı mare de pene a acestuı Pescarĭŭ e asemenea albă. Spatele şi aripele surii. Picıórele roşietice. Cĭoculu lungu, latareţu şi de colóre plumbie. E de patruḑecĭ şi cincı centmetri în lungime, o sută şi doıspreḑece în laţime, treıḑecĭ şi şese în lungimea aripelorŭ şi patrusprеḑece în lungimea coḑiı.

Românii, ce ĭ-am consultatu în privinţa acestorŭ dóue paserĭ, n'aŭ sciutu nemică alta să-mĭ spue despre dênsele, decâtu numaı atâta ca petrecŭ pe lânga apele cele marı şi se nutrescu cu pescĭ, de unde li vine şi numirea.

[1]) S. P. Barcianŭ op. cit.

Pelicanulŭ.

Cea maĭ mare pasere notatóre cunoscută Românilorŭ este Pelicanulu, numitu în unele locurĭ încă şi Babiţă [1] şi Batcă [2] lat. Pelecanus onocrotalus L. germ. der gemeine Pelikan. Elu e aprópe de doĭ metri în lungime. Penele i sunt albe şi aripele negre. Inótă şi sbóră bine. Câte odată se'nalţă în sborulu seŭ fórte susŭ. In genere însa atinge suprafaţa apeĭ séu se légănă la o înalţime mijlocie ca să se asvêrle maĭ cu înlesnire asupra pradeĭ sale, care constâ din pescĭ micĭ, brósce şi alte animale de apa. Petrece fară deosebire pe ţermurile marilorŭ, pe lacurĭ şi pe riurĭ. Sub cĭocŭ are unu sacŭ mare şi lungăreţŭ în care adună prada sa şi'n care încape maĭ bine de ḑece litre de apă.

[1] B. Nanianŭ op. cit. p. 110. — A. T. Laurianŭ şi I. C. Massimŭ, Glossariŭ p. 37. — S. Petri Vocab. part. I.

[2] Dr. T. Stamati, Vocab. Jaşĭ 1852. p. 474. şi 556. — Dlŭ V. Alecsandri mĭ-a scrisŭ, că în Moldova se află o pasere de apa, care are guşă mare sub cĭocŭ şi din causa acésta se numesce „Guşată". Óre paserea respectivă nu e cum-va Pelicanulŭ?

Cufundariulŭ.

Trei specii de paseri notatóre sunt cunoscute Românilorŭ sub numirea de „C u f u n d a r ĭ ŭ.“ Acelea sunt urmatórele:

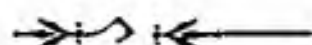
C u f u n d a r i ŭ [1]), numitu altmintrelea şi C u f u n d a c i u [2]), C o r l a [3]), P e s c a r e l ŭ [4]) şi B o d î r l a u [5]), lat. Colymbus glacialis L. germ. der schwarzkehlige Seetaucher oder Eistaucher. Cea mai mare parte a penelorŭ a acestei paseri e négră strelucitóre. Pe spate e înpunata cu puncte albe, éră la grumazŭ c'unu gulerŭ albŭ. Inótă fórte bine. Sbóră rare orĭ, însa când e necesitată, atunci sbóra tare iute şi fórte susu. Se nutresce cu pescĭ, brósce şi insecte.

C u f u n d a r i u l ŭ-c u c u i a t u, numitu şi C o r l ă [6]), lat. Podiceps cristatus L. germ. der gehaubte Taucher

[1]) S. Petri. Vocab. Part. I. p. 518.
[2]) Dr. T. Stamati. Vocab. p. 679.
[3]) A. de Cihac. Diction. t. II. p. 73. — S. Petri. Vocab. Part. II. p. 518.
[4]) S. P. Barcianŭ. Vocab.
[5]) A. de Cihac. Diction. t. II. p. 483. — S. Petri Vocab. S. P. Barcianu Vocab.
[6]) A. de Cihac. Diction. t. II. p. 73. —

oder Steissfuss. Acesta are marimea unei rețe. E pe deasupra castaniŭ-întunecatu, éra pe de desuptŭ argințiŭ. Are în vêrfulŭ capului unŭ cucuiŭ de pene, care se desface în dóue parți. Imprejurulu grumazului are unŭ gulerŭ ruginiŭ. Petrece mai alesu pe lacurile și ĭazurile cele împenate cu trestie și se nutresce cu pescĭ.

C u f u n d a r ĭ u l u - m i c ŭ, lat. Podiceps minor Lath. germ. der kleine Taucher auch Taucherhühnchen. Acesta e ce-va mai micu de câtŭ celu precedentŭ. Pe spate e castaniŭ-închisŭ, éra peptulu și pântecele surupatatu. Petrece pênĕ și pe cele mai mici iazuri și lacuri, a carorŭ țermurĭ sunt împenate cu stuhu. Inótă fórte bine și se nutresce mai alesu cu insecte și cu pescișori.

Adausŭ.

Turca. — Esperinţa de tóte ḑilele ne'nvaţă că cu câtu patrundemu maı afundu in misteriile poporuluı nostru, cu câtu ni dam maı mare silinţă şi ostinélă de-a adunà literatura sa, cu atâta aflamŭ maı multe şi maı preţióse odóre, despre carı nicı n'am fostŭ visatŭ maı nainte.

Comóra, ce se afla ascunsa în sinulu poporuluı românu, e atâtu de mare şi de preţiósa, ca numaı ceı ce se ocupa cu totu de adinsulu de esplorarea şi studiarea eı o potŭ preţuì, dupa cum ar trebuì sa fie cantata şi preţuita de fie-care românŭ.

Dovada despre acésta, nu maı departe, avemŭ şi numele din capulu articululuı de faţa.

Sub numele de „Turcă“ nı-a fostu pêne acuma cunoscuta numaı o datina a junimeı române din câşlegile de érna şi anume din serbatorile Craciunuluı.[1])

[1] Despre datina ac'sta şi originea cuvêntuluı „Turcă“ s'aŭ scrisŭ pêne acuma maı multe studiı. Veḑı: I. C. Tacitŭ în Traıanu“ Bucurescı 1869 No. 53. — B. P. Hâşdeŭ în „Columnaluĭ Traıanŭ“. Bucurescĭ 1874. p. 175. A. de Cihac în „Convorbirı literare“ an: IX. Jaşĭ. 1875—76. p. 357. şi'n urmă Dr. At. M. Marienescu în „Foişóra telegrafuluı românŭ“ an I. Sibiıŭ. 1876. p. 76. —

Acuma însă éta ca ni se'nfaţişaza din întunericulu, unde erá cine scie de când ascunsă, alta T u r c ă, care nicĭ decum însemnéza atare datina română, ci numele uneĭ paserĭ, care dupa credinţa poporuluĭ nu maĭ esistă; numele uneĭ paserĭ antidiluviale, unu semnu destulŭ de învederatŭ cum ca numirea acésta trebue sa fie fórte vechie.

O legendă a Românilorŭ din Transilvania ni spune urmatórele despre paserea numită „T u r c ă".

Când a bagatŭ Noĭe în corabie din tóte paserile pamêntuluĭ câte-o parechie, a voitŭ să bage şi o parechie de „ T u r c e" ameninţându-le, ca de nu vor întrà în corabie, fiindu în decursu de patruḑecĭ de ḑile pămêntulu sub apă, T u r c e l e se vor înecà. La acésta a respunsŭ o T u r c a, că ele potŭ sa înóte patruḑecĭ de ḑile şi prin urmare nu au lipsa ca să se maĭ sue în corabie, nu-şĭ aduse însa aminte, ca pe lângă cele patruḑecĭ de ḑile sunt şi patruḑecĭ de nopţĭ. Inchiḑêndŭ Noĭe corabia T u r c e l e aŭ înotatu pe lânga acésta dóueḑecĭ de ḑile şi dóueḑecĭ de nopţĭ ne'ncetatŭ. Éră după aceea ne maĭ putêndu înotà, căcĭ se obosise fórte tare, tóte s'aŭ înecatŭ. De atuncĭ apoĭ n'a remasu nicĭ o T u r c ă vie pe pamêntu, ci numaĭ numele lor s'a păstratu spre aducere aminte că aŭ vieţuitŭ şi ele când-va.

Aducerea aminte despre acestea paserĭ s'a pastratŭ de catra Românii din Transilvania pênĕ şi'n ḑiua de asta-ḑĭ într'o datină, care asemenea se numesce „T u r c a" şi despre care ni se spune urmatórele:

In serbătorile Craciunului şi'n ḑiua de anulŭ nǫŭ se âmblă cu Turca, adică unŭ omŭ se îmbraca cu unu vesmêntŭ roşu séŭ verde, care e lungŭ pênĕ în pămêntu; pe capu îşĭ pune o mulţime de pene roşite, carı forméza capulu Turceĭ, ér' vesmêntulŭ celu roşu forméza trupulu eĭ. Clonţulŭ şi-lŭ face ḑiu dóue lemne cioplite în forma unuĭ clonţŭ de pasere, şi-lu întocmesce astfelŭ ca prin ajutorıulu unui firu de sirmă cu mânele ce-su ascunse în vesmêntulu celu roşu, sa-lu póta clatì cum va voì Turca.

Cu Turca âmbla şi unŭ fluerarŭ care-ĭ ḑice din flueru ca sa jóce, şi unu pazitorıŭ care se numesce blajiu şi care nu lasa pre nime ca sa se apropie de Turcă şi e îmbracatu ca unŭ moşu betrânŭ, cu o cuşmă de óie fórte mare în capu.

Turca acésta merge din casa în casă. Când întră într'o casă fluerarĭulŭ îĭ ḑice din flueru şi ea jóca. Dupa ce a jucatu gospodarıulŭ de casa îi da banı. Ea ia banĭĭ cu clonţulŭ şi-ı dă pazitorıulu. Eră daca ĭ se pare că gospodarĭulŭ de casă ĭ-a datu pre puţinĭ banı, séu nu ı-a datŭ înca defelıu, începe a cautà cu clonţulŭ prin buzunarıŭ şĭ-aı da prin acésta de cunoscutu că e timpulu sa-ĭ dee.

Turca cu âmbletulu eı, cu joculu eı celu deşanţatŭ, cu schimele eı, face multe risete şi voıe bună pe unde se duce.[1])

*

Ţibroculŭ pl. ţibrocı. — Acesta, dupa cum mı-a spusŭ G. Bóncaşŭ din Vatra-Dornei e o

[1]) Com. de Dlŭ Gr. Crăcıunaşŭ.

pasere mica ca o raţa, cu pene negre ca corbulu, afara de dóue din aripı, carı sunt albe. Códa îı e cârligata. Petrece maı multŭ pe vêrfulu munţiloru şi se nutresce cu érbă şi cetină.

*

F u s a r ĭ u l ŭ. — Acesta, dupa cum mı-a spusŭ Dlŭ A. Rusu, învețatoriŭ din Ilişescı, are botu lungu şi rotundu ca unu fusu şi picıóre înalte. Petrece pe marginea apelorŭ, însa nu póte înotà, de óre ce n'are pânza la picıóre ca pasĕrile cele notatóre. Se nutresce cu diferite insecte de apa şi cu pescı.

*

L e s p e g ı ó r a. Acésta este asemenea o pasĕre de apă, dar' pêne acuma, afara de numirea cı care e usitată în Bucovina, înca n'am pututu aflà cum arata la faptura corpuluı şi câtu e de mare.

*

F u g ĕ u l u, numitŭ altmintrelea şi F u g a r ĭ u, după cum m'a asiguratu maĭ pe urm'a uncheşuluı meŭ Nicuța Fl. Marianu, precum şi alțĭ Românı din Bucovina, sa nu fie nicı decum P ă t u r n i c a, dupa cum s'a ḑisu la pag. 218 ci o specie de G a i n u ş a; Laufhühnchen séu Schneehuhn germ.

*

B r u n d a r e l u l ŭ, numitŭ altmintrelea şi D o m n i ş o r ŭ, e, dupa cum mı-a spusŭ Dlu N. Barbu, o pasere de apa cu ciocululŭ lungŭ şi cu penele cenuşiı. Numirile acestea sunt usitate în Argeşu.

*

Chirighița, e după spusa Dlui N. Barbu, asemenea o pasere de apă. Numirea acésta e usitată în Argeșu.

*

Alunariulŭ. — Acesta traesce prin alunișuri și se nutresce cu alune pre cari le sparge cu ciocului și apoĭ le mânânca. Elŭ e de colóre pestriță și de mărimea unei ciori. E bunŭ vênatŭ, Numirea e usitata atâtŭ în Bucovina, câtu și'n Ţéra Bârsei în Transilvania. Se pare a fi paserea, care se numesce germ. Hasel- oder Rothhuhn, vedi p. 214. séŭ póte și aceea care se numesce germ. Nussknacker, vedi pag. 69.

*

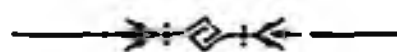
Struțulu, lat. Struthio camelus L. germ. der Strauss. De și nu provine paserea, ce pórta numirea acésta, în țerile locuite de Români, totu-și o înșiru aice, de óre ce numirea ei e mai pretutindene cunoscuta de poporŭ din causa óueloru sale, cari s'au întrebuințatŭ din cele mai departate timpuri și pênĕ în diua de asta-di ca unu felu de ornamentŭ la policandre.

*

Cioroniu. — Corbulŭ se numesce în Banatu Cĭoroniu, vedi: Familia. an. XIX. Oradea-mare. 1883. No. 18. p. 214.

*

Grugnĭe. — Cucóra, dupa cum mi-a spusŭ Dlu I. D. Hondrosomŭ, se numesce de catră Românii din Epirŭ Grugnĭe.

Erorĭ de tiparĭŭ.

Pag.	rêndu.	tipăritŭ.	cetesce.
61	3	ómeloru	ómeniloru
62	13	acésia	acésta
92	16	bucuria ui	bucuria lui
104	6	trei încrucișu	trei orĭ încrucișŭ.
111	Nota 1	Scott	Schott
126	30	le'ncare	le'carce
165	13	ela	elŭ
165	16	harmasariului	harmasariulŭ
169	4	că că	ca cu
184	9	tasălu	tatălŭ
209	Nota 3	dicționire	dicționare
224	8	istoriti	istorisi
225	28	feréstă	ferécă
232	19	luclu-a	loclu-a
235	18	natatŭ	natalu
238	16	neștrii	noștrii
240	12	ecle	ele
289	17	multe	multe ori
324	Nota 1	acesta dóue	aceste dóue
330	12	nă	nu
349	13	amaróse	amoróse
349	24	odică	adică
359	18	împerateseĭ	împeratesci
360	3	din când	din când în când
362	21	grudinuță	grădinuță
370	6	băsatŭ	lasatŭ
370	25	émeniloru	ómenilorŭ

Indice alfabeticŭ.

— Cifrele latine însémna tomulŭ, éra cele arabice pagina. —

